

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ НАУКИ

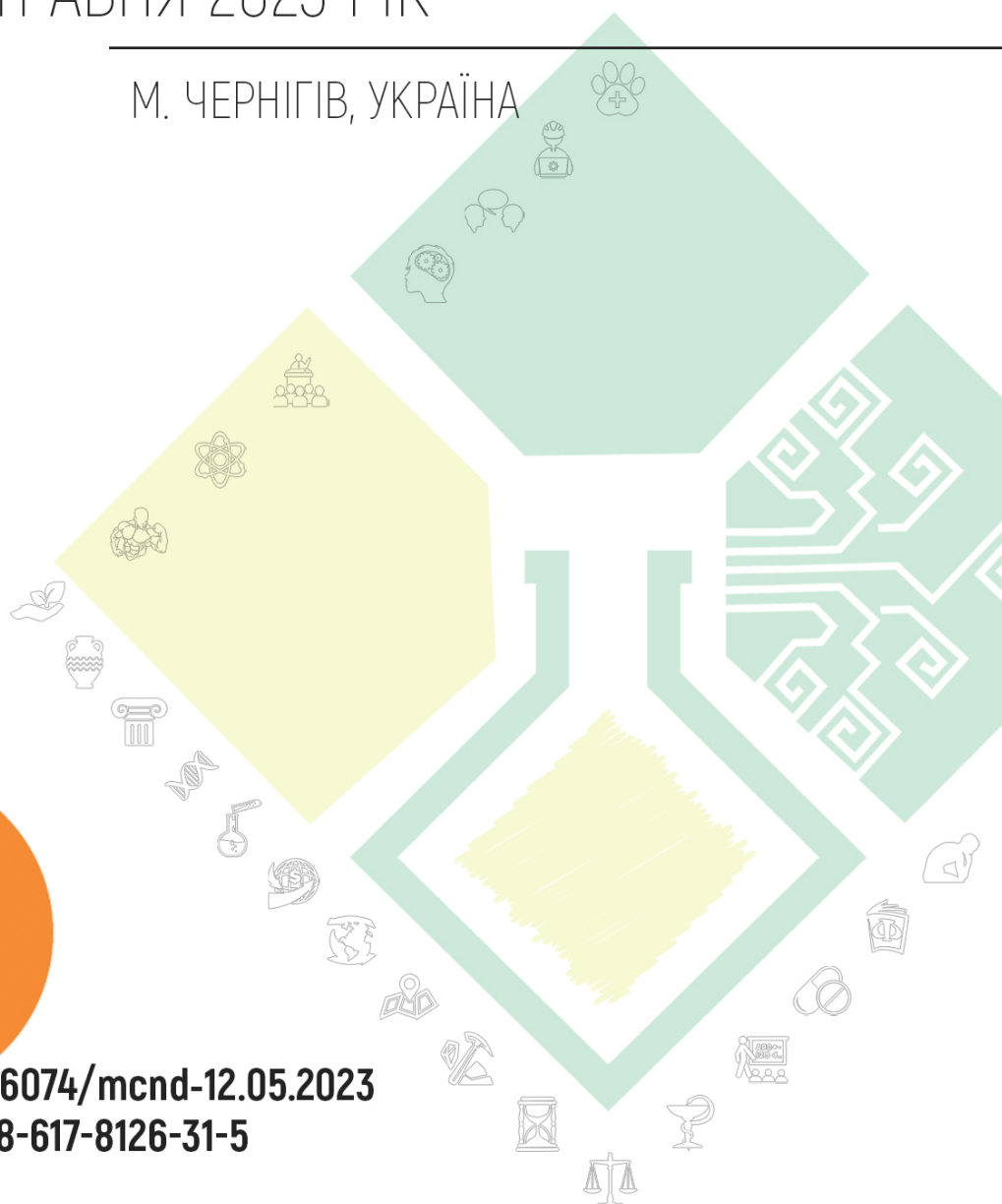
I 12 ТРАВНЯ 2023 РІК

М. ЧЕРНІГІВ, УКРАЇНА

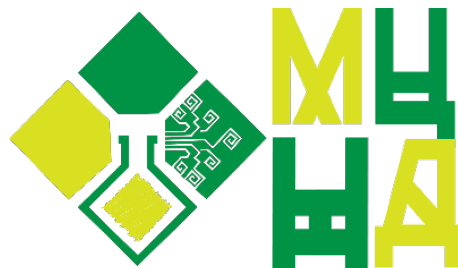

**OPEN
ACCESS**

DOI 10.36074/mcnd-12.05.2023
ISBN 978-617-8126-31-5

МАТЕРІАЛИ
І МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

Міжнародний Центр Наукових Досліджень

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ НАУКИ

| 12 ТРАВНЯ 2023 РІК
м. Чернігів, Україна

Вінниця, Україна
«Європейська наукова платформа»
2023

Організація, від імені якої випущено видання:
ГО «Міжнародний центр наукових досліджень»

Голова оргкомітету: Рабей Н.Р.

Верстка: Зрада С.І.

Дизайн: Бондаренко І.В.

Конференцію зареєстровано Державною науковою установою «УкрІНТЕІ» в базі даних науково-технічних заходів України та бюлетені «План проведення наукових, науково-технічних заходів в Україні» (Посвідчення № 60 від 17.01.2023).

Матеріали конференції знаходяться у відкритому доступі на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (CC BY-SA 4.0).

А 43 **Актуальні питання розвитку галузей науки:** матеріали I Міжнародної наукової конференції, м. Чернігів, 12 травня, 2023 р. / Міжнародний центр наукових досліджень. — Вінниця: Європейська наукова платформа, 2023. — 212 с.

ISBN 978-617-8126-31-5

DOI 10.36074/mcnd-12.05.2023

Викладено матеріали учасників I Міжнародної спеціалізованої наукової конференції «Актуальні питання розвитку галузей науки», яка відбулася 12 травня 2023 року у місті Чернігів.

УДК 001 (08)

© Колектив учасників конференції, 2023

© ГО «Європейська наукова платформа», 2023

ISBN 978-617-8126-31-5

© ГО «Міжнародний центр наукових досліджень», 2023

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ І.

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ, МАКРО- ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

ЕКОНОМІКА УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Кравцова А.М. 10

КОНЦЕПЦІЇ ВПЛИВУ ДЕРЖАВИ НА ЕКОНОМІКУ

Щербак В.В. 14

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ЗДІЙСНЕННЯ МОНІТОРИНГУ ЦІН

Пашко С.О. 16

ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ КОМПОНЕНТИ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

Фаїзов А.В. 19

СЕКЦІЯ ІІ.

ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНЮВАННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Ємельянов О.Ю. 22

ПЕРЕДУМОВИ РЕЗІЛЬЄНТНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ БІЗНЕС-МОДЕЛЕЙ НА ПРИКЛАДІ ФРАНЧАЙЗИНГУ В УМОВАХ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ

Ляшенко В.І., Підоричева І.Ю., Ліщук О.В., Лук'янов А.І. 25

СЕКЦІЯ ІІІ.

ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА; ОПОДАТКУВАННЯ, ОБЛІК І АУДИТ

ANTI-CORRUPTION MEASURES IN THE TAX SYSTEM OF UKRAINE

Porosla P. 31

МЕДИЧНЕ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Кравцова А.М. 33

УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ ПОРТФЕЛЕМ БАНКУ

Данченко А.О., Урванцева С.В. 37

СЕКЦІЯ IV. МЕНЕДЖМЕНТ, ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

FEATURES OF INNOVATIVE PROJECT MANAGEMENT IN THE CREATIVE INDUSTRY Lopatin V.O.	40
АНАЛІЗ СУЧАСНИХ МОДЕЛЕЙ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В УКРАЇНІ Чухліб В.Є.	43
КЕРІВНИК ЯК АРХІТЕКТОР РОЗВИТКУ: СТАДІАЛЬНА МОДЕЛЬ КАР'ЄРОГЕНЕЗУ Юшин С.О.	46
СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БІЗНЕСУ В СИСТЕМІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ (НА ПРИКЛАДІ ДІЯЛЬНОСТІ КОМПАНІЇ АСІНО-УКРАЇНА) Андреев О.В., Антонюк Л.Л.	51
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ НА ОСНОВІ ТЕХНОЛОГІЙ ЦИФРОВІЗАЦІЇ Коростова І.О.	54
Ф.ТЕЙЛОР – ТВОРЕЦЬ НАУКОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ Колганова М.М., Литвиненко К.Г., Бачуріна А.А.	57

СЕКЦІЯ V. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

ВПРОВАДЖЕННЯ МСБО ТА МСФЗ В УКРАЇНІ Кохана С.І.	59
---	-----------

СЕКЦІЯ VI. ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕДУРИ УКЛАДЕННЯ МИРОВОЇ УГОДИ СТОРІН ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ ЦИВІЛЬНИХ СПОРІВ Лях Д.А.	61
ВИЗНАННЯ ОСІБ БЕЗВІСНО ВІДСУТНІМИ АБО ПОМЕРЛИМИ У МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ Ковалик А.С.	65
ВИСНОВОК ЕКСПЕРТА ЯК ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ДЖЕРЕЛО ДОКАЗІВ Павленко А.В.	68

ЗАСТОСУВАННЯ ПРОЦЕДУРИ МЕДІАЦІЇ ЯК СПОСОБУ АЛЬТЕРНАТИВНОГО ВИРІШЕННЯ СПОРУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Вербіцкий Б.А...... 71

ЗЕМЕЛЬНІ ПРАВА ЯК ОБ'ЄКТ ЗАХИСТУ

Айзенко Є.М., Шуляк С.О...... 73

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ТА АДАПТАЦІЇ ОСІБ ЗВІЛЬНЕНИХ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ

Павленко А.В...... 76

ПРИХОВУВАННЯ ЗЛОЧИНУ

Фурса С.Ю., Чорна А.Г...... 79

СУБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ

Лацько А.В...... 82

СЕКЦІЯ VII.

**ІНСТИТУТ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ,
СУДОВА СИСТЕМА ТА НОТАРІАТ**

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ВИЗНАЧЕННЯ МАТЕРІАЛЬНИХ ЗБИТКІВ, ЩО УТВОРИЛИСЯ ВНАСЛІДОК НЕОБҐРУНТОВАНОГО СПИСАННЯ СИРОВИНИ ТА МАТЕРІАЛІВ НА ВИРОБНИЦТВО НЕВРАХОВАНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Царенко Є.А...... 84

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НОТАРІУСА В УКРАЇНІ

Осташевська М., Школярєнко Є...... 86

ОСОБЛИВОСТІ СПАДКОВИХ СПРАВ В НОТОРІАЛЬНІЙ ПРАКТИЦІ В УКРАЇНІ

Марченко К.О., Резникова М.О...... 91

СЕКЦІЯ VIII.

БІОЛОГІЯ ТА БІОТЕХНОЛОГІЇ

ВПЛИВ НАДМІРНОГО СПОЖИВАННІ ГІДРОГЕНІЗОВАНОЇ ПАЛЬМОВОЇ ОЛІЇ НА ФУНКЦІОНУВАННЯ РЕПРОДУКТИВНОЇ СИСТЕМИ САМЦІВ ЩУРІВ

Сак А.Є., Антіпова Р.В...... 94

СЕКЦІЯ IX.

АГРАРНІ НАУКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВО

ВИРОЩУВАННЯ М'ЯСНИХ ТЕЛИЦЬ З ВИКОРИСТАННЯМ РІЗНИХ РЕЦЕПТІВ РАЦІОНІВ В ПЕРЕДГІРСЬКІЙ ЗОНІ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ БУКОВИНИ

Калинка А.К...... 97

СЕКЦІЯ Х. ЕЛЕКТРОНІКА ТА ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЇ

ВИКОРИСТАННЯ ТЕРМОПОВІТРЯНИХ ПАЯЛЬНИХ СТАНЦІЙ ПРИ ВИГОТОВЛЕННІ
ЕЛЕКТРОННОЇ АПАРАТУРИ

Часник Д.В.100

СЕКЦІЯ ХІ. ЕКОЛОГІЯ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ЗАХИСТУ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

ВИКОРИСТАННЯ ТОРФУ ЯК ОРГАНІЧНОГО ДОБРИВА

Адамів С.С.103

МЕТРОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО МОНІТОРИНГУ

Шмаков Д.С., Чорна О.С.108

ОЦІНКА СТАНУ ЛІСІВ УКРАЇНИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЕКОЛОГО-ГОСПОДАРСЬКОГО
ВИКОРИСТАННЯ

Скляр В.Г., Кандиба М.111

СЕКЦІЯ ХІІ. КОМП'ЮТЕРНА ТА ПРОГРАМНА ІНЖЕНЕРІЯ

АНАЛІЗ ЗМІН ВИТРАТ ПІДТРИМКИ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В
ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД СПОСОБУ РОЗГОРТАННЯ НА ПРИКЛАДІ СЕРВІСУ PRIME VIDEO
КОМПАНІЇ AMAZON

Вискребець Д.О.114

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ ГЕЙМІФІКАЦІЇ В РОЗРОБЦІ СИСТЕМ НАВЧАННЯ

Суровікіна К.С.118

ДОСЛІДЖЕННЯ АЛГОРИТМІВ ВНУТРІШНЬОІГРОВОЇ МОНЕТИЗАЦІЇ З
ЕЛЕМЕНТАМИ РИЗИКУ

Пасечнік М.К.122

КОНТРОЛЬ ЗА АПАРАТНИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ МОБІЛЬНОГО ПРИСТРОЮ НА
ОПЕРАЦІЙНІЙ СИСТЕМІ IOS ДЛЯ ВИКОНАННЯ ЗАДАЧ РОЗПІЗНАВАННЯ ОБРАЗІВ

Хрипунов І.М.124

ОГЛЯД СУЧАСНОГО ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЛЯ СТВОРЕННЯ ДОДАТКІВ
ДОПОВНЕНОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Лисенко М.С.126

СЕКЦІЯ XIII. СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ, МОДЕЛЮВАННЯ ТА ОПТИМІЗАЦІЯ

ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІНОМІАЛЬНОЇ ЛОГІСІИЧНОЇ РЕГРЕСІЇ ПРИ ПОБУДОВІ СКОРИНГОВИХ МОДЕЛЕЙ Савіна С.С., Водзянова Н.К.	130
--	-----

СЕКЦІЯ XIV. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА СИСТЕМИ

FAKESERJS ДЛЯ СТВОРЕННЯ ТЕСТОВИХ ДАНИХ Мілюченко А.А., Савчин М.В.	133
ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ПОПЕРЕДЖЕННЯ МЕТЕОРОЛОГІЧНИХ РИЗИКІВ Хобор О.Р., Сеник А.П., Литвин В.В.	135
КРОСПЛАТФОРМНА ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА ДЛЯ ПЕРСОНАЛІЗОВАНОГО ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ Севериненко Д.Ю., Сеник А.П.	138
СИСТЕМА ЗАХИСТУ ЦИФРОВИХ ДАНИХ В РАМКАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПІДСИСТЕМИ «КАФЕДРА» ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ Стурчак М.	140
СУЧАСНА ІНФОРМАЦІЙНА ЕКОНОМІКА НА МАРШІ: ДАМОКЛІВ МЕЧ ПОСТКОВІДНОЇ РЕКОНСТРУКЦІЇ Білоцерківець В.В.	146

СЕКЦІЯ XV. ФІЛОЛОГІЯ ТА ЖУРНАЛІСТИКА

PSYCHOLINGUISTICS: THEORETICAL EXPERIENCE Kulish A.	148
ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ <i>ДИПЛОМАТІЯ</i> В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ Ольхович-Новосадюк М.М.	150

СЕКЦІЯ XVI. ПЕДАГОГІКА ТА ОСВІТА

THE USE OF MIND MAPPING IN TEACHING AND LEARNING PROFESSIONAL ENGLISH FOR STUDENTS' CRITICAL THINKING Kruk A.A.	152
--	-----

АСПЕКТИ ВИХОВНОЇ РОБОТИ З УЧНІВСЬКОЮ МОЛОДДЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО
СТАНУ

Алексеева Т.М......154

БЕЗПЕКА ПІДЛІТКІВ У ВІРТУАЛЬНОМУ СВІТІ

Гончар Л.В......158

ВАЖЛИВІСТЬ ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧО-ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДЛЯ ЇХ ВСЕБІЧНОГО РОЗВИТКУ

Чкана А.О., Кулаковська Т.В., Ленківська А.С.160

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ ЯК НАПРЯМОК
ВДОСКОНАЛЕННЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Остафійчук Д.І., Бірюкова Т.В.163

ІНТЕГРАЦІЯ ІМЕРСИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Руднік Ю.В.165

ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ CALS-ТЕХНОЛОГІЙ В ЄДИНОМУ
ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ СИСТЕМИ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Руденська Г.В......167

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВИКОРИСТАННЯ ПРОЄКТНОЇ
ТЕХНОЛОГІЇ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧНІВ 5-9 КЛАСІВ

Гапон Л.І.169

РОЗПОДІЛ КЕРІВНИКАМИ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ
ПРІОРИТЕТІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЯКОСТІ ОСВІТИ В ШКОЛІ: ГЕНДЕРНИЙ
ПІДХІД

Лукіна Т.О.171

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У
ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Лобода О.В.174

СЕКЦІЯ XVII.

ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХІАТРІЯ

ВПЛИВ ВІЙНИ НА ІДЕНТИЧНІСТЬ

Колесник В.А......177

ПРОФЕСІЙНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ ПІДЛІТКІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ
ПОТРЕБАМИ ЗАКЛАДУ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ У ПРОЄКТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ В
УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Каменщук Т......179

ПСИХОЛОГІЧНА СЛУЖБА СИСТЕМИ ОСВІТИ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ТА
ПЕРСПЕКТИВИ ПЕРЕБУДОВИ

Корнієнко І.О. 181

СЕКЦІЯ XVIII.

МЕДИЧНІ НАУКИ ТА ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я

COVID-19 ТА УРАЖЕННЯ ПЕЧІНКИ

Семенюк-Сікідін Ю.В., Шароварова П.О. 184

БІОЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ДОНОРСТВА

Болехівська Ю.М., Феденько В.В. 186

НЕКРОТИЗУЮЧИЙ ЕНТЕРОКОЛІТ НОВОНАРОДЖЕНИХ

Матвієнко А.С., Прудіус М.В. 189

ПАСИВНЕ ПАЛІННЯ. ВПЛИВ ЕЛЕКТРОННИХ СИГАРЕТ НА СТАН ЗДОРОВ'Я

Сівак П.М., Мокрякова М.І. 191

СЕКЦІЯ XIX.

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА, СПОРТ ТА ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ

ВПЛИВ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ НА ЯКІСТЬ ЖИТТЯ У СПОРТСМЕНІВ ІЗ РОЗРИВОМ
АХІЛЛОВОГО СУХОЖИЛЛЯ

Матяш І.О. 193

СЕКЦІЯ XX.

ІСТОРІЯ, АРХЕОЛОГІЯ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЯ

ДІЯЛЬНІСТЬ КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ У XVIII - У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ
XIX СТОЛІТТЯ

Хмарук О.Р. 196

МУЗЕЙ-РЕЗЕНДЕНЦІЯ РОДИНИ ШУХЕВИЧІВ!

Підлесюк М.М., Манзик Т.Ю., Калинка А.К. 199

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ПІД ЧАС ПРАВЛІННЯ МАРГАРЕТ
ТЕТЧЕР

Долюк К.С. 203

СЕКЦІЯ XXI.

КУЛЬТУРА ТА МИСТЕЦТВО

РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ШРИФТОВОЇ ГАРНІТУРИ

Галишич Р.Я., Лучейко В.І., Мер'є О.В. 206

СЕКЦІЯ І. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ, МАКРО- ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

ЕКОНОМІКА УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Кравцова Ангеліна Максимівна

здобувач фахової перед вищої освіти
Вінницький технічний фаховий коледж, м. Вінниця, Україна

Науковий курівник: Масловата Дар'я Ромівна

Викладач економічних дисциплін
Вінницький технічний фаховий коледж, м. Вінниця, Україна

Три десятиліття незалежності України були складним періодом для економіки. Підйоми та падіння, постійні спроби пошуку нових шляхів стабілізації, криза політичного сектору, розгойдування економіки сусідніми країнами, чого лиш варта тимчасова втрата частини територій у 2014-2015 роках.

Стан економіки України залишається вкрай складним. Доводиться формувати нову систему господарювання, новий економічний механізм ціноутворення та конкурентоспроможності.

Слід відзначити такі позитивні економічні зрушення:

- формування ефективного, конкурентоспроможного недержавного сектора економіки та прошарку приватних підприємств;
- стабілізація національних ринків товарів, праці та капіталу здатних задовольняти платоспроможний попит;
- збалансування національної фінансово-банківської системи в цілому і регульованого валютного ринку;
- стабілізацію зовнішньоекономічних зв'язків, появу нових каналів торговельного та інвестиційного співробітництва.[1]

Економіка України потенційно має всі можливості, щоб входити до переліку провідних економік Європи та світу. Але невдала економічна політика міцно тримає Україну в категорії переважно сировинних держав з низьким рівнем доходів та скромним обсягом ВВП.

Основною проблемою України є неможливість виробити єдину економічну політику, яка б впроваджувалася довгий період часу. Ми спостерігаємо як майже кожний новий уряд декларує зовсім нові цілі для забезпечення економічного розвитку. Як факт формування урядів відбувалося майже завжди з урахуванням тих чи інших інтересів, призначених забезпечити найбільше сприяння або певним підприємствам, або галузям економіки. [2]

Щоб відбулося економічне чудо, потрібно створити для нього відповідні умови. Але іноді політика нашого уряду зводиться до того, щоб економічного стрибка в жодному разі не сталося.

Якщо поглянути на шлях української економіки, то можна назвати його дорогою від кризи до кризи. Як тільки здавалося, що життя поступово нормалізується і

добробут громадян покращується, держава стикалася з новою кризою.

Ось основні етапи розвитку економіки:

1990-ті роки стали періодом суцільної економічної кризи та соціальних потрясінь. Індустріальна потужність УРСР значною мірою була мильною бульбашкою. Більшість секторів промисловості були відірваними від внутрішнього споживача, у нових умовах промислові підприємства виявилися збитковими, а їхня продукція – нікому не потрібною.

2000-ті роки стали сходинками поступового покращення рівня життя та добробуту. З'явилася впевненість у завтрашньому дні. Можливість відкласти зароблене. Почали збільшуватися реальні зарплати та пенсії. Активізувалися різні сектори економіки, яка переорієнтувалася на внутрішнє споживання та експорт переважно сировини і напівфабрикатів.

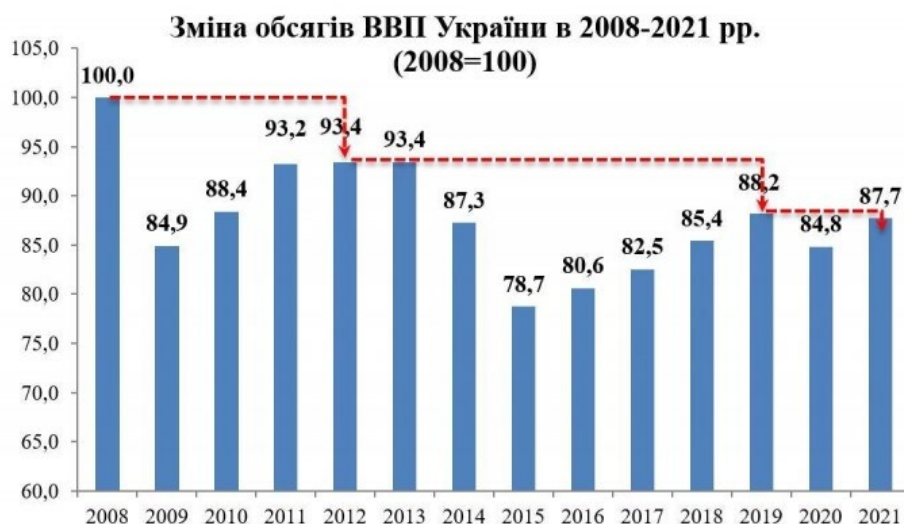
У 2009 році економіка України перенесла один з рекордних показників падіння у світі – 14,8%. Криза призвела до падіння курсу гривні з 5 до 8-ми за долар, що призвело до зменшення реальних доходів населення майже на 10% та обвалу промислового виробництва. Відновлення економіки у 2010–2012 роках було повільним і вже у 2012-му фактично зупинилося.

2014–2015 роках агресія Росії проти України спричинила нову кризу. Скорочення ВВП на 15%. Падіння курсу національної валюти у понад 3 рази.

У 2016–2019 роках почалося поступове відновлення економіки. Однак темпи були нижчими, ніж очікувалося.

2020 рік став новим кризовим моментом для економіки України. Пандемія короно вірусу призвела до падіння економіки та на щастя воно не глибоким.

І ось 2022 рік став роком економічної, гуманітарної та політичної кризи. Це рік початку повномасштабної війни з Російською федерацією. [3]

Економічний розвиток в умовах війни

Початок воєнних дій на території України стало тяжким ударом по всіх сферах діяльності і змушує переглянути і програму розвитку економіки.

Ні не відмовитись від вже початих кроків а провести ґрунтовне переосмислення та редагування націлених кроків.

Країна повинна бути готова до режиму тривалого протистояння. Для цього їй потрібна стійка і коректна військова, людська, економічна політика.

В передвоєний період були розроблені напрямки економічного розвитку, а саме:

- Поліпшення бізнес-клімату.
- Реформа інфраструктури.
- Екологічна політика.
- Підтримка малого і середнього підприємництва.
- Земельна реформа.
- Реформа надрокористування.
- Енергетична безпека.
- Реформа та розвиток фінансового сектору.
- Розвиток оборонно-промислового комплексу. [4]

Це означає, що економіка повинна розвиватись неухильно дотримуючись поставлених цілей з урахуванням змін. Оновлені стратегія і плани мають сформуватись в середині країни спеціалістами які мають достатньо знань і добре розуміють суть загроз в економіці.

Ключовою на нинішньому етапі стає політика стимулювання структурних змін для побудови технологічної економіки.

Ми маємо розуміти що на даному етапі і під впливом зовнішніх факторів дії влади і бізнесу мають бути скоординовані. Підприємцю дуже важливо розуміти куди рухається держава.

Розробка програми підтримки новостворених підприємств та перевезених підприємств з місць проведення баєвих дій є основною метою економічної стратегії. Швидке реагування на зміни в економічній сфері та злагодженість роботи всіх сфер країни в цілому є запорукою ефективного ведення господарства та стабільності.

Висновки

Економіка України зазнала значних коливань з дня незалежності та на сьогодні українська економіка стикнулася з небаченим за всю свою історію шоком. Повномасштабне військове вторгнення північних сусідів завдало потужного удару по всіх ланках економічної системи нашої держави. Що змусило збалансувати роботу усіх галузей країни.

За прогнозами багатьох аналітичних організацій, Україна повинна була б впасти в глибоку кризу та ми можемо спостерігати незначні коливання економічної стабільності.

Не спостерігається стрімкого падіння економіки України. За перші дев'ять місяців 2022 року український ВВП скоротився на 30%. Так спостерігається ріст цін але теж не так сильно, як можна було би очікувати з огляду на обставини. Ріст інфляції у вересні був більшим, ніж в серпні, а загалом за 12 місяців споживчі ціни виросли майже на чверть. Так як ми залежні від імпортих енергоносіїв,— інфляція могла би бути вищою.

Хочу звернути увагу, що ця проблема не лише українська — в багатьох країнах світу цього року спостерігається рекордна інфляція. В балтійських країнах вона майже наздогнала українську, а в Молдові навіть перегнала. Очікується, що за результатами року ціни в Україні виростуть не більше, ніж на 30%.

В серпні 2022 року, валюти в країну надійшло більше, ніж було витрачено. Це відбулось одночасно за рахунок зростання експорту, отримання міжнародної допомоги та скороченню відтоку за фінансовим рахунком. [5]

Ні це нове економічне диво і не збіг, це послідовна довгострокова стратегія, що спрямована на досягнення конкретних цілей. З чітко поставленими пріоритетами. Ми спираємося на власний досвід та на досвід інших європейських країн, ми вчимося та

аналізуємо, формуючи власний шлях. Шлях віри в власні сили.

Список використаних джерел:

1. Букліб (<https://buklib.net/books/22538/>).
2. zaxid.net (https://zaxid.net/statti_tag50974/).
3. Володимир Власюк. Економічна правда./ Як не повторити помилок минулого і збудувати технологічну, конкурентоздатну економіку/ 17 травня 2022.
4. Державний сайт України (<https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/ekonomichne-zrostantnya>).
5. Центр економічної стратегії (<https://ces.org.ua/ukraine-economy-in-war-times-october/>).

КОНЦЕПЦІЇ ВПЛИВУ ДЕРЖАВИ НА ЕКОНОМІКУ

Щербак Вікторія Віталіївна

здобувач вищої освіти на факультеті інформаційно-аналітичних
технологій та менеджменту

Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Науковий керівник: Пересада Олена Василівна

старший викладач кафедри економічної кібернетики

Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Існує багато концепцій, які описують різні способи впливу держави на економіку, серед них:

Неолібералізм - це концепція, згідно з якою держава повинна мінімізувати свій вплив на економіку і дати пріоритет ринковим механізмам. Неоліберальна політика полягає в зменшенні ролі держави в економіці, зниженні податків та регулювання, що призводить до збільшення свободи для приватного сектору.

Кейнсіанська економіка - це концепція, згідно з якою держава повинна грати активну роль у регулюванні економіки, зокрема за допомогою фіскальної та монетарної політики. Кейнсіанська економіка рекомендує збільшення грошових видатків держави у часи кризи для стимулювання економіки та зменшення рівня безробіття.

Регулювання - це концепція, яка передбачає встановлення правил та норм у сфері економіки з метою забезпечення рівного конкуренції, захисту прав споживачів, збереження довкілля тощо. Держава виступає регулятором ринку і здійснює контроль за діяльністю підприємств.

Соціалізм - це концепція, згідно з якою економіку повинно контролювати державне управління. Держава виступає власником основних засобів виробництва і розподіляє доходи між населенням згідно з принципом соціальної справедливості.

Лібертаріанська економіка - це концепція, згідно з якою держава повинна бути мінімізована до мінімуму, включаючи зниження податків до мінімуму та забезпечення максимальної свободи приватного сектору. Лібертаріанці вважають, що держава повинна бути відокремлена від економіки, а її роль повинна обмежуватися забезпеченням прав і свобод громадян.

Інституціоналізм - це концепція, згідно з якою економіка залежить від соціальних, культурних і інституційних факторів. Ця концепція передбачає активну роль держави у формуванні інституцій, що сприяють економічному розвитку.

У кожній країні можуть бути різні підходи до впливу держави на економіку, залежно від її потреб та економічного стану. Важливо забезпечити баланс між роллю держави та ринковими процесами для забезпечення ефективного та стійкого розвитку економіки.

Має велику роль державне регулювання у забезпеченні соціальної справедливості та зниження нерівності в доходах. Наприклад, програми соціального забезпечення, мінімальна заробітна плата та інші заходи можуть забезпечити деякий рівень мінімального життєвого рівня для найбільш уразливих груп населення.

Узагальнюючи, концепції впливу держави на економіку можуть бути різними, але вони мають спільну мету - забезпечення ефективного та стабільного розвитку економіки. Для досягнення цієї мети важливо забезпечити баланс між роллю держави та ринковими процесами, а також враховувати соціальні та економічні потреби

суспільства.

Таким чином, вибір концепції впливу держави на економіку залежить від багатьох факторів, таких як економічна ситуація, потреби суспільства та політична система країни. Важливо також збалансувати державне втручання та ринкову свободу, щоб забезпечити ефективну та стабільну економіку, яка буде сприяти зростанню добробуту суспільства.

Однак, незалежно від вибраної концепції, важливо мати ефективну державну політику, яка буде забезпечувати розвиток економіки та підтримку суспільства в цілому. До такої політики можуть входити такі заходи, як забезпечення ефективної податкової системи, розвиток інфраструктури та технологій, забезпечення соціальної справедливості та внесок у збереження навколишнього середовища.

Також важливим є забезпечення прозорості та відкритості процесу прийняття рішень з боку держави, щоб забезпечити довіру громадян та бізнесу до державних органів і їхніх рішень.

Крім того, варто пам'ятати, що ефективність будь-якої концепції впливу держави на економіку залежить не тільки від самої концепції, але і від її реалізації та виконання, а також від широкого сприйняття інструментів, які вона використовує. Тому важливо, щоб держава працювала зі всіма секторами економіки та враховувала їхні потреби та думки при прийнятті рішень.

Отже, концепції впливу держави на економіку мають важливе значення для забезпечення стабільності та збалансованості економіки. Використання конкретних інструментів залежить від обставин та потреб економіки, але важливо, щоб держава використовувала свої інструменти відповідально та з урахуванням наслідків, забезпечувала прозорість та відкритість прийняття рішень, та співпрацювала зі всіма секторами економіки для досягнення успішних результатів.

Список використаних джерел:

1. Hayek, F. A. (1944). *The road to serfdom*. University of Chicago Press.
2. Keynes, J. M. (1936). *The general theory of employment, interest, and money*. Macmillan.
3. Stiglitz, J. E. (2019). *People, power, and profits: Progressive capitalism for an age of discontent*. WW Norton & Company.
4. Marx, K., & Engels, F. (1848). *The communist manifesto*. Penguin.
5. Friedman, M. (1962). *Capitalism and freedom*. University of Chicago Press.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ЗДІЙСНЕННЯ МОНІТОРИНГУ ЦІН

Пашко Світлана Олексіївна

старший науковий співробітник

Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», Україна

Цілеспрямоване функціонування ринку сільськогосподарської продукції і продуктів її переробки неможливе без наявності оперативної і достовірної інформації про ціни, рівень та співвідношення попиту і пропозиції, що входить у поняття кон'юнктури ринку відповідного товару.

Ринкова цінова інформація є специфічним товаром, що володіє значними можливостями в створенні мотивації попиту і пропозиції, конкуренції, підтримує процес адаптації суб'єктів ринку в ризикових ситуаціях і полегшує їм прийняття раціональних рішень.

Ціна – форма грошового визначення вартості, що сплачується та одержується за одиницю товару (послуги), що реалізують суб'єкти господарювання.

Ціна закупівельна – це ціна, за якою сільськогосподарське підприємство реалізує свою продукцію.

Ціна оптово-відпускна – ціна з урахуванням податку на додану вартість, за якою здійснюється продаж (реалізація) товару (з урахуванням знижок, надбавок) у порядку оптової купівлі-продажу підприємством – виробником (постачальником) суб'єктам господарювання для його подальшого продажу (реалізації), тобто це ціна продажу власної продукції переробним підприємством.

Ціна роздрібна – ціна з урахуванням податку на додану вартість, за якою здійснюється продаж (реалізація) товарів у порядку роздрібної купівлі-продажу безпосередньо споживачам (фізичним та/або юридичним особам) для їх особистого використання, тобто це ціна роздрібної торгівлі, включаючи підприємства торгової мережі та ринки.

Отримувати надійну і своєчасну достовірну цінову інформацію, доступну широкому колу товаровиробників та інших зацікавлених у такій продукції споживачів можливе при використанні системи цінового моніторингу.

Ціновий моніторинг – це система збору, обробки, зберігання та розповсюдження оперативної інформації про ціни попиту і пропозиції на товарних ринках та про тенденції розвитку цих ринків.

Для впровадження системи цінового моніторингу в агропромисловому комплексі передбачається поетапна реалізація поставлених завдань: 1) навчання репортерів, забезпечення служб цінового моніторингу методикою для збору інформації про ціни, обчислювальною та іншою оргтехнікою; 2) налагодження системи збору, накопичення та передачі інформації; 3) узагальнення досвіду роботи служб цінового моніторингу по окремих регіонах, проведення семінарів; 4) пошук можливостей для обміну інформацією на міжвідомчому та міждержавному рівнях.

Служба цінового моніторингу через систему цінової інформації об'єднує сільськогосподарських товаровиробників усіх форм власності, підприємства, що переробляють сільськогосподарську продукцію, оптової та роздрібної торговельної мережі.

Збір цінової інформації проводиться по чотирьох основних групах сільськогосподарської продукції і продовольства: 1) молоко і молочні продукти;

2) худоба та птиця, м'ясо і м'ясопродукти, яйця, риба; 3) картопля, овочі і фрукти, баштанні, виноград та плодоконсерви; 4) зерно, олійні культури, продукти їх переробки та цукор.

Ринкова інформація подається у вигляді цін реалізації продукції, яка надходить від сільськогосподарських товаровиробників та населення, оптово-відпускних та роздрібних цін, цін продовольчих ринків у населених пунктах.

Інформація про ціни і обсяги береться по кожній групі продукції один раз на тиждень. В сезон масового збирання і реалізації продукції періодичність збору інформації може збільшуватися.

Фрагменти інформації [1]:

а) Про реалізаційні ціни продукції, що надходить від сільськогосподарських товаровиробників та населення:

Ціни на молоко. Реалізаційні ціни на молоко збираються спеціалістами-репортерами від сільськогосподарських товаровиробників та населення вибірково. Бажано брати не менше 25 % від загальної кількості підприємств-суб'єктів, що знаходяться в обстежуваному районі. Первинна інформація перевіряється і доповнюється інформацією, одержаною від переробних підприємств, торговельних організацій і інших оптових споживачів молока. У звіті показується ціна на молоко по сортах – молоко «екстра» класу, I сорту, II сорту, несортове. Реалізаційна ціна не включає в себе ПДВ та дотації.

Ціни на живу худобу та птицю. Об'єктами збору інформації є сільськогосподарські підприємства усіх форм власності та господарства населення, які реалізують на м'ясо велику рогату худобу, свиней, овець, птицю, а також м'ясокомбінати, господарства, які закупають худобу на дорощування. Інформація характеризується якісними показниками: велика рогата худоба – молодняк вагою 350-400 кг, вищої, середньої або нижче середньої вгодованості; свині – I, II та III категорій; вівці – вищої та середньої вгодованості; птиця – курчата і бройлери, кури, качки стандартні. Інформацію про ціни закупівель живності на м'ясокомбінатах спеціалісти одержують у відділі закупівель. Інформація про реалізаційні ціни на м'ясо та оптово-відпускні ціни на м'ясо і м'ясопродукти поступає з м'ясокомбінатів.

Ціни на картоплю, овочі і фрукти, баштанні та виноград. Інформація про реалізаційні ціни збирається, як правило, один раз на тиждень, а в період масового збирання і реалізації – у більш короткий термін в господарствах всіх форм власності. Доповнюється і уточнюється інформація оптовими покупцями заготівельних організацій, оптових баз. Об'єктами для збору цінової інформації є також торговельні організації.

Ціни на зерно, олійні культури, борошно, хліб, олію, крупи та комбікорми. Джерелами інформації є господарства-виробники зерна та олійних культур усіх форм власності, хлібоприймальні підприємства, переробні підприємства. Ціни на зерно та олійні культури в інформації розподіляються по продукції: пшениця, жито, ячмінь, овес і інші зернові культури, а також зерно-насіння, продовольче, фуражне. Джерелом інформації по оптових цінах на борошно, крупи є хлібоприймальні та борошномельні підприємства, на хліб – хлібокомбінати, олію – олієжиркомбінати та безпосередньо магазини роздрібної торгівлі, а на комбікорми – комбікормові заводи.

б) Про оптово-відпускні ціни.

Молоко і молочні продукти. Інформація про оптово-відпускні ціни збирається з молокопереробних підприємств і підтверджується інформацією з підприємств роздрібної торгівлі. Оптово-відпускна ціна показується без вартості упаковки.

М'ясо та м'ясопродукти. Цінова інформація про оптово-відпускні ціни

збирається з м'ясопереробних підприємств. Уточнюється і доповнюється даними з підприємств роздрібної торгівлі.

Картопля, овочі і фрукти, баштанні та виноград. Інформація про оптово-відпускні ціни надходить від працівників оптових баз і переробних підприємств. Підтвердження і уточнення цін здійснюється безпосередньо через роздрібну торговельну мережу.

Зерно, борошно і крупи, хліб, олія та комбікорми. Основними джерелами інформації про оптово-відпускні ціни є хлібоприймальні та борошномельні підприємства, комбінати хлібопродуктів, на хліб – хлібокомбінати, олію – олієжиркомбінати, комбікорми – комбікормові заводи та оптові бази. Інформація уточнюється і підтверджується торговельними організаціями.

Оптово-відпускні ціни включають додану вартість.

в) Про роздрібні ціни на всі види продукції агропромислового комплексу.

Інформація про роздрібні ціни збирається спеціалістами-репортерами на підприємствах і в організаціях роздрібної торгівлі всіх форм власності. Для районного рівня – це 2-3 магазини, у тому числі спеціалізовані (молочні, м'ясні, овоче-плодові). В містах обласного рівня інформація збирається по 6-7 магазинах універсального типу, а також приватних і кооперативних торгуючих формувань. Інформація про роздрібні ціни включає в себе ціну упаковки та ПДВ.

Одним з різновидів цін є ціни продовольчих ринків у містах та інших населених пунктах [2]. Вони збираються вибірково безпосередньо на ринку по кожному найбільш характерному виду продукції.

Організаційно-методична складова моніторингу цін у продовольчих ланцюгах полягає у систематизації існуючої інформації щодо цінової ситуації на сільськогосподарську продукцію і продукти її переробки в просторі та часі, аналітичне її опрацювання та представлення у доступному для користувачів варіанті.

Результати цінового моніторингу і оцінки цінових ланцюгів надають допомогу в прийнятті своєчасних та оптимальних управлінських рішень сільськогосподарським товаровиробникам, підприємствам торговельної мережі та переробним підприємствам для формування власної маркетингової політики.

Список використаних джерел:

1. Методичні рекомендації щодо оцінки цінових продовольчих ланцюгів / Ю. О. Лупенко, О. М. Шпичак, С. О. Пашко та ін.; за ред. О. М. Шпичака. К.: ННЦ «ІАЕ», 2021. 65 с.
2. Аналіз системи моніторингу цін та обсягів продажу сільськогосподарської продукції на міських ринках України / О. М. Шпичак, Ю. П. Воскобійник, Н. О. Опаріна та ін. К.: ННЦ «ІАЕ», 2013. 70 с.

ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ КОМПОНЕНТИ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

Фаїзов Анатолій Вікторович

кандидат економічних наук, доцент, доцент
кафедри економічної безпеки та фінансових розслідувань
Національна академія внутрішніх справ, Україна

В умовах сучасних викликів публічні закупівлі залишаються не лише засобом ефективного задоволення суспільних потреб, а й стають інструментом досягнення різних оперативних та стратегічних цілей країни. Тендерний механізм здійснює системний вплив на соціально-економічні процеси шляхом реалізації функціональної компоненти, яка охоплює:

1) закупівлю товарів, робіт і послуг для забезпечення функціонування державних та муніципальних структур, діяльність яких направлена на задоволення суспільних потреб у різних сферах (національна оборона та безпека, енергетика, медицина, інфраструктура, освіта, культура тощо);

2) вирішення соціально-економічних завдань з врахуванням стану розвитку країни, регіону чи галузі (створення нових робочих місць і стимулювання окремих секторів національної економіки, де приватний бізнес має обмежені можливості; підтримка різних категорій суб'єктів господарювання; забезпечення впровадження інноваційних технологій; екологізація національних виробництв);

3) регулювання ринкової кон'юнктури (проведення товарних інтервенцій та збільшення пропозиції, або ж навпаки – зростання обсягів публічних закупівель для формування додаткового попиту та відновлення балансу на ринку конкретного товару).

Аналіз зарубіжного досвіду показує, що уряди країн задіявали публічні закупівлі як інструмент розв'язання різних категорій соціально-економічних проблем: забезпечення професійного навчання та надання робочих місць певним групам безробітних, яким важко працевлаштуватись (іммігранти, молодь, люди з обмеженими можливостями) [1;2]; протидія використанню дитячої праці [3;4]; підтримка участі у закупівлях корінних народів та певних груп населення – ветеранів, жінок [5;6;7;8].

В умовах широкомасштабного вторгнення російської федерації публічні закупівлі успішно реалізовували свою соціально-економічну функцію, задовольняючи поточні потреби регіонів та секторів економіки, які постраждали від ворожих дій, а також найголовнішої сфери країни в умовах війни – оборонно-безпекової. Для забезпечення швидкості та спрощення придбання необхідних товарів, робіт і послуг, а також конфіденційності інформації про замовників і учасників закупівель були змінені організаційно-правові підходи їх проведення. Так зокрема, з метою оперативної відсічі агресору та ліквідації негативних наслідків воєнних дій було прийнято Постанову Кабінету Міністрів України «Деякі питання здійснення оборонних та публічних закупівель товарів, робіт і послуг в умовах воєнного стану» № 169 від 28.02.2022 р., яка дозволяла всім замовникам проводити оборонні та публічні закупівлі шляхом укладання прямих договорів. Згодом без застосування процедур та спрощених закупівель мали право закуповувати лише окремі категорії замовників (Міністерство оборони України, Служба безпеки України, Національна поліція України та ін.). Таким чином, в умовах воєнного стану при

проведені торгів застосовується більш гнучкий порядок задоволення потреб залежно від їх важливості й терміновості.

Сучасний етап адаптивних змін у сфері публічних закупівель обумовлений викликами, які створять в майбутньому нові можливості використання їх механізму для досягнення стратегічних завдань у процесі відновлення нашої країни, синхронізувавши поточні цілі вдосконалення тендерної системи із генеральними напрямами соціально-економічного розвитку країни.

Враховуючи плани масштабного будівництва та інфраструктурної відбудови України, потенціал публічних закупівель доцільно задіяти для працевлаштування окремих категорій населення – ветеранів війни, внутрішньо переміщених осіб та осіб, які повертатимуться з-за кордону. Іншим важливим напрямом застосування тендерного механізму має стати екологічна безпека, адже під час відновлення зруйнованої інфраструктури вимоги екологічності, ресурсо- та енергоефективності мають бути в обов'язковому порядку інтегровані у тендерну документацію. Більше того, реалізація екологічного треку повинна охоплювати не тільки законодавче закріплення екологічних характеристик в критеріях оцінювання пропозицій, а й умови надання переваг учасникам із екологічними товарами або неодмінної їх закупівлі за окремими категоріями та групами[9].

Для успішної реалізації функціональної компоненти, доцільно переглянути роль високовартісних закупівель, які за своїм потенціалом для замовника, можуть мати додатковий соціально-економічний вплив на регіон, галузь чи країну в цілому. Тому при їх плануванні організатору торгів, крім критерію економії, слід оцінювати потенційні екологічні та соціальні переваги, визначаючи важливість і черговість проведення закупівель для досягнення синергетичного ефекту. Цей підхід не тільки змінить у свідомості замовників розуміння суспільної ролі публічних закупівель, що особливо актуально в умовах війни та післявоєнної відбудови країни, а й буде своєрідним інформаційним індикатором для учасників і майбутніх інвесторів проєктів післявоєнної відбудови[10;11;12].

Отже, для досягнення різноманітних оперативних та стратегічних цілей країни, необхідно гармонійно поєднати тактичне регулювання системи публічних закупівель із генеральними напрямами державної політики згідно з національних пріоритетів та міжнародних зобов'язань. Системні організаційно-правові зміни механізму публічних закупівель не тільки сприятимуть адаптації національної практики організації проведення тендерів до нових викликів, а й ефективній реалізації їх функціональної компоненти у повоєнний період.

Список використаних джерел:

1. Social return on investment (SROI). PIANOo (Dutch Public Procurement Expertise Centre). URL: <https://www.pianoo.nl/en/sustainable-public-procurement/spp-themes/social-return-investment-sroi>.
2. Apprenticeships through procurement. London council. URL: <https://www.londoncouncils.gov.uk/our-key-themes/economic-development/apprenticeships/making-it-happen/apprenticeships-through-procurement>.
3. Public Procurement and Human Rights. DFO. URL: <https://anskaffelser.no/en/english/public-procurement-and-human-rights>.
4. List of Products Produced by Forced or Indentured Child Labor. An official website of the United States government. Bureau of International Labor Affairs. URL: <https://www.dol.gov/agencies/ilab/reports/child-labor>.
5. Procurement Strategy for Aboriginal Business. URL: <https://www.sac-isc.gc.ca/eng/1354798736570/1610985991318>.

6. Indigenous Procurement Policy. National Indigenous Australians Agency. URL: <https://www.niaa.gov.au/indigenous-affairs/economic-development/indigenous-procurement-policy-ipp>.
7. Contracting assistance program benefits. US Small Business Administration. URL: <https://www.sba.gov/federal-contracting/contracting-assistance-programs>.
8. Christopher McCrudden. Using public procurement to achieve social outcomes. Natural Resources Forum. A United Nations sustainable development journal. Volume 28, Issue 4. November 2004. Pages 257-267.
9. Проект Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Екологічна безпека». Національна рада з відновлення України від наслідків війни. Лип. 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/environmental-safety-assembly.pdf>.
10. Веста Малолітнева. Якими мають бути публічні закупівлі в Україні у післявоєнний період? <https://voxukraine.org/yakymy-mayut-buty-publichni-zakupivli-v-ukrayini-u-pislya-voennyj-period>.
11. Лахтіонова Л. Чому і як мають змінитися правила закупівель у повоєнний період. Українська правда. Економічна правда. 5 серп.2023 URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/08/5/690043/>.
12. Ференц А. Якими будуть закупівлі після війни. URL: <https://dozorro.org/blog/yakimi-budut-zakupivli-pislya-vijni>.

СЕКЦІЯ II. ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНЮВАННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Ємельянов Олександр Юрійович

д-р. екон. наук, професор, професор кафедри економіки підприємства та інвестицій
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Важливою властивістю господарської діяльності підприємств є її ризикованість [1]. Це зумовлює необхідність вимірювання рівня економічного ризику функціонування підприємств [2] та розроблення організаційно-економічних заходів, спрямованих на управління цим ризиком [3, 4]. Особливо високим є рівень ризикованості інвестиційної діяльності компаній [5], що необхідно враховувати, зокрема, і при оцінюванні їхніх інвестиційних [6–10] та інноваційних можливостей [11, 12].

Управління ризиком діяльності фірм потребує, серед іншого, покращення використання наявних у підприємств обсягів економічних ресурсів, до яких належать матеріальні [13, 14], технічні [15], фінансові [16] та інші ресурси. Таке покращення, своєю чергою, дає можливість підвищити ступінь реалізації виробничих та збутових можливостей підприємств [17–19], а також їхнього фінансового потенціалу [20–23]. Зокрема, важливим напрямом зниження ризику діяльності підприємств є раціоналізація обсягів та структури їх фінансових ресурсів, що є запорукою покращення фінансової стійкості компаній [24–26].

Розгляд короткострокових аспектів фінансової стійкості підприємств варто здійснювати у контексті оцінювання рівня їх платоспроможності, тобто здатності компаній у повному обсязі та своєчасно виконувати свої короткострокові боргові зобов'язання. Зазначене оцінювання повинно базуватися на таких головних положеннях:

1) необхідно оцінювати величину усіх видів наявних у підприємств активів та зобов'язань короткострокового характеру;

2) потрібно є диференціація зазначених активів за ступенем їхньої ліквідності. Одним з можливих підходів до такої диференціації є поділ активів та пасивів підприємств на групи за сподіваною тривалістю часу між даним (теперішнім) моментом часу й моментом їхнього перетворення у грошові засоби. При цьому зазначена тривалість повинна вимірюватися у днях, що дає змогу виділити рівні між собою часові проміжки часу (наприклад від 0 до 10 днів, від 10 днів до 20 днів і т. д.), кожен з яких відповідатиме певній групі активів та зобов'язань суб'єктів підприємництва за ступенем ліквідності цих активів та зобов'язань;

3) оцінювання платоспроможності підприємств повинно здійснюватися як в абсолютному, так і у відносному виразі. У першому випадку результат оцінювання вимірюватиметься у грошових одиницях, а у другому – не матиме одиниці вимірювання;

4) доцільно оцінювати наявні у підприємств можливості щодо підвищення рівня їхньої платоспроможності. Таке оцінювання повинно відбуватися шляхом визначення резервів підвищення абсолютної та відносної величин платоспроможності підприємств на засадах проведення відповідних організаційно-економічних заходів.

З урахуванням викладеного вище процес оцінювання платоспроможності підприємства повинен передбачати здійснення такої послідовності дій: 1) збір необхідної інформації для проведення оцінювання (насамперед, відомостей про склад активів та зобов'язань підприємства); 2) побудова шкали диференціації активів та пасивів суб'єкта господарювання за сподіваною тривалістю часу між даним (теперішнім) моментом часу й моментом їхнього перетворення у грошові засоби; 3) поділ активів та пасивів підприємств на групи згідно обраної шкали, визначення загальної величини активів та пасивів у кожній групі в грошовому виразі; 4) сумування величини активів та пасивів за групами у порядку зростання тривалості часу між даним (теперішнім) моментом часу й моментом їхнього перетворення у грошові засоби; 5) розрахунок різниці між величиною активів та пасивів, обчислених зростаючим підсумком, за кожною їх групою; 6) визначення найменшої з обчислених різниць та обчислення відношення величини цієї різниці до величини активів підприємства, обчислених зростаючим підсумком, у відповідній їх групі. Тоді платоспроможність підприємства буде задовільною, якщо результати розрахунків, отриманих на шостому етапі описаної послідовності дій, будуть додатними.

Список використаних джерел:

1. Вербицька, Г. Л. (2004). Оцінка економічного ризику. Актуальні проблеми економіки, (4), 129–136.
2. Ємельянов, О. Ю. (2020). Оцінювання рівня ризикованості господарської діяльності підприємств агропромислового комплексу. Агросвіт, (19–20), 3–9.
3. Клименко, С. М. (2013). Формування стратегії розвитку підприємства з урахуванням ризиків. Бізнес Інформ, (8), 343–347.
4. Попова, Г. Ю. (2016). Формування стратегії ризикозахисту інжинірингової фірми. Вісник економічної науки України, (2), 157–161.
5. Мицишин, О. Л., Ємельянов, О. Ю. & Петрушка, Т. О. (2020). Утворення агропромислового кластеру як спосіб зниження ризикованості господарської діяльності його учасників. Агросвіт, (17–18), 77–84.
6. Detemple, J. & Kitapbayev, Y. (2018). Optimal Investment under Cost Uncertainty. Risks, (6 (1)), 5.
7. Гришко, В. А. (2010). Показники та методи оцінювання інноваційного потенціалу машинобудівних підприємств. Схід. Аналітично-інформаційний журнал, (7(107)), 18–21.
8. Ємельянов, О. Ю. & Гришко, В. А. (2009). Управління якістю продукції машинобудівного підприємства в процесі формування його інноваційного потенціалу. Збірник наукових праць “Економіка: проблеми теорії та практики” (253 (VII)), 185–191.
9. Родіонова, І. В. (2013). Методи оцінки інноваційного потенціалу промислових підприємств. Економіка розвитку, (4 (68)), 96–99.
10. Тищенко, Т. І. (2015). Оцінювання інноваційного потенціалу промислового підприємства. Економічний вісник ДВНЗ УДХТУ, (2 (2)), 65–71.
11. Гришко, В. А., Ємельянов, О. Ю. & Крет, І. З. (2010). Оцінювання поточного та стратегічного рівня інвестиційного потенціалу машинобудівних підприємств. Вісник Національного університету «Львівська політехніка» Проблеми економіки та управління, (683), 210–215.
12. Ємельянов, О. Ю., Крет, І. З. & Сегедій, О. М. (2003). Інформаційне забезпечення аналізу інвестиційного потенціалу галузей економіки. Вісник Національного університету «Львівська політехніка» Проблеми економіки та управління, (484), 66–71.

13. Безбородова, Т. В. & Даншина, Т. В. (2017). Управління оборотними коштами підприємств. Інвестиції: практика та довід, (1), 59–62.
14. Насібова, О. В. & Придатченко, Б. Ю. (2018). Теоретичні аспекти оптимізації оборотних коштів підприємства. Економіка і суспільство, (18), 794–802.
15. Шарманська, В. М. & Вітюк, В. В. (2018). Аналіз забезпеченості підприємства основними засобами та ефективності їх використання. Молодий вчений, (1(53)), 550–552.
16. Редько, Л. І. (2007). Використання фінансових ресурсів як джерел фінансування інноваційної діяльності та проблема їх застосування. Держава і регіони, (2), 214–217.
17. Висоцький, А. Л. (2014). Види, чинники та об'єкти управління збутовим потенціалом машинобудівного підприємства. Науковий вісник НЛТУ України: збірник науково-технічних праць, (24.7), 315–323.
18. Ємельянов, О. Ю., Висоцький, А. Л., Симак, А. В. & Петрушка, Т. О. (2017). Методичні засади оцінювання попиту на продукцію машинобудівних підприємств. Маркетинг і менеджмент інновацій, (3), 198–212.
19. Ємельянов, О. Ю., Лесик, Л. І. & Висоцький, А. Л. (2015). Теоретичні засади формування та оцінювання виробничо-збутового потенціалу машинобудівних підприємств. Бізнес Інформ, (1), 124–130.
20. Кунцевич, В. О. (2005). Підходи до діагностики фінансового потенціалу підприємства. Актуальні проблеми економіки, (1(43)), 68–75.
21. Левченко, Н. М. (2012). Фінансовий потенціал підприємства: сутність та підходи до діагностики. Інвестиції: практика та довід, (2), 114–117.
22. Маринич, І. А. (2010). Сучасні підходи до діагностики фінансового потенціалу підприємства. Науковий вісник НЛТУ України, (20.1), 105–108.
23. Турчак, В. В. (2014). Методика оцінки фінансового потенціалу підприємства в сучасних умовах господарювання. Молодий вчений, (8(11)), 49–52.
24. Гапак, Н. М. & Капштан, С. А. (2014). Особливості визначення фінансової стійкості підприємств. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка, (42). 191–196.
25. Ємельянов, О. Ю. (2020). Діагностування рівня фінансової стійкості підприємств агропромислового комплексу. Агросвіт, (21), 3–9.
26. Чепка, В. В. & Матяш, О. К. (2017). Фінансова стійкість підприємства: сутність та фактори впливу. Економіка і суспільство, (12), 649–655.

ПЕРЕДУМОВИ РЕЗІЛЬЄНТНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ БІЗНЕС-МОДЕЛЕЙ НА ПРИКЛАДІ ФРАНЧАЙЗИНГУ В УМОВАХ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ

Ляшенко Вячеслав Іванович

Д-р. екон. наук, професор

Інститут економіки промисловості НАН України, м.Київ, Україна

Підоричева Ірина Юріївна

Д-р. екон. наук

Інститут економіки промисловості НАН України, м.Київ, Україна

Ліщук Олександр Васильович

Аспірант

Інститут економіки промисловості НАН України, м.Київ, Україна

Лук'янов Анатолій Ігорович

Аспірант

Інститут економіки промисловості НАН України, м.Київ, Україна

Вступ/Introduction. Війна в Україні не лише перевернула з ніг на голову незліченну кількість життів, а й змушує змінюватися бізнес-моделі, ще більше завдавши шкоди вже ослабленим пандемією звичним бізнес-процесам. Зміни на енергетичному та виробничому фронті. Сьогоденна ситуація є безпрецедентною. Бізнес індустрія переживає шок. Ніхто не був готовий до ще більшого економічного удару, ніж під час пандемії. Навіть компанії, які ведуть невеликий бізнес у регіонах, усвідомлюють важливість більшої кількості регіональних чи місцевих виробничих центрів. Багато великих підприємств прагнуть вертикальної інтеграції, щоб подолати збої через кризу міжнародних поставок. США та Європа планують виділити десятки мільярдів доларів на підтримку власних галузей у спробі зменшити залежність від азіатських виробників. Головним напрямком змін бізнес-моделей є шлях до власного виробництва та розвиток незалежності від міжнародних поставок.

Нещадні наслідки війни в Україні для світового продовольства. Виробництво продуктів харчування — ще один сектор, який змушений реорганізуватися. ЄС уже мав досвід перегляду своєї продовольчої стратегії. Але тепер йому доводиться боротися з падінням експорту зерна та добрив із України та РФ, що викликає занепокоєння щодо продовольчої безпеки. Війна в Україні призвела до нестачі продовольства в арабських країнах через різке зростання цін на пшеницю. Зернові з України та РФ мають вирішальне значення для національного раціону харчування у всьому регіоні. 17 березня 2022 року Міжнародний фонд сільськогосподарського розвитку Організації Об'єднаних Націй (IFAD) заявив, що війна в Україні призводить до зростання цін на продукти харчування та дефіциту основних культур у частинах Центральної Азії, Близького Сходу та Північної Африки. Гілберт Хунгбо, президент IFAD, сказав: «Ми вже спостерігаємо зростання цін, і це може спричинити ескалацію голоду та бідності з жахливими наслідками для глобальної стабільності» [1].

Наразі Єгипет девальвував свою валюту та підняв відсоткові ставки, намагаючись стримати наслідки війни. Тим часом у Великій Британії також, на жаль,

наростає напруга. Карен Беттс, виконавчий директор Федерації продуктів харчування та напоїв, попередила, що британські споживачі зіткнуться з дефіцитом та вищими рахунками через війну в Україні, якщо уряд не втрутиться, щоб допомогти галузі. Пропозиції включають дозвіл використання альтернативних продуктів та ослаблення регулювання. Газова криза. Енергетична галузь теж не є виключенням та перебуває у процесі трансформації. Захід і, зокрема, Європа прагнуть знайти альтернативу російській нафті. Кожна країна зараз намагається перш за все розробити альтернативні шляхи існування державної економіки. Дивлячись на сьогоднішні зміни та потрясіння, треба пам'ятати, що за кожною кризою настає період підйому, як економічного, так і соціального. Тому даний досвід відкриває очі для світової спільноті на нові горизонти.

Мета роботи./Aim. Визначити передумови резильєнтної трансформації бізнес-моделей в перспективі модернізаційного повоєнного відновлення підприємницької складової економіки України на прикладі франчайзингу в умовах євроатлантичної орієнтації та посилення експортного потенціалу України як кандидата до вступу до ЄС.

Матеріали та методи./Materials and methods.

Дуже цікавою буде відповідь на питання: «Хто найчастіше запускає франшизи за кордоном і чи допоможе це вітчизняному бізнесу». У перші дні з початку війни здавалося, що «все пропало». Однак, вже за два тижні до певної частки підприємців прийшло розуміння, що це лише ще одне випробування для країни та ядра її економіки — малого та середнього бізнесу. Впродовж березня 2022 року у регіонах, де було небезпечно, майже ніхто не працював через труднощі з пересуванням, логістикою та наданням послуг. Але вже у квітні 2022 року бізнеси почали поступово відновлюватись. Спочатку запрацював ритейл (Еко-Лавка) та ресторани (Сім'я ресторанів Діми Борисова, Сімейна пекарня, Хлібна), а згодом і сфера фешн (Guzema, Gasanova, Must Have, the COAT) [2].

Що змінилося з початку війни? Цілі. Бізнес поділився на дві категорії: ті, хто вирішили перечекати, і ті, хто вирішили ризикнути. Схожу тенденцію також можна було спостерігати на початку пандемії: тоді, наприклад, лише дві компанії наважилися розпочати з Franchise Group активну роботу — Охоронна компанія «Шериф» і Медична лабораторія CSD [2]. Коли пандемія пішла на спад, усі почали розкачуватися, а ці лідери в цей час вже були на повній швидкості: за вісім місяців Franchise Group продала сім франшиз «Шериф» на ексклюзивних умовах і дев'яносто шість - CSD. Після перших шоків війни частина бізнесів також зрозуміла, що не варто гаяти час і вже в середині квітня 2022 року відновила роботу та звернулася до Franchise Group для активних продажів на заході України та в Європі. Перший міжнародний запит Franchise Group отримала 28 березня 2022 року від «Львівських круасанів» про вихід на польський ринок, і їх партнерський польський офіс одразу почав роботу над адаптацією франшизи. Візит Анджеліни Джолі до «Львівських круасанів» дав вдалий маркетинговий поштовх до активного розвитку.

Компанії з активною позицією щодо розвитку розуміють, що франчайзинг — це каталізатор швидкого масштабування. І зараз він працює як ніколи. Чому? Франшиза дає можливість на сприятливих умовах вийти в будь-яку країну і побудувати успішний бізнес: 1. Вже відпрацьована і дієва бізнес-модель. 2. Обізнаність про високий рівень українського сервісу. 3. Українські франшизи надають максимальну підтримку своїм франчайзі, а зараз мотивація як ніколи висока. Все залежить від бізнес-моделі, команди, фінансових умов, технологічності та ключового ресурсу компанії.

Результати та обговорення. /Results and discussion.

Щодня Franchise Group отримує декілька апитів на консалтинг. Серед них ресторани, продуктові магазини, оптики, шоу-руми фешн-одягу, дитячі садки, школи англійської мови, курси робототехніки, агросектор тощо. Враховуючи ситуацію, це хороший показник. Більшість з них планували вихід на міжнародні ринки у майбутньому, а війна прискорила цей процес на 2–3 роки. Але є й такі, хто до війни не планував впроваджувати франчайзинг. Тут важливо розуміти, що бізнеси, які мають досвід запуску і відкриття франшиз в Україні, матимуть більший попит у інвесторів, адже вже мають експертність. Бізнеси, які лише починають створювати франшизу, мають приділити особливу увагу оформленню документів, фінансовій моделі, а також передачі стандартів.

Наразі Franchise Group активно веде переговори щодо виходу українських франшиз у Польщі, Франції, Німеччині, Італії, Литві, Чехії, Узбекистані та Казахстані. У більшості європейських країн досить суворе франчайзингове законодавство. Залежно від країни, перед підписанням договору від власника франшизи можуть вимагати пакет інформації, який може включати резюме бізнес-історії, фінансову звітність за попередні роки, список інших франчайзі та їхні контакти тощо. Інтелектуальні права — чи не найважливіше питання у світі франшиз. Саме тому усім, хто хоче розвивати франшизу, надважливо зареєструвати торгову марку в чорно-білому кольорі за Мадридською системою.

Хто ж найчастіше франшизується за кордон? Мабуть, відповідь буде несподіваною, але питання не у секторальній сфері підприємницької діяльності. Франчайзуються ті, хто вірять у свої сили та мають достатньо енергії. Багато класних бізнесів, які б могли зараз активно працювати як в Україні, так і за кордоном, просто бояться. Проте залишилося ще багато компаній, які підкорюють нові ринки. За декілька місяців у Європі відкриється до двох десятків українських проєктів. Такі клієнти телефонують Franchise Group частіше, ніж вона їм, і з нетерпінням чекають поки Franchise Group запусить для них рекламу в Європі. Успіх таких компаній — це лише питання часу. Війна закінчиться і потрібно буде жити далі. А ті, хто активний зараз, матимуть що запропонувати будь-якому інвестору: вони накопичають міжнародний досвід, що капіталізує їх з точки зору франчайзингового бізнес-формату. Саме тому понад 20% клієнтів Franchise Group в найближчі два роки планують розвивати бізнес за кордоном: для тих, хто давно хотів, війна просто стала каталізатором.

Висновки. /Conclusions.

1. Перебудови у робочих процесах: нові горизонти. Молоді компанії активно реагують на спричинені пандемією та війною в Україні зміни. Такі зміни спостерігаються майже в усьому: у тому, як люди працюють, живуть, роблять покупки та спілкуються. Гучні слова «світ поділився на „до“ та „після“» вже не здаються такими гучними. Аналітичні оглядачі пишуть, що багато з тих, хто звільняється через емоційне вигорання або з інших причин, могли б бути зупинені, якби компанії приділяли більше уваги на пояснення причини залишитися або з'ясування причин такого емоційного стану.

2. Зараз найбільшою точкою опори компаній є системність та налагодженість комунікацій. Саме на цьому потрібно акцентувати увагу для порятунку робочих процесів та морального стану працівників. Проте є і більш прогресивні перспективи. Крім зміни традиційних методів ведення бізнесу, війна також посприяла розвитку нових секторів. Наприклад, обіг криптовалюти, прийнятий урядом України як швидкий спосіб збирання пожертвувань, а також оплати військової техніки. Навіть за

часів війни, роз'єднання та геополітичного страху, є можливості. Вже зовсім скоро нас чекає мир та прогресивна світова спільнота без жодного агресора.

3. Верховній Раді України для імплементації європейських критеріїв визначення розмірів підприємств пропонується внести зміни, що відповідають європейським критеріям в частині вартості активів, до ст. 55 Господарського кодексу України. Також відповідний підхід можна застосувати відносно рекомендацій щодо імплементації положень Закону ЄС про малий бізнес «Спочатку думай про мале».

З метою удосконалення механізмів підтримки малого і середнього бізнесу ще у 2003 році Європейська комісія запропонувала нову дефініцію сектора МСП, згідно з якою, при його відособленні застосовуються три самостійні критерії: кількість персоналу, річний обіг і загальний річний баланс (вартість активів). Важливо відмітити, що обов'язковим критерієм для віднесення цього підприємства до групи МСП являється кількість персоналу, а одну з двох інших умов (річний обіг або вартість активів) підприємство може обрати самостійно (табл. 1). Особливістю підходу законодавців ЄС є те, що у разі вибору в якості другого критерію вартості активів, знімається обмеження на річний обсяг продукції, що випускається, що дає можливість мікро-, малому і середньому підприємству максимально розширювати свою ринкову нішу на вітчизняному та іноземних ринках і підвищувати власну конкурентоспроможність.

Таблиця 1.

Класифікація МСП і критеріїв для розмежування по окремих розмірних групах, згідно ЄС і Господарського кодексу України (ГКУ)

Категорії підприємств	К-ть персоналу		Річний обіг		або	Вартість активів		
	ЄС*	ГКУ	ЄС млн євро	ГКУ Ст. 55 млн євро		ЄС, млн євро	ГКУ	Пропонується в ст. 55 ГКУ, млн. євро
Мікро-	10	10	<2	<2		<2	Немає	<2
Малі	50	50	<10	<10		<10	Немає	<10
Середні	250	250	<50	<50		<50	Немає	<50

**Джерело: L 124/36 EN Official Journal of the European Union 20.5.2003*

4. В частині зниження впливу високої вартості кредитних ресурсів для суб'єктів малого і середнього підприємництва та низького рівня фінансово-кредитної підтримки суб'єктів підприємницької діяльності для реалізації інноваційних проектів, пропонується активізувати запуск системи гарантування кредитів малим та мікропідприємствам через мережу місцевих фондів підтримки підприємництва або спеціалізованих гарантійних установ для чого внести відповідні зміни до Бюджетного кодексу (в частині залучення коштів обласних бюджетів).

5. Національному банку України пропонується видати відповідну інструкцію або ж внести в Закон „Про підтримку розвитку малого підприємництва“ норму про запровадження акредитивної форми розрахунків між малими та великими підприємствами з метою попередження невиконання або відтермінування на 6-9 місяців виконання останніми своїх договірних зобов'язань.

6. З метою усунення неналежного фінансування місцевих програм розвитку малого і середнього підприємництва пропонується зафіксувати в Податковому кодексі норму про спрямування 1-2% надходжень коштів від податків малого підприємництва цільовим призначенням на фінансування саме цих програм.

7. З метою підвищення активності суб'єктів підприємництва щодо впровадження інновацій пропонується стимулювати створення в межах регіональної

інноваційної системи під координацією регіональних наукових центрів НАН та МОН України мережі наукових та індустріальних парків на базі промислових майданчиків тих підприємств, відновлення діяльності яких в сучасних умовах є недоцільним, для чого прийняти відповідний закон про експериментальні стимулюючі регуляторні режими в них. У якості зразка тут може бути використаний досвід Ірландії.

8. На виконання Стратегії розвитку АПК України, з урахуванням європейського досвіду та залучення в інвестиційні процеси відновлення переробної промисловості коштів населення опрацювати нову редакцію Закону України «Про кооперацію», в якому передбачити режими стимулювання розвитку цієї форми власності шляхом створення спеціальних режимів функціонування внутрішньорегіональних, міжрегіональних та міждержавних кластерних утворень, як потенційних конкурентів агрохолдінговим структурам.

9. Верховній Раді України з метою максимального використання можливостей та потенціалу недержавних механізмів регулювання підприємницької діяльності слід терміново внести нову редакцію проекту закону «Про саморегулівні організації».

10. Доповнити законодавство про індустріальні парки або державну промислову політику наступними статтями: «Спеціальні режими для учасників індустріальних парків» - 1. До суб'єктів що знаходяться у складі індустріального (промислового) парку застосовуються наступні заходи стимулювання: звільнення від сплати митних зборів імпортованих машин та обладнання, та комплектуючих до них; звільнення від податку на землю підприємств-учасників індустріальних парків; звільнення від сплати земельного збору; зниження екологічних податків (стимули з впровадження оподаткування екологічним податком могли б надаватись у вигляді зниженої ставки екологічного податку за наявності у підприємства-учасника індустріального парку інновацій з екологічною складовою протягом попереднього звітного періоду); звільнення від місцевих податків та зборів; звільнення від податку на прибуток у відношенні до створених нових робочих місць; звільнення від сплати або зниження податку на нерухомість; зниження вартості зв'язку; застосування знижених тарифів на комунальні послуги; покриття державою внесків на соціальне страхування (строком до 5 років); покриття державою відсоткової ставки за кредитами на НДДКР; компенсація державою вартості навчальних програм, спрямованих на підвищення кваліфікації персоналу, в т.ч. в сфері опанування цифрових навичок; компенсація витрат інвесторів за підключення до інженерних мереж, (енергомереж); забезпечення збору та утилізації відходів; надання різного виду послуг (фінансові, лізинг, кредитування, маркетингові, виставкові послуги, охорона, управління об'єктами нерухомості тощо); повернення ПДВ, понесеного за витратами на будівництво; фінансування облаштування територій індустріальних парків; прискорена амортизація основних фондів; надання державних гарантій інвесторам щодо збереження поточних умов інвестування; взаємодія учасників ІП в рамках спеціального регуляторного режиму «Єдине вікно» з широким застосуванням цифрових технологій. 2. З метою запобігання зловживанням стимулами їх кількість за вибором інвестора диференційовано обмежується у кількості 5-7-10 позицій, в залежності від обсягу інвестицій, кількості нових робочих місць, що створюються, рівня розвитку та особливостей території (грінфілд, браунфілд, невелика ОТГ, місто обласного значення, обласний центр, іншого призначення).

Стаття «Пріоритетні галузі смарт-спеціалізації» - 1. Пріоритетні галузі смарт-спеціалізації регіонів визначаються в Стратегіях регіонального розвитку на відповідний період, розроблених згідно з нормативно-правовими актами Кабінету Міністрів України. 2. Застосування заходів стимулювання діяльності у сфері

промисловості, включених у якості пріоритетних напрямків смарт-спеціалізації до регіональних Стратегій регіонального розвитку, здійснюється по аналогії з учасниками індустріальних парків.

Стаття «Імпортозаміщення». – 1. Держава стимулює внутрішнє виробництво готових товарів через лізингові та кредитні програми які поширюються на вироблені в країні товари з високим рівнем локалізації (від 30-50 %). Важливо також надавати таким виробникам кредити в національній валюті на умовах, не гірших від тих, на яких їх залучають основні іноземні конкуренти. Варто також передбачити податкові канікули для новостворюваного бізнесу та нових виробничих ліній уже наявних компаній. Джерелом коштів для цього має стати посилення оподаткування імпорту та кардинальне збільшення ренти на сировинні галузі. 2. Держава застосовує зниження, а то й повне скасування ПДВ на продукцію сировинних галузей, особливо ту, яка на 60—80 %, а подекуди й більше експортується за кордон. Відсутність ПДВ на руди, зерно чи олійні знижуватиме їхню вартість для споживачів і переробників цих товарів всередині країни і зменшуватиме на 20 % прибутковість їхнього експорту в необробленому вигляді. При цьому втрати для бюджету будуть незначними, а ефект для української економіки й особливо її галузей із глибшою переробкою — дуже значним.

Стаття «Стимулювання розвитку кластерів» - 1. Застосування заходів стимулювання діяльності щодо розвитку кластерів, встановлених законами України, нормативними правовими актами Президента України та Кабінету Міністрів України, можливо за умови створення спеціалізованої організації будь-якої організаційно-правової форми, що здійснює методичне, організаційне, експертно-аналітичне та інформаційне супроводження розвитку кластера, та відповідності кластера і спеціалізованої організації кластера вимогам, встановленим Кабінетом Міністрів України. Підтвердження відповідності кластера та спеціалізованої організації кластера вимогам, встановленим Кабінетом Міністрів України, здійснюється у встановленому ним порядку. - 2. Застосування заходів стимулювання діяльності, встановлених актами органів місцевого самоврядування, щодо кластерів здійснюється в порядку, встановленому актами органів місцевого самоврядування, у разі відповідності кластера та спеціалізованої організації кластера вимогам, встановленим відповідно до частиною 1 цієї статті, і додатковим вимогам у разі їх встановлення органами місцевого самоврядування. - 3. Створення нових і розвиток існуючих кластерів на території України здійснюються з урахуванням Генеральної схеми планування території України та схем планування адміністративно-територіальних одиниць.

Тези підготовлено в рамках виконання науково-дослідного проєкту НАН України «Механізми структурної трансформації підприємницького сектору України на засадах резильєнтного розвитку економіки» (№ держреєстрації 0123U100206).

Список використаних джерел:

1. Катерина Спасьон К. Як пандемія та військові дії змушують переосмислити бізнес-моделі // <https://biz.nv.ua/ukr/experts/yak-viyna-v-ukrajini-zminyuye-svit-ta-yaki-biznes-procesi-vazhlivo-zminiti-zaraz-ostanni-novini-50246553.html>.
2. Мирослава Козачук М. Ринок франчайзингу під час війни: загинув чи рятує український бізнес? // <https://biz.nv.ua/ukr/experts/yakiy-ukrajinskiy-biznes-zapuskaye-franshizi-zakordonom-zaraz-i-chi-varto-ce-robiti-50247665.html>.

СЕКЦІЯ ІІІ. ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА; ОПОДАТКУВАННЯ, ОБЛІК І АУДИТ

ANTI-CORRUPTION MEASURES IN THE TAX SYSTEM OF UKRAINE

Porosla P.

Master's student of the Faculty of Economics and Business Management
Kryvyi Rih National University, Ukraine

Language advisor: Bondar I.

Kryvyi Rih National University, Ukraine

The stability of the state's economy largely depends on the degree of efficiency of the tax system, which in turn is determined by how competently the forms of tax control are implemented. Detection of tax offenses and ensuring the receipt of taxes to budgets of all levels due to their full payment within the terms established by the tax legislation are the main tasks of tax control. Tax control of any financial investments is a key element in the tax system because economic performance of any country depends on how effectively tax control forms are implemented [1].

Corruption in Ukraine has acquired the characteristics of a systemic phenomenon that spreads its negative influence on all spheres of social life, becoming more and more deeply rooted as the main, fastest and most effective illegal means of resolving issues and achieving certain goals.

According to [2], main causes of corruption in tax control of financial investments, which, as a result of the further consolidation of informal relations between business and tax authorities, distort the investment and business environment in Ukraine, include tax inspectors' abuse of office; lack of proper control by law enforcement agencies over their actions due to non-transparency of their activities and low level of accountability; lack of political will to implement measures to prevent and counter corruption in tax authorities; interference of oligarchic groups in making state decisions, imperfection of the judicial system; a low level of business ethics and organizational culture in the business environment, which is accompanied by lack of practice of observing fair play rules and an attempt to achieve business goals at any cost, including by using illegal means.

Tax evasion historically arose and developed in parallel with the emergence of taxes and formation of tax systems of the world countries [3].

In Ukraine, the main prerequisites for the emergence of various tax evasion schemes are related to introduction of value added tax, and their use by taxpayers for many years has been "facilitated" by imperfection of the national legislative framework.

Elimination of tax evasion is the basis of preventing offenses in the tax administration system. In addition, given a certain influence of the amount of financial sanctions on that of tax evasion and importance of performing the punitive function of tax control, it is necessary to further improve the system of financial sanctions, taking into account progressive national and European practices.

In particular, currently it is advisable to: 1) definitively abandon linking the amount of financial sanctions to the economically outdated value of the tax-free minimum income of citizens; 2) introduce (for some types of violations) the dependence of the amount of financial sanctions on tax offense characteristics and monetary value, availability or non-availability of the intention to evade taxation, etc.; 3) provide for the financial responsibility of legal entities for keeping accounting and tax records with violations (current national legislation provides for small fines when only officials of the tax payer-legal entity are brought to administrative responsibility).

References:

1. Buhlaieva O. Yu. (2009). Tax control: theoretical aspect. Scientific works of NDFI, 4 (49), 131-137.
2. Kvach Y.P., Knyazkova V.Ya., Fedorenko S.O. (2018). Tax control in Ukraine: fiscal efficiency and ways of improvement. Scientific view: economics and management, 1 (59), 165-170.
3. Tarangul L. L. (2013). Actual problems of improving tax regulation. Kyiv: DNNU.

МЕДИЧНЕ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Кравцова Ангеліна Максимівна

здобувач фахової перед вищої освіти

Вінницький технічний фаховий коледж, м. Вінниця, Україна

Науковий курівник: Брода Аліна Юріївна

Кандидат юридичних наук

Вінницький технічний фаховий коледж, м. Вінниця, Україна

Життя людини тісно переплетені моменти як радісних так і сумних подій. Людина часто потрапляє у складні ситуації, пов'язані з різноманітними хворобами. Це завжди стрес, тому що треба знайти кваліфікованого лікаря, набратися сил, щоб витримати всі процедури, мати гроші, щоб оплатити медичні послуги. А якщо до цього додати, що хворий перестає працювати й отримувати зарплатню, то кількість проблем зростає. Допомагає подолати усі ці негаразди система медичного страхування.

Медичне страхування – це гарантія надання медичної допомоги застрахованій особі у разі такої необхідності. Страхівка покриває фінансові витрати на медичне обслуговування, ліки та інші супутні послуги, що прописані у договорі у межах визначеної суми.

Конституцією України (ст.49) передбачено право кожного громадянина на безплатну медичну допомогу в закладах охорони здоров'я комунальної (державної) власності. Цілком зрозуміло, що це положення Конституції діє в межах можливостей держави, тобто бюджету. Разом з тим Конституцією також передбачено право кожного на медичне страхування (обов'язкове або добровільне), і створення умов для реалізації громадянами їх конституційного права є обов'язком держави.

Медичне страхування в Україні є добровільним, ним займається близько 10 страхових компаній. Як правило, страхувальником виступає підприємство (фірма), а застрахованими особами — співробітники даного підприємства (фірми).

Більшість програм, розроблених страховими компаніями, доступні далеко не всім громадянам України. Насамперед це стосується безперервного страхування здоров'я.

Законом України "Про страхування" передбачено введення обов'язкового медичного страхування. Але дотепер відсутні реальні передумови і джерела фінансування. Практика країн Балтії виявила величезну кількість проблем, із якими можна зіткнутися при перебудові системи медичного обслуговування громадян і фінансування лікувальних закладів. З огляду на величезне соціальне значення цього питання, до його обговорення залучаються фахівці різних профілів.

Обов'язкове медичне страхування (ОМС) — один із найбільш важливих елементів системи соціального захисту населення у частині охорони здоров'я й одержання необхідної медичної допомоги у разі захворювання. В Україні ОМС є державним і загальним для населення. Це означає, що держава в особі своїх законодавчих і виконавчих органів визначає основні принципи організації ОМС, встановлює тарифи внесків, коло страхувальників і створює спеціальні державні фонди для акумуляції внесків на обов'язкове медичне страхування. Загальність ОМС полягає у забезпеченні всіх громадян рівними гарантованими можливостями

одержання медичної, лікарської і профілактичної допомоги у розмірах, встановлених державними програмами ОМС[1].

Основна мета ОМС полягає у зборі і капіталізації страхових внесків і наданні за рахунок зібраних коштів медичної допомоги всім категоріям громадян на законодавче встановлених умовах і в гарантованих розмірах. Тобто з одного боку, це складова частина державної системи соціального захисту поряд із пенсійним, соціальним страхуванням і страхуванням по безробіттю. З іншого боку, ОМС являє собою фінансовий механізм забезпечення додаткових до бюджетних асигнувань коштів на фінансування охорони здоров'я і оплату медичних послуг. Необхідно зауважити, що до сфери ОМС входить тільки медичне обслуговування населення. Відшкодування заробітку, втраченого під час хвороби, здійснюється вже в межах іншої державної системи — соціального страхування і не є предметом ОМС.

Наразі в Україні діє дві системи страхування. Державне страхування, що передбачає надання медичної допомоги всім категоріям громадян на законодавче встановлених умовах і в гарантованих розмірах.

До переваг державного медичного страхування можна віднести:

- доступність ;
- покриття доволі великого переліку медичних послуг.

До недоліків можна віднести:

- недостатня поінформованість громадян;

Добровільне медичне страхування передбачає, що при сплаті суми за поліс, людина отримує гарантії того, що під час хвороби усі витрати на медичні послуги візьме на себе страхова компанія.

До переваг добровільного медичного страхування можна віднести:

- можливість мінімізації витрат на оплату медичної допомоги;
- можливість отримання більш кваліфікованої медичної допомоги в більш комфортних умовах
- наявність незалежного експертного контролю за строками, якістю та обсягами за наданням медичних послуг представниками страховика[2].

Недоліками ДМС є:

- ненадійність страхових компаній;
- страховики не надто бажають мати справу з медициною;
- часте порушення страхових норм страхувальниками і страховими компаніями;
- наявність недостатньої кількості фахівців сфери охорони здоров'я, які мають сучасні знання й досвід з медичного страхування;
- відсутність у навчальних програмах всіх вищих медичних навчальних закладів акредитації тематики добровільного медичного страхування;
- відсутність дієвого контролю за якістю надання послуг медичними установами;
- відсутністю підтримки на рівні держави;
- відсутність законодавства, яке б регулювало медичне страхування.[3]

Сьогодні страхові компанії пропонують різні варіанти страхового захисту власного здоров'я. Серед найбільш поширених виділяють:

-добровільне медичне страхування. Обравши одну із таких програм, застрахована особа матиме право на амбулаторно-поліклінічну і стаціонарну допомогу, екстрену госпіталізацію, оплату ліків, окремі стоматологічні послуги. Оплата медичних послуг здійснюється у межах максимальної страхової суми;

-від нещасного випадку. Цей вид страховки актуальний для працівників небезпечних професій, спортсменів, усіх тих, у кого великі ризики отримання травм,

опіків, обморожень, отруєнь тощо. У разі настання страхового випадку людина отримує компенсацію до 200 тис. грн;

-на випадок хвороби. Такі програми дозволяють отримати підтримку у разі потреби довгострокової терапії. Виплати здійснюються після встановлення серйозного діагнозу із переліку, передбаченого умовами договору.[4]

Договір страхування можуть придбати: юридичні особи, на користь своїх співробітників; фізичні особи, резиденти і нерезиденти України, у свою користь або на користь будь-якої іншої фізичної особи.

Застрахованими за Договором можуть бути фізичні особи віком до 65 років.

Страхова сума залежить від обраного пакету ризиків і встановлюється при укладенні Договору страхування (від 10 500,00 тис. грн. до 250 000,00 тис. грн.)

Розмір страхового платежу залежить від:

- програми страхування;
- кількості застрахованих осіб;
- території фактичного проживання Застрахованих осіб;
- умов сплати страхового платежу;
- історії страхування.

Страхове покриття:

- Амбулаторно-поліклінічна допомога
- Стаціонарна допомога
- Попереджувальна діагностика
- Вакцинація
- Невідкладна стоматологія
- Домашня аптечка

Популярність ДМС в Україні рік у рік зростає, про що свідчить ріст як кількості укладених договорів, так і сум страхових платежів.

В даний час на ринку ДМС працюють близько 30 страхових компаній, середній рівень виплат становить більше 60%. Страхових компаній, що мають різні можливості, досвід і авторитет.

Незважаючи на те, що медичне страхування вже перестало бути ексклюзивною послугою, поліси ДМС, як і раніше, залишаються досить дорогим задоволенням. Вартість найдешевших продуктів економ-класу становить близько 300 у.о. на людину на рік, за умови, що до нього увійде повний набір потрібних послуг: лікування в стаціонарі, невідкладна допомога, поліклінічне обслуговування і забезпечення медикаментами на всіх етапах лікування.

Проте значного поширення на вітчизняному страховому ринку воно ще не набуло, що підтверджує статистика, згідно якої частка послуги добровільного медичного страхування у загальному об'ємі страхового ринку складає лише 2,6%.[5]

Висновки:

Медичне страхування це тема, яка протягом вже тривалого часу обговорюється у широких колах громадськості. І через свою важливість і неоднозначність спричиняє жорсткі дискусії щодо принципів, методів, шляхів її впровадження і реалізації в Україні.

Потрібно зазначити, що на сьогодні існує дві основні конкуруючі між собою концепції впровадження медичного страхування, одна з яких базується на тому, що в Україні має впроваджуватися соціальне обов'язкове медичне страхування, яке ґрунтується на бюджетному фінансуванні охорони здоров'я, інша говорить про обов'язкове медичне страхування із залученням страхових організацій поряд із державою

В Україні відсутність законодавчої бази, яка б свідчила про проведення державою активної структурної політики на ринку страхових послуг та порівняно невеликий фінансовий потенціал українських страховиків і низький рівень платоспроможності страхувальників, відсутність стимулів податкового характеру для довгострокового страхування життя та низька страхова культура населення стали актуальною проблемою сьогодення.

Для розвитку медичного страхування в Україні необхідно впроваджувати слідуєчі заходи:

- вдосконалення законодавчого поля у сфері медичного страхування
- відпрацювати механізм фінансування процесів медичного страхування
- розширення послуг медичного страхування
- корегування окремих положень податкового законодавства з метою впровадження стимулів для медичного страхування;
- підвищення страхової культури населення.[6]

Сьогодні людей, які не мають медичної страховки більше 95%. Тобто перспективи розвитку системи медичного страхування в Україні великі, оскільки потенційних споживачів страхових послуг багато. Але всі намагання будуть марними без належної підтримки держави.

Список використаних джерел:

1. Залетов О. Об'єктивна необхідність і суть обов'язкового медичного страхування // Страхова справа. — 2004. — № 3. — С 82—85.
2. Манжосова О. В. Окремі аспекти добровільного медичного страхування в Україні / О. В. Манжосова // Європейські перспективи. - 2012. - № 2(1). - С. 195-199
3. Стратегічні орієнтири » Фінансові аспекти національної безпеки України» Манюк І.Г. Переваги і недоліки добровільного медичного страхування в Україні-28-03-2012
4. Вечірній київ, Переваги страхування здоров'я. Як працює медичне страхування в Україні,
5. Чкан І. О. Розвиток добровільного медичного страхування в Україні /І.О. Чкан // Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Сер.: Економіка. - 2012. - Вип. 19. - С. 395-397
6. Клапків Ю. М. Ринок страхових послуг: концептуальні засади, технічні інновації та перспективи розвитку : монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2020. 568 с.

УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ ПОРТФЕЛЕМ БАНКУ

Данченко Анастасія Олегівна

здобувач вищої освіти факультету фінансів

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Україна

Урванцева Світлана Володимирівна

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри корпоративних фінансів і контролінгу

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Україна

В сучасних умовах принциповим інституційним завданням є створення передумов для прискореного розвитку підприємницького сектора як основи динамічної стабільності економіки і суспільства. Це пов'язано, зокрема, з більш повною реалізацією стимулюючої функції кредитного портфеля банків, активізацією і оптимізацією їх діяльності в даному секторі. Водночас кредитний портфель є однією з ключових складових банківської діяльності та головним джерелом його прибутку, ефективне управління кредитним портфелем є важливою умовою успішного функціонування фінансових інституцій.

Дефініція кредитний портфель має багато визначень, зокрема, це сукупність усіх банківських позик, що структуровані за певними параметрами відповідно до завдань визначених банком у кредитній політиці, які здійснюються із дотриманням регуляторних вимог держави. Кредитний портфель виконує наступні функції, як от: розподілу та перерозподілу; заміщення грошей кредитними операціями; консолідації кредитів; мінімізації ризику; розширення та диверсифікації бази доходів банку; оптимізації параметрів портфеля.

Відповідно до розмежування поглядів науковців щодо кредитного портфеля банку, в сучасній економічній літературі точаться дискусії щодо поняття «управління кредитним портфелем банку». Сутності управління кредитним портфелем можна розглянути через призму двох підходів – системного та процесного.

За системного підходу управління кредитним портфелем банку досліджується як система, що включає взаємопов'язані елементи управління, а саме: суб'єкти та об'єкти управління; принципи, цілі, функції та правила; результати взаємодії.

До суб'єктів управління відносяться: правління банку; комітет з питань управління активами та пасивами; кредитний комітет; комітет з питань ризиків; комітет з питань аудиту; комітет з питань продуктів та тарифів; комітет з питань управління непрацюючими активами; ін.

Об'єктом управління виступає кредитний портфель банку.

В рамках управління кредитним портфелем можна виділити такі функції: інформаційно-аналітичну; оптимізаційну; забезпечення диверсифікації кредитного ризику. До принципів відноситься: взаємозалежність з іншими сферами банківської діяльності; комплексність та безперервність; багаторівневий характер аналізу, що передбачає формування адекватної системи оціночних показників на рівні окремих кредитних операцій або груп кредитів; багаторівневості управління на рівні його відокремлених структурних підрозділів та на рівні банку в цілому [1].

Результатом управління буде формування банком збалансованого за рівнем ризику та прибутковості кредитного портфеля, що відповідає цілям менеджменту банку, а також забезпечуватиме позитивні зміни фінансових показників.

До основних показників, які використовуються для оцінки якості кредитного портфеля банку, можемо віднести наступні:

- частка кредитного портфеля в активах;
- частка окремих видів кредитів у кредитному портфелі;
- співвідношення виданих кредитів і залучених депозитів;
- розмір кредитного ризику на одного контрагента;
- обсяг великих кредитних ризиків;
- розмір кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами [2];
- частка непрацюючих кредитів (NPL) у кредитному портфелі;
- співвідношення процентної маржі до кредитного портфелю;
- прибутковість кредитного портфелю;
- співвідношення створених резервів під очікувані кредитні збитки до кредитного портфелю, тощо.

За процесного підходу, управління кредитним портфелем розглядається через взаємозв'язок етапів, які можна представити у вигляді рис. 1.

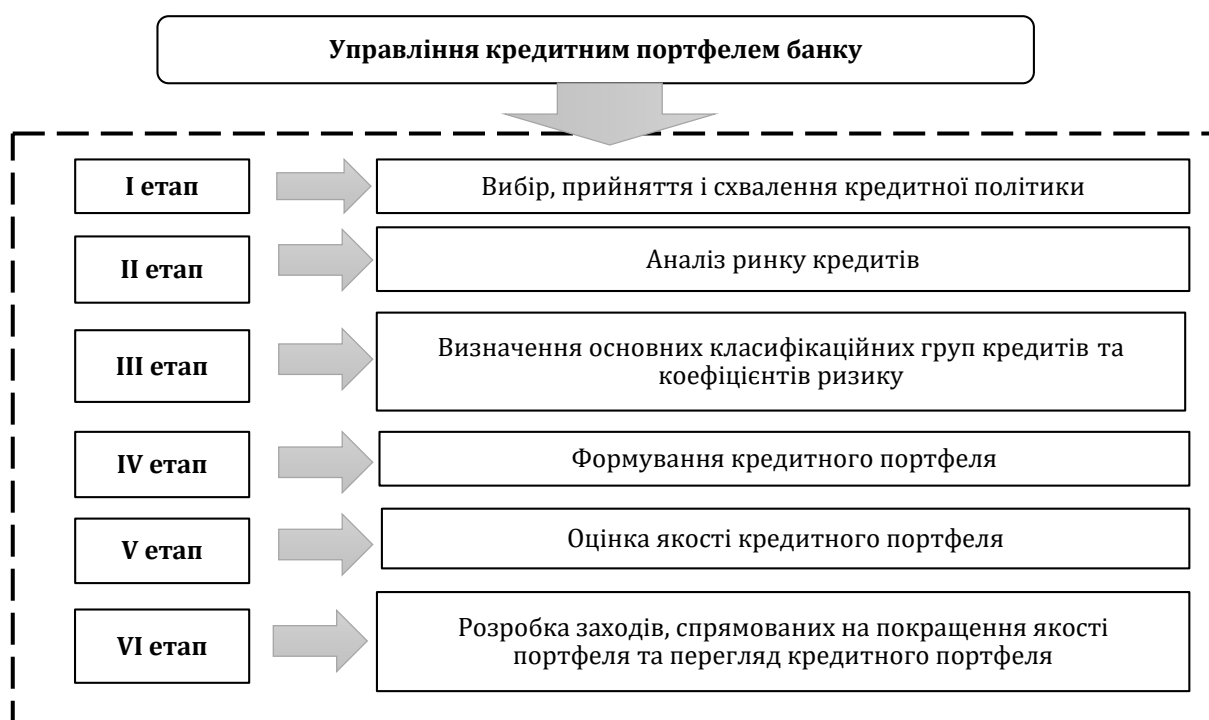

Рис. 1. Етапи управління кредитним портфелем банку

Джерело: розроблено на основі [3, с. 350]

Отже, управління кредитним портфелем – це організація діяльності банку при здійсненні процесу кредитування, спрямована на запобігання або мінімізацію кредитного ризику, забезпечення прибутковості та ефективності роботи банку з урахуванням стану економіки та потреб ринку, збереження позицій лідера на ринку фінансових послуг у частині здійснення активних банківських операцій з клієнтами.

Зростаюча конкуренція на фінансовому ринку, зміни в економічному середовищі та законодавстві, а також постійна необхідність удосконалення банківських технологій і процесів роблять управління кредитним портфелем однією з ключових задач для банківських установ. Успішне управління кредитним портфелем дозволяє банку ефективно працювати на ринку та забезпечувати необхідний рівень прибутку, що є ключовим чинником стабільної роботи та розвитку банку.

Список використаних джерел:

1. Волкова В. В., Власенко О. С. Підвищення якості кредитного портфеля як чинник мінімізації кредитного ризику банку. Економіка і організація управління. 2021. № 2 (42). С. 76-85
2. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні: Постанова Правління НБУ від 28.08.2001 № 368 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01#Text>.
3. Банківське кредитування в Україні: посткризове перезавантаження [Електронний ресурс]: монографія. С.М. Аржевітін, Т.С. Шемет, Н.В. Циганова та ін.; за заг. ред. С.М. Аржевітіна. Київ : КНЕУ, 2017. 407 с.

СЕКЦІЯ IV. МЕНЕДЖМЕНТ, ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

FEATURES OF INNOVATIVE PROJECT MANAGEMENT IN THE CREATIVE INDUSTRY

Lopatin Vladyslav Olegovich

a higher education student of the educational and research
institute of economics, management and international business
National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute», Ukraine

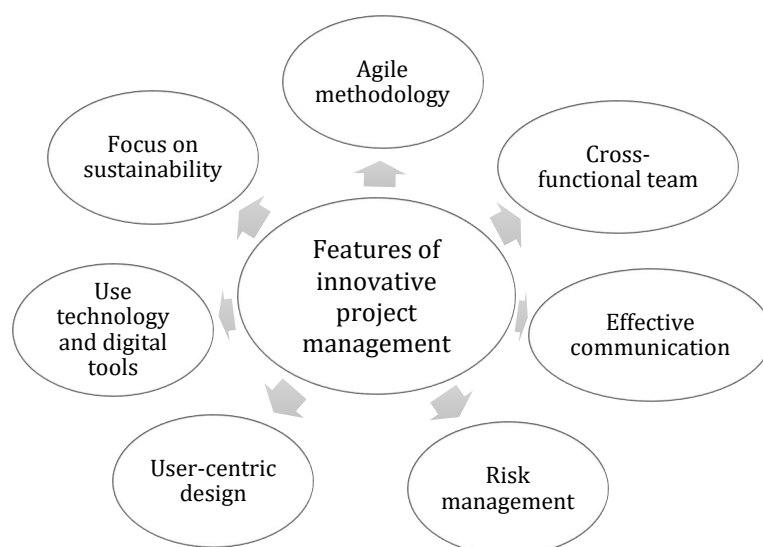
Scientific supervisor: Poberezhnyi Roman Olegovich

candidate of economic sciences, associate professor of the
department of business economics and international relations
National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute», Ukraine

Innovation has become a driving force for growth and competitiveness in various industries, particularly in the creative industry, which encompasses fields such as advertising, architecture, art, crafts, design, fashion, film, music, performing arts, publishing, software.

Innovative project management has become a crucial factor in the success of these industries, as it enables businesses to introduce new products, services, and processes to the market [3]. However, managing innovation projects in the creative industry can be challenging due to the dynamic nature of the industry, the involvement of diverse stakeholders, and the need for creativity and originality.

The purpose of this study is to identify the key features of innovative project management in the creative industry and explore how they affect the success of the project.

Pic. 1. The features of innovation project management in the creative industry

Innovation is a key driver of project success in the creative industries. The ability to develop new and innovative ideas is essential for staying ahead of the competition [4]. Let's consider the features of innovation project management in the creative industry (Pic. 1). One of the key features of innovative project management is the use of agile methodologies. Agile methodologies are designed to be flexible and adaptable, allowing project teams to respond quickly to changing circumstances [6]. This is particularly important in the creative industries, where projects often involve a high degree of uncertainty.

Another key feature of innovative project management in the creative industries is the use of cross-functional teams [5]. Cross-functional teams bring together individuals from different disciplines and backgrounds to work collaboratively on a project [7]. This approach fosters innovation by encouraging the exchange of ideas and knowledge sharing. It also promotes a sense of ownership and responsibility among team members, which can lead to greater project success.

Effective communication is another important feature of innovative project management in the creative industries. Project teams must be able to communicate effectively with each other and with stakeholders to ensure that everyone is on the same page [6]. This includes using clear and concise language, active listening, and providing regular project updates.

Innovation project management also requires a focus on risk management. The creative industries are inherently risky, with many projects involving a high degree of uncertainty [1]. Effective risk management involves identifying potential risks, assessing their likelihood and impact, and developing contingency plans to mitigate their impact.

In addition, innovative project management in the creative industry should prioritize user-centric design. This involves understanding the needs and preferences of end-users and incorporating their feedback into the design process. By focusing on user needs, project managers can ensure that their products or services are relevant, useful, and appealing to their target audience [2].

Another important feature of innovative project management in the creative industry is the ability to leverage technology and digital tools. This involves staying up-to-date with emerging technologies and utilizing them to enhance creativity, collaboration, and project management processes.

Successful innovative project management in the creative industry requires a strong focus on sustainability. This involves considering environmental and social impacts throughout the project lifecycle and designing products or services that are environmentally friendly, socially responsible, and economically viable.

In conclusion, innovative project management in the creative industry is a complex and challenging task. Project managers need to adopt a flexible and adaptive approach to project management, collaborate effectively with diverse stakeholders, and balance creativity and innovation with project objectives and timelines. The adoption of agile project management methodologies and the use of creative problem-solving techniques can help project managers overcome the challenges faced in the creative industry. Further research is needed to explore the effectiveness of these solutions and to identify new strategies for innovative project management in the creative industry.

References:

1. Cunningham S. & Swift A. In S. Cunningham, & T. Flew (Eds.), *A Research Agenda for Creative Industries* (pp. 146-163). Edward Elgar Publishing. URL: <https://doi.org/10.4337/9781788118583.00016> (date of access: 07.05.2023).
2. Gamble J. R., Brennan M., McAdam R. A contemporary and systematic literature review of user-centric innovation: A consumer perspective. *International Journal of Innovation Management*.

2016. Vol. 20, no. 01. P. 1-24. URL: <https://doi.org/10.1142/s1363919616500110> (date of access: 07.05.2023).
3. Гринчук Ю. С., Коваль Н. В. Креативний потенціал України: аналіз, напрями розвитку. Економіка та держава. № 7. 2020. С. 6-15.
 4. Краснова Н. Креативні індустрії як елемент стратегії постіндустріального розвитку. Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти. 2019. № 3. С. 110–120. URL: <https://doi.org/10.31866/2616-745x.3.2019.159110> (date of access: 07.05.2023).
 5. Pererva I. M. Substantiating the Creative Industry Criteria. Business Inform. 2021. Vol. 1, no. 516. P. 27–33. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-1-27-33> (date of access: 07.05.2023).
 6. Петрова І. В. Культурні та креативні індустрії: проблема визначень. Питання культурології. 2022. № 39. С. 63–77. URL: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.39.2022.256902> (date of access: 07.05.2023).
 7. Ялоха Т. О., Білан В. Креативні індустрії як драйвери розвитку світової економіки: прогноз ризиків післявоєнної відбудови України. Академічні візії. 2023. Т. 16.

АНАЛІЗ СУЧАСНИХ МОДЕЛЕЙ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В УКРАЇНІ

Чухліб Владислав Євгенійович

ORCID ID: 0000-0002-6780-6442

аспірант кафедри підприємництва і права

Полтавський державний аграрний університет, Україна

Людський чинник є головною продуктивною силою суспільства та займає центральне місце в системі менеджменту підприємств. За сучасних умов знання, вміння, майстерність, досвід, професіоналізм, ініціатива персоналу стають головними стратегічними ресурсами порівняно з виробничим і фінансовим капіталом. Тому актуальним є питання вибору ефективної моделі менеджменту персоналу. В Україні останніми десятиліттями практика управління персоналом представлена поєднанням американської, японської та західноєвропейської моделей.

Дослідженням сучасних моделей управління персоналом в Україні займалися відомі науковці: Коломієць В.М., Сухоруков А.М., Харченко Т.О., Шимановська-Діанич Л.М. та ін. Проте, все ще існують нерозв'язані питання стосовно комплексної діагностики моделей та методів управління персоналом.

Особливості застосування американського менеджменту в Україні зумовлені не лише загальноекономічними тенденціями, а й національними традиціями, ментальністю українського народу. Американський метод передбачає початкове визначення професійно-кваліфікаційної моделі “посади” і “підбору” найбільш відповідних працівників за схемою “посада-працівник”. Основні положення американської моделі управління персоналом [1, с. 96]:

- виробничий процес поділяється на окремі завдання, можливість виконання яких залежить від ступеня майстерності та професійних навичок працівників;
- зменшення розриву між розвитком інноваційних структур і способами управління персоналом;
- особливу роль у використанні трудового потенціалу працівників відіграють кадрові служби, оснащені сучасною технікою, забезпечені компетентними працівниками, які володіють специфічним інструментарієм для розв'язання соціальних проблем на виробництві;
- надання першочергового значення ролі людських ресурсів у виробництві;
- заохочення таких якостей працівників, як рішучість, схильність до ризику, індивідуалізм, прагнення до матеріального успіху;
- велику увагу приділяють розвитку корпоративної культури в підприємствах.

Японська модель передбачає початкове вивчення сильних і слабких сторін особистості працівника і підбір для нього відповідного робочого місця (система “працівник – посада”). Аналіз японського управління персоналом викликає особливий інтерес, оскільки це та область менеджменту, де контрастно виявляються відмінності порівняно з американським стилем управління, а отримані результати (наприклад, темпи зростання продуктивності праці) свідчать, що використовувані методи менеджменту персоналу досить ефективні. Особливості японської моделі управління персоналом [1, с. 96-97]:

- в країні суспільство однорідне, в ньому відчувається потужний дух колективізму – японці завжди мислять від імені груп, особистість усвідомлює себе насамперед як члена групи, а свою індивідуальність – як особливість частини цілого;

• ключовим аспектом японського менеджменту є управління персоналом. Ефективне керівництво людськими ресурсами, забезпечує досягнення високої якості та конкурентоспроможності продукції та технологій;

• система управління персоналом базується на концепції безперервного навчання.

Західноєвропейська модель запозичила деякі риси з американської та японської моделей. Практика сучасного управління в країнах Західної Європи значною мірою формувалася під впливом американського менеджменту. Однак сучасний західноєвропейський менеджмент має певні особливості, зумовлені існуючою економічною ситуацією в цих країнах [1, с. 97]:

- перехід від диктату продавця до домінування потреб споживача;
- усунення міждержавних перешкод для руху товарів і коштів;
- удосконалення організаційних структур управління в цілому, координація всіх функцій менеджменту, концентрація зусиль на роботі з персоналом підприємств;
- вартість підприємства визначається за допомогою правила “5М”: “Men” (люди), “Money” (гроші), “Machines” (обладнання), “Materials” (сировина), “Market” (ринок), що підкреслює важливість людського фактора;
- перевага надається колективній роботі команди на чолі з лідером (менеджером). В європейському менеджменті завдання лідера полягають в умінні стимулювати творчу активність співробітників.

Аналізуючи сучасні підходи до менеджменту персоналу в Україні, ми акцентували увагу на таких типах управління персоналом як: пасивний, реактивний, превентивний та активний.

Пасивний тип управління персоналом характерний для ситуації, коли керівництво підприємства не має виражених дій щодо управління персоналу, а кадрова робота ліквідує негативні наслідки. Для таких підприємств характерна відсутність прогнозу потреб у кадрах і працівниках, засобів оцінки праці та персоналу, діагностики кадрової ситуації в цілому. За такого типу управління персоналом керівництво працює в режимі екстреного реагування на виникаючі ситуації, які прагне закрити будь-якими засобами, найчастіше – без розуміння причин і можливих наслідків [2, с. 171].

Реактивний тип управління персоналом передбачає здійснення контролю над ознаками негативного стану в роботі з персоналом, причинами та ситуацією розвитку кризи: відсутність кваліфікованої робочої сили для вирішення поточних завдань, відсутність мотивації до підвищення продуктивності праці, виникнення конфліктних ситуацій. Керівництво підприємства вживає заходів щодо вирішення проблем у сфері менеджменту персоналу. Кадрова політика таких підприємств має у своєму розпорядженні засоби адекватної екстреної допомоги та діагностики існуючої ситуації. Хоча в програмах розвитку підприємства кадрові проблеми окремо виділяються та розглядаються, основні труднощі виникають під час середньострокового прогнозування [3, с. 212].

Превентивний тип управління персоналом передбачає, що керівництво підприємства має обґрунтовані прогнози розвитку ситуації, однак не має засобів для впливу на неї. Кадрова служба розпоряджається засобами діагностики персоналу та здійснює прогнозування кадрової ситуації на середньостроковий період. У програмах розвитку підприємства містяться короткострокові та середньострокові прогнози потреби в кадрах, сформульовані завдання з розвитку персоналу. Основна проблема таких підприємств – це розробка цільових кадрових програм [4, с. 214].

Активний тип управління персоналом характерний для підприємств, у яких

керівництво має не тільки прогноз, але й засоби впливу на обставини, проводиться постійний моніторинг та коректуються виконання програм відповідно до параметрів зовнішньої та внутрішньої ситуації.

Таким чином, менеджмент персоналу в Україні розвивається, як і загальноєвропейський – переважно під впливом американської моделі, яку пом'якшує рисами з японської моделі: підвищення ролі людського фактора в управлінні та виробництві, реалізація відносин лідерства в колективі, застосування “м'яких” способів впливу на людей.

Список використаних джерел:

1. Сухоруков А.М. & Н.Ю. Ляшок (2010) Аналіз відомих моделей управління персоналом підприємства. Актуальні проблеми економічного і соціального розвитку регіону, (4), 95–98.
2. Коломієць В.М. (2013) Місце конкурентоспроможності персоналу в системі трудових відносин підприємства. Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво, (4), 169–171.
3. Шимановська-Діанич Л.М. (2012) Управління персоналом організації: теорія і практика: монографія. Полтава: ПУЕТ, 462 с.
4. Харченко Т.О. & С.С. Бут (2018) Моделі управління персоналом в сучасних умовах Virtus: Scientific Journal, (28), 212–216.

КЕРІВНИК ЯК АРХІТЕКТОР РОЗВИТКУ: СТАДІАЛЬНА МОДЕЛЬ КАР'ЄРОГЕНЕЗУ

Юшин Сергій Олександрович

ORCID ID: 0000-0002-9874-4926

Д-р. екон. наук, професор

Україна

З Вікіпедії (“Людина (рід)”) ми дізнаємось, що у традиційній стадіальній моделі антропогенезу “людина” (як вид), подолавши щабель приматів рухалася вище до “людини розумної” (*Homo sapiens*), потім ще вище вже до “людини розумної найстарішої” (*Homo sapiens idaltu*), а сьогодні вона перетнула планку “людини розумної розумної” (*Homo sapiens sapiens*). Безумовно, така стадіальна модель виникла не на порожньому місці. З Вікіпедії ми дізнаємося про Гермеса Трисмегіста – бога в елліністичному Єгипті, який сполучав у собі риси бога грецького Гермеса та бога єгипетського Тота (тобто «тричі найбільший»). То чи не прагне людина у своїй стадіальній моделі антропогенезу до щабля “людини розумної розумної розумної” (“тричі розумної”)? І чи не є процес прискореного цивілізаційного руху до штучного розуму (artificial intelligence) ознакою втрати у самоідентифікації людства саме [*sapiens sapiens*]? Бо надмірність у “прагненні до чогось більшого” (лат. *Videre majus quiddam*) завжди містить ризик регресу.

По суті, [*sapiens sapiens*] є когноменом (лат. *cognomen* від *co* – разом і *nomen* – ім'я) до *Homo*. Як відомо, Август (лат. *augustus* – “святий, великий”: титул римських імператорів і почесна частина когномену імператора Августа). Але ж ніхто до римських імператорів не застосовував двічі [*augustus augustus*].

З Вікіпедії: Форма звертання – спосіб звертання до відповідної особи, що є офіційною, юридичною або історичною визнаною формою звернення і часто може використовуватися разом із іменем (прізвищем). Це може бути титул, ранг, звання чи інший спеціальний термін, що підкреслює гідність, надану конкретній особі чи групі людей, відзначаючи їх положення в ієрархії чи на службі, конкретній професії, займаний посаді, рівню освіти або з інших причин.

Цивілізація, пише С. Хантінгтон, визначається “як спільними об'єктивними елементами, як-от мова, історія, релігія, звичаї, соціальні інститути, так і суб'єктивною самоідентифікацією людей” [1, с. 49]. І. Валлестайн пропонує концепцію три-рівневої світ-системи: центр/напів-периферія/периферія, де ті, хто стоїть нагорі, завжди прагнуть забезпечити існування трьох рівнів, щоб якнайкраще захистити свої привілеї, тоді як ті, хто внизу, навпаки, прагнуть скоротити схему до двох рівнів, щоб успішніше зруйнувати ці привілеї [2, с. 40, 83]. До певної міри, ця концепція своїм корінням тягнеться до римської тріади громадянин/напів-громадянин/раб (лат. *civis/semi-civis/servitutes*), або до тріади цивілізація/варварство/дикість. Логічно, що кожна країна прагне до статусу “центр”, а людина – до повної реалізації статусу громадянина з відповідним професійним статусом. Але ж реалії такі, що усі країни не можуть мати статус “центр”, не можуть мати однакові за рівнями статуси. Не усі ж можуть бути, наприклад, президентами країни (Ваша Високодостойносте Пане Президенте; Вельмидостойний Пане Президенте; Вельмишановний Пане Президенте або Ваша Екселенція) чи суддями (Ваша честь пане суддя). І тут треба розуміти, що самоідентифікація особи, прагне *Ad gloriam* (лат. “до слави”), повинна також доповнюватися попередженням: “скільки він славив

себе та розкошував, стільки муки та смутку завдайте йому! ” [Откров. 18: 7]. Саме про це писав Г. Сковорода: “Славолюбие ... многих поволокло в statt, совсем природе их противную” [3, с. 86]. Тут завжди є ризик потрапити у пута шахрая, це вказував Г.Ф. Квітка-Основ'яненко: “Я усьо справил, *ваше благородіє*, тее-то, справно. ... Так-таки, *ваше високоблагородіє*, я йому, будучи, отак точнісінько й казав: чи ви ж їм, кажу, – рівня?” [4]. Тобто, “пчела, – нагадує нам Г. Сковорода, – есть герб мудрого человека, в сродном деле трудящегося” і, де, премудрость, которая природный его (народа) портрет и печать ... весьма похожа на искуснейшую архитектурную симметрию или модель, которая по всему материалу, нечувствительно простираясь, делает весь состав крепким и спокойным, все прочие приборы содержащим. Так слово в слово и она, по всем членам политического корпуса, из людей, не из камней состоящего, тайно разлившись, делает его твердым, мирным и благополучным [3, с. 100, 114] Що ж, і у Біблії ми знаходимо: “дім будується мудрістю” [Притчі 24: 3]. А будь-яке будівництво потребує, стверджує Арістотель, наявності двох: “один, званий архітектором, і другий його помічник, який робить будинок. і з іншими видами створювальної діяльності ... керівник (arkhitektōn) та його помічник” [5, с. 336]. Отже, природним *когноменом* керівника, по суті, стає *архітектор* (arkhitektōn).

Згідно з біблійною парадигмою, людина створена для панування над “усею землею” [Бут. 1: 26]. Для результативного панування будь-який керівник має, по-перше, “розрізняти добре від злого” [3Цар. 3: 9], по друге, бути готовим до селекції найбільш “мудрих та знаних” (у контексті передбачених посадових функцій) підлеглих, по-третє, на основі об'єктивних критеріїв призначати саме компетентних осіб на ієрархічно-окреслені посади “тисячниками, і сотниками, і п'ятдесятниками, і десятниками, та урядниками” [Втор. 1: 9-15]. Звичайно, кожний керівник прагне, щоб усі призначені ним посадові особи “досконалі та бездоганні були” [Яків: 1: 4]. А для цього треба створити таку мотиваційну систему (модель кар'єрогенезу), щоб кожен підлеглий був певен, що сумлінна і наполеглива праця дає шанс й “перед царями спокійно стояти” [Притчі 22:29].

На думку Арістотеля, “світ не бажає, щоб ним правили зле” [1, с. 495]. Тобто, людство бажає бути добре керованим. Саме це зобов'язані забезпечити “керівники, яких у будь-якій справі ми цінуємо вище й вважаємо їх мудрішими й обізнанішими за ремісників ... через те, що мають загальне розуміння і знають причини” [6, с. 25]. І у стародавньому Китаї (Гуань-цзи – VII ст. до н. е.) визнавали у якості імперативу: “якщо народ піддається управлінню, а кількість вироблених цінностей збільшилася, то ці успіхи належать правителю”, який визнавався мудрим лише тоді, коли “досконало знає тих своїх підданих, які можуть впоратися з покладеними на них обов'язками” [7, с. 17]. А у випадку, коли керівник досягав видатних результатів, його іменували *досконало-мудрим*.

Лю Цзун-юань (VIII ст. н.е.), вивчаючи діяльність архітектора, робить такі висновки: 1) він уміє зрозуміти і пізнати те, що найважливіше у справі; 2) ось зразок, що може послужити міністру, який керує нами і всією країною; 3) тут справжній шлях для міністра та керування усіма справами належним чином [8].

Запропонована Арістотелем концепція архітектоніки була розгорнута у працях Ф. Бекона (метод як своєрідна архітектура науки) [9, с. 347], Г. Лейбніца (царство мудрості ... можна пояснити архітектонічно за допомогою ... кінцевих причин, якщо ми пізнаємо їх досить добре) [10, с. 130], І. Канта (наші знання під управлінням розуму взагалі мають становити не фрагменти, а систему; під архітектонікою я розумію мистецтво побудови системи, вчення про наукову сторону наших знань взагалі, куди одночасно входить також вчення про метод) [11, с. 606], Г. Гегеля (державна велика

архітектонічна будова) [12, с. 322].

Серед сучасних економістів коло аспектів архітекtonіки вивчали К. Шваб (співробітництво як основний архітектор еволюції, що продовжується чотири мільярди років) [13, с. 135], Л. Мізес (для архітектора головне проект в цілому, для виконроба одна стіна, а для муляра кожна цегла) [14, с. 26], та В.М. Геєць (трансформація архітекtonіки європейського економічного простору) [15, с. 9].

Серед сучасних управлінців архітекtonіку вивчали І. Адісес (архітектура як приклад справжньої інтеграції форми (структури) та функції (процесу)) [16, с. 148], І. Ансофф (фірмам слід розробити складні системи архітекtonіки, які відповідатимуть типам управлінської поведінки) [17], Р. Каплан і Д. Нортон (стратегічна карта – загальна архітектурна концепція опису стратегії) [18, с. 75].

Застосування категорії *архітектор* у якості управлінського *когномену* ми знаходимо у працях видатних світових державних діячів. Наприклад, М. Тетчер згадує задуми архітекторів європейської наддержави [19, с. 385]. Ден-Сяопін розглядається багатьма вченими як архітектор, ініціатор і провідник ринкового соціалізму. З. Бжезінським Франція і Німеччина були визначені головними архітекторами Європи [20, с. 40]. Л.Д. Кучма актуалізував необхідність для України добиватися рівноправ'я можливостей в новій фінансово-економічній архітектурі світу [21, с. 554]. Б. Гаврилишин визнав доктора Сабуро Окіта архітектором японського економічного дива, а у якості своєї головної мети він вказав пошук нової методології аналізу ефективності держав, дослідження досвіду різних суспільств із метою створити нову галузь, яку можна було б назвати “архітектурою суспільних ладів”, щоб Україна “дистилювала” досвід різних країн і сформувати для себе тільки їй властивий лад, гармонізуючи три складові архітектури соціального ладу (інституційної архітектури): цінності, управління та економічну систему; появу в Україні політфілософів-архітекторів та нових політичних лідерів замість політологів і т.і. [22, с. 9, 14, 214, 242, 243].

Слід зазначити, що архітектонічні аспекти знаходять своє місце в Україні у численних дисертаціях. Це роботи у галузях психології (С.М. Каліщук. Генеза смислової архітекtonіки свідомості майбутніх психологів-консультантів), філософії (З.С. Вихованець. Мовна реальність сучасної архітекtonіки економічних знань), філології (В.Е. Шевченко. Архітекtonіка сучасного українського газетного видання (системна організація та закономірності розподілу елементів)). Слід зазначити, що у 2014 р. був виданий Навчальний посібник “Фінансова архітекtonіка” (Луцьк: Волиньполіграфтм, 2014). Проте у галузях управління аналогічних дисертацій та підручників ми не спостерігаємо. Хоча, наприклад, А. Менегетті пропонує управлінцям створювати: архітектуру взаємодії із співрозмовником; архітекtonіку, яка зумовлює функціональність пропонованої нами послуги; досконалу архітектурну фізіогноміку проявів; свій базовий архітектурний проект, на основі якого потім конструюються всі силогістичні гіпотези; таку манеру поведінки, яка дозволить стати архітектором власного існування; певні правила, які закладені в архітектурі грошей [23; 24].

Стосовно архітектури та геометрії інформаційної/глобальної економіки М. Кастельс вказував на посилення тенденції до архітектурної однаковості нових управлінських центрів у різних суспільствах [25, с. 261]. В державних актах України архітектонічні аспекти стосовно управління згадуються поки у частині архітектури вітчизняних цифрових проєктів, а також самої системи управління цифровізацією (Постанови Кабінету Міністрів України № 1089 та № 695, 2020 р.), та базової архітектури Інтернету (Указ Президента України № 447/2021).

Разом з тим, варто зазначити той факт, що Класифікатор професій ДК 003-95 згадував архітекторів лише у класі 2 (Професіонали): 214 Професіонали в галузі архітектури та інженерної справи. Натомість у ДК 003 (із змінами від 29 грудня 2022 року № 5573) архітектори згадуються вже у класі 1 (Законодавці, вищі державні службовці, керівники, менеджери (управителі)): 1476 Менеджери (управителі) з архітектури та будівництва, технічного контролю, аналізу та реклами, 1229.1 Головний архітектор (органи державної влади), 1229.3 Головний фахівець-архітектор; у класі 2 (Професіонали): 214 Професіонали в галузі архітектури та інженерної справи. Це свідчить про підвищення рівня уваги системи державного управління до важливості архітектонічних методів.

Висновки. Наведений вище матеріал дає підстави стверджувати наступне:

* сучасна цивілізація стадіальну модель антропогенезу будує на принципі додавання когномів *розумна* до базової категорії *людина*, хоча системний підхід виходить з того, що жодна система зсередини не може бути пізнаною;

* самоідентифікація людини у значній мірі орієнтована на визнану форму звертання (статус, титул, ранг, тощо), у якій прийнятним *когноменом* керівника у багатьох випадках буття може слугувати категорія *архітектор* (*arkhitektōn*);

* історично доведено, що діяльність архітекторів дозволила їм накопичити фундаментальні знання та досвід, які доцільно застосовувати в управлінській сфері, що дозволить вивести її на суттєво більш високий професійний рівень;

* філософська методологія дозволяє забезпечити наукові дисципліни тим інструментарієм, на основі якого профільні наукові дослідження подолають бар'єри на шляху розбудови архітектоніки власних теорій, концепцій, гіпотез;

* економічна та управлінська науки загалом визнають інструментальну цінність застосування принципів архітектоніки до вирішення пріоритетних проблем, але повної системності у практичній їх реалізації вони ще не досягли;

* держава актуалізує підвищення ролі архітектоніки у сфері управління, та дієвість передумов трансформації керівників України на архітекторів розвитку буде обумовлена розробкою мотиваційної стадіальної моделі кар'єрогенезу.

Список використаних джерел:

1. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций / Пер. с англ. М.: «АСТ», 2006.
2. Валлерстайн И. Анализ мировых систем и ситуация в современном мире. / Пер. с англ. СПб.: Изд-во «Университетская книга», 2001.
3. Сковорода Г. Сочинения в двух томах. Т. 1. М.: «Мысль», 1973. 511 с.
4. Квітка-Основ'яненко Г.Ф. Шельменко-денщик.
5. Аристотель. Соч.: В 4-х т. Т. 4 / Пер. с древнегреч. М.: Мысль, 1983.
6. Аристотель. Метафізика / Пер. О. Юдіна. Харків: Фоліо, 2020. 597 с.
7. Древнекитайская философия. Собр. текст. в 2-х т. Т.2. М.: Мысль, 1973
8. Лю Цзун-юань. Рассказ о плотнике / Классическая проза Дальнего Востока // <https://www.e-reading-lib.com>.
9. Бэкон Ф. Соч в 2-х т. Т. 1. / Пер. с англ. М.: Мысль, 1971.
10. Лейбниц Г.-В. Соч в 4-х т. Т. 3 / Пер. с нем. М.: Мысль, 1984.
11. Кант И. Соч. В 8-ми т. Т. 3. / Пер. с нем. М.: Чоро, 1994.
12. Гегель Г. Философия права. / Пер. с нем. М.: Мысль, 1990.
13. Шваб Клаус. Четвертая промышленная революция / Пер. с англ. М.: Форм, 2016. 208 с.
14. Мизес Л. фон. Человеческая деятельность : трактат по экономической теории / Пер. с англ. Челябинск: Социум, 2019. 878 с.
15. Геєць В. М. Феномен нестабільності – виклик економічному розвитку [Текст]: [монографія] / Київ : Академперіодика, 2020. 454 с.

16. Адизес И. Идеальный руководитель: Почему им нельзя стать и что из этого следует / Пер. с англ. М.: Альпина Бизнес Букс, 2007. 262 с.
17. Ансофф Игорь. Стратегическое управление / Пер. с англ. М.: Экономика, 1989. 240 с.
18. Каплан Роберт С., Нортон Дейвид П. Организация, ориентированная на стратегию. / Пер. с англ. М.: ЗАО «Олимп-Бизнес», 2004. 416 с.
19. Тэтчер М. Искусство управления государством. Стратегии для меняющегося мира / Пер. с англ. М.: Альбина Паблишер, 2003. 504 с.
20. Бжезинский З. Великая шахматная доска / Пер. с англ. М.: Международные отношения, 1998. 138 с.
21. Кучма Л.Д. Зламани десятиліття/К. : Інформаційні системи, 2010. 559 с.
22. Гаврилишин Б. До ефективних суспільств: Дороговкази в майбутнє: доп. Римському Клубові / Вид. 3-тє. К.: Унів. вид-во ПУЛЬСАРИ, 2009. 248 с.
23. Менегетти А. Психология менеджмента: сборник выступлений / Пер. с итал. М.: ННБФ «Онтопсихология», 2003 265 с.
24. Менегетти А. Психология лидера / А. Менегетти ; Пер. с итал. Изд. 4-е, дополн. –М: ННБФ «Онтопсихология», 2004. –256 с.
25. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / Пер. с англ. М.: ГУ ВШЭ, 2000. 608 с.

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БІЗНЕСУ В СИСТЕМІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ (НА ПРИКЛАДІ ДІЯЛЬНОСТІ КОМПАНІЇ АСІНО-УКРАЇНА)

Андрєєв О.В.

Магістрант, ННІБО ім. А. Поручника
КНЕУ ім. Вадима Гетьмана, Україна

Антонюк Л.Л.

доктор економічних наук, професор, проректор з наукової роботи
КНЕУ ім. Вадима Гетьмана, Україна

Глобальні цілі сталого розвитку – ініціатива, що була ухвалено ООН в 2015 році як універсальний заклик до дій щодо заощадливого використання ресурсів, забезпечення гідного життя для людства зараз і для майбутніх поколінь [9]. Загалом було визначено 17 цілей від подолання голоду до прагнення до глобального миру та справедливості. Топ-3 цілей сталого розвитку, це:

- Подолання бідності;
- Подолання голоду;
- Міцне здоров'я;

Соціальні складові сталого розвитку для компаній взагалі і в фармацевтичній галузі зокрема, вимагають не тільки ощадливого використання ресурсів (води та викопного палива), зменшення впливу на навколишнє середовище але й впровадження новітніх технологій, що забезпечують доступність медичних послуг та медикаментів для населення. Крім того, для забезпечення якості і доступності медичних послуг фармацевтичні компанії активно підтримують різні освітні та соціальні ініціативи, направленні на покращення навчання медичних працівників.

Використання різноманітних інноваційних технологій в роботі компаній фармацевтичної галузі та сфери охорони здоров'я дозволяє точніше і швидше виявляти пацієнтів з хворобами на початкових стадіях, що в свою чергу дозволяє краще допомагати цим хворим. Наприклад застосування аналітики на базі експертних систем та аналізу даних, дозволило покращити точність діагностування з одного боку (виявлено близько 30% пацієнтів з помилковим діагнозом «астма») а з іншого – призначати більш персоналізоване лікування (зниження неконтрольованих станів у пацієнтів на 17%) [1].

Сучасна фармацевтична індустрія, вибудовує свої операційні процеси надаючи інтересам пацієнтів більше ваги ніж розміру прибутку[2]. Синергетичний ефект від цього в свою чергу підвищує ефективність роботи самої компанії. Одним з найбільш важливих елементів високоякісної охорони здоров'я є доступність ліків та медичних послуг в країнах з перехідною економікою, до яких також входить і Україна.

Українські фармацевтичні компанії не стоять осторонь сучасних тенденцій і активно впроваджують елементи сталого розвитку, в тому числі різноманітні соціальні ініціативи, що особливо важливо сьогодні, коли світ стоїть на порозі глобальної кризи, а проти України ведеться війна.

Розглядаючи приклади соціальної взаємодії, швейцарсько-української компанії «Асіно-Україна» ми бачимо що компанія має багато соціальних проектів [4]. Наприклад такі як всеукраїнський соціальний проект «Твій безмежний світ», для дітей з розладами аутистичного спектру (надання медичної та соціальної допомоги,

підтримка реабілітаційних центрів, інформаційно-освітні заходи), допомагають пацієнтам не тільки отримувати необхідні їм препарати, але й підвищувати загальну обізнаність соціуму. Адже краще розуміння особливостей тієї чи іншої хвороби дозволяє близьким пацієнтів краще розуміти потреби та підтримувати близьких. Компанія Асіно-Україна також допомагає із впровадженням нових технологій в сфері медичної освіти, допомагаючи в реконструкції та оснащенню фармакологічних навчальних аудиторій для студентів Національного медичного університету ім. О.О. Богомольця.

З початком військової агресії проти України, Компанія Асіно-Україна стала партнером проекту «Мобільні госпіталі для перемоги» (відвантажено 1600 упаковок ліків психо-неврологічного напрямку для забезпечення роботи мобільних медичних комплексів). Загальний обсяг допомоги спрямованої на гуманітарні потреби під час війни (ліками та коштами) складає більше 67 млн грн. [5].

Важливим аспектом соціальної відповідальності діяльності є підтримка розвитку зелених технологій та екологічно чистих виробництв, зменшення впливу на довкілля та забезпечення ефективного використання природних ресурсів. Згідно дослідження Deloitte, впровадження автоматичного контролю за якістю, а також використання технологій зменшення витрат води є одними з напрямків де вплив новітніх технологій проявляється дуже швидко [3, ст. 10], Приклад впровадження на виробництві компанії Асіно-Україна кліматичних технологій за програмою FINTESS, підтверджує цю інформацію, адже це дозволило знизити викиди CO₂ на 6%, споживання газу на 32% а води на 20% при одночасному зростанні показників виробництва [6].

Опираючись на аналіз наведених даних, можна стверджувати, що імплементація концепцій соціальної відповідальності та стратегій сталого розвитку у корпоративну діяльність фармацевтичних компаній надає змогу підприємствам розширювати своє виробництво, враховуючи інтереси всіх зацікавлених сторін, а також сприяє покращенню якості життя населення.

Згідно з даними та планом роботи Всесвітньої організації охорони здоров'я, впровадження сталого розвитку у фармацевтичній галузі допомагає забезпечити ефективне використання природних ресурсів, сприяє зменшенню негативного впливу на навколишнє середовище та підтримує екологічну безпеку [7]. В результаті, такі підходи гармонійно вписуються у рамки Глобальних цілей сталого розвитку, прийнятих ООН (United Nations, 2015).

Останні статистичні дані свідчать про позитивний вплив цих підходів на рівень відповідальності фармацевтичних компаній. Зокрема, за результатами звіту Access to Medicine Foundation, 72% найбільших глобальних фармацевтичних компаній щороку підвищують кількість ініціатив, що відносяться до корпоративної соціальної відповідальності та сталого розвитку [8].

Список використаних джерел:

1. Застосування цифрових інструментів аналітики даних пацієнтів для поліпшення діагностики захворювань // Сайт IQVIA, 2022 URL: <https://www.iqvia.com/library/case-studies/improving-patient-profiling-and-physician-targeting> (дата звернення: 03.05.2023).
2. Jayasree K. Iyer та Pat Garcia-Gonzalez, «Redefining sustainability in health care: putting patients before profits» // Сайт StatNews, 2023. URL: <https://www.statnews.com/2023/02/28/redefining-sustainability-pharmaceutical-industry> (дата звернення: 28.04.2023).
3. «Embedding environmental sustainability into pharma's DNA» // Звіт міжнародної консалтингової компанії Deloitte, 2022. URL: <https://www2.deloitte.com/content/dam/>

- Deloitte/uk/Documents/life-sciences-health-care/deloitte-uk-embedding-environmental-sustainability-into-pharma-dna.pdf (дата звернення: 27.04.2023).
4. «Acino — фармацевтична компанія з топ-5 в Україні» // Сайт «Новий час», травень 2021. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/ustoychivoe-razvitie-sustainability/acino-farmaceutichna-kompaniya-z-top-5-v-ukrajini-proponuye-vakansiji-u-vidpovidalnomu-biznesi-50157086.html> (дата звернення: 27.04.2023).
 5. Сайт компанії Асіно-Україна // URL: www.acino.ua (дата звернення: 26.04.2023).
 6. «Розробка генериків триває чотири роки і вимагає великих вкладень» // Сайт DSNews, 2021. URL: https://www.dsnews.ua/ukr/vlast_deneg/evgeniy-zaika-razrabotka-generikov-dlitsya-chetyre-goda-i-trebuetsya-bolshih-vlozheniy-28072021-432387 (дата звернення: 28.04.2023).
 7. Європейська програма роботи ВООЗ на 2020-2025 роки // Сайт Всесвітньої організації охорони здоров'я, 2020. URL: <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/345924/WHO-EURO-2021-1919-41670-59496-ukr.pdf> (дата звернення - 27.04.2023).
 8. «Company report cards & comparisons» // Сайт Access to Medicine Foundation, 2021. URL: <https://accesstomedicinefoundation.org/sectors-and-research/index-ranking> (дата звернення: 27.04.2023).
 9. «United Nations Agenda for Sustainable Development» // Сайт Організації Об'єднаних націй, 2015. URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf> (дата звернення: 24.04.2023).

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ НА ОСНОВІ ТЕХНОЛОГІЙ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Коростова Ірина Олександрівна

кандидат економічних наук, асистент кафедри Маркетинг та бізнес-адміністрування
ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», м. Дніпро, Україна

Сьогодні більшість організацій значною мірою покладаються на цифрові системи та рішення як для оптимізації внутрішніх процесів, так і для покращення взаємодії із зовнішніми клієнтами.

Нові цифрові технології змінили характер невизначеності, властивої підприємницьким процесам та результатам, а також способи боротьби з такою невизначеністю. Це порушило важливі питання на стику цифрових технологій та підприємництва.

Цифрове підприємство — це організація, яка повністю інтегрує цифрові інструменти та технології в усі аспекти своєї діяльності, щоб підвищити продуктивність, створити кращий досвід для клієнтів і підвищити ефективність і результативність бізнес-процесів.

Цифрові підприємства мають потенціал для зростання швидше, ніж традиційні підприємства, оскільки вони можуть охопити більше людей у глобальному масштабі. Вони також мають можливість створювати контент у режимі реального часу та використовувати його миттєво, а не чекати місяцями чи роками, поки його опублікують у друкованому виданні чи покажуть на телебаченні. Це означає, що вони можуть реагувати набагато швидше та використовувати можливості, щойно вони виникають [1, с. 48-55].

Часто виникає плутанина щодо цифрових пропозицій і цифрових бізнес-моделей. Загалом цифрова пропозиція – це лише додаток до існуючих послуг або продуктів, як-от програма для вашого продукту, чат-бот для зв'язку зі службою підтримки або інтерфейс для керування продуктом. З іншого боку, цифрові бізнес-моделі мають певні характеристики, які допомагають відрізнити їх від цифрових пропозицій:

1. Цінність створюється за допомогою цифрових технологій. Якщо ціннісна пропозиція пропонованої послуги базується (виключно) на цифрових технологіях, тоді ми маємо один великий показник цифрової бізнес-моделі.

2. Цифрові бізнес-моделі є новими для ринку. Одним із найкращих прикладів є різниця між цифровими пропозиціями та цифровими бізнес-моделями.

3. Цифрове залучення та розподіл клієнтів. Щоб стати клієнтом і скористатися послугою, потрібно використовувати цифрові канали. Цифрові бізнес-моделі іноді базуються виключно на цифрових каналах.

4. USP створюється в цифровому вигляді. Коли клієнт готовий платити за ваші послуги та пропозиції, створені в Інтернеті, це вагомий показник цифрової бізнес-моделі, оскільки цінність для клієнта може бути створена цифровим способом і також монетизована [2].

В епоху цифрової трансформації державна та приватна діяльність намагаються скористатися перевагами ефективності революція, спричинена використанням та керуванням великими обсягами даних, таким чином одержуючи вигоду від нових економія за рахунок масштабу. Нові технології Industry 4.0 створюють потенціал для

змін у майбутньому виробничих процесів економіки, щоб отримати приріст продуктивності та конкурентоспроможності, який є стійким у часі. Серед революційних технологій, які можуть підвищити продуктивність, виділяються своєю потенційною застосовністю у стратегічних ланцюжках:

- **Передова аналітика та штучний інтелект:** алгоритми та високопродуктивні комп'ютери можуть використовувати для виявлення шаблонів і виконання прогностичної аналітики для полегшення автоматизованого навчання та прийняття рішень. Зазвичай це передбачає поєднання традиційних методологій аналітики (таких як регресія, алгоритми пошуку та лінійна оптимізація) з методами машинного навчання, які використовують методи такі як алгоритми кластеризації, зменшення розмірності, мережі глибокого навчання та нейронні мережі.

- **Інтернет речей:** датчики та виконавчі механізми дозволяють використовувати розумні взаємопов'язані пристрої або продукти, до яких можна отримати віддалений доступ або відстежувати. Інтернет речей (IoT) дозволяє створювати «розумні мережі» буде розроблено для автоматизації або підвищення ефективності процесів виробництва та розподілу, особливо коли він взаємодіє з такими технологіями, як передова аналітика. Основні застосування Інтернет речей у розумних містах, розумній промисловості, телемедицині та розумних будинках.

- **Передова робототехніка:** досягнення в області штучного інтелекту, комп'ютерного зору, датчиків, двигунів і гідравліки дозволяють роботам виконувати дедалі складніші завдання з меншою кількістю повторюваних і передбачуваних шаблонів.

- **Хмарні сервіси та цифрові платформи:** цифрові або віртуальні платформи – це простори в Інтернеті, які полегшити виконання додатків або програм в одному місці для задоволення різних потреб. Більшість цифрові взаємодії відбуваються віддалено в хмарі, зменшуючи потребу в зберіганні та обробці на локальних комп'ютерах і пристроях.

- **Блокчейн** — це цифрова книга, яка працює з єдиним децентралізованим консенсусним реєстром для підтвердити інформацію та транзакції. Книга розподіляється між кількома вузлами в мережі та на кожному блок зберігає низку дійсних записів або транзакцій, а також інформацію про цей блок і як це відбувається пов'язується з попереднім і наступним блоком за допомогою унікального цифрового відбитка.

- **Автономна та напівавтономна навігація:** охоплює транспортні засоби, що експлуатуються зі зниженою швидкістю або без втручання людини. До нього входять автомобілі, потяги та вантажівки, а також дрони, якими керує оператор.

- **3D-друк:** це відноситься до сімейства технологій, відомих як адитивне виробництво. Додаткові процеси дозволяють створювати об'єкти шляхом створення та консолідації шарів, на відміну від формування або субтрактивні техніки. Розробка машин із можливістю друку об'єктів привернула увагу збільшення уваги в останні роки. Однак досі існують сумніви щодо їх справжнього потенціалу.

- **Віртуальна реальність і доповнена реальність:** захоплюючі технології, такі як віртуальна реальність і доповнена реальність використовується, щоб переосмислити спосіб створення та сприйняття вмісту.

Нові технології можна використовувати на всіх етапах функціонування різних галузей і видів діяльності. Вони специфічні джерела цінності для компаній і підприємств, які вимагають чіткого зв'язку між потребами бізнесу та вплив рішення та чітке бачення того, як використовувати рішення, яке буде включено. Потенціал цих технологій не є загальними для всіх видів господарської діяльності; це залежить

від кожного сектора, його ступеня складності і зв'язок з іншими видами діяльності, застосованою технологією та можливостями та навичками працівників, а також контекст, у якому працюють компанії та підприємства. Впровадження нових технологій тягне за собою реконфігурацію всього виробничого ланцюга із залученням нових ланок, послуг і компаній, що відкриває можливості для галузевих диверсифікація та розвиток навичок [3, с. 54-57].

Отже найбільш важливими факторами успіху цифрової трансформації вважаємо наступні: цифрові компетенції; цифрова організаційна культура; проривні технології; цифрова зрілість; управління DT з підходом PIA; грамотне керівництво; ефективна стратегія управління [4, с. 15-20].

Однак цифровий бізнес також має деякі недоліки. По-перше, вони можуть бути дуже конкурентоспроможними, оскільки новим гравцям легко вийти на ринок. Крім того, нові технології чи зміни в поведінці клієнтів можуть швидко порушити цифровий бізнес. Нарешті, цифрові компанії часто можуть бути менш лояльними до клієнтів, ніж традиційні підприємства, оскільки вони зазвичай мають коротший термін служби (також нижчу тривалу цінність клієнта – CLV) і менш схильні будувати довгострокові відносини з клієнтами.

Отже, незважаючи на те, що цифрова трансформація є популярною концепцією серед менеджерів і практиків, цей термін, як правило, забувається та не використовується в академічній літературі.

Підприємство в умовах цифрової трансформації має безперервно відстежувати і аналізувати досвід клієнта в усіх точках його присутності і взаємодії з компанією, щоб підвищувати ефективність комунікації. Дуже важливо, щоб ці канали були налаштовані, а інформація в них — синхронізована.

Для того щоб перейти до цифрової трансформації потрібно зібрати якомога більше даних. Для цифровізації підприємства необхідна трансформація команди. Члени команди повинні розуміти мету змін, проїнятися ідеєю того, що діджиталізація — це не тимчасова опція, а вимога сьогодення.

Цифрові технології стають рушійною силою соціально-економічного розвитку багатьох держав світу та визначають основу сталого розвитку в майбутньому, що вимагає адаптації бізнес-процесів до сучасних інноваційних змін та управління підприємством в умовах цифрової трансформації.

Список використаних джерел:

1. Фролова Л.В. Трансформація підприємництва в умовах цифрової економіки / Л. В. Фролова, І. М. Бойко // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2021. – № 2 (54). – С. 47-56. – Режим доступу до журн.: <https://economics.net.ua/files/archive/2021/No2/47.pdf>. DOI: 10.15276/ETR.02.2021.6. DOI: 10.5281/zenodo.5115832.
2. Digital Business Models you should know incl. examples. MoreThanDigital. Benjamin Talin. Nov 28, 2022. Режим доступу: <https://morethandigital.info/en/11-digital-business-models-you-should-know-incl-examples/>.
3. Economic Commission for Latin America and the Caribbean (ECLAC), Digital technologies for a new future (LC/TS.2021/43), Santiago, 2021. Режим доступу: https://www.cepal.org/sites/default/files/publication/files/46817/S2000960_en.pdf.
4. Карчева Г. Т. Цифрова економіка та її вплив на розвиток національної та міжнародної економіки / Г. Т. Карчева, Д. В. Огородня, В. А. Опенько // Фінансовий простір. – 2017. №3 (27). – С. 13-21.

Ф.ТЕЙЛОР – ТВОРЕЦЬ НАУКОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Колганова Марія Михайлівна

здобувач вищої освіти економічного факультету
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна

Литвиненко Катерина Геннадіївна

здобувач вищої освіти економічного факультету
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна

Бачуріна Анна Андріївна

здобувач вищої освіти економічного факультету
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна

Початок серії фундаментальних робіт у сфері теорії організації поклала праця Ф. Тейлора "Принципи наукового управління", опублікована в 1911 р.

Тейлор залишив після себе солідну творчу спадщину, що включає крім соціальних робіт з металургії, книги, які прославили його ім'я на весь світ: "Відрядна система" (1895), "Цеховий менеджмент" (1903) і "Принципи наукового менеджменту" (1911). Похований він у Філадельфії і на його могилі написано: "Батько наукового менеджменту". [3]

Своїми експериментами і науковими працями Ф. Тейлор прагнув довести, що розроблені ним методи наукової організації праці і сформульовані на їх основі принципи "наукового менеджменту" зроблять справжню революцію у сучасному виробництві, замінивши застарілі авторитарні методи науковими підходами до управління.

У своїй праці «Принципи наукового управління» він виділив чотири принципи управління індивідуальною працею робітників: науковий підхід до виконання кожного елемента роботи; науковий підхід до підбору, навчання і тренінгу робітників; кооперація з робітниками; розподіл відповідальності за результати роботи між менеджерами і робітниками. Означені принципи стосувалися порядку планування і контролю за виконанням роботи

Ф.Тейлор вважав, що менеджери повинні думати, а робітники працювати. Це приводило до появи великого числа менеджерів і поглибленої спеціалізації на основі операційного розподілу праці.

Принципи наукового управління Ф.Тейлора полягають в наступному:

- розподіл праці. Цей принцип не тільки простежується на рівні майстерні або цеху, але і поширюється на управлінські ешелони. За менеджером має бути закріплена функція планування, а за працівником-функція виконання. Крім цього розподілу праці в широкому сенсі Ф. Тейлор рекомендував також розподіляти конкретні виробничі завдання, щоб кожен член персоналу (як робітник, так і менеджер) виконував лише одну функцію;

- функціональне керівництво. Нагляд за робітниками повинен мати функціональний характер і здійснюватися на кожній фазі виробництва. Ф. Тейлор запропонував перейти від одноособового до функціонального керівництва, замінивши владу одного майстра функціональною адміністрацією (декількома керівниками-фахівцями, кожний з яких давав би робітнику вказівки в межах своєї компетенції). У спеціальній літературі з проблем організації таких керівників-фахівців і їх підрозділи називають функціональними органами (відділами), а

організацію — функціональною;

- вимірювання праці. Ф. Тейлор наполягав на вивченні процесів робочого часу, вбачаючи в цьому найбільш оптимальний шлях реалізації виробничих завдань. Цей принцип припускає вимірювання робочого часу за допомогою так званих "одиниць часу", що представляють дискретні елементи трудових процесів;

- завдання-розпорядження. Згідно з цим принципом виробничі завдання мають бути не тільки щохвилини розчленовані, але і супроводжуватися докладним описом оптимальних методів їх виконання. Цілі підприємства чітко заплановані, і кожному робітнику видаються письмові інструкції щодо його конкретних завдань. Шляхом реалізації цих заходів і робітник, і менеджер отримують певні стандарти, які сприяють вимірюванню праці;

- програми стимулювання. Робітник повинен усвідомлювати, що будь-який елемент праці має свою ціну і його оплата залежить від встановленого випуску готової продукції, а у разі досягнення більшої продуктивності робітникові виплачується премія;

- праця як індивідуальна діяльність. Вплив групи робить робітника менш продуктивним;

- мотивація. Сутність цього принципу в тому, що особиста зацікавленість є рушійною силою для більшості людей;

- роль індивідуальних здібностей. Проводиться відмінність між здібностями робітників і менеджерів: робітники працюють за винагороду в сьогоденні, а менеджери — заради винагороди в майбутньому. [2]

Розкриваючи суть своєї системи, Тейлор писав: «Наука замість традиційних навиків; гармонія замість суперечності; співпраця замість індивідуальної роботи; максимальна продуктивність замість обмеження продуктивності; розвиток кожного окремого робітника до максимально доступної йому продуктивності і максимального добробуту».

Критики теорії Тейлора акцентують увагу на його спрощеному уявленні про особистість простого робітника. Дослідник виходив з того, що робітник нерозумний, лінивий, його поведінка ірраціональна і переважно інстинктивна, а підвищення продуктивності робочого процесу можна досягти лише на основі примусової стандартизації методів, умов та знарядь праці. Тейлор поверхнево розглядав мотивацію працівників, вважаючи, що основним стимулом ефективної праці для них є тільки матеріальна винагорода. Основну увагу приділяв розгляду відносин «людина-машина». Активізація людського фактору здійснювалася переважно за допомогою розроблення нових підходів до системи оплати праці та вдосконалення формальних відносин між управлінцями і робітниками. У результаті не враховував соціальний контекст роботи і зростаючі потреби працівників. [1]

Список використаних джерел:

1. Кирпиченко, К. С. Аналіз основних принципів і методів управління підприємством / К. С. Кирпиченко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2011. – № 36. – С. 345-347.
2. Основоположні ідеї теорії організації. Pidru4niki. URL: https://pidru4niki.com/10561127/menedzhment/osnovopolozhni_ideyi_teoriyi_organizatsiyi (дата звернення: 01.05.2023).
3. Тейлор, Фредерік Вінслоу. ВУЕ. URL: https://vue.gov.ua/Тейлор_Фредерік_Вінслоу (дата звернення: 22.04.2023).

СЕКЦІЯ V. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

ВПРОВАДЖЕННЯ МСБО ТА МСФЗ В УКРАЇНІ

Кохана Соломія Ігорівна
студент гр. МВЕ-21
ЛНУ ім. І. Франка, Україна

Реформування системи бухгалтерського обліку в Україні планувалося одразу із здобуттям незалежності. Ще в 1992 році прийнятий указ Президента України «Про перехід України до загальноприйнятої міжнародної практики системи обліку і статистики», в 1993 році Кабінет Міністрів затвердив Державну програму переходу до міжнародних стандартів обліку та статистики, а в 1998 році затвердив Програму реформування системи бухгалтерського обліку із застосуванням міжнародних стандартів [1]. Головним завданням такого реформування системи бухгалтерського обліку було прискорення процесу її приведення у відповідність з вимогами ринкової економіки та міжнародними стандартами бухгалтерського обліку, впровадження економічних відносин ринкового спрямування. Основними передумовами таких змін стали дискусії про потенційних закордонних інвесторів, котрі готові вкладати капіталовкладення в українську економіку, проте не завжди розуміють нашу систему обліку та фінансову звітність, що складена на її основі.

Створена робоча група із провідних фахівців та науковців, яких згуртувала Методологічна рада із бухгалтерського обліку при Міністерстві фінансів України, підготувала Проект Закону «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» (прийнятий 16.04.1999 р.), а також ряд Положень (стандартів) бухгалтерського обліку (частина з яких введені в дію з 01.01.2000 р.). Всього на сьогоднішній день прийнято та введено в дію 31 Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку, ряд інших законодавчих актів. НП(С)БО, хоча й мають свої «національні» особливості, базуються на принципах, що закладені у міжнародних стандартах.

Однією з основних принципових відмінностей П(С)БО від МСФЗ є жорстка регламентація дій бухгалтера. В українському бухгалтерському обліку є єдиний план рахунків, який є обов'язковим для застосування всіма суб'єктами господарської діяльності. НП(С)БО традиційно орієнтуються на запити регулюючих органів (податкова служба, держкомстат та інші), в той час як МСФЗ головним чином орієнтовані на користувачів, які мають дійсний чи потенціальний фінансовий інтерес до суб'єкта звітності: акціонерів, інвесторів, контрагентів [2].

Міжнародні стандарти фінансової звітності або МСФЗ (англ. International Financial Reporting Standards — IFRS) — це набір стандартів і інтерпретацій, що регламентують правила складання фінансової звітності. Вони розробляються Радою з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (IASB) та визначають правила складання звітності компаній. Нині компанії в більш ніж 120 країнах світу використовують МСФЗ як основу для підготовки своєї фінансової звітності [3].

На сьогодні міжнародні стандарти складаються із трьох видів документів: міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ), міжнародних стандартів

бухгалтерського обліку (МСБО) та трактувань (КТМФЗ). Поступово, міжнародні стандарти бухгалтерського обліку будуть замінені міжнародними стандартами фінансової звітності [4]. Офіційні переклади цих документів українською мовою представлені на сайті Міністерства фінансів України [5].

На сьогодні Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» чітко визначає категорії підприємств, які зобов'язані складати фінансову звітність за міжнародними стандартами. Це, зокрема: компанії, що становлять суспільний інтерес (емітенти цінних паперів, банки, страхові компанії, недержавні пенсійні фонди, інші фінансові установи, великі підприємства (що відповідають хоча б двом з таких критеріїв: балансова вартість активів — понад 20 млн євро; чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) — понад 40 млн євро; середня кількість працівників — понад 250 чоловік)); публічні акціонерні товариства; підприємства, що здійснюють діяльність у видобувних галузях, та інші визначені законодавством [6].

Окрім, компаній, котрі зобов'язані вести облік та складати фінансову звітність за Міжнародними стандартами, компанії можуть самостійно прийняти рішення про перехід на модель обліку за МСФЗ в Україні.

Використання МСФЗ в обліку та складанні фінансової звітності на їх підставі дає компаніям ряд переваг та можливостей, зокрема, на міжнародній арені: дає можливість для виходу на міжнародні ринки капіталу (акції таких компаній котируються на міжнародних біржах); надає якісну інформацію для контрагентів (зокрема, інвесторів, кредиторів, страхових, лізингових компаній), що спрощує взаємодію із ними; надає можливості для контролю за закордонними дочірніми підприємствами тощо.

Список використаних джерел:

1. Програма реформування системи бухгалтерського обліку із застосуванням міжнародних стандартів. Постанова КМУ N 1706 від 28 жовтня 1998 р. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-98-%D0%BF#Text>.
2. Національне положення бухгалтерського обліку. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Національне_положення_бухгалтерського_обліку.
3. Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ). Режим доступу: <https://www.bdo.ua/uk-ua/services-2/consulting/ifrs>.
4. Мельничук Б.В. Проблеми запровадження МСФЗ в Україні: інституціональний підхід // Облік і фінанси АПК: освітній портал. Режим доступу: <https://magazine.faaf.org.ua/problemi-zaprovadzhennya-msfz-v-ukraini-institucionalniy-pidhid.html>.
5. Переклад міжнародних стандартів фінансової звітності 2022 року та Концептуальної основи фінансової звітності. Режим доступу: https://mof.gov.ua/uk/translation_of_international_financial_reporting_standards_2022_updated-576.
6. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні. Закон України № 996-XIV від 16.07.1999р. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, № 40, ст.365.

СЕКЦІЯ VI. ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕДУРИ УКЛАДЕННЯ МИРОВОЇ УГОДИ СТОРІН ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ ЦИВІЛЬНИХ СПОРІВ

Лях Дар'я Аркадіївна

здобувач вищої освіти юридичного факультету
Запорізький національний університет, Україна

Науковий керівник: Алімов Кирило Олександрович

ORCID ID: 0000-0002-5053-0945

канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри цивільного права
Запорізький національний університет, Україна

Актуальність теми. Альтернативне вирішення цивільно-правових спорів у суді є важливим кроком для забезпечення диспозитивності цивільного процесуального права. Цей метод сприяє прискоренню вирішення цивільних справ, економії матеріальних витрат та зменшенню навантаження на судову систему. Однією з форм альтернативного вирішення цивільних спорів є укладення мирової угоди, яка враховує інтереси кожної зі сторін, що часто неможливо досягти у судовому провадженні. Це свідчить про ефективність мирової угоди та заінтересованість сторін у ній.

Проте в Україні, на відміну від зарубіжних країн, практика застосування такої процедури досить поширена, і сторони продовжують надавати перевагу судовому розгляду. Задля ефективного врегулювання цивільних спорів така ситуація потребує вирішення шляхом вдосконалення інституту мирової угоди та усунення прогалин у чинному законодавстві, що регулює процедуру її укладення.

Мета даного дослідження: проаналізувати процедуру укладення мирової угоди сторін в Україні, її недоліки та запропонувати шляхи вдосконалення цієї процедури для забезпечення ефективного врегулювання цивільних спорів.

Дослідженням мирової угоди, як способу вирішення цивільних справ, та пошуком проблем у процедурі її укладення займалися такі науковці та правники, як І. В. Атаманчук, Г. М. Ахмач, Е. А. Борисова, О. Г. Бортнік, В. В. Комаров, С. В. Сенік, М. О. Ткаченко, С. Я. Фурса, М. Й. Штефана, М. М. Ясинка та інші.

Право сторін самостійно врегулювати наявний між ними спір шляхом укладення мирової угоди прямо передбачене законодавством. Ця процедура здійснюється під контролем суду, роль якого полягає у роз'ясненні сторонам наслідків такого рішення, перевірці наявності обмежень у представників сторін вчиняти відповідні дії, та затвердженні відповідної угоди. Безперечно, такий спосіб врегулювання цивільного спору є більш результативним та вигідним для сторін, аніж судовий розгляд справи. Однак прогалини у законодавстві щодо процедури укладення мирової угоди створюють перешкоди на шляху досягнення повної ефективності застосування цього

методу.

Перш за все, у чинному законодавстві України відсутнє визначення поняття мирової угоди. В теорії цивільного процесуального права вчені розглядають його у трьох аспектах: як цивільно-правовий договір, як процесуальну дію та як складну юридичну конструкцію, яка містить у собі елементи і матеріального, і процесуального права [1, с. 188]. Складно погодитись з першим підходом до розуміння мирової угоди, адже, по-перше, вона затверджується судом, а по-друге, обмежена його владними повноваженнями. Також лише факт її укладення не спричиняє встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків, що характерно для цивільно-правового договору. Щодо другого підходу, то мирова угода без її затвердження судом не є процесуальною дією, не змінює процесуальні відносини сторін та не впливає на процес розгляду справи у разі неподання її до суду або його відмови у затвердженні такої угоди. Таким чином, найбільш правильним є визначення мирової угоди як матеріально-процесуальної домовленості між сторонами спору.

Слід зазначити, що інститут мирової угоди властивий не тільки цивільно-процесуальному праву України, але й передбачений у законодавстві ряду зарубіжних країн, наприклад, таких як Польща, Німеччина, Франція, Італія, США, Велика Британія та інші. Підходи до визначення поняття мирової угоди у законодавстві цих країн можуть стати основою для впровадження відповідного поняття на законодавчому рівні в Україні. Так, відповідно до ст. 2044 ЦК Франції, мирова угода – це письмовий договір, за яким сторони шляхом взаємних поступок припиняють спір, що виник, або запобігають спору, який може виникнути [2]. Аналогічне визначення міститься у ст. 1965 ЦК Італії, у якій також зазначено, що за допомогою взаємних поступок можна створювати, змінювати або припиняти відносини, відмінні від тих, які становили предмет позову та спору сторін [3].

Для визначення поняття мирової угоди необхідно проаналізувати її основні ознаки та особливості, які містяться у статті 207 ЦПК України:

1. Укладення мирової угоди є правом, вільним волевиявленням, добровільною дією сторін спору, яке здійснюється за їх взаємною згодою (тобто мирова угода не може бути одностороннім правочином).

2. Укласти мирову угоду можуть тільки сторони спору, тобто позивач, відповідач, треті особи, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору, та їх представники, які не обмежені вчиняти відповідні дії [1, с. 186].

3. Мирова угода має на меті врегулювання наявного цивільного спору між сторонами на підставі взаємних поступок сторін щодо їхніх прав та обов'язків. Вона може стосуватись тільки предмета спору, крім випадків, якщо вихід за його межі не порушує прав чи охоронюваних законом інтересів третіх осіб [4].

4. Її умови мають бути виконуваними, не суперечити законодавству, не порушувати права чи охоронювані законом інтереси інших осіб [4].

5. Мирова угода укладається у письмовій формі та надсилається до суду разом із письмовою заявою сторін про її затвердження.

6. Сторони можуть укласти мирову угоду на будь-якій стадії судового процесу. Так, цивільно процесуальним законодавством передбачена можливість укладення мирової угоди на стадії вирішення справи судом першої інстанції, на стадії апеляційного чи касаційного оскарження, а також в процесі виконання рішення.

7. Наслідком укладення мирової угоди є подання її до суду та подальше вирішення судом питання про її затвердження.

Отже, визначивши основні ознаки мирової угоди можна дійти висновку, що *мировою угодою є письмовий договір, який укладається за взаємною згодою сторін щодо предмета спору на будь-якій стадії цивільного процесу, з метою його*

врегулювання, шляхом взаємних поступок сторін щодо їхніх прав та обов'язків.

Ще одним суттєвим недоліком процедури укладення мирової угоди сторін є відсутність у законодавстві строку розгляду судом питання про затвердження мирової угоди та прийняття ним одного з наступних рішень: а) постановлення ухвали про затвердження мирової угоди, якою одночасно закривається провадження у справі; б) постановлення ухвали про відмову у затвердженні мирової угоди та продовження судового розгляду [4].

Зважаючи на те, що мирова угода укладається та надсилається до суду на стадіях цивільного процесу, погоджуємось з думкою С. В. Сенік, яка вважає, що строк прийняття судом одного з рішень в результаті розгляду питання щодо затвердження мирової угоди залежить від тривалості кожної зі стадій цивільного процесу [5]. Так, тривалість судового розгляду справи по суті судом першої інстанції становить тридцять днів з дня початку такого розгляду [4]. За загальним правилом, передбаченим ч. 1 ст. 371 ЦПК України, строк розгляду апеляційної скарги на рішення суду першої інстанції становить шістьдесят днів, а на ухвалу суду першої інстанції – тридцять днів з дня постановлення ухвали про відкриття апеляційного провадження. Строк розгляду касаційної скарги передбачений ст. 407 ЦПК України та становить шістьдесят або тридцять днів з дня постановлення ухвали про відкриття касаційного провадження у справі в залежності від виду судового рішення, що оскаржується.

У цивільно процесуальному законодавстві України передбачено строк розгляду питання про затвердження мирової угоди тільки на стадії виконання рішення, який, відповідно до ч. 2 ст. 434 ЦПК України, становить десять днів з дня надходження до суду, який видав виконавчий документ, відповідної заяви.

Наступним невирішеним питанням залишається можливість чи неможливість суду затвердити мирову угоду частково. Такі випадки можуть виникати, якщо більшість умов мирової угоди відповідають встановленим у законодавстві вимогам, але деякі її положення є невиконуваними, суперечать закону або порушують права чи охоронювані законом інтереси інших осіб. Отже, постає питання, чи буде суд, виявивши такі порушення, одразу відмовляти у задоволенні мирової угоди або зможе затвердити її частково. Вважаємо, що в останньому випадку суду слід діяти тільки за взаємною згодою сторін, щоб уникнути порушення принципу диспозитивності та самовільно не втручатись у знайдені сторонами компроміси щодо предмета цивільного спору.

У чинному законодавстві не врегульовано процедуру надсилання судом ухвали про відмову у затвердженні мирової угоди та її повернення сторонам спору. Також не передбачено право сторін повторно звернутись до суду з мировою угодою після відмови у її затвердженні. Провівши аналогію з процедурою залишення позовної заяви без руху та повернення її позивачу, доцільним було б надати сторонам спору таке право у разі виправлення зазначених судом недоліків мирової угоди, або усунення порушень інтересів сторони діями її законного представника. Крім того, необхідно встановити строк, протягом якого сторони спору зможуть привести мирову угоду у відповідність з вимогами законодавства та повторно звернутись до суду з заявою про її затвердження.

Насамкінець необхідно встановити можливість оскарження ухвали про відмову у затвердженні мирової угоди в апеляційному порядку, яка на відміну від ухвали про затвердження цієї угоди, не включається до переліку, передбаченого ч. 1 ст. 353 ЦПК України. Таким чином сторони зможуть висловити свою незгоду з рішенням суду, наприклад, якщо вони вважають, що не суперечать закону, не порушують права інших осіб або дії представника однієї із сторін не суперечать її інтересам.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, особливо звертаючи увагу на переваги укладення мирової угоди, та її особливості, можна дійти висновку про

доцільність існування такого інституту у цивільно процесуальному праві України. Проаналізувавши процедуру укладення мирової угоди сторін, ми знайшли деякі прогалини у законодавстві, які перешкоджають досягненню повної ефективності цього механізму. Тому, з метою вдосконалення процедури укладення мирових угод, пропонуємо доповнити статтю 207 ЦПК України наступними положеннями:

- у ч. 1 цієї статті надати визначення поняття мирової угоди;

- ч. 4 цієї статті викласти у такій редакції: «Укладена сторонами мирова угода затверджується ухвалою суду протягом строку, передбаченого частиною 2 статті 210 цього Кодексу, в резолютивній частині якої зазначаються умови угоди».

За такою ж аналогією встановити строк вирішення питання судом про затвердження мирової угоди у ч. 2 статті 373 ЦПК України: «протягом строків, передбачених статтею 371 цього Кодексу», та у ч. 2 ст. 408 ЦПК України: «протягом строків, передбачених статтею 407 цього Кодексу».

- абз. 1 ч. 5 ст. 207 ЦПК України доповнити таким положенням: «або затверджує мирову угоду частково за згодою сторін»;

- доповнити статтю 207 ЦПК України частиною 6 та викласти її у такій редакції: «Ухвала про відмову у затвердженні мирової угоди надсилається сторонам не пізніше наступного дня після її постановлення. До ухвали про відмову у затвердженні мирової угоди, що надсилається сторонам, додається мирова угода та подана сторонами письмова заява. Копія мирової угоди залишається в суді»;

- доповнити вищезазначену статтю частиною 7 та викласти її у такій редакції: «Сторони мають право протягом тридцяти днів повторно звернутись до суду з мировою угодою та заявою про її затвердження, якщо перестануть існувати обставини, що стали підставою для постановлення судом ухвали про відмову у затвердженні мирової угоди»;

- доповнити цю статтю частиною 8 та викласти її у такій редакції: «Ухвалу про відмову у затвердженні мирової угоди може бути оскаржено». А також з метою подальшої реалізації запропонованої норми на практиці додати до п. 11 ч. 1 ст. 353 ЦПК України наступне положення: «або відмови у затвердженні мирової угоди».

Список використаних джерел:

1. К. Г. Опарін, І. В. Атаманчук. Правова природа мирової угоди в цивільному процесі України. Вісник студ-го наук. товариства Донецького нац. ун-ту ім. Василя Стуса. Вінниця, 2020. Т. 2, № 12. С. 185-190. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/9262>.
2. Code Civil des Français, 1804. [Електронний ресурс] / Режим доступу: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006070721/LEGISCTA000006118164/#LEGISCTA000006118164 (дата звернення: 03.05.2023 р.).
3. Codice civile: Regio Decreto 16 marzo 1942, n. 262. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://www.altalex.com/documents/news/2014/04/03/della-transazione> (дата звернення: 03.05.2023 р.).
4. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 40-41, 42, ст. 492. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 02.05.2023 р.).
5. С. В. Сенік. Особливості постановлення ухвали суду про затвердження мирової угоди в цивільній справі: Підприємництво, господарство і право. 2020. № 4. С. 42-47. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/4/8.pdf>.

ВИЗНАННЯ ОСІБ БЕЗВІСНО ВІДСУТНІМИ АБО ПОМЕРЛИМИ У МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Ковалик Анна Сергіївна

*Інститут підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна*

Науковий керівник: Панченко Вікторія Валеріївна

*канд. юр. наук, доцент, доцент кафедри міжнародного
приватного права та порівняльного правознавства
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна*

Визнання осіб безвісно відсутніми або оголошення їх померлими є складною процедурою, останнім часом це питання стає все більш актуальним не лише в Україні, а й у світі в цілому, що пов'язано з такими подіями, як збройні конфлікти, військові дії, природні та техногенні катастрофи, наслідком яких є масова загибель людей.

Одним з основних критеріїв визнання особи безвісти відсутньою є неможливість зв'язатися з членами сім'ї протягом певного періоду часу. Численні вбивства та викрадення громадян встановлюють юридичний факт безвісно відсутніх осіб.

У статті 20 Закону України «Про міжнародне приватне право» [6] визначено про застосування особистого закону у відносинах щодо визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою, де підстави та правові наслідки такого визнання регулюються останнім з відомих особистих законів цієї особи.

Отже, відповідно до статті 16 Закону України «Про міжнародне приватне право» [6] при визнанні іноземних осіб безвісно відсутніми або оголошення їх померлими на території України буде застосовуватися закон громадянства, що означає застосування права тієї держави, громадянином якої є дана особа, та закон місця проживання, що передбачає застосування права тієї держави, де відповідна особа постійно чи переважно проживає. Якщо іноземець або особа без громадянства перебуває на законних підставах в Україні і зникає безвісти, визнання його безвісти відсутньою або оголошення померлим в Україні регулюється останнім відомим особистим законом зниклої особи.

Зазначене можна порівняти з законодавствами інших країн, наприклад, у Консолідованому федеральному законі про права інтелектуальної власності Німеччини у § 14 визначено про передумови, наслідки та скасування заяви про смерть або підтвердження смерті повинні оцінюватися відповідно до останнього відомого особистого статусу зниклої особи [4].

У Законі Республіки Польща «Про міжнародне приватне право» у пункті 1 статті 14 при визнанні фізичної особи померлою або констатації смерті фізичної особи застосовується національне законодавство, а також щодо померлих іноземних осіб, якщо польський суд виносить рішення, то застосовується польське законодавство при наявних двосторонніх угодах з договірними державами про надання правової допомоги і регламентації в них цих питань [5].

З метою однакового тлумачення та застосування судами норм законодавства при розгляді справ про визнання осіб безвісно відсутніми або оголошення їх

померлим пленум Верховного Суду Республіки Казахстан постановив такі роз'яснення щодо військовослужбовців та інших осіб, які пропали безвісти у зв'язку з воєнними діями, а саме, умовами оголошення особи померлою є відсутність відомостей про нього за місцем проживання протягом трьох років, а якщо він пропав безвісти за обставин, що загрожували смертю або дали підстави припускати його смерть від нещасного випадку, - протягом шести місяців [7]. Нормативне закріплення зазначених умов є у частині 2 статті 46 Цивільного кодексу України [8] та у частині 2 статті 168 Цивільного кодексу Республіки Молдова [2].

Законодавство України та Республіки Молдова в досліджувальній сфері є схожим. Відповідно договору про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах між Україною та Молдовою від 1993 року [3] питання щодо визнання особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою має вирішуватися за законодавством саме тієї держави, громадянином якої є така особа. При цьому, суд однієї Договірної Сторони може оголосити громадянина іншої Договірної Сторони померлим або встановити факт його смерті за заявою особи, яка має намір реалізувати свої права, що виникають з спадкових або майнових відносин між подружжям, відносно нерухомого майна особи, яка померла або загинула, якщо це майно знаходиться на території тієї Договірної Сторони, суд якої має винести рішення. Також за заявою чоловіка (дружини) особи, яка загинула або померла, що проживає на час подання клопотання на території тієї Договірної Сторони, суд якої має винести рішення.

У справах про визнання особи безвісно відсутньою, оголошення померлою і встановлення факту смерті застосовується законодавство тієї Договірної Сторони, громадянином якої була та особа на той час, коли за останніми відомостями була живою.

Рішення, винесені згідно з зазначеним та відповідно договору про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах між Україною та Молдовою від 1993 року [3], мають правові наслідки виключно на території тієї Договірної Сторони, суд якої виносив такі рішення.

Отже, у кожній державі можуть бути певні особливості врегулювання даних питань, спираючись на двосторонні угоди з договірними державами про надання правової допомоги.

При цьому у деяких державах правові інститути визнання особи безвісно відсутньою віднесено до сфери процесуального права, а правовий інститут оголошення особи померлою взагалі відсутній, наприклад у Великобританії та США [1, с. 139]. Така неоднозначність норм щодо регулювання цього питання у національних законодавствах різних держав та міжнародних договорах призводить до правових колізій, коли особа визнана померлою за правом однієї держави, а за правом іншої держави такою не визнається.

Можна стверджувати, враховуючи зазначене, що під час вирішення питання, яке право застосовувати у справах про визнання особи безвісно відсутньою чи оголошення її померлою, та, до якого суду звертатися, слід, по-перше, аналізувати всю сукупність фактичних обставин ситуації, що виникла відносно цієї особи. По-друге, встановити наявність правового інституту визнання особи безвісно відсутньою чи оголошення її померлою в тій державі, до якої приналежні зацікавлені особи у справі, та відносно якої вимає бути винесено рішення. По-третє, з'ясувати наявність міжнародного двостороннього договору між державами, до яких приналежні особи у відносинах щодо визначення особи безвісно відсутньою чи оголошення її померлою,

та нормативного забезпечення зазначених питань у ньому.

Список використаних джерел:

1. Гожій І., Солончук І. До питань визнання іноземців безвісно відсутніми чи оголошення їх померлими. Національний юридичний журнал: теорія та практика. 2017. № 3. С. 139–141.
2. Гражданский кодекс Республики Молдова: Кодекс от 06.06.2002 г. №1107 URL: <http://lex.justice.md/ru/325085> (дата звернення: 18.04.2023).
3. Договір між Україною і Республікою Молдова про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах від 10.11.1994 р. №498_604: станом на 18 квіт. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/498_604#Text (дата звернення: 18.04.2023).
4. Консолідований федеральний закон: Повний текст закону про права інтелектуальної власності від 20.04.2023 р. URL: RIS - IPR-Gesetz - Bundesrecht konsolidiert, Fassung vom 21.04.2023 (bka.gv.at) (дата звернення: 18.04.2023).
5. Міжнародне приватне право: Закон Республіки Польща від 04.02.2011 р. URL: Prawo prywatne międzynarodowe. - Dz.U.2023.503 t.j. - OpenLEX (дата звернення: 18.04.2023).
6. Міжнародне приватне право: Закон України від 23.12.2022 р. №2709-IV: станом на 18 квіт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення: 18.04.2023).
7. Нормативна постанова Верховного Суду Республіки Казахстан від 31 травня 2019 року №2 URL: <https://adilet.zan.kz/eng/docs/P190000002S> (дата звернення: 18.04.2023).
8. Цивільний кодекс України : Закон України від 15.04.2023 р. № 435-IV: станом на 18 квіт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 18.04.2023).

ВИСНОВОК ЕКСПЕРТА ЯК ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ДЖЕРЕЛО ДОКАЗІВ

Павленко Анастасія Володимирівна

здобувачка вищої освіти юридичного факультету,
Навчально-науковий інститут права та інноваційної освіти
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

В будь-якій системі судочинства докази є найважливішим матеріалом для підтвердження обставин по справі, за якими відстоюються порушенні права. В кримінальному процесі, особу може бути виправдано, або притягнуто до відповідальності за скоєне правопорушення на основі будь-яких доказів. Не є виключенням й висновок експерта, який складається професіоналом з певних питань, завдяки якому можуть бути висвітлені певні обставини по справі. Тому, існує необхідність в дослідження правового регулювання висновку експерту в кримінальному процесі України.

Говорячи про важливість висновку експерта доцільно провести розмежування коло ознак, що вказують на специфіку його реалізації в кримінально-процесуальному порядку, а саме: використання та застосування спеціального знання; проведення досліджень для з'ясування обставин, які мають актуальність для кримінального провадження; дотримання процедури форми розгляду (з урахуванням підстав, визначених кримінально-процесуальним законодавством, порядок здійснення та оформлення, результати професійних досліджень); перевірка на спеціальному підприємстві; визначення кола ініціаторів.

З метою забезпечення реалізації принципу змагальності у кримінальному провадженні суттєво розширено процесуальні права підозрюваного, підсудного, захисника та інших учасників кримінального провадження щодо питання про залучення експерта. І прокуратура і захист має право надати суду висновок експерта, який складений на основі спеціальних знань експерта у необхідній галузі.

На початку нашого дослідження висновку експерта як процесуального джерела доказів, потрібно визначити саме сутність діяльності експерта за кримінальним процесуальним законодавством України.

Так, відповідно до положень Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), а саме п. 25 ч. 1 ст. 3 КПК України експерт є одним із учасників кримінального провадження. В п. 11 ч. 2 ст. 65 КПК України вказано, що експерти не можуть бути допитані як свідки, стосовно питань роз'яснення наданих ними висновків.

Щодо визначення поняття експерт, то відповідно до ст. 69 КПК України ним є особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, має право відповідно до Закону України «Про судову експертизу» на проведення експертизи і якій доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та дати висновок з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери її знань. Не можуть бути експертами особи, які перебувають у службовій або іншій залежності від сторін кримінального провадження або потерпілого. Також, в ч. 3-5 ст. 69 КПК України визначені права та обов'язки експерта. В ст. 70 КПК України визначена відповідальність експерта за завідомо неправдивий висновок, відмову без поважних причин від виконання покладених обов'язків у суді та невиконання інших

обов'язків [1].

В Кримінальному кодексі України (далі – КК України) напряду передбачена відповідальність за втручання в діяльність експерта та підробку висновків експерта. Серед кримінальних правопорушень слід виділити:

- втручання в діяльність експерта (ст. 343 КК України);
- підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів (ч. 2-3 ст. 358 КК України);
- зловживання повноваженнями експерта (ст. 365-2 КК України);
- прийняття пропозиції, обіцянки а також одержання неправомірної вигоди експертом (ч. 3 ст. 368-4 КК України);
- завідомо неправдиві показання експерта (ст. 384 КК України);
- відмова експерта від покладених на нього обов'язків (ст. 385 КК України);
- перешкоджання з'явленню експерта до суду, примушування його до відмови від давання показань чи висновку (ст. 386 КК України) [2].

За всі вищезазначені кримінальні правопорушення настає кримінальна відповідальність експерта, або особи яка сприяла наданню неточного висновку до суду, у вигляді штрафу, виправних робіт, арешту, обмеження волі, позбавлення волі.

В Главі 4 Розділу I КПК України визначені положення про докази й доказування. Так, за ст. 84 КПК України закріплено, що доказами в кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у передбаченому цим Кодексом порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню. Процесуальними джерелами доказів є показання, речові докази, документи, висновки експертів. Докази мають бути також належними та допустимими для суду.

Положенням про висновки експертів виділено окреме місце в КПК України під параграфом 5 до Глави 4 Розділу I КПК України. Відповідно до ст. 101 КПК України висновок експерта - це докладний опис проведених експертом досліджень та зроблені за їх результатами висновки, обґрунтовані відповіді на запитання, поставлені особою, яка залучила експерта, або слідчим суддею чи судом, що доручив проведення експертизи [1].

Як вказує Г. С. Бідняк «на відміну від інших видів доказів, знання, викладені у висновку експерта, мають більше гарантій достовірності. Це пояснюється низкою об'єктивних чинників: неупередженістю та об'єктивністю експерта, науковим характером відомостей, які містить висновок, відображенням у висновку всього шляху формування цього знання, можливістю через іншого експерта повторно перевірити результати первісної експертизи тощо» [3, с. 56]. Тобто експерт здійснює свою діяльність професійно, на підставі спеціальних знань та компетентностей.

На нашу думку, для того щоб висновок експерта сприймався як достовірний доказ, слідчий та суд мають володіти загальними знаннями у галузі криміналістичних експертиз, розуміти всі наведені експертами твердження та методику їх відповідності до дійсності. Але, на жаль, експертами в різних питаннях стають лише одиниці правоохоронців й тому, суд та слідчі мають сприймати висновок експерта спираючись лише на загальновідомі факти й повністю перекладаючи довіру на відповідність обставинам справи вказаним в ньому.

Визначення про експертів також закріплені в Законі України «Про судову експертизу». Згідно із ст. 1 цього Закону судовою експертизою є дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом

судового розгляду. В цьому Законі також закріплюються гарантії незалежності судового експерта та правильності його висновку, підстави для отримання висновку, особи які можуть бути судовими експертами, обов'язки та права судового експерта тощо [4].

Таким чином, висновок експерта є одним із видів процесуальних доказів в кримінальному судочинстві відповідно до положень Кримінально процесуального кодексу України та Закону України «Про судову експертизу». Висновок експерта має складати лише експерт в певній галузі та на якого покладено обов'язок дослідити поставлене йому питання. Цей висновок має бути строго складений відповідно до положень Кримінально процесуального кодексу України і мати чіткий зміст. Експерти та інші особи, також несуть відповідальність за кримінальні правопорушення при складанні висновку експерту, підкуп експерта, зловживанню повноваженнями тощо.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.04.2010 р. № 4651-VI. Дата оновлення: 05.02.2023. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 20.04.2023).
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Дата оновлення: 15.04.2023. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 20.04.2023).
3. Бідняк Г. С. Висновок експерта як джерело доказів під час розслідування шахрайства. Криміналістичний вісник. Дніпро, 2014. № 2 (22) С. 55-59.
4. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII. Дата оновлення: 01.01.2023. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 28, ст. 232. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення 21.04.2023).

ЗАСТОСУВАННЯ ПРОЦЕДУРИ МЕДІАЦІЇ ЯК СПОСОБУ АЛЬТЕРНАТИВНОГО ВИРІШЕННЯ СПОРУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Вербіцкий Богдан Андрійович

здобувач вищої освіти юридичного відділення
Галицький фаховий коледж імені В'ячеслава Чорновола, Україна

Науковий керівник: Руденко Олена Анатоліївна

канд. юрид. наук, викладач юридичних дисциплін
Галицький фаховий коледж імені В'ячеслава Чорновола, Україна

Вторгнення 24 лютого 2022 року російських військ на територію України різко змінили ставлення українців в різних сферах цивільного життя, в тому й числі ставлення до вирішення конфліктів. Основним органом в Україні, який здійснює правосуддя, є суд. Однак з періоду введення воєнного стану, судові органи розпочали працювати із певними особливостями, деякі з них припинили свою роботу або змінили місцезнаходження, змінилась й територіальна підсудність справ. З огляду на ситуацію в країні та емоційну складову прийняття рішення щодо врегулювання спору наразі суттєво ускладнюється. Незважаючи на це, конфлікти існують і їх необхідно вирішувати, тому сьогодні, як ніколи, актуальним постає питання вирішення спорів в позасудовому порядку [3].

Поняття альтернативного вирішення спорів (далі - АВС) відоме цивільному суспільству ще з ранніх часів, відтоді як розпочиналися війни, сутички між державами та народами. Одним із таких способів врегулювання конфліктів є *медіація*, що почала застосовуватись ще в 4000 років до нашої ери у Китаї [2].

Закон України «Про медіацію», прийнятий у 2021 році, дає нам можливість врегульовувати спори не звертаючись до суду, що призводить до мінімальних ризиків та витрат, що необхідні для вирішення спору. Медіацію можна сміливо назвати інструментом налагодження саме національного діалогу, адже, у зв'язку із воєнним станом в нашій країні, багато людей змушені були покинути свої домівки та прихиститися на Заході України.

Нині медіація є тим ефективним інструментом пошуку порозуміння між конфліктуючими сторонами, головним чином, завдяки своїй гнучкості. Так, адже порядок, місце тривалість та кількість зустрічей залежить від сторін.

У конфліктних ситуаціях сторони переживають практично завжди сильні емоції, які керують людськими рішеннями, а коли в країні йде загарбницька війна, такі емоції, зокрема гнів, страх, біль, почуття несправедливості особливо загострюються. За таких обставин, звернення до медіації є оптимальним варіантом вирішення спору [1].

Проаналізувавши вказані принципи, можна зробити висновок, що медіація має вагомі переваги над іншими способами врегулювання спорів. Так, після перемоги України у війні з Росією перед громадянами, чиї права було порушено, постає проблема надмірної завантаженості судів, що супроводжуватиметься низкою інших складнощів: судові витрати, тривалість судового процесу, прийняття рішення без можливості вплинути на нього та інші. Видається, слід проінформувати населення про існування такого виду позасудового вирішення спорів як медіація, адже не всі знають про таку можливість, тому відразу йдуть до суду. Яскравим прикладом буде

справа №910/18195/17 від 16 жовтня 2018 року, у якій Київська кондитерська корпорація «Roshen» подала позов проти ТОВ «Київський БКК» до суду про визнання недійсним патенту на промисловий зразок «Упакування для торта «Казковий ключик», який за елементами упаковки торта (у вигляді листя каштанів і червоної стрічки з золотими написами) схожий на упаковку торта «Золотий ключик» від корпорації «Roshen» [4]. Після довгих років спору сторони все ж таки уклали мирову угоду та сплатили судовий збір. Доцільно відмітити, що провівши медіацію, сторони змогли б зекономити гроші та час.

Підтверджуючи думку про актуальність медіації під час війни, пропонуємо розглянути головні переваги медіації перед судовим процесом та іншими способами позасудового врегулювання спорів:

1. Економія часу, зокрема строк проведення медіації чітко не встановлений, бо кожна справа потребує особистого підходу, однак набагато швидший, ніж судовий процес, який може тривати роками.

2. Конфіденційність. Як вже було зазначено, цей елемент відіграє важливу роль, адже інформація та документи, які були надані медіатору в процесі медіації не можуть бути розголошені, а також без дозволу сторони, яка надала таку інформацію, медіатор не може повідомити її іншій стороні.

3. Ефективне виконання рішення, яке було прийняте. Звісно, що сторони охоче будуть виконувати той вердикт, який винесено, враховуючи інтереси сторін.

4. Збереження стосунків, адже медіатори допомагають сторонам налагодити комунікацію, що відрізняється від судового процесу, де сторони «забруднюють» репутацію одне одного, аби рішення було прийняте на їхню користь.

5. Є можливість звернутися до суду у разі неналежного чи невиконання угоди за результатами медіації.

6. Інші прерогативи процесу медіації [5].

Підсумовуючи, варто зазначити, що медіація як можливість врегулювання спору в умовах воєнного стану відіграє важливу роль, оскільки дозволяє економити час та гроші, впливати на результат, залишити розгляд конфіденційним, зберегти відносини з партнером та має багато інших переваг, тому необхідно проінформувати осіб про таку можливість, що суттєво знизить завантаження судів та позитивно вплине на розвиток альтернативних способів вирішення спорів в Україні.

Список використаних джерел:

1. Медіація як перспективний спосіб вирішення конфліктів. LexInform: Правові та юридичні новини, юридична практика, коментарі. URL: <https://lexinform.com.ua/podii/mediatsiya-yak-perspektyvnyj-sposib-vyrishennyakonfliktiv/330>.
2. Про медіацію: Закон України від 16.11.2021 № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text> (дата звернення: 02.05.2023).
3. Сулейманова С. Р. Основні принципи медіації / С. Р. Сулейманова // Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру (з нагоди 30-річчя проголошення незалежності України та 25-річчя прийняття Конституції України) : у 2 т.: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 21 трав. 2021 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. Т. 2. С. 578-582.
4. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 16.10.2018 у справі № 910/18195/17. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/77181466>.
5. Переваги проведення медіації у сімейних спорах. URL: <https://www.legalaid.gov.ua/publika-tsiyi/perevagy-provedennya-mediatsiyi-u-simejnyhsporah/>.

ЗЕМЕЛЬНІ ПРАВА ЯК ОБ'ЄКТ ЗАХИСТУ

Айзенко Єлизавета Михайлівна

здобувач вищої освіти юридичного факультету
Донецький національний університет імені Василя Стуса, Україна

Шуляк Софія Олександрівна

здобувач вищої освіти юридичного факультету
Донецький національний університет імені Василя Стуса, Україна

Науковий керівник: Липницька Євгенія Олександрівна

доцент кафедри господарського та адміністративного права
Донецький національний університет імені Василя Стуса, Україна

Категорія земельних прав є важливим об'єктом наукових досліджень у сучасних уявленнях. Земельні права та обов'язки закріплюються нормами земельного законодавства і є важливою частиною земельних правовідносин. Однак, у науці земельного права відсутня узгодженість щодо змісту категорії «земельні права», їх видів та особливостей захисту, що зумовлює актуальність проведеного дослідження, оскільки за відсутності такої узгодженості виникають проблеми в правозастосовній практиці.

В науковій літературі питання сутності, видів, порядку реалізації та захисту земельних прав досліджувались в роботах таких науковців як Гринько С.В., Мірошніченко А.М., Заєць О.І. та інших. Разом з цим актуальними залишаються питання класифікації земельних прав та удосконалення забезпечення нормативної бази, яка регламентуватиме земельні права як об'єкт захисту.

Метою дослідження є узагальнення та класифікація земельних прав як об'єкту захисту.

Слід зазначити, що земельне законодавство не використовує термін «земельні права». Замість цього, науковці використовують поняття «права на землю», що обмежує правові можливості суб'єктів земельних правовідносин, включаючи захист порушених земельних прав. Хоча судова практика намагається виправити цю проблему, але не завжди успішно.

Слід підтримати точку зору С.В. Гринько, який стверджує, що поняття «суб'єктивні земельні права» має ширший зміст, ніж поняття «права на землю». На його думку ці поняття відрізняються в першу чергу характером зв'язку з землею. Право на землю передбачає безпосередній зв'язок між суб'єктом та землею, оскільки земля є безпосереднім об'єктом цього права, тоді як у випадку з суб'єктивними земельними правами, зв'язок з землею є опосередкованим [1]. Це погляд підтримують такі вчені, як А.М. Мірошніченко, Ю.В. Мягкоход та інші [2].

Слід погодитись з вищевказаним критерієм розмежування прав на землю та земельних прав, тому вважається, що категорія «земельні права» повинна включати в себе права на землю. Враховуючи це, поняття «земельні права» охоплює всі правові можливості, що випливають з нормативно-правових актів, і включає в себе суб'єктивні права, що надають фізичним особам та їх організаціям можливість задовольняти свої потреби відносно використання та охорони землі.

Доцільним видається класифікувати земельні права залежно від різних критеріїв.

Залежно від обсягу та характеру правоволодіння земельні права можуть бути

розділені на дві категорії:

1) земельні права як юридичні титули та інші земельні права, які не потребують процедурного вирішення такі як право власності на землю, право на земельну ділянку (пай) тощо.

2) земельні права, які вимагають процедурного регулювання.

Залежно від способу визначення в законодавстві земельні права можна розділити на дві категорії: 1) ті, які прямо передбачені законодавством (тобто можливість посилатись на конкретну статтю закону), наприклад право орендувати земельної ділянки тощо; 2) ті, які витікають зі змісту норм законодавства, тобто право набуття земельну ділянку, в тому числі право на приватизацію, права на землю зобов'язального характеру?

Відповідно до характеру зв'язку між суб'єктом права та об'єктом земельного права, можна виділити два типи земельних прав: 1) права на землю, що передбачають безпосередню реалізацію права на певну земельну ділянку або земельний масив, наприклад права на земельну частку (пай), іпотека, набуття право на купівлю земельної ділянки тощо; та 2) інші земельні права, що передбачають опосередковану реалізацію права на землю через використання земельно-правової та земельно-технічної документації, грошових коштів, матеріально-технічних засобів та інших прав на землю.

За областю застосування можна виділити два види земельних прав:

1) земельні права приватно-правового характеру – це права на землю, які виникають у приватних відносинах, наприклад, право власності на землю, право землекористування тощо.

2) земельні права публічно-правового характеру – це права, які виникають у публічних правовідносинах, де учасником є орган публічної влади. Наприклад, це право в сфері управління земельними ресурсами, охорони земель, тощо. Так, наприклад, Верховний Суд визнав право на отримання дозволу на розробку проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки як публічне право. Згідно з постановою Верховного Суду від 17 жовтня 2018 року у справі № 380/624/16-ц, яка стосувалася позову ОСОБА_3 проти Головного управління Держгеокадастру в Київській області, відділу Держгеокадастру в Тетіївському районі Київської області та третьої особи – ОСОБА_4, рішення про надання чи відмову у наданні дозволу на розробку проекту землеустрою, а також оскарження таких рішень є публічно-правовим і підлягає розгляду у порядку адміністративного судочинства [3].

Хоча суб'єкт владних повноважень приймає ненормативний акт щодо передачі земельної ділянки у власність, подальше оспорування правомірності набуття спірної земельної ділянки має вирішуватися у порядку цивільної (господарської) юрисдикції через спір про цивільне право. Таким чином, право на розгляд проекту землеустрою і прийняття уповноваженим органом вмотивованого рішення про надання або про відмову в наданні земельної ділянки є приватно-правовим правом. Варто зазначити, що обидва рішення приймаються в одному процесі набуття права на земельну ділянку.

У нашому правовому полі існують виключні та переважні земельні права. Наприклад, виключне право власності держави та територіальних громад на землю закріплене у статті 117 ЗК України. Також, особи, перелічені у статті 92 ЗК України, можуть набутися виключне право постійного користування земельною ділянкою. Часто право виключної власності на землю держави захищається в суді за зверненням органів прокуратури, проте за ухвалою Верховного Суду України від 19.07.2018 року у справі № 822/1169/17, необхідність судового захисту інтересів держави повинна

бути обґрунтована прокурором від імені суб'єкта владних повноважень і підтверджена належними доказами [4].

Переважне право передбачене, наприклад, на першочергову приватизацію земельних ділянок таким категоріям громадян, як ветерани війни, потерпілі від Чорнобильської катастрофи, ветерани праці, молоді сім'ї, інваліди із захворюваннями опорно-рухового апарату. Однак, реалізація цього переважного права наразі є процедурно незабезпеченою та, отже, захистити її на практиці важко.

Крім того, в науці виділяють й відома іншими критеріями класифікації земельних прав, які дозволяють розуміти це правове явище в його всій багатоманітності.

Таким чином, сьогодні дуже актуальними є питання науково-правового обґрунтування існування фактичного володіння землею не як права, а як правового стану, який існує в житті, має бути визнаний правом і захищений, саме тому варто забезпечити наявність чіткої регуляторної бази для земельних прав, що охоплює як власність, так і право користування. Це допоможе уникнути непорозумінь та конфліктів між власниками та користувачами землі.

Поняття «земельні права» має ширший зміст, ніж поняття «права на землю», вони відрізняються в першу чергу характером зв'язку з землею. Право на землю передбачає безпосередній зв'язок між суб'єктом та землею, оскільки земля є безпосереднім об'єктом цього права, тоді як у випадку з суб'єктивними земельними правами, зв'язок з землею є опосередкованим.

Список використаних джерел:

1. Гринько С.В. Правові аспекти реєстрації прав на землю : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06. Київ, 2003. 181 с.
2. Мірошніченко А.М. Земельне право України : підручник. 3-тє видання. Київ :Алерта, 2013. 512 с.
3. Постанова Пленуму Верховного Суду від 17.10.2018 р. № 661/3699/16-ц. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77361939>.
4. Ухвала Верховного Суду від 19.07.2018 р. №822/1169/17. URL: <https://www.yurfact.com.ua/praktyka/vs-uchast-prokurora-v-sudi-na-botsi-odniiei-zi-storin-ie-obstavynoiu-shcho-mozhe-vplyvatu-na-dotrymannia-pryntsyphu-rivnosti-storin>.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ТА АДАПТАЦІЇ ОСІБ ЗВІЛЬНЕНИХ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ

Павленко Анастасія Володимирівна

здобувачка вищої освіти юридичного факультету,
Навчально-науковий інститут права та інноваційної освіти
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Гритенко Оксана Анатоліївна,

доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінально-правових
дисциплін, Навчально-науковий інститут права та інноваційної освіти
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Середовище в якому перебуває особа впливає на її особистісний розвиток, поведінку та ставлення до оточуючих. Все це залишає відбиток на подальшому житті людини в соціумі поряд із іншими членами суспільства. Так, на особу впливає також обстановка, що пов'язана із покаранням за вчинення кримінального правопорушення та особливостями його відбування чи звільнення від відбування покарання. Як визначено у ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України завданнями кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура [1]. Так кримінальна відповідальність покликана здійснювати виховну функцію та перевиховати особу, яка вчинила кримінальне правопорушення, а не лише покарати, тому важливо враховувати також можливості подальшої соціалізації особи та повернення її до нормальних умов життя. Особа, яка притягувалася до кримінальної відповідальності потребує також спеціальних умов за яких вона б могла нормально розвиватися в суспільстві, тому уповноважені органи держави повинні проводити з такими людьми різні виховні заходи та соціально-психологічну підготовку.

Звільнення від відбування покарання також впливає на поведінку особи, оскільки певний час особа перебувала у статусі засудженого, що відображається на її психологічному стані та подальшому житті. Так, п. 1 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк» визначає, що звільнені особи - особи, які відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, а також звільнені від подальшого відбування зазначених видів покарань на підставах, передбачених законом [2].

Зміни в особистості звільненого від відбування покарання, спричинені об'єктивними і суб'єктивними чинниками, які сприяють деформації в особі навичок соціально адекватної поведінки та ускладнюють їх успішну адаптацію до умов життя на волі, що створює необхідність їхньої соціально-правової та психологічної підготовки [4, с. 166].

Для реалізації процесу адаптації та підготовки осіб, звільнених від відбування

покарання державою вироблені певні механізми. Так, згідно ст. 6 Закону України «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк» з метою соціальної адаптації перед звільненням з установи виконання покарань адміністрацією зазначеної установи вживаються заходи з підготовки до звільнення осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, спільно із суб'єктами соціального патронажу, які надають цим особам допомогу щодо трудового і побутового влаштування за обраним ними місцем проживання [2]. Аналіз цього положення дозволяє виокремити компетентні органи, на які покладається обов'язок здійснення соціалізації звільненої особи. Серед них: адміністрація установи виконання покарання та суб'єкт соціального патронажу.

Крім того, існує також служба пробації, яка здійснює наглядові та соціально-виховні заходи щодо звільнених від відбування покарання з випробуванням, звільнених від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років. Реалізація пробаційних програм, що входять до складу системи ресоціалізації передбачає попередження рецидиву правопорушень, зокрема підлітків, а отже, насамперед, забезпечення їх працевлаштування та навчання. Завданням органів пробації є сприяння залучення звільнених осіб до навчання, здобуття освіти та певної кваліфікації для майбутнього працевлаштування та, зокрема, виховання особи. Крім цього, необхідне створення сприятливого соціального середовища, тому до виховного процесу можуть залучатися інші особи, зокрема батьки (якщо особа неповнолітня), психологи, лікарі, вчителі [5].

Органи внутрішніх справ і кримінально-виконавчі інспекції (на сьогодні, уповноважений орган з питань пробації) здійснюють облік звільнених і контроль за ними. Психолого-педагогічний вплив на звільнених, надання їм допомоги у зміцненні соціальних зв'язків, у трудовому та побутовому працевлаштуванні справляють в деяких випадках громадські та релігійні організації. Важливу роботу з деякими категоріями звільнених проводять центри соціального патронажу. Особам, які перебувають під опікою центрів, надається правова, психологічна, медична допомога. На них справляється психолого-педагогічний вплив з метою формування та зміцнення навичок соціально адекватної поведінки [4, с. 166].

Після звільнення від відбування покарання особа, яка вчинила кримінальне правопорушення та уповноважені органи стикаються з проблемами адаптаційного процесу. Проте, успішність підготовки звільненого від відбування покарання та повернення особи до законослухняного способу життя залежить перш за все від самої особи. Засуджений повинен зрозуміти що окрім нього ніхто його життя влаштовувати не буде, а лише при його власному бажанні і рішучості змінити своє життя, він зможе цього досягти [6, с. 329]. Проте, особа потребує допомоги з боку психолога, навчання, працевлаштування, інтеграції в життя та соціалізації.

Підготовка адаптаційного процесу особи звільненої від відбування покарання включає, зокрема працевлаштування та забезпечення житлом. Так, щодо працевлаштування, слід відзначити, що незважаючи на обов'язковість працевлаштування в Україні наразі мало такого досвіду. Так, законодавством передбачено обов'язкове резервування 5 % робочих місць на підприємствах, установах, організаціях для людей з інвалідністю, звільнених від відбування покарання, інших вразливих груп. У випадку відмови прийняття на роботу особи звільненої від відбування покарання керівник такого підприємства сплачує визначений законом штраф. Проте, на практиці в більшості випадків керівники погоджуються на сплату штрафу, оскільки в суспільстві панує недовіра до засуджених

осіб [3].

Крім того, важливим чинником соціалізації є забезпечення особи житлом. Трапляються випадки, коли засуджені, будучи на волі, залишаються без житла та стають безхатками, що є деморалізуючим фактором та сприяє посиленню злочинної поведінки особи. В Україні створено спеціальний механізм, який включає правові засади й конкретні заходи реалізації нормативних приписів щодо забезпечення громадян житлом, тих осіб, які опинилися на вулиці. Якщо звільнений із місць позбавлення волі не має постійного житла, до його послуг пропонуються заклади соціального захисту населення [6, с. 329].

Отже, серед заходів щодо підготовки та адаптації осіб звільнених від відбування покарання можна виокремити соціально-правову та психологічну. Кожна із зазначених має важливе значення та виступає ключовим чинником повернення засуджених до нормального способу життя та інтеграції у соціум. На державу покладено обов'язок здійснення цих заходів, через створення відповідних умов для працевлаштування та забезпеченням житлом. Однак реалізація відповідних заходів має багато в чому недопрацювання та потребує подальшого удосконалення.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: [Електронний ресурс]: за станом на 28.04.2023 р. Верховна Рада України - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 04.05.2023).
2. Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк: [Електронний ресурс]: за станом на 20.01.2018 р. Верховна Рада України - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3160-17#Text> (дата звернення 04.05.2023).
3. Виртосу І. Як повернутися до суспільства, або про соціалізацію екс-засуджених: [Електронний ресурс]: - Режим доступу - <https://life.pravda.com.ua/society/2014/09/2/179511/> (дата звернення 04.05.2023).
4. Лазаренко Л. А. Соціальна адаптація осіб, звільнених з місць позбавлення волі. Вісник пенітенціарної асоціації України. 2017. № 2. С. 165-170.
5. Максимова Н. Ю. Соціально-психологічні аспекти реалізації пробаційних програм: [Електронний ресурс]: - Режим доступу - [https://lib.iitta.gov.ua/706065/1/Максимова_Н.Ю.%20\(2\).PDF](https://lib.iitta.gov.ua/706065/1/Максимова_Н.Ю.%20(2).PDF) (дата звернення 04.05.2023).
6. Шкарбан І.А. Проблеми соціальної адаптації засуджених до умов життя на волі: [Електронний ресурс]: - Режим доступу - http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/8458/1/%D0%A0%D0%9E%D0%9B%D0%AC%20%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%9E%D0%9E%D0%A5%D0%9E%D0%A0%D0%9E%D0%9D%D0%9D%D0%98%D0%A5%20%D0%A7%201_p391-393.pdf (дата звернення 04.05.2023).

ПРИХОВУВАННЯ ЗЛОЧИНУ

Фурса Станіслав Юрійович

Курсант II курсу факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції КП-133

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Чорна Аліна Геннадіївна

Старший викладач кафедри кримінального права та кримінології ННІППФПНП
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Суспільна небезпека цього діяння полягає в тому, що воно перешкоджає розкриттю особливо тяжких кримінальних правопорушень та притягненню осіб, які їх вчинили, до кримінальної відповідальності, чим і завдає шкоди інтересам правосуддя. Це визначає зміст безпосереднього об'єкта кримінального правопорушення.

Вивченню ознак заздалегідь необіцяного приховування злочину та суміжних із ним складів кримінальних правопорушень, які є проявом причетності до злочину, приділяли увагу у своїх наукових працях такі вчені, як Г. І. Баймурзін, І. А. Бушуєв, А. А. Васильєв, К. О. Волотова, А. В. Зарубін, Н. С. Косякова, Н. І. Мазур, А. Д. Макаров, А. С. Омаров, Є. В. Пономаренко, Е. Х. Раал, Б. Т. Разгільдієв, К.М. Серьожкіна, В.Г. Смирнов, М.Х. Хабібুলін та ін. Однак комплексне дослідження проблем розмежування приховування злочину та суміжних складів злочинів, а також питань кваліфікації приховування злочину за сукупністю з іншими злочинами не здійснювалося.

Метою даної роботи є теоретичне дослідження приховування злочину (ст. 396 КК України).

Таке приховування включає приховування злочинця, слідів злочину, засобів і знарядь злочину, факту придбання або збуту майна, одержаного його вчиненням, легалізацію (відмивання) грошей та іншого майна, набутого злочинним шляхом. Методи приховування можуть включати, зокрема, надання укриття злочинцю, транспортних засобів, знищення слідів злочину, передачу зброї в інше місце, зміну зовнішності злочинця, надання злочинцю підроблених документів. Якщо сам метод секретності є злочинним, він вимагає незалежної кримінально-правової оцінки. Якщо винний для приховування злочину вчинив вбивство, то його дії слід кваліфікувати тільки за п. 9 ч. 2 ст. 115. Якщо особа з метою приховати злочин вчиняє завідомо неправдиве повідомлення про вчинення злочину або дає завідомо неправдиве показання, її дії кваліфікуються, відповідно, за ст. 383 або 384 [1].

Склад цього кримінального правопорушення є приховуванням лише тяжкого або особливо тяжкого злочину.

Кримінальне правопорушення вважається закінченим з моменту вчинення дій, що спрямовані на приховування тяжкого чи особливо тяжкого злочину [2].

Враховуючи, що кримінальне правопорушення, встановлене ст. 396 КК, має формальну конструкцію, особливістю її законодавчої конструкції є те, що наслідки не є обов'язковою ознакою її об'єктивної сторони. У зв'язку з цим зміст винності в таких злочинах встановлюється залежно від психічного ставлення винного до вчиненого ним суспільно небезпечного діяння.

Чи можна кваліфікувати приховування злочину як необережну форму провини? Ми віримо, що ні. По-перше, за загальноприйнятою точкою зору цей злочин

характеризується лише умисною формою вини. По-друге, чинне законодавство України не зобов'язує особу встановлювати незаконне походження будь-яких предметів, а також з'ясовувати факт невчинення особою злочину. Таким чином, необіцяне досі приховування злочину вчиняється виключно свідомо, до того ж лише з прямим умислом [3, с.138].

Усвідомлення суспільно небезпечного характеру кримінального правопорушення полягає в усвідомленні реального змісту кримінального правопорушення та його суспільного значення. Усвідомлення справжнього змісту кримінального правопорушення – це розуміння ознак об'єкта та об'єктивної сторони конкретного кримінального правопорушення [4]. Усвідомлюючи об'єкт злочинного діяння, винний усвідомлює, що своїми діями вчиняє суспільно небезпечне діяння, яке завдає шкоди суспільним відносинам, які охороняються кримінальною відповідальністю. Звичайно, особа, яка приховує кримінальне правопорушення, не обов'язково має розуміти законодавче визначення родового або безпосереднього об'єкта, але вона повинна усвідомлювати, що своїми діями попередить, ускладнить або навіть унеможливить розкриття кримінального правопорушення [5, с.115].

Необхідною умовою для притягнення до кримінальної відповідальності за ч. 1 ст. 396 КК України є усвідомлення суспільної небезпеки свого діяння до або під час його вчинення. Не визнається винною особа, яка не усвідомлювала, що приховує злочин, і, усвідомивши це, відмовилася від відповідних дій у майбутньому.

Аналіз суб'єктивних ознак злочину, передбаченого ч. 1 ст. 396 КК України дозволяє зробити такі висновки.

1. Суб'єктивна сторона раніше не обіцяного приховування злочину характеризується винуватістю виключно у формі прямого умислу.

2. Інтелектуальна сторона умислу цього кримінального правопорушення полягає в тому, що винний усвідомлює суспільну небезпеку свого діяння до або під час його вчинення, тобто усвідомлює, що приховує злочин, вчинений іншою особою. При цьому до змісту інтелектуального моменту умислу розслідуваного правопорушення не обов'язково входить знання особою про категорію тяжкості прихованого злочину. Винному достатньо знати лише про справжні обставини злочину, які він приховує. Вольовий момент умислу виявляється у бажанні приховати вчинений іншою особою злочин.

3. На кваліфікацію приховування кримінального правопорушення істотно може вплинути допущена особою юридична або фактична помилка.

4. Мотив і мета є факультативними ознаками складу приховування злочину, вони не впливають на кваліфікацію вчиненого, але мають бути враховані судом при призначенні покарання.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що об'єктом кримінального правопорушення є діяльність суду, органів попереднього слідства та дізнання щодо своєчасного виявлення, притягнення до відповідальності та розкриття кримінальних правопорушень.

Об'єктивна сторона кримінального правопорушення, встановленого ч. 1 ст. 396 КК України, полягає лише в активній поведінці – діях, спрямованих на приховування злочину. Форми такого приховування перелічені у ч. 6 ст. 27 КК України і виявлено, що вони переховують: а) злочинця (наприклад, шляхом надання йому житла, транспортних засобів, документів); б) знаряддя та засоби вчинення злочинної діяльності (наприклад, зброя, підроблені документи); в) сліди злочину (наприклад, знищення предметів, на яких виявлено відбитки пальців рук винного), г) предмети, здобуті злочинним шляхом.

Суб'єкт кримінального правопорушення є загальний.

Суб'єктивна сторона цього кримінального правопорушення характеризується прямим умислом. При цьому особі не обов'язково знати, що вона приховує тяжкий чи особливо тяжкий злочин – вона має усвідомлювати фактичні обставини вчиненого діяння, яке законом визнається тяжким чи особливо тяжким злочином.

Список використаних джерел:

1. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. Київ : ВД «Дакор», 2021. 1360 с.
2. Кримінальне право України: Загальна частина: підручник. / С.В. Албул, А.М. Бабенко, О.А. Гритенко, В.Я. Конопельський, В.О. Меркулова та ін. Одеса, 2017. 430 с.
3. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник. / Є.С. Назимко, С.В. Лосич, Ю.О. Данилевська та ін. за заг. ред. проф. В.М. Бесчастного та О.М. Джужи. Київ: ВД «Дакор», 2018. 386 с.
4. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник. / В. І. Борисов, В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін. Харків : Право, 2015. 528 с.
5. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавроюка. Київ: Каннон, А.С.К., 2013. 1104 с.

СУБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ

Лацько Анна Віталіївна

аспірантка 2 курсу кафедри кримінального права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

Однією з суттєвих ознак складу кримінального правопорушення є те, що воно вчиняється суб'єктом кримінального правопорушення (ч. 1 ст. 11 КК). Розділ IV Загальної частини «Особа, яка підлягає кримінальній відповідальності (суб'єкт кримінального правопорушення)» Кримінального кодексу України містить положення щодо цієї обов'язкової ознаки. Без суб'єкта не може бути вчинено жодне кримінальне правопорушення. Тобто навіть якщо суспільно небезпечні діяння вчиняються особою, що не досягла віку, з якого може настати кримінальна відповідальність, або неосудною особою, то такі діяння не можуть визнаватися кримінальними правопорушеннями, оскільки у них відсутній обов'язковий елемент складу кримінального правопорушення – суб'єкт. Відтак можна впевнено стверджувати, що суб'єкт – є обов'язковою ознакою складу кримінального правопорушення.

Щодо розуміння поняття суб'єкта загалом, то його можна визначити наступним чином: носій діяльності, що пізнає світ навколо себе та впливає на нього; людина або група осіб, культура, суспільство чи людство загалом, на відміну від того, що вивчається або змінюється внаслідок дій [1]. Суб'єктом кримінального правопорушення відповідно до ч. 1 ст. 18 КК України є фізична осудна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого відповідно до КК України може наставати кримінальна відповідальність [2].

Суб'єктами кримінальних правопорушень проти довкілля можуть бути особи, які досягли 16-річного віку (загальний суб'єкт). У випадках притягнення до кримінальної відповідальності за ці правопорушення службових осіб, які вчинили їх із використанням свого службового становища, їх дії за наявності до того підстав мають кваліфікуватися також за відповідними статтями Кримінального кодексу, якими передбачено відповідальність за злочини у сфері службової діяльності [3, с. 207].

Склад кримінального правопорушення передбачений ст. 242 КК України належить до правопорушень, які можуть вчинятись будь-якою особою наділеною ознаками загального суб'єкта правопорушення, у тому числі і службовою особою. Такою службовою особою є та, на яку покладено обов'язок дотримуватися спеціальних правил щодо охорони вод (водних об'єктів). Це, наприклад, працівники тих підприємств, установ чи організацій, які: відкачують шахтні, кар'єрні та рудникові води для запобігання затоплення шахт, кар'єрів та рудників під час видобування корисних копалин; які експлуатують дренажні системи для ліквідації підтоплення, заболочення чи вторинного засолення зрошуваних земель; які мають накопичувачі промислових забруднених стічних чи шахтних, кар'єрних, рудникових вод, тощо. Дії службових осіб, які допустили введення в експлуатацію нових або реконструйованих підприємств та інших об'єктів без очисних споруд, за наявності до цього підстав потребують додаткової кваліфікації за ст. 253 КК.

Аналізуючи судову практику, а саме вироки з 2019 по 2022 роки, можна дійти висновку, що ці злочини вчиняються саме службовими особами (начальником дільниці водопровідних мереж служби водопостачання комунального підприємства,

головним інженером, директором комплексу екологічних споруд, директором комунального підприємства тощо).

Щодо протиправних дій, які вчиняє цей суб'єкт, то автори науково-практичного коментаря до Кримінального кодексу України (за заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація) під порушенням правил охорони вод розуміють дію або бездіяльність, що є невиконанням вимог спеціальних нормативно-правових актів щодо екологічної безпеки, які регулюють питання охорони вод. Така дія чи бездіяльність на практиці може проявлятися, наприклад, у: порушенні умов розміщення, проектування, будівництва, реконструкції і введення в дію підприємств, споруд та інших об'єктів, що можуть впливати на стан вод; введенні в дію нових і реконструйованих підприємств, цехів, агрегатів, комунальних та інших об'єктів, не забезпечених пристроями і очисними спорудами, що запобігають забрудненню і засміченню вод або їх шкідливій дії; скиданні у водні об'єкти відходів і сміття; забрудненні вод добривами і хімічними засобами захисту рослин тощо [4].

Тож, щодо суб'єктивної сторони злочину передбаченого ст.242 КК України, то вона характеризується умисною або необережною формою вини. Психічне ставлення особи до наслідків, передбачених у ч. 2 ст. 242 КК, характеризується лише необережністю.

Мотив кримінального правопорушення являє собою внутрішнє переконання, рушійну силу вчинення кримінально караного вчинку суб'єктом. Порушення правил охорони вод може бути вчинено з різних мотивів, таких як: особиста вигода, корупція, незнання правил охорони вод в силу низького рівня правосвідомості особи, неправильно зрозумілі інтереси підприємства у разі вчинення правопорушення посадовою особою.

Мета вчинення правопорушення полягає у досягненні суб'єктом бажаного результату. Посадові особи вчиняючи порушення правил охорони вод бажають досягти різних цілей: просування по службі, неправомірна вигода, збагачення, бажання зберегти посаду та інші.

Отже, значення суб'єкта вчинення кримінального правопорушення проти довкілля полягає насамперед у тому, що він, будучи елементом складу правопорушення, впливає на особливості призначення покарання. Крім того, ознаки суб'єкта кримінального правопорушення в ряді випадків впливають на кримінально-правову кваліфікацію вчиненого. Суб'єкт правопорушення несе обов'язок зазнати несприятливих наслідків майнового або організаційного порядку, які наступають для нього у відповідь на вчинене винне діяння. Так, відповідальність за кримінальні правопорушення проти довкілля є одним із основних засобів забезпечення виконання вимог законодавства в сфері захисту охорони навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів. Притягуючи особу до одного з виду кримінальної відповідальності, держава тим самим впливає на свідомість не лише правопорушника, а також й інших осіб, в тому числі і учасників екологічних правовідносин.

Список використаних джерел:

1. Шинкарук В.І. Філософський енциклопедичний словник. Київ: Абрис, 2002. 742 с.
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. Ст. 131.
3. Шляхта Г.В. Злочини проти довкілля як вид правопорушення Правозахисний рух: історія та сучасність: матеріали VIII Всеукраїнської студентської наук.-практ. конф. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/4614/1/Schljahta.pdf>.
4. Баулін Ю. В., Борисов В. І., Гавриш С. Б. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. Київ: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. с.733.

СЕКЦІЯ VII. ІНСТИТУТ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, СУДОВА СИСТЕМА ТА НОТАРІАТ

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ВИЗНАЧЕННЯ МАТЕРІАЛЬНИХ ЗБИТКІВ, ЩО УТВОРИЛИСЯ ВНАСЛІДОК НЕОБҐРУНТОВАНОГО СПИСАННЯ СИРОВИНИ ТА МАТЕРІАЛІВ НА ВИРОБНИЦТВО НЕВРАХОВАНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Царенко Євгеній Анатолійович

судовий експерт сектору економічних досліджень
*Черкаський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр
МВС України, Україна*

Матеріальні збитки, які утворилися у зв'язку з необґрунтованим списанням сировини та матеріалів на виробництво, виникають у тих випадках, коли створені надлишки сировини та матеріалів не були оприбутковані та при черговій інвентаризації в наявності не виявилися. При випуску з цієї сировини неврахованої продукції, матеріальні збитки виникають лише у разі, якщо такої продукції не виявилося, тобто її бездокументально вивезли з підприємства.

Надмірно списані на виробництво сировину та матеріали проти дійсної в них потреби, а також вивезені з підприємства невраховані готові вироби експерт-бухгалтер повинен обчислити та показати у своєму висновку у тих кількості та обсягах, у яких вони значилися в облікових даних підприємства: за вагою, кількістю, обсягом (кілограм, літр, метр і т.п.).

За відсутності цін з реалізації на окремі товарно-матеріальні цінності, матеріальні збитки обчислюються виходячи з фактичної собівартості сировини, матеріалів і напівфабрикатів, що відсутні у досліджуваному періоді, а якщо їх фактичну собівартість визначити неможливо — на основі планових нормативних калькуляцій.

Якщо на основі документальних даних одночасно можна встановити кількість зайво списаних на виробництво сировини та матеріалів та кількість виготовлених з них неврахованих готових виробів, то експерт-бухгалтер має обчислити їх вартість та показати у висновку окремо.

Щоб уникнути дублювання сум матеріальних збитків, експерт-бухгалтер на основі існуючих на підприємстві або встановлених технологічною експертизою норм, визначає кількість сировини та матеріалів, необхідних для виготовлення тієї неврахованої продукції, що була вивезена з підприємства та реалізована. Вартість цієї кількості сировини та матеріалів не повинна включатись у загальну суму матеріальних збитків, обчислених за продажними цінами на готові вироби.

У таких випадках матеріальні збитки будуть складатися з вартості неврахованих готових виробів, оцінених за цінами реалізації, та вартості зайво списаних сировини та матеріалів, які відповідно до встановлених норм не могли бути

витрачені на виготовлення цих неврахованих виробів.

Якщо кількість випущених і реалізованих неврахованих готових виробів за документами встановити не є можливим, але слідчий має інші матеріали, що вказують на їх випуск і реалізацію, при постановці питання про обчислення матеріальних збитків на основі слідчих матеріалів, експерт-бухгалтер повинен обчислити збитки. Одночасно у своєму висновку він зазначає, що суму збитків обчислено на підставі слідчих матеріалів (з посиланням на аркуші справи).

У цих випадках документально встановлена вартість сировини та матеріалів, необхідних за нормами на випуск неврахованої продукції, також не включається у суму матеріальних збитків, обчислених за цінами реалізації на готові вироби.

В аналогічному порядку вирішується питання про розмір матеріальних збитків і в тих випадках, коли на основі документальних даних встановлюється зайве списання сировини та матеріалів, а для визначення кількості виробів, які були виготовлені слідчий призначав технологічну експертизу. Маючи такий висновок експерта-технолога, експерт-бухгалтер визначає розмір матеріальних збитків, виходячи із зазначеної у цьому висновку кількості готових виробів.

Посилання на слідчі матеріали необхідне тому, що в цих випадках експерт-технолог не встановлює факти випуску неврахованої продукції, а лише визначає кількість виробів, яка могла бути виготовлена із надміру списаних на виробництво сировини та матеріалів. При цьому треба мати на увазі, що встановлена експертом-бухгалтером вартість зайво списаних сировини та матеріалів має поглинатися сумою матеріальних збитків, обчислених за цінами реалізації на готові вироби.

Якщо документально буде встановлено факти зайвого списання сировини та матеріалів на виробництво, але документально чи слідчим шляхом неможливо встановити кількість випущених готових виробів, експерт-бухгалтер дає категоричний висновок про наявність матеріальних збитків, проте суму його обчислює з вартості зайве списаних сировини й матеріалів.

При встановленні матеріальних збитків, що утворилися внаслідок зайвого списання сировини та матеріалів або випуску та вивезення неврахованої продукції, слід вважати, що ця шкода завдана тому підприємству, де мали місце такі факти, оскільки це підприємство не отримало будь-якого відшкодування за викрадену сировину, матеріали та готові вироби.

Встановлюючи наявність та розмір матеріальних збитків, що утворилися внаслідок зайвого списання сировини та матеріалів або реалізації виготовленої з них неврахованої продукції, експерт-бухгалтер одночасно на основі документів, які він має, визначає і осіб, матеріально-відповідальних за шкоду.

При документальному встановленні каналів реалізації надлишків сировини та матеріалів чи безоблікових готових виробів відповідальними за нанесення матеріальних збитків будуть як працівники підприємства (звідки безобліково вивозилися цінності), так і відповідні працівники торгових чи інших підприємств, через які відбувався їх збут.

Висновки. На підставі наведеної методики, можна контролювати формування матеріальних збитків, що утворилися внаслідок необґрунтованого списання сировини та матеріалів на виробництво неврахованої продукції.

Список використаних джерел:

1. Андреев В.Д. (1994) Практичний аудит, 366.
2. Білуха Н.Т. (1994) Аудит у бізнесі. Посібник бізнесменів, 240.
3. Берн Н.Л. (1983) Ревізія та контроль у торгівлі, 160.
4. Грабова Н.Н., Кривонос Ю.Г. (1998) Облік основних господарських операцій в бухгалтерських проводках. Практичний посібник з коментарями, 368.

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НОТАРІУСА В УКРАЇНІ

Осташевська Маргарита

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
Навчально-наукового інституту права
Державний податковий університет, Україна

Школяренко Євгенія

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
Навчально-наукового інституту права
Державний податковий університет, Україна

Науковий керівник: Коротюк Оксана Вікторівна

Д-р. юрид. наук, професор кафедри приватного права
Державний податковий університет, Україна

Питання кримінальної відповідальності на сьогодні є актуальним для представників усіх професійних груп. Нотаріуси не виняток. Залежно від вчиненого порушення, нотаріуси несуть різні види відповідальності, а саме: кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та цивільно-правову. У даній праці, ми вирішили дослідити саме особливості кримінальної відповідальності нотаріусів.

Кримінальна відповідальність є найсуворішим видом галузевої відповідальності. Вона настає виключно в результаті вчинення кримінального правопорушення, тобто суспільно небезпечного винного діяння, передбаченого Кримінальним кодексом, вчиненого суб'єктом кримінального правопорушення.

Нотаріус також може бути суб'єктом деяких кримінальних правопорушень, проте не загальним суб'єктом, а спеціальним, хоча став він таким не так уже й давно. Якщо заглибитися в історію, то можна сказати, що Кримінальний кодекс України раніше не містив окремого терміну або ж категорії, як «злочини у сфері нотаріальної діяльності». У радянські часи злочинну діяльність у сфері нотаріату відносили до складу правопорушень державних службовців, оскільки статус нотаріуса вважався статусом посадової особи органів юстиції. Раннє українське кримінальне законодавство запозичило цю норму, і до прийняття чинного Кримінального кодексу України термін «нотаріус» ні разу не використовувався, наслідком чого було те, що законодавчо нотаріуси не могли бути учасниками кримінально-правових відносин [2, с. 228].

Ситуація змінилася після прийняття Кримінального кодексу України у 2001 році. У цьому Кримінальному кодексі вже закладено розуміння особливого правового статусу нотаріуса. Він визначений як особа, щодо якої не може застосовуватися покарання у вигляді виправних робіт, згідно зі статтею 57 Кримінального кодексу України, а приватний нотаріус – як особу, яка видає або посвідчує документи, що є предметом правопорушення, встановленого статтею 358 Кримінального кодексу України «Піддроблення документів, печаток, штампів та бланків, їх збут, використання підроблених документів». Але й тоді нотаріусам не надавався статус спеціальних суб'єктів кримінальних правопорушень [4].

Важливість питання кримінальної відповідальності для нотаріусів підтверджується інтенсивним правовим реформуванням важливих суспільних

правовідносин останніх років. Реформи у сфері реєстрації речових прав на нерухоме майно і бізнес та делегування державою спеціальних повноважень нотаріусу є актуальними темами в нотаріальній спільноті та сьогодні [2, с. 229].

Тому 6 жовтня 2016 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення державної реєстрації прав на нерухоме майно та захисту прав власності» № 1666-VIII, який правознавці називали «антирейдерський». Задля захисту прав власності під час реєстраційних дій, посилення адміністративної та кримінальної відповідальності суб'єктів реєстраційних дій, учасників незаконної змови, Закон запровадив деякі нововведення, зокрема започаткував роботу нотаріуса як державного реєстратора [5].

Відповідно до статті 38 вищезазначеного Закону нотаріуси як державні реєстратори несуть кримінальну відповідальність за порушення законодавства у сфері державної реєстрації прав у встановленому законом порядку. Наступним кроком законодавця щодо розширення кримінально-правового статусу нотаріусів було реформування чинного законодавства України щодо запобігання корупції та боротьби з нею загалом [1].

Слід зазначити, що коло суб'єктів корупційних правопорушень було значно розширено завдяки Закону України «Про засади запобігання і боротьби з корупцією», який втратив чинність 1 вересня 2016 року, а КК України було доповнено низкою статей про нові злочини у сфері службової діяльності. Серед них варто виокремити статтю 365-2 «Зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги» і статтю 368-4 «Підкуп особи, яка надає публічні послуги», оскільки тут нотаріуса вперше зазначено як спеціальний суб'єкт правопорушення напряду у диспозиціях кримінально-правових норм зазначених статей [6].

Сьогодні деталі правового статусу нотаріусів визначено статтею 3 Закону України «Про нотаріат», а також, як ми вже зазначили у статті 365-2 та 368-4 Кримінальному кодексу України, та вказано, що нотаріус є спеціальним суб'єктом правопорушень, тобто особою, яка надає публічні послуги. Якщо звертатися безпосередньо до дефініції, яка міститься у Кримінальному кодексі, то ч. 2 ст. 18 ККУ визначає, що спеціальним суб'єктом кримінального правопорушення є фізична осудна особа, що вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, злочин, суб'єктом якого може бути лише певна особа [7].

Слід зазначити, що особи, які володіють владними повноваженнями, відповідно до КК України, належати до іншої категорії спеціальних суб'єктів кримінальних правопорушень - службових осіб, що встановлено статтями 364, 366 КК України та іншими [4]. Тому чинне українське законодавство наголошує на публічності посади нотаріуса, але водночас відокремлює його від представників влади.

Як вбачається, у нормах Кримінального кодексу України, а саме у статтях 232-1, 365-2 та інших, ознака нотаріуса як спеціального суб'єкта кримінального правопорушення визначається безпосередньою вказівкою на посаду нотаріуса. Отже, підставою для виділення нотаріусів як спеціальних суб'єктів кримінального правопорушення є саме їхній правовий статус, який окреслюється наявністю особливих професійних повноважень [3, с. 86].

Якщо ж детальніше розбирати самі кримінальні правопорушення, суб'єктом яких є нотаріус, то як уже раніше зазначалося, до них можна віднести наступні злочини.

Стаття 209-1 КК України «Умисне порушення вимог законодавства про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним

шляхом, або фінансування тероризму» - умисне неподання, несвоєчасне подання або подання недостовірної інформації про фінансові операції, що відповідно до закону підлягають фінансовому моніторингу, спеціально уповноваженому центральному органу виконавчої влади із спеціальним статусом з питань фінансового моніторингу, якщо такі діяння заподіяли істотну шкоду охоронюваним законом правам, свободам чи інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам окремих юридичних осіб [4]. У цій статті нотаріус виступає суб'єктом фінансового моніторингу, що реалізує, згідно з власними повноваженнями, ідентифікацію осіб і зобов'язаний вчиняти дії щодо протидії легалізації незаконно отриманих доходів та фінансування тероризму.

Стаття 232-1 «Незаконне використання інсайдерської інформації» – порушення заборони використання інсайдерської інформації, якщо це призвело до отримання особою, яка вчинила зазначені дії, чи третіми особами необґрунтованого прибутку в значному розмірі, або уникнення особою, яка вчинила зазначені дії, чи третіми особами значних збитків, або якщо це заподіяло значну шкоду охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб Згідно із цією ж статтею, дається пояснення, хто саме належить до таких осіб – Під особами, які вчинили дії, передбачені цією статтею, розуміються: посадові особи емітента, у тому числі ті, які були посадовими особами емітента на момент ознайомлення з інсайдерською інформацією; особи, які мають доступ до інсайдерської інформації у зв'язку з виконанням ними трудових (службових) обов'язків або договірних зобов'язань незалежно від відносин з емітентом, у тому числі співробітники професійних учасників ринків капіталу; державні службовці, яким відома інсайдерська інформація внаслідок виконання ними посадових (службових) обов'язків; особи, які ознайомилися з інсайдерською інформацією неправомірним шляхом; аудитори, нотаріуси, експерти, оцінювачі, арбітражні керуючі або інші особи, які виконують надані законом публічні повноваження [4]. Тобто, у примітці до цієї статті безпосередньо зазначають, що нотаріуси є суб'єктами зазначеного правопорушення, а оскільки вони є окремим чітко визначеним колом осіб, можна сказати, що у примітці зазначений перелік спеціальних суб'єктів.

Стаття 358 «Підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів» - Підроблення посвідчення або іншого офіційного документа, який видається чи посвідчується підприємством, установою, організацією, громадянином-підприємцем, нотаріусом, державним реєстратором, суб'єктом державної реєстрації прав, особою, яка уповноважена на виконання функцій держави щодо реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, державним виконавцем, приватним виконавцем, аудитором чи іншою особою, яка має право видавати чи посвідчувати такі документи, і який надає права або звільняє від обов'язків, з метою використання його підроблювачем чи іншою особою або збут такого документа, а також виготовлення підроблених печаток, штампів чи бланків підприємств, установ чи організацій незалежно від форми власності, інших офіційних печаток, штампів чи бланків з тією самою метою або їх збут [4]. У даній статті одним зі спеціальних суб'єктів безпосередньо законодавець виділив нотаріуса.

Стаття 365-2 «Зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги» – Зловживання своїми повноваженнями аудитором, нотаріусом, оцінювачем, уповноваженою особою або службовою особою Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, іншою особою, яка не є державним службовцем, посадовою

особою місцевого самоврядування, але здійснює професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, у тому числі послуг експерта, арбітражного керуючого, приватного виконавця, незалежного посередника, члена трудового арбітражу, третейського судді (під час виконання цих функцій), або державним реєстратором, суб'єктом державної реєстрації прав, державним виконавцем, приватним виконавцем з метою отримання неправомірної вигоди, якщо це завдало істотної шкоди охоронюваним законом правам або інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам юридичних осіб [4].

Стаття 368-4 «Підкуп особи, яка надає публічні послуги» - пропозиція чи обіцянка аудиту, нотаріусу, оцінювачу, іншій особі, яка не є державним службовцем, посадовою особою місцевого самоврядування, але провадить професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, у тому числі послуг експерта, арбітражного керуючого, приватного виконавця, незалежного посередника, члена трудового арбітражу, третейського судді (під час виконання цих функцій), надати йому/їй або третій особі неправомірну вигоду, а так само надання такої вигоди або прохання її надати за вчинення особою, яка надає публічні послуги, дій або її бездіяльність з використанням наданих їй повноважень в інтересах того, хто пропонує, обіцяє чи надає таку вигоду, або в інтересах третьої особи [4].

Але, з огляду на коло уповноважених законом суб'єктів на вчинення нотаріальних дій, до кримінальних правопорушень у сфері нотаріальної діяльності належать суспільно небезпечні кримінальні правопорушення, вчинені службовими особами органів державної влади та місцевого самоврядування при здійсненні ними делегованих повноважень, що стосуються нотаріусів [2, с. 230].

Підсумовуючи все вищезазначене, хочеться зауважити, що нотаріус як спеціальний суб'єкт кримінальних правопорушень є доволі недавнім нововведенням, проте необхідним. Щодо виокремлених ознак або характерних рис для нотаріуса як спеціального суб'єкта кримінальних правопорушень, то наявної на сьогодні інформації, як зі статей Кримінального кодексу, так і положень Закону України «Про нотаріат» все ще не достатньо, як власне для самого поняття спеціального суб'єкта. Зокрема, на мою думку, варто було б додати окрему статтю у Законі України «Про нотаріат», яка б визначала нотаріуса, як спеціального суб'єкта кримінальних правопорушень, виокремлювала його ознаки, а також містила б вичерпний перелік усіх кримінальних правопорушень, де нотаріус власне і виступає спеціальним суб'єктом. Усе що на сьогодні можна сказати з цього питання, відштовхуючись від отриманої із законодавства інформації, це те, що нотаріус, як спеціальний суб'єкт є таким завдяки своєму правовому статусу та наявних особливих професійних повноважень.

Також я вважаю, що кримінальна відповідальність нотаріуса на даний час є достатньою для забезпечення ефективного функціонування органів нотаріату, оскільки визначений мною перелік є вичерпним переліком кримінальних правопорушень, які вчиняються у сфері нотаріальної діяльності. Проте, я вважаю, що є також й інші кримінально-правові норми, які не відносяться до правопорушень у сфері нотаріату, проте їх варто було б до таких віднести, зокрема, правопорушення, передбачене статтею 364 КК України «Зловживання владою або службовим становищем», статтею 368 КК України «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою», статтею 368-5 КК України «Незаконне збагачення» та статтею 369 КК України «Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі», оскільки цими статтями передбачено, що суб'єктами можуть бути лише службові особи, а відповідно до

примітки 1 статті 364 КК України, до них відносяться особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також обіймають постійно чи тимчасово в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на державних чи комунальних підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною особою підприємства, установи, організації, судом або законом. Проте, я вважаю, що варто також додати до переліку й нотаріусів, оскільки вони також можуть вчиняти дії, передбачені переліченими статтями. Також, на мою думку, варто виділити окремий розділ у Кримінальному кодексі, який би визначав кримінальні правопорушення у сфері нотаріальної діяльності, у віднести до них як кримінальні правопорушення, які, згідно з чинним кодексом, можуть вчинятися спеціальним суб'єктом – нотаріусом, так і запропоновані мною статті.

Список використаних джерел:

1. «Антирейдерський» закон і земельні відносини. ЛігаЗакон № 29, 2017. URL: <http://surl.li/givlw> (дата звернення: 13.04.2023).
2. Гончарова А.С. До питання кримінальної відповідальності нотаріуса. Молодий вчений. 2018. № 10 (62). С. 227–231.
3. Коротюк О.В. До питання про правовий статус нотаріуса як спеціального суб'єкта злочинів. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2015 № 14 том 2. С. 86-88.
4. Кримінальний кодекс України: Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Дата оновлення: 27. 01. 2023 р. URL: <http://surl.li/hwcs> (дата звернення: 13.04.2023).
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення державної реєстрації прав на нерухоме майно та захисту прав власності: Закон України від 06.10.2016 р. № 1666-VIII. Дата оновлення: 07. 11. 2018 р. URL: <http://surl.li/givlp> (дата звернення: 13.04.2023).
6. Про засади запобігання і протидії корупції: Закон України від 07.04.2011 р. № 3206-VI. Втратив чинність: 01. 09. 2016 р. URL: <http://surl.li/givmp> (дата звернення: 13.04.2023).
7. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. Дата оновлення: 29. 12. 2022 р. URL: <http://surl.li/vmvv> (дата звернення: 13.04.2023).

ОСОБЛИВОСТІ СПАДКОВИХ СПРАВ В НОТОРІАЛЬНІЙ ПРАКТИЦІ В УКРАЇНІ

Марченко Катерина Олегівна

студентка IV курсу юридичного факультету

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, м. Дніпро, Україна

Резникова Марія Олександрівна

Доцент кафедри цивільного, трудового та господарського права

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, м. Дніпро, Україна

Відповідно до Цивільного кодексу України (далі – ЦК) інститут спадкового договору описаний у розділі 90 глави «Спадкове право». Автори проекту ЦК України під час підготовки закону зазначали, що сфера застосування спадкового договору на практиці не буде широкою і стосуватиметься в основному подружніх питань та осіб, які проживають разом і не мають дітей. Утім така вузька сфера використання не применшує важливості регулювання цих питань законодавством та впровадження такого виду договору [1].

Що цікаво, протягом тривалого часу інститут спадкового договору як був так і лишається предметом наукових дискусій – він має як прихильників, так і затятих противників ідеї такого регулювання. Ці позиції аргументуються думками певних вчених, що спадковий договір обмежує можливість відчужувача розпорядитися своїм майном через складання заповіту, обмежує правоздатність фізичних осіб [2].

Відповідно до ст. 1302 ЦК України за спадковим договором одна зі сторін зобов'язується виконувати розпорядження іншої сторони та у випадку її смерті набуває права власності на майно відчужувача. Спадковий договір укладається в письмовій формі та має бути завірений нотаріально, а також зареєстрований у державному Спадковому реєстрі у визначеному законом порядку, що затверджений Кабінетом Міністрів України (відповідно до ст. 1304 ЦК України).

Розуміння сутності спадкового договору ускладнює та обставина, що, попри структурний опис цього механізму у главі 6 ЦК України «Спадкове право», цей договір не опосередковує спадкових правовідносин, про що неодноразово наголошували українські юристи, що працюють у галузі цивільного права. Аналогічну позицію з цього питання займає і Верховний Суд України, який у п. 28 ухвали Пленуму від 30.05.2008 р. № 7 «Про судову практику у справах про спадкування» роз'яснив, що перехід майна від відчужувача до набувача на підставі спадкового договору не є окремим видом спадкування, а тому на відносини сторін не поширюються відповідні правила про наслідування, у тому числі право на обов'язкову частку.

Слід до цього додати, що відповідно до ст. 1217 ЦК України «Види успадкування», успадкування здійснюється за заповітом та за чинними законодавчими нормами. Зазначена норма має імперативний характер, через що закріплений у ній перелік видів спадкування не підлягає розширеному тлумаченню. Таким чином, до спадкового договору не застосовують норми спадкового права внаслідок відсутності складу спадкового правонаступництва [3]. Це своєю чергою означає також неможливість усунення набувача як негідного спадкоємця (відповідно до ст. 1224 ЦК України) у випадку вчинення ним, наприклад, вбивства чи замаху на вбивство відчужувача чи його найближчих родичів.

Розміщення інституту спадкового договору у главі 6 ЦК України зумовлено тим, що момент переходу права власності за цим договором пов'язаний із часом відкриття

спадщини, що є категорією спадкових правовідносин [4]. Очевидно, ця обставина стала вирішальним фактором для окремих авторів для формування думки про доцільність визнання спадкового договору окремим видом успадкування, поряд із спадкуванням за заповітом та законом [5].

Спадкова справа заводиться нотаріусом за місцем відкриття спадщини на підставі поданої (або такої, що надійшла поштою) першою заяви (повідомлення, телеграми) про прийняття спадщини, про відмову від прийняття спадщини, про відмову від спадщини, заяви про відкликання заяви про прийняття спадщини або про відмову від спадщини, заяви про видачу свідоцтва про право на спадщину, заяви спадкоємця на одержання частини вкладу спадкодавця у банку (фінансовій установі), заяви про видачу свідоцтва виконавцю заповіту, заяви виконавця заповіту про відмову від здійснення своїх повноважень, заяви другого з подружжя про видачу свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя у разі смерті одного з подружжя, заяви про вжиття заходів до охорони спадкового майна, претензії кредиторів.

При заведенні спадкової справи нотаріус за даними Спадкового реєстру перевіряє наявність заведеної спадкової справи, спадкового договору, заповіту. У разі наявності заповіту нотаріусу подається його оригінал чи дублікат. Повна інформація про заповіт, який було посвідчено іншим нотаріусом, витребується нотаріусом шляхом направлення запиту. У разі підтвердження факту заведення спадкової справи іншим нотаріусом нотаріус відмовляє заявнику у прийнятті заяви (іншого документа) та роз'яснює право її подачі за місцезнаходженням цієї справи, а у разі потреби (неправильно визначено місце відкриття спадщини) витребує цю справу для подальшого провадження.

За своєю типовою категоризацією, спадковий договір є різновидом договорів про передачу майна у власність і моделюється переважно на засадах договору довічного утримання. Тут доречно вказати на низку принципових відмінностей спадкового договору від договору довічного утримання.

По-перше, виникнення права власності у набувача у спадковому договорі пов'язане зі смертю відчужувача, тоді як у договорі довічного утримання – з моменту нотаріального посвідчення та державної реєстрації договору.

По-друге, у спадковому договорі на набувача покладається обов'язок виконувати розпорядження відчужувача, у договорі довічного утримання набувач зобов'язується забезпечити відчужувача змістом та доглядом.

По-третє, набувач за спадковим договором може виконувати свої обов'язки як до, так і після смерті відчужувача; навпаки ж, за договором довічного утримання набувач здійснює догляд смерті відчужувача.

Специфіка спадкового договору проявляється також у спеціальних способах забезпечення його виконання. Такими положеннями, відповідно до ст. 1307 ЦК України є:

1. На майно, зазначене у спадковому договорі, нотаріус, який завірив цей договір, накладається заборона відчуження. Мета накладення заборони відчуження – перешкодити відчужувачу розпорядитися за життя майном, що є предметом договору. Заборона відчуження знімається нотаріусом на підставі надання свідоцтва про смерть відчужувача (за п. 8.8 глави 2 розділу II Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5). Практикуючи судді та інші юристи зазначають, що накладення заборони відчуження на майно є наслідком укладання спадкового договору. Попри договірний характер виникнення такої заборони, її складно віднести до певного виду забезпечення виконання зобов'язання, оскільки у відчужувача за спадковим

договором немає зобов'язань. Також така заборона не дає підстав розглядати як забезпечення зобов'язання з боку набувача.

2. Заповіт, складений відчужувачем щодо майна, зазначеного у спадковому договорі, не береться до уваги. Відповідно до ч. 2 ст. 215 ЦК України правочин є недійсним у випадку недійсності за певними характеристиками відповідно до законодавчих норм. У цьому випадку визнання такого правочину недійсним ще раз судом не потрібне. Причому факт укладення заповіту після укладання спадкового договору, чи до не є важливим. Закріплення правила про недійсність заповіту, складеного відносно майна, зазначеного у спадковому договорі, стало приводом для критики та висловлювань про обмеження таким чином права на складання заповіту. Цей спосіб забезпечення виконання положень спадкового договору, як і накладення заборони на відчуження, встановлено з метою захисту боржника в договірному зобов'язанні, а саме – сторони набувача.

3. Відчужувач має право призначити особу, яка здійснюватиме контроль за виконанням положень спадкового договору після його смерті.

Говорячи про особливості регулювання спадкових справ у нотаріальній практиці в Україні, насамперед слід вказати на обмежену сферу забезпечення виконання спадкового договору шляхом призначення спеціальної особи, оскільки контролювати виконання набувачем своїх обов'язків така особа зможе лише після смерті відчужувача. Законом не деталізовані повноваження контролюючого суб'єкта, що свідчить про відсутність на українському законодавчому рівні ефективного механізму забезпечення виконання посмертних розпоряджень відчужувача.

Закон не забороняє покладання на відчужувача певного обов'язку за змістом спадкового договору. І тоді зазначений договір трансформується у двосторонній із взаємними обов'язками сторін. Наприклад, на відчужувача може бути покладено обов'язок надати частину житлового приміщення у користування набувачу, і такі умови спадкових договорів зустрічаються у нотаріальній практиці досить часто. Тому категорично відкидати взаємозобов'язувальний характер спадкового договору не варто. Хоча, слід зауважити ще раз, цивільний закон описує модель саме одностороннього спадкового договору.

Ст. 1302 ЦК дозволяє зробити висновок про те, що досліджуваний договір вважається укладеним з моменту досягнення згоди за всіма його умовами, які були додержані; тягне за собою відповідальність за його додержання, оскільки він є завіреним нотаріально і зареєстрований у державному реєстрі. Викладені положення та проведений аналіз ведення спадкових справ в Україні дозволяють стверджувати про консенсуальний характер спадкового договору, який регулюється Законом України та вітчизняною нотаріальною практикою.

Список використаних джерел:

1. Передмова до проекту Цивільного кодексу України у редакції від 25.08.1996 // Українське право. № 2 (4). 1996. С. 22.
2. Цивільне право України: [підруч., у 2-х кн.] / О.В. Дзера (кер. авт. кол.), Д.В. Боброва, А.С. Довгерт та ін.; за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнєцової. Вид. 2-ге, доп. і перероб. Київ: Юрінком Інтер, 2004. Кн. 2. С. 632.
3. Кухарев О.Є. Спадкове право: навч. посібник. Київ: Алерта, 2013. С. 307.
4. Актуальні проблеми спадкового права: навч. посіб. / за заг. ред. проф. Ю.О. Заїки, ст. наук. спів. О.О. Лов'яка. Київ: ЦУЛ, 2014. С. 127.
5. Майданик Р.А. Спадковий договір у цивільному праві України // Університетські наукові записки. 2007. №2. С. 98; Васильченко В. Спадковий договір: деякі міркування з приводу нормотворчості // Підприємництво, господарство і право. 2013. № 10. С. 37.

СЕКЦІЯ VIII. БІОЛОГІЯ ТА БІОТЕХНОЛОГІЇ

ВПЛИВ НАДМІРНОГО СПОЖИВАННЯ ГІДРОГЕНІЗОВАНОЇ ПАЛЬМОВОЇ ОЛІЇ НА ФУНКЦІОНУВАННЯ РЕПРОДУКТИВНОЇ СИСТЕМИ САМЦІВ ЩУРІВ

Сак Андрій Євгенович

канд. біол. наук, доцент

Харківська державна академія фізичної культури, Україна

Антіпова Раїса Василівна

старший викладач

Харківська державна академія фізичної культури, Україна

ВСТУП

Правильне та збалансоване харчування забезпечує нормальний ріст і розвиток організму людини, оптимальне функціонування всіх органів і систем, сприяє збереженню фертильності та покращенню демографічної ситуації в цілому. Через низький економічний добробут населення та значне зубожіння більшості українців у стравах пересічних громадян переважають дешеві продукти з низькою біологічною цінністю. Пальмова олія є поширеним кулінарним інгредієнтом. Через низьку собівартість і високу насиченість жирами пальмова олія використовується в якості дешевого замітника масла в комерційній харчовій промисловості та стоїть на другому місці за споживанням рослинних олій у світі [1,2].

Варто зауважити, що пальмова олія містить приблизно 49 % насичених жирів, основним компонентом яких є пальмітинова кислота. На її долю приходить 44 % продукту, що є відносно високою концентрацією у порівнянні з іншими рослинними оліями. Пальмітинова кислота не здатна повністю метаболізуватися в організмі. Вона накопичується, викликаючи цим жирові переродження органів: печінки, підшлункової залози, скелетних м'язів [3].

Велике значення має профіль жирних кислот у будові мембран сперматозоїдів. Відповідний склад жирних кислот у мембрані сприяє передачі імпульсів та роботі рецепторів, перетворенню холестерину, регулює низку фізіологічних процесів. Тому надмірне споживання гідрогенізованої та насиченої пальмової олії є вкрай небезпечним. Враховуючи сучасний ритм життя, «заїдання» стресів та їжу на ходу виникає проблема переїдання та надмірного споживання насичених жирів та транс-ізомерів на які багата гідрогенізована пальмова олія [4]. Це сприяє значному поширенню аліментарних та аліментарнообумовлених патологій, та репродуктивних зокрема.

Мета. Метою проведення нашого дослідження було визначення впливу тривалого споживання гідрогенізованої пальмової олії (тверда форма) на показники ліпідного обміну, вмісту статевих гормонів та стан репродуктивної системи у

статевозрілих самців щурів.

Матеріали та методи. Тривале споживання гідрогенізованої пальмової олії (тверда форма) впродовж 75 діб моделювали додаванням його до стандартного раціону щурів у розрахунку 3 г/кг, що перевищувало добову норму в 1,5 рази. Використовували гідрогенізовану пальмову олію торгової марки «Delta Wilmar». Перед початком експерименту щури-самці популяції Вістар масою 230-280 г були рандомізовані на дві групи по 7 тварин у кожній. До 1-ї увійшли інтактні тварин, до 2-ї – тварини, що споживали пальмове масло. Після закінчення експерименту щурів зважували натще та виводили з досліду швидкою декапітацією. У сироватці крові та печінці визначали показники ліпідного обміну (загальний холестерин, тригліцериди).

У суспензії епідидимальних сперматозоїдів оцінювали стан сперматогенезу: визначали кількість епідидимальних спермій, їх рухливість та відсоток патологічних форм.

РЕЗУЛЬТАТИ.

У сироватці крові самців щурів виявлено збільшення концентрації тригліцеридів на 22 %, а холестерину на 18 %. У гомогенаті печінки перевищення вмісту тригліцеридів становило 27 %, холестерину – на 26%, відносно значень контрольної групи.

Концентрації загального і вільного тестостерону у сироватці крові були на 12,4 та 32,85 % меншими відповідно щодо значень інтактних самців ($P \leq 0,05$; табл. 2). Однак вміст естрадіолу виявився на рівні фізіологічної норми контрольних тварин ($P \leq 0,05$; див. табл. 2). Розрахунок співвідношення Т/Е2, який є показником андрогенізації/естрогенізації організму, показав, що у дослідних самців він менше: із Тз по відношенню до Е2 на 35 %, а з Тв – на 26,64 %.

Аналіз показників спермограми у суспензії епідидимальних спермій дослідних самців виявив зміни загальної концентрації гамет, яка була меншою на 22 %. Спостерігалось збільшення на 67 % частки патологічних форм та зменшення на 25 % кількості морфологічно нормальних сперматозоїдів.

Гістологічний аналіз показав структурні перебудови певної кількості сім'яних каналців на тлі незміненої гістологічної структури. Ці перебудови мали однотиповий характер та, можливо, пов'язані зі збільшенням неактивних форм клітин Лейдіга, зниженням їхньої секреторної активності та, як наслідок, нестачу тестостерону, що спостерігалось у дослідних тварин. Також у них виявлено зменшення індексу сперматогенезу, що відображає кількість генерацій сперматогенних клітин у стінці сім'яних каналців. Спостерігалось збільшення кількості звивистих сім'яних каналців із злущеними гермінативними клітинами у просвіт, що є маркером чутливості сперматогенезу до дії несприятливих факторів, зокрема підвищення вмісту ліпідів у навколклетинному просторі.

ВИСНОВКИ

Надмірне та тривале споживання гідрогенізованої пальмової олії (тверда форма) має негативний вплив на гормонально-метаболічні процеси та повноцінне функціонування репродуктивної системи у дорослих статевозрілих самців щурів. Змодельовані умови експерименту призвели до дисліпідемії (гіпертригліцеридемії, гіперхолестеринемії), гормональних розладів (андрогенного дефіциту за вмістом загального та вільного тестостерону). Порушення андрогенсинтетичної функції сім'яників супроводжувалося гістологічними змінами, що підтверджено відповідним аналізом.

Список використаних джерел:

1. Khlyakina O. V. Influence of unfavorable ecological and physiological factors on the reproductive health of men in the aspect of the modern approach to the problem and prevention of male infertility. Bulletin of TSU. 2011; 16 (1):356-9.
2. Salas-Huetos A., Bulló M., Salas-Salvadó J. Dietary patterns, foods and nutrients in male fertility parameters and fecundability: a systematic review of observational studies Hum Reprod Update. 2017;23(4):371-389.
3. Health effects of dietary risks in 195 countries, 1990–2017: a systematic analysis for the global burden of disease study 2017. / A. A. Sur, P. J. Fay, K. A. Cornaby et al. Lancet. 2019;393(10184):1958-1972.
4. Romanenko M. S. Nutrition, metabolism and biological rhythms. Nutrition problems. 2014; 2:5-14.

СЕКЦІЯ ІХ. АГРАРНІ НАУКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВО

ВИРОЩУВАННЯ М'ЯСНИХ ТЕЛИЦЬ З ВИКОРИСТАННЯМ РІЗНИХ РЕЦЕПТІВ РАЦІОНІВ В ПЕРЕДГІРСЬКІЙ ЗОНІ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ БУКОВИНИ

Калинка А.К.

доктор філософії, канд. с.- г. наук, старший науковий співробітник
Буковинська державна сільськогосподарська дослідна станція ІСГ КР НААН, Україна

В умовах війни при розробці теоретичних і практичних аспектів різних рецептів раціонів та типів годівлі для підсисних телиць нової популяції буковинського зонального типу м'ясного комолого сименталу худоби, щоб забезпечують високий генетичний потенціал росту продуктивності, що є найбільш актуальним в зоні Карпат [3-6].

Тому такий ефективний захід виконання наукових досліджень, можливо із розвитком перспективної дешевої технології м'ясного скотарства, як самостійної галузі, для якої створюється новий тип худоби м'ясного комолого сименталу худоби нової генерації з високим генетичним м'ясним потенціалом, який добре адаптований, що відповідає запитам даної галузі, зокрема годівлі, утримання та розведення вище сказаних жуйних до умов різних зон регіону Карпат.

Тому головним завданням і є необхідністю вперше розробити нові моделі рецептів раціонів та їх оптимізувати за власними кормовими ресурсами для максимальної реалізації телицями народжених взимку на підсисі із збільшенням генетичного потенціалу та підвищенням добових приростів та зниженні собівартості продукції на 8-12% в умовах Чернівецької області [1-2].

Отже вперше запропоновані нові дослідження в минулому не вивчалися в м'ясному скотарстві, що і є досягненням даних досліджень в умовах регіону Буковини. З цього приводу на високому рівні та було вивчено енергію росту симентальських комолих телиць народжених в зимові місяці (січень, лютий, березень) з подальшим максимальним використанням культурних пасовищ в передгірській зоні Буковини. Цінним і важливим питанням досліджень є розроблення нового найбільш продуктивного рецепту раціону годівлі телиць в підсисному періоді взимку в Карпатському регіоні Буковини.

За мету наших наукових досліджень – вирощування телиць нової популяції буковинського зонального типу м'ясного комолого сименталу худоби за різних зимових місяців народження в передгірській зоні регіону Буковини. Дослідження проводили вперше з визначення впливу зимових місяців народження на ріст і розвиток симентальських телиць нової генерації та енергію росту з використанням класичного методу підсису в умовах передгірської зони Карпат.

Для цього проведено науково - господарський дослід в діючому і ведучому в Україні племінному заводі ДП ДГ «Чернівецьке» Герцаївського району Чернівецької

області на телицях – м'ясного комолого сименталу худоби нової генерації де було відібрано 3 групи тварин в кожній по 10 голів з початковою живою масою 27,5 – 28,3 кг згідно розробленої такої схеми досліджень.

Так дослідна - 1 група (січневі телиці) отримувала основний раціон (ОР): силос кукурудзяний, сіно, солома, комбікорм, кухонна сіль, дослідна – 11 група (січневі телиці) в яких раціон складався з ОР + вітамін А, дослідна-111- телиці народжені в лютому місяці раціон був ОР і в 111-дослідній групі телиці народжені в березні місяці в яких раціон був ОР + вітамін А.

Так умови утримання для всіх тварин були однаковими. Дослідження на ремонтних телицях проводили в стійловому періоді та влітку безприв'язне на культурних пасовищах за технологією м'ясного скотарства. При складанні рецептів раціонів були використані рекомендації з нормованої годівлі худоби м'ясних порід і типів [8]. В дослідженнях були використані методичні рекомендації з уніфікації досліджень з годівлі м'ясної худоби [7].

При використанні власних кормів згідно розробленого рецепту раціону було отримано такі зміни в живій масі та в енергії росту ремонтних телиць м'ясного комолого сименталу худоби за весь період дослідів наведені у (табл. 1).

Таблиця 1.

Жива маса дослідних телиць за період дослідів, ($M \pm m$, $n=10$)

ПОКАЗНИК	ГРУПИ ТВАРИН			
	Дослідна -1	Дослідна -11	Дослідна -111	Дослідна -1Y
Кількість тварин, гол.	8	8	8	8
Жива маса, кг: на початок дослідів перед виходом на культурні пасовища	27,5 $\pm$ 1,7 127,0 $\pm$ 1,2	28,1 $\pm$ 1,5 135,5 $\pm$ 1,4	28,3 $\pm$ 1,3 107,3 $\pm$ 1,7	28,2 $\pm$ 1,4 105,4 $\pm$ 1,5
Приріст: загальний, кг середньодобовий, г	100,0 $\pm$ 1,3 961,5 $\pm$ 0,065	107,4 $\pm$ 1,7 1032,2 $\pm$ 0,75	79,0 $\pm$ 1,9 759,6 $\pm$ 0,85	77,2 $\pm$ 1,5 742,3 $\pm$ 0,35
Жива маса, кг: на кінець періоду	215,9 $\pm$ 2,1	235,5 $\pm$ 1,8	190,7 $\pm$ 1,9	193,1 $\pm$ 1,7
Приріст: загальний, кг середньодобовий, г	88,9 $\pm$ 1,2 711,2 $\pm$ 0,02	100,0 $\pm$ 1,5 800,0 $\pm$ 0,45	83,4 $\pm$ 1,6 667,2 $\pm$ 0,04	87,7 $\pm$ 1,9 701,6 $\pm$ 0,08
Жива маса, кг: на кінець періоду	233,7 $\pm$ 1,9	245,3 $\pm$ 2,3	213,2 $\pm$ 2,4	209,2 $\pm$ 2,1
Приріст: загальний, кг середньодобовий, г	206,2 $\pm$ 1,7 916,4 $\pm$ 0,075	217,2 $\pm$ 1,5 965,3 $\pm$	184,9 $\pm$ 1,9 821,8 $\pm$ 0,09	181,0 $\pm$ 1,3 804,4 $\pm$ 0,06
Витрати корму на 1 кг приросту, к. од.	5,7	5,6	7,3	9,0

Встановлено, що протягом 104 днів стійлового зимового періоду дослідів телиці І - дослідної групи, які народилися в січні місяці, добові прирости мали - 961,5г, що на 219,2г (29,5%) при ($P<0,001$) більше від ровесників – 1Y групи, які народилися в лютому місяці.

Краща оплата корму продукцією була у січневих телиць і становила 5,7 корм. од., що на 3,3 к. од., (5,7%) менше від ровесників - аналогів березневих ровесниць. В досліді березневі народжені телиць, яким додатково вводили, ще вітамін А взимку, добові прирости становили - 858,2 г, що на 103,3г менше від аналогів 1- дослідної групи.

За 225 днів дослідів при вирощуванні телиць 1- дослідної групи взимку та при випасанні влітку на культурних пасовищах, енергія росту збереглася така сама, як в стійловому періоді дослідів і становила - 916,4г, що на - 112,0г (13,9%) більше за нащадків аналогів четвертої групи. Результати наших дослідів показують, що за весь

період досліджу телиці, які народилися в березні місяці добові прирости склали - 735,9г, що на 65,6 г (8,9%) менше за ровесниць, які народжені в лютому місяці в умовах передгірської зони регіону Буковини.

Так в проведених дослідженнях, доведено, що в дослідних телицях третьої групи за однаковими умовами годівлі з додаванням взимку вітаміну А, продуктивність тварин за весь період проходила майже з однаковою інтенсивністю росту, але на 30,9 кг була меншою і загальний приріст становив - 131,0 кг, що на 75,2 (5,7%) менше за телиць, народжених в січні місяці.

Таким чином встановлено, що телиці, які народилися в січні у 3 і 7- місячному віці мали більшу живу масу відповідно від тварин народжених в лютому та березні місяцях, що на 1,6 кг або (1,2 %), 20,5кг (16,8%) (третя група) та на 24,5 (четверта група з вітаміном А) кг або на 11,7 %, а в 9 місячному віці цей показник був тільки у жуйних 1- дослідної групи і становив - 233,7 кг з рентабельність - 39,0 %, що забезпечує розроблену інтенсивну технологію вирощування м'ясної худоби, яка виявилась економічно перспективною в умовах передгірської зони регіону Буковини.

Список використаних джерел:

1. Калинка А.К. Інтенсивність росту м'ясних сименталів в умовах передгір'я Карпат / Тваринництво України. № 6. 2009. С 17-20.
2. Калинка А. К., Лесик О. Б., Приліпко Т. М., Корх І. В. Вплив різних рецептів раціонів на продуктивність молодняку м'ясного комолого сименталу жуйних в зоні Карпатського регіону Буковини / Таврійський науковий вісник № 126. С. 121-130.
3. Kalynka A.K., Prylipko T. M., Korkh I.V. DEVELOP RECIPES FOR RATIONS FOR SUCKLING YOUNG OF MEAT COMOLA SIMMENTAL IN THE STALL PERIOD OF CULTIVATION IN THE WESTERN CARPATHIANS. MODERN ENGINEERING AND INNOVATIVE TECHNOLOGIES. Modern engineering and innovative technologies» (Німеччина, Copernicus, GScholar), Issue №21 Part 1. June 2022.C. 37-44.
4. Kalynka A. K., Lesyk O. B., Tomasz L.V., Prylipko T. M. GROWING AND PRODUCTIVITY OF FEEDING BULLS OF DIFFERENT BREEDS AND THEIR BRIDGE AT THE AVERAGE LEVEL OF FEEDING IN THE CONDITIONS OF THE REGION OF SUFFERING. Modern engineering and innovative technologies» (Німеччина, Copernicus, GScholar), Issue №21. Part 1. June 2022.C. 69 -77.
5. Kalynka A. K. Prylipko T. M. Kazmiruk L.V., Shpak L.V. BREEDING OF A NEW TYPE OF SIMMENTAL BEEF CATTLE IN THE CARPATHIAN REGION OF UKRAINE. Modern engineering and innovative technologies» (Німеччина, Copernicus, GScholar) Issue №13.Part 3. May 2022. C.43- 65.
6. Методика проведення дослідів з кормо виробництва і годівлі тварин / Бабич А.О. К.: Аграрна наука, 1998. 78 с.
7. Методичні рекомендації уніфікації досліджень по годівлі м'ясної худоби //Богданов Г.О., Славов В.П., Ібатулін І.І. і ін. Київ. 2002. 42 с.
8. Нормы и рационы кормления с.-х. Калашников А. П., Клейменов А.И., Беканов В.Н. и др. /Животных. М.: Агропромиздат, 1985.352 с.
9. Основы опытного дела в животноводстве / Овсянников А.И. // М.: Колос, 1976. 303 с.

СЕКЦІЯ Х. ЕЛЕКТРОНІКА ТА ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЇ

ВИКОРИСТАННЯ ТЕРМОПОВІТРЯНИХ ПАЯЛЬНИХ СТАНЦІЙ ПРИ ВИГОТОВЛЕННІ ЕЛЕКТРОННОЇ АПАРАТУРИ

Часник Дмитро Васильович

провідний науковий співробітник

*Український науково-дослідний інститут спеціальної техніки та судових експертиз
Служби безпеки України, м. Київ, Україна*

Під час виготовлення сучасної електронної апаратури з використанням поверхневого монтажу застосовують широку елементну базу відомих зарубіжних фірм, таких як IBM, Motorola, Analog Devices, Phillips, Murata.

Оснащення підприємств сучасним технологічним обладнанням і матеріалами для поверхневого монтажу та демонтажу електронних компонентів сприяє підвищенню якості та надійності електронної апаратури.

До недавнього часу в якості припоїв під час монтажу та ремонту електронних модулів використовували евтектичні припої олов'яно-свинцевого складу. Оскільки всі сплави з вмістом свинцю вирізняються токсичністю, їх застосування стає дедалі менш затребуваним. На зміну звичайному паяльнику приходить сучасна термоповітряна станція, адаптована для роботи з припоями, що не містять свинець. У цьому випадку оплавлення припою відбувається під впливом гарячого повітря, що фокусується в зоні пайки за допомогою термоінструменту. Наявність спеціальних змінних сопел дає змогу здійснити процес паяння в замкнутому просторі методом конвекційного нагріву. Застосування сучасних паяльних термоповітряних станцій має низку суттєвих переваг перед традиційними методами пайки.

По-перше, після проведення робіт відбувається автоматичне охолодження термоінструменту завдяки інтелектуальній системі охолодження, яка уповільнює вимкнення термічного фена під час від'єднання від живлення і подає холодне повітря до нагрівального елемента.

По-друге, термоповітряні станції більш економічні у порівнянні з монтажними паяльниками. Залежно від виду термоінструменту діапазон робочих температур перебуває в межах +100...+500 °C. Вибір режиму нагріву і певної насадки дає змогу використовувати температуру, необхідну для застосовуваного припою і монтованого електронного компонента.

По-третє, такі станції незамінні під час демонтажу та монтажу SMD-компонентів на друкованих платах, оскільки вони малогабаритні та мають підвищений ступінь захисту, який представляють термостійкий шнур та ESD-захист, що виконує функцію антистатика.

Крім переваг, паяльні станції мають свої недоліки: можливість пошкодження пластмасових компонентів під час високих температур нагріву, нерівномірність температурного поля в зоні нагріву, збільшення часу передавання тепла для створення якіснішого та міцнішого паяння, імовірність виникнення перемичок,

швидке виснаження паяльних головок.

Для пайки гарячим повітрям застосовують паяльні станції двох типів: компресорні та турбінні. В перших повітря нагнітається завдяки діафрагмовому компресору, який вбудований у станцію. В других в рукоятку фена вбудований малогабаритний двигун. На валу двигуна закріплена крильчатка, яка і здійснює прокачування повітря через нагріту спіраль. Проходячи через розігріту спіраль, повітря розігрівається до потрібної температури. Для прикладу наведемо декілька зразків подібної апаратури.

Паяльна станція компресорного типу Quick-858D компактна і не займає багато місця. На передній панелі розташовані кнопки для встановлення температури потоку повітря, регулятор швидкості потоку повітря та світлодіодний дисплей, на якому відображається температура повітряного струменя, що виходить із сопла. Внизу на панелі встановлено кнопку вимкнення живлення [1]. Кнопками встановлення температури можна задати значення в межах від +100 до +450 °C. Оскільки у станції Quick-858D температура повітряного струменя не залежить від швидкості повітря, що прокачується через нагрівальний елемент, це дуже зручно в роботі. Можна виставити будь-яку швидкість потоку, не боячись, що температура струменя повітря знизиться. Разом зі станцією поставляють три знімні насадки з титанового сплаву з різним діаметром сопла: A2064, A2127, A2084. За необхідності демонтажу мікросхем у корпусах SOIC, QFP, PLCC, BGA можна використовувати насадки від фірм RACE, HAKKO і LEISTER. Змінні насадки мають досить високу вартість, оскільки виготовляються з титанового сплаву, стійкого до обгорання. У більшості випадків під час роботи з Quick-858D додаткових насадок не потрібно, цілком достатньо тих, що поставляються в комплекті зі станцією. Перед роботою потрібно виставити швидкість потоку гарячого повітря. Що вища швидкість потоку, тим швидше прогрівається місце пайки і, природно, розплавлення припою відбувається швидше. Однак перед паянням друковану плату необхідно прогріти, щоб виключити температурний удар, пов'язаний з різким перепадом температур. Тому в особливо важливих випадках можна прогріти місце пайки, а потім, збільшивши температуру, швидко випаяти потрібний елемент. Нерухоме повітря є теплоізолятором, тому, підвищуючи швидкість потоку повітря, ми збільшуємо теплопередачу нагріваному елементу і місцю пайки. При конвекційному нагріванні потрібно враховувати, що на шляху до друкованої плати потік гарячого повітря частково розсіюється і втрачає початково задану температуру. Тому під час демонтажу мікросхем і малогабаритних SMD-компонентів необхідно виставити на приладі температуру на +100...+300 °C вищу від допустимої для цих елементів.

Термоповітряна паяльна станція Quick-856AD ESD [2] дає змогу виконувати паяння і демонтаж згідно зі встановленими параметрами температурного профілю (температура, тривалість, об'ємна витрата повітря), збереженими в пам'яті (CH1, CH2 і CH3). Налаштування параметрів кожного з цих профілів здійснюється за допомогою робочого профілю CH0 з подальшим збереженням. Передбачена функція блокування, що допускає застосування в робочому стані тільки одного поточного профілю, а також можливість встановлення паролю для захисту режиму допоміжних налаштувань. Паяльна станція Quick-856AD ESD працює в режимі реального часу, а також має можливість вибору одного з двох способів керування: або за допомогою магнітного вимикача, або як педалью-вимикачем, так і магнітним вимикачем. Паяльна станція Quick-856AD ESD має функцію автоматичного переходу в сплячий режим, в якому здійснюється налаштування параметрів. Замкнута система управління з датчиком температури здійснює її контроль навіть за відсутності

напруги на нагрівальному елементі; висока потужність забезпечує швидке нагрівання; регулювання температури може виконуватися в будь-який момент часу; забезпечується стабільність і точність температури, відсутня її залежність від зміни повітряного потоку. Безщітковий вихровий компресор дає змогу плавно регулювати повітряний потік у широких межах. Паяльна станція Quick-856AD ESD є багатофункціональною. Система автоматичного охолодження допоможе продовжити термін служби нагрівального елемента і захистити фен-паяльник.

Термоповітряна паяльна станція Quick997 Lead Free призначена для паяння гарячим повітрям і має замкнутий контур контролю датчика температури. Станцію відрізняє відсутність залежності від величини повітряного потоку, велика потужність, швидке нагрівання, цифрова індикація температури, точність і стабільність температури [3]. Регульований повітряний потік, помірне обдування, просте і зручне регулювання температури - все це справді дає змогу здійснювати пайку безсвинцевим припоєм. Індукційний датчик у рукоятці вмикає нагрівання відразу після того, як ви візьмете паяльник у руку. Після повернення паяльника на підставку паяльна станція автоматично переходить у режим очікування, що забезпечує зручність експлуатації. Система автоматичного охолодження подовжує термін служби нагрівального елемента і захищає паяльну станцію. Корпус станції виготовлено з металевого сплаву, що дало змогу зробити прилад міцним і компактним, економлячи простір на робочому місці. У термоповітряній паяльній станції Quick997 Lead Free застосовано регульований безщітковий вентилятор з дуже низьким рівнем шуму.

У підсумку варто зазначити, що у порівнянні з монтажними паяльниками термоповітряні паяльні станції вирізняються економічністю та універсальністю застосування. Основною перевагою конвективних джерел нагріву є можливість застосування різних насадок термофена для розподілу повітряного потоку, що підвищує зручність під час ремонту складних електронних модулів.

Список використаних джерел:

1. Термоповітряна паяльна станція Quick858D. URL: <https://metranom.com/product/termo-vozdushnaja-pajalnaja-stancija-quick-858d/>.
2. Термоповітряна паяльна станція Quick856AD ESD. URL: <https://pribory.com/product/payal-naya-stantsiya-quick-856ad-esd/>.
3. Термоповітряна паяльна станція Quick997 Lead Free. URL: <https://pribory.com/product/payal-naya-stantsiya-quick-997-lead-free/>.

СЕКЦІЯ XI. ЕКОЛОГІЯ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ЗАХИСТУ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

ВИКОРИСТАННЯ ТОРФУ ЯК ОРГАНІЧНОГО ДОБРИВА

Адамів Степан Станіславович

старший викладач кафедри екології

*Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і
природокористування України «Бережанський агротехнічний інститут», Україна*

Анотація. Промислові торфовища є майже в 40 країнах світу. У країнах, на територіях яких розташовані торфові болота, люди навчилися освоювати їх і використовувати торф в різних цілях. Торф як продукт мікробного розкладу, в основному, органічних рослинних решток містить різні біологічно активні сполуки, у зв'язку з чим володіє рядом корисних властивостей, що зумовлює широкий спектр його застосування, зокрема у медицині, ветеринарії, біотехнології, сільському господарстві та різних галузях народного господарства.

Важливий аспект використання торфу у сільському господарстві як самостійного органічного добрива та основи для виготовлення органо- мінеральних добрив та компостів з метою покращення родючості ґрунту та підвищення врожайності сільськогосподарських культур.

Головною причиною, яка стримує зростання врожайності, є низький рівень родючості ґрунтів. У підвищенні його важливе значення мають органічні речовини, що є основою утворення гумусу. Вони при своєму розкладанні проходять складні перетворення і збагачують ґрунт поживними речовинами, поліпшують його фізичні та біологічні властивості. Встановлено, що для позитивного балансу гумусу в орному шарі в наші ґрунти, крім мінеральних добрив (використання яких зменшилось), потрібно вносити не менше як 15т/га органіки. Та коли нема можливості повернути в ґрунт винесені з урожаєм поживні речовини шляхом застосування мінеральних добрив та гною, виникає потреба в пошуку інших джерел поповнення запасів поживних речовин ґрунту для збереження його родючості [1].

Разом зі спалюванням, яке тривалий час було єдиним і найважливішим способом використання торфу (середня теплотворна здатність 1 кг торфу становить 3120 ккал), було відмічено його вплив на покращення якості ґрунтів. У праці Riem J., який за наказом князя Адама Чарториського переклав з німецької на польську мову описані до 1794 р. способи використання торфу як палива, детально описано користь торфу, його природу, походження, різновиди, в т.ч. торфів Розточчя. Провівши аналіз письмових джерел, автор повідомляє, що осушені торфові болота використовують для вирощування трави під пасовища та для вирощування їстівних овочів, а bagno (торф) разом з гноем - для покращення структури піщаних ґрунтів. Селяни добути з поверхні шаром bagno вистеляють подвір'я, змішують зі солом'яною підстилкою і потім вивозять на піщане поле. При змішуванні землі, гною, bagno одержують корисне добриво і на тих полях, де до цього часу нічого не росло, збирають протягом декількох

років найкраще збіжжя [1].

Питанню сільськогосподарського використання торфу приділяли велику увагу вже здавна. Використання верхового (сфагнового) торфу як підстилки і як добрива мало велике господарське значення. Моховий торф добре вбирає і затримує рідкі виділення тварин, аміак, вуглекислий газ, сірководень повітря приміщень [2]. Застосування торфової підстилки зберігає солом, сприяє збору рідких виділень тварин, атому є важливим засобом збільшення виходу гною і підвищення його якості. Торфовий гній, порівняно зі солом'яним, краще діє не лише в тому році, коли його вносять в ґрунт, але й у наступні роки. Враховуючи роль такої підстилки як потужного добрива для ґрунту, можна говорити про певний економічний інтерес використання торфу в сільському господарстві [1].

Торф – поверхнево активна речовина, що зумовлює його здатність накопичувати на своїй поверхні значну кількість основних поживних речовин в доступній для рослин формі.

Використання торфу відбувається в таких напрямках: для виготовлення торфоперегнійних горщечків, мульчування посівів, підстилки на тваринницьких дворах, як самостійного добрива і в поєднанні з мінеральними добривами, для виготовлення компостів: а) торфогнойових, б) торфогноївкових і торфофекальних; в) торфорослинних; а також торфо-мінерально-аміачних добрив (ТМАД).

Торф можна використовувати як самостійне органічне добриво та в поєднанні з гноєм і мінеральними добривами (органо-мінеральні суміші), що підвищує ефективність їх застосування.

Широкий досвід науково-дослідних установ і сільськогосподарська практика показали, що максимальна ефективність досягається при сумісному застосуванні торфу з мінеральними добривами та правильному поєднанні їх у сівоzmіні. Спільне внесення органічних і мінеральних добрив створює кращі умови живлення сільськогосподарських культур.

Одночасне застосування органічних та мінеральних добрив є найкращим способом їх використання, який забезпечує найбільше підвищення врожайності сільськогосподарських культур. У результаті поєднання органічних і мінеральних добрив покращуються фізичні властивості ґрунтів, створюються сприятливі умови для розвитку мікроорганізмів та перетворення елементів живлення, що містяться у добриві, у доступні для рослин форми. Ґрунтова мікрофлора при внесенні орґано-мінеральних добрив (ОМД) забезпечується енергетичним матеріалом та елементами живлення, що приводить до активних процесів мінералізації і збагачення ґрунту азотом. У ґрунтах, покращених торф'яними добривами, спостерігається винятково активна діяльність мікроорганізмів, що руйнують органічну речовину торфу і збагачують ґрунт поживними речовинами.

Встановлено, що удобрений мінеральними речовинами торф є прекрасним ґрунтовим субстратом. При вирощуванні кукурудзи з використанням такого торфу відмічено підвищення зеленої маси, висоти стебла, а при згодовуванні свиням зеленої маси з сумішшю коріння відмічено спочатку поїдання коріння і торфу, а тоді - зеленої маси [2].

Як безпосереднє добриво найкраще використовувати низинний торф з високим ступенем розкладу органічної речовини. Його вносять восени під зяблеву оранку або у весняно-літній період в парове поле. Торфом покривають (мульчують) ґрунт в садах, на полях, що запобігає висиханню ґрунту, оберігає посіви від різких коливань температури тощо [2].

Вважають, що гуміфікація органічної речовини в середовищі, забезпеченому

азотом і фосфором, протікає з накопиченням великої групи тих гумінових речовин, які відіграють особливо велику роль у підвищенні родючості ґрунту, а саме - гумінових кислот. Якщо гній є комплексним добривом та повноцінним джерелом нітрогену, фосфору, калію, то торфи, за винятком вівіанітових, завжди бідні на калій і фосфор. Багато видів торфів містять значно більшу кількість нітрогену, ніж гній, але цей нітроген знаходиться у сполуках, які важко засвоюються рослинами.

Гній багатий на мікроорганізми і його органічні речовини легко мінералізуються. У природному стані торф вирізняється високою біохімічною стійкістю і важко піддається процесам мінералізації. У торфогнійних компостах агрохімічні властивості обидвох компонентів суміші взаємно покращуються. Торф повністю зберігає нітроген гною, а гній зменшує кислотність торфу, створює сприятливі умови для розвитку у торфі біологічних процесів, перетворення нітрогену торфу у доступну для рослин форму. Торфогнійні суміші значно підвищують врожай сільськогосподарських культур.

За даними наукових закладів, 1 т добре виготовленого торфогнійного компосту, внесеного до ґрунту підвищує врожайність всіх культур принаймні на 1 ц. При внесенні торфогнійних добрив створюються умови для більш ефективного використання рослинами мінеральних добрив, особливо на бідних на гумус ґрунтах [2].

Таким чином, торф є добрим матеріалом для приготування різних компостів і сумішей з гноєм, гноївкою, фекаліями, золою, вапном, фосфоритним борошном, землею, мулом. Досить широкого використання набули торфомінеральні та торфорослинні компости (з викою, люпином та іншими культурами). Внесення торфокомпостів покращує доступ води, підвищує вміст перегною, утримує тепло в ґрунті. Під впливом торфу на полях помітно зростає кількість дощових черв'яків, що покращує структуру ґрунту [3].

Під час компостування (процесу витримування торфу протягом тривалого часу з іншими компонентами, наприклад гноєм чи ін.) в штабелях чи купках відбуваються біологічні процеси перетворення органічних речовин, в результаті чого недоступні речовини торфу переходять у доступну форму.

Способи приготування торф'яних компостів різні і залежать від виду та кількості торфу. Торф'яні компости можуть виготовлятися з усіх видів торфів (верхового, низинного, перехідного) у поєднанні з іншими компонентами. При компостуванні у торфогнійних компостах прискорюється розклад торфу, підвищується нагромадження нітрогену, який легко засвоюється, тому внесення компостів до ґрунту суттєво покращує баланс нітрогену, підвищує родючість ґрунту. Висока вологостійкість, велика здатність до поглинання органічної речовини і значний вміст нітрогену в торфі зумовлюють сильний вплив його на фізико-хімічні властивості ґрунту, підвищення вмісту гумусу і нітрогену, покращення структури. Збагачені органічною речовиною глинисті ґрунти стають більш пухкими, водо- і повітропроникними, піщані ґрунти - більш зв'язаними і вологостійкими. У результаті в ґрунті посилюється діяльність мікроорганізмів, для яких органічні речовини торфу служать джерелом енергії. В ґрунті Нагромаджується гумус і сполуки нітрогену, фосфору та інші поживні речовини, які легко засвоюються рослинами [3].

При змішуванні з амоніачною водою гумінові кислоти торфу перетворюються в гумати, які легко розкладаються ґрунтовими бактеріями у водорозчинні азотні сполуки. При цьому змінюється кислотність торфу до слабокислої чи лужної, відбувається швидка мінералізація, нітроген, фосфор калій переходять у ґрунт.

На основі вивчення біологічної активності, хімічної, біохімічної й агрохімічної

природи торфу розроблені способи виготовлення комплексних добрив, які забезпечують підвищення ефективності використання торфу, аміачної води та мінеральних добрив. Принципова основа таких добрив полягає у фізико-хімічній активації гумінових речовин торфу в умовах, які попереджують процеси денітрифікації, що дозволяє називати їх торфогуміновими добривами.

Утворення розчинних солей амоніаку з гуміновими кислотами – гуматів, які мають стимулюючий вплив на розвиток рослин і покращення структури ґрунту, послужило основною передумовою для створення торфо-мінерально-аміачних добрив (ТМАД). Використання їх підвищує потенційну родючість ґрунтів. ТМАД виготовляють з суміші торфової потерті вологістю 50-60% з аміачною водою, фосфоритними і калійними добривами, іноді – з вапном, відрізняються від компостів тим, що виготовляються безпосередньо перед внесенням до ґрунту [3].

Розроблені й опубліковані технології приготування та застосування ТМАД. У результаті досліджень з біотермічної активації торфу шляхом розігрівання торфокомпостів до 50-60°C встановлено зростання переходу нітрогену торфу у доступні для рослин сполуки (нітратні, амонійні та ін.), причому у кількостях більших, ніж за звичайних умов компостування.

За результатами досліджень встановлено, що при використанні торфу для різних сумішей значно більший ефект досягається попереднім його прогріванням. Хімічні аналізи показують, що після підігріву в торфі підвищується кількість легкорозчинних форм нітрогену і карбону, причому кількість рухомого нітрогену в деяких випадках зростає в 4-5 разів [3].

Зарубіжний досвід свідчить про різнобічне використання торфу. Важливим є використання як самого торфу в садівництві і квітникарстві, у виготовленні торф'яних ґрунтів для парниково-тепличного господарства, трав'яних килимів для озеленення новобудов, міст, так і торфовищ та площ для сільського господарства, лісомеліоративних та інших цілей. Ефективним є застосування торфу для виготовлення добривних сумішей, в яких він служить основою, куди вводять мінеральні компоненти. При виготовленні деяких видів добрив вносять гній і курячий послід. Одним з основних способів застосування торфу в зарубіжних країнах є використання його як органічного матеріалу для покращення структури ґрунту і як сировини для приготування добрив.

Так, використання торфу в садівництві, квітникарстві і городництві Фінляндії ще у 80-х роках 20 ст. давало великий ефект, особливо в тепличному господарстві. При вирощуванні квітів (гвоздик, троянд) та овочів (помідорів, огірків) одержували високі врожаї з 1 м² за рік: до 500 шт. квітів (причому з великою кількістю пуп'янків та квітів); до 34 кг помідорів та 63 кг огірків.

Велика кількість торфовищ у Фінляндії здавна привертала увагу дослідників і підприємців. Тому дослідженням торфових родовищ і використанням їх для різних цілей у країні займається велика кількість наукових товариств, об'єднань та навчальних закладів. Розроблено і випущено торфогумусові добрива у суміші з мінеральним ґрунтом (1:2). Дослідні партії одержали високу оцінку садоводів Фінляндії, Греції, виноградарів Італії.

При використанні торфів низького ступеня розкладу (25%) для тепличних ґрунтів необхідно їх вапнувати через високу кислотність, а рослини систематично підкормлювати мінеральними добривами.

У результаті досліджень, які було спрямовано на вивчення можливості мобілізації зв'язаного нітрогену торфу при його використанні в якості добрива, розроблено метод внесення великих доз торф'яної суспензії до ґрунту, що забезпечує

його стійку високу родючість. Так, після внесення гідромаси у кількості 200-400 т/га (в перерахунку на 60% вологи) і після її оранки зростає вологоємність ґрунту, ємність поглинання, перегнійний горизонт, зменшується коефіцієнт фільтрації і водопроникності. Чисельність мікроорганізмів в орному шарі стає в 1,5-2 рази вищою, змінюється пориста структура, зменшується вітрова ерозія ґрунту. Ці фактори значно підвищують його родючість [3].

Для активації органічної речовини торфу, зокрема підвищення рухомих форм нітрогену, запропоновано метод, який полягає в компостуванні торфу амонію карбонатом (так званою вуглеамонійною сіллю – ВАС). При додаванні певних доз ВАС активуються мікроорганізми, зростає їх кількість, посилюються процеси мінералізації торфокомпосту, а сполуки нітрогену, фосфору, сульфуру переходять протягом 15-20 днів у рухливу, легкодоступну форму. Внесення таких торфокомпостів під посіви кукурудзи дало можливість значно підвищити врожайність [1].

Висновки. Результати досліджень свідчать про можливість одержання добрив на основі торфу шляхом поєднання з іншими компонентами, а при компостуванні – створенням відповідних умов для розвитку симбіотичної мікрофлори, з участю якої недоступні для рослин сполуки переходять у рухому форму і при внесенні таких компостів до ґрунту підвищується його родючість та зростає врожайність вирощених культур. Для приготування компостів на основі торфу використовують також промислові відходи, що, з одного боку, підвищує врожай сільськогосподарських культур, а з іншого – промислове виробництво стає більш економічним і позбавляється від затрат на видалення і знешкодження відходів, які нагромаджуються на території підприємств.

Список використаних джерел:

1. Венгрін Є. М. & Павлишак Я. Я. (2006). Проблеми гумусу та резерви органічних добрив. Сільський господар, (9/10), 25-26.
2. Жежель М. П. & Пантелеева О. І. (2008). Агрохімія. Київ: Наук. думка.
3. Кравців Р. Й. & Коритко О. О. (2003). Використання торфу в біотехнології. Сільський господар, (3/4), 4-9.

МЕТРОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО МОНІТОРИНГУ

Шмаков Дмитро Сергійович

здобувач вищої освіти факультету комп'ютерних наук і інженерії
*Державний вищий навчальний заклад «Український державний
хіміко-технологічний університет», Україна*

Чорна Олена Сергіївна

ORCID ID: 0000-0002-5812-7413

старший викладач кафедри комп'ютерно-інтегрованих технологій та автоматизації
*Державний вищий навчальний заклад «Український державний
хіміко-технологічний університет», Україна*

Науковий керівник: Чернецький Євгеній Вячеславович

канд. техн. наук, доцент, доцент кафедри комп'ютерно-інтегрованих
технологій та автоматизації
*Державний вищий навчальний заклад «Український державний
хіміко-технологічний університет», Україна*

Підвищення достовірності контролю забруднення атмосфери промисловими викидами неможливе без вдосконалення як методів і засобів вимірювання концентрацій шкідливих речовин на виході з джерела забруднення, так і методології розрахунку їх приземних концентрацій. Причинами розходження між розрахунковими і фактично виміряними значеннями можуть бути зміни метеорологічних умов (короткочасні або тривалі, пов'язані з формуванням специфічних тільки для даного мікрорайону мегаполіса повітряних потоків), а також нестабільність метрологічних характеристик та несвоечасність їх виявлення. [1]

Особливе місце серед проблем, пов'язаних з екологічним станом довкілля, займає проблема забруднення атмосфери. Надзвичайної гостроти ця проблема набула для великих міст та промислових регіонів, де мешкає значна частина населення країни і де необхідно враховувати значні відмінності екологічних параметрів (промислова зона, зона відпочинку, житловий масив).

Сучасні прилади та системи екологічного моніторингу надають оперативну інформацію про забрудненість атмосфери найбільш небезпечними забруднювачами, що дозволяє оцінити поточну якість повітря в районах, де знаходяться станції моніторингу.

Для отримання достовірної інформації про розподіл концентрацій шкідливих речовин в повітрі за експериментальними даними необхідно систематично проводити відбір проб повітря в вузлах регулярної сітки з кроком не більше 2 км, що в загальному випадку не завжди можливо. Для побудови полів концентрацій використовуються методи математичного моделювання, достовірність яких для реальних умов перевіряється за даними сітьових або спеціально організованих спостережень, наприклад, з використанням мобільних лабораторій.

Розрахункові концентрації із допустимою похибкою мають співпадати з тими, що спостерігаються в точках відбору проб. Моделлю може слугувати будь-яка алгоритмічна система, яка дозволяє імітувати розсіювання домішок в атмосферному повітрі.

Перелік контрольованих компонентів викидів визначають, виходячи з цілей проведення вимірювань. Наприклад, при проведенні моніторингу шкідливих викидів та з метою регулювання процесу згорання на сміттєспалювальному заводі

контролюються концентрації оксидів азоту NO_x , діоксиду сірки SO_2 , кисню O_2 , монооксиду вуглецю CO та золи. [2]

Практично всі існуючі розрахункові методи дозволяють оцінювати концентрації шкідливих домішок в складі димових газів в двометровому шарі на рівні землі, а також в вертикальному та горизонтальному перерізі димового факела. Серед найпоширеніших автоматизованих засобів для розрахунку приземних концентрацій необхідно відзначити програмні комплекси „Монітор”, „Екосфера”, „Ера”, „Austal View”, „CALPUFF”.

Загальна проблема контролю викидів енергетичних підприємств в атмосферу трансформується в задачу метрологічної відповідності характеристик засобів вимірювання, що обумовлює необхідність вдосконалення методів і засобів вимірювання концентрацій шкідливих речовин у їх викидах.

Міжнародний стандарт ISO 10396:1993 «Викиди стаціонарних джерел. Відбір проби при автоматичному визначенні складу газів» надає рекомендації щодо складу і принципів побудови функціональної схеми газоаналітичного комплексу, в яких, зокрема, встановлює загальні вимоги до автоматичного відбору та транспортування проб димового газу [3].

В частині моніторингу забруднення атмосферного повітря проводиться вимірювання рівнів викидів від стаціонарних джерел забруднення: дизель-генератора Caterpillar 3512 потужністю 1,5 МВт для приводу бурового верстату, 3 дизель-генераторів потужністю 0,4 МВт для аварійного електрозабезпечення побутових приміщень та приводу бурового верстату та двох дизельних електростанцій потужністю 150 кВт для електрозабезпечення побутових приміщень.

Проводився контроль таких забруднюючих речовин: оксид вуглецю, оксиди азоту, сірчистий ангідрид, акролеїн та речовини у вигляді суспензії.

Відповідно до протоколів вимірювань та звітів за результатами їх аналізу, у всіх відібраних пробах перевищень граничнодопустимих концентрацій забруднюючих речовин не виявлено.

Вимірювання проводилися атестованою вимірювальною лабораторією ТОВ «УкрНДІкомунпроект».

Додатково компанією Шелл проводиться контроль якості атмосферного повітря на межі житлової забудови в селі Веселе (табл. 1).

Таблиця 1

Моніторинг стану атмосферного повітря

Діоксид азоту, мг/дм^3	0,0	0,023
Аміак, мг/дм^3	0,04-0,05	0,053-0,067
Сірчистий ангідрид, мг/дм^3	0,05	0,11
Бензол, мг/дм^3	<0,005	<0,005
Ксилол, мг/дм^3	<0,005	<0,005
Толуол, мг/дм^3	<0,005	<0,005
Фтористий водень, мг/дм^3	0,0	0,0
Оксид вуглецю, мг/дм^3	0,5-0,7	0,5-0,8
Неорганічний пил, мг/дм^3	0,11-0,22	0,22
Сажа, мг/дм^3	0,0	0,0
Сірководень, мг/дм^3	0,005	0,007
Фенол, мг/дм^3	0,0	0,0
Формальдегід, мг/дм^3	0,012-0,015	0,018
Марганець і його сполуки, мг/дм^3	0,0	0,0
Хром шестивалентний, мг/дм^3	0,0	0,0
Свинець і його неорганічні сполуки, мг/дм^3	<0,00001	<0,00001
Кадмію оксид, мг/дм^3	<0,00001	<0,00001
Заліза оксид, мг/дм^3	<0,00001	<0,00001
Міді оксид, мг/дм^3	<0,00001	<0,00001

Відзначимо, що в протоколах моніторингу забруднення атмосферного повітря на буровому майданчику та на межі житлової забудови не міститься інформації про оцінку концентрації метану в повітрі.

Водночас, фахівці компанії Шелл пояснюють, що моніторинг концентрації метану на території бурового майданчика проводиться постійно за допомогою стаціонарних газоаналізаторів в тих місцях, де існує найбільша імовірність його прояву.

Список використаних джерел:

1. Мягченко О.П. Основи екології. Підручник / О. Мягченко. – К. : Центр учбової літератури, 2010 р. – 312 с.
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 30.03.1998 № 391 «Про затвердження Положення про державну систему моніторингу довкілля» // <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/391-98-%D0%BF>.
3. Захарова В. О. Парадигмальне оновлення природоохоронної діяльності в контексті євроінтеграції України як чинник змістовного формування системи екоправового виховання. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.isu.net.ua/sites/default/files/normdocs/dstu_8812_2018.pdf.
4. Належне екологічне врядування в країнах Східного Партнерства: роботи непочатий край. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://eu.prostir.ua/files/1331819362039>.

ОЦІНКА СТАНУ ЛІСІВ УКРАЇНИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЕКОЛОГО-ГОСПОДАРСЬКОГО ВИКОРИСТАННЯ

Скляр Вікторія Григорівна

доктор біологічних наук, професор
Сумський національний аграрний університет, Україна

Кандиба Микита

студент
Сумський національний аграрний університет, Україна

Ліси України - національне багатство і належать українському народу. Тому кожен громадянин Української держави має право на отримання повної інформації як про стан лісів, так і про переваги та недоліки проваджуваної щодо лісів політики [1]. За площами лісів і запасами деревини Україна належить до малолісових районів Європи (у середньому на душу населення припадає 0,17 га лісів і 16,4 м³ запасу деревини). Всі ліси України поділяються на категорії. Існуючий поділ площі на категорії лісів відповідає господарському значенню, природним та економічним умовам району розташування підприємства. Територіальне розміщення існуючого поділу лісів на категорії показано на картах-схемах.

Комплекс лісогосподарських заходів спрямований на посилення захисних, водоохоронних, бальнеологічних, рекреаційних та інших функцій. В Україні в створенні лісів приймає участь понад 30 видів деревних порід. За площею, яку посідає, на першому місці знаходиться сосна звичайна (*Pinus sylvestris* L.), що домінує в соснових та дубово-соснових лісах. Друге місце посідає дуб звичайний (*Quercus robur* L.), далі йдуть ялина європейська або смерека (*Picea abies* (L.) Karst.), бук європейський (*Fagus sylvatica* L.), береза повисла (*Betula pendula* Roth), вільха клейка (*Alnus glutinosa* (L.) Gaertn.), граб звичайний (*Carpinus betulus* L.) та інші породи, зокрема, ясен звичайний (*Fraxinus excelsior* L.), ялиця біла (*Abies alba* Mill.), тощо. Як видно зі складу порід, абсолютну перевагу мають високоцінні види. За групами порід вони поділяються на хвойні – 47,4% (сосна, ялина тощо), широколистяні – 41,9% (дуб, бук, ясен тощо), дрібнолистяні – 10,2% (береза, тополя, верба тощо), чагарники – 0,5%.

Лісові масиви України, що виконують захисні функції, становлять 1184,9 тис. га. З них протиерозійні ліси мають площу 527,4 тис. га, захисні смуги лісів уздовж залізниць, автошляхів шляхів загальнодержавного та обласного значення - 229,9 тис. га, особливо цінні лісові масиви - 20,5 тис. га, державні захисні лісові смуги - 1,9 тис. га, байракові ліси, стрічкові бори, степові - 405,2 тис. га. Ліси, що виконують санітарно-гігієнічні та оздоровчі функції, становлять 1751,3 тис. га. З них ліси зелених зон навколо міст, населених пунктів і промислових підприємств займають площу 1581,0 тис. га, санітарної охорони джерел водопостачання - 40,2 тис. га, санітарної охорони курортів - 116,2 тис. га, міські - 13,9 тис. га.

Ліси спеціального цільового призначення становлять 202,2 тис. га, з них заповідників - 135,3 тис. га, національних і природних пам'яток - 57,4 тис. га, заповідних лісових ділянок, а також лісів, що мають наукове та історичне значення - 9,5 тис. га. Лісами покрито 15,6% території країни. За показником лісистості території, Україна належить до малолісних країн Європи [1, 2, 4].

Ліси України поділяються на природні та штучні. Природні лісостани

складаються з дерев різного віку. Штучні лісостани складаються з дерев, які були одночасно в один рік висаджені на певних ділянках. У природних лісостанах відбувається природне самовідтворення лісу. Старі дерева відмирають, їхнє місце займають підростаючі дерева. У штучному лісі всі дерева мають однаковий вік, одночасно зростають, перестигають і відмирають. Тому штучні ліси мають в основному промислове значення [2].

При вирощенні штучного лісу в завдання його власника входить одержання максимальної кількості деревини якнайкращої якості. А щоб запаси не зменшувалися, здійснюється своєчасна посадка і догляд за молодими насадженнями на ділянках зрубаного лісу. Завданням органів лісового господарства є збільшення лісистості України та підвищення якості лісів [4].

Роль лісу в підтриманні екологічної рівноваги природного середовища велика і багатогранна. Ліси є важливим і найбільш ефективним засобом підтримання природного стану біосфери і незамінним фактором культурного і соціального значення. Завдяки їх водоохоронній, гідрологічній, ґрунтозахисній та іншим корисним функціям ґрунти оберігаються від водної і вітрової ерозії, а річки – від висихання та замулення. Вплив лісу на гідрометеорологічний процес приводить до пом'якшення клімату, а це сприяє підвищенню ефективності сільськогосподарського виробництва. Разом з тим ліси виконують важливу господарську функцію. Вони є джерелом деревини – цінної сировини для різних галузей виробництва: промисловості, транспорту і сільського господарства. Тому стає зрозумілим їх велике значення у збереженні природного середовища [1, 3, 5].

Використання в розумних пропорціях як екологічних, так і господарських цінностей лісів, забезпечення лісовідтворення, збільшення площі лісів, недопущення зниження запасів деревини - такими мають бути принципи лісогосподарської політики в Україні [3].

Важливе місце в економіці лісового комплексу посідає лісогосподарське виробництво, основне завдання якого - це вирощування продуктивних стиглих насаджень захист і охорона лісів. Кінцевим результатом лісогосподарського виробництва є вирощений стиглий ліс і сукупність матеріальних благ, які отримують народне господарство та населення в процесі вирощування лісу (гриби ягоди плоди лікарські рослини продукція бджільництва та мисливства, матеріальні і соціальні блага від використання захисних рекреаційних й інших корисних функцій лісу).

Характерною рисою лісового господарства є сукупність економічних та природно-географічних умов. Тому теоретичні положення впорядкування лісів базуються на економічних основах лісового господарства та на загальних біологічних законах лісівництва. Виходячи з економічних положень, лісовпорядкування розробляє теоретичні питання організації господарства, розподілу лісового фонду, стиглості насаджень та лісокористування. У той же час на основі лісо біологічних законів воно проводить лісівниче обґрунтування запроектованих заходів з урахуванням природного процесу росту та розвитку насаджень, впливу лісо рослинних умов на їхні стан та продуктивність, взаємовпливу деревних порід [4].

Лісовирощування характеризується великою тривалістю виробничого циклу. Вирощування стиглих березових, грабових осикових насаджень триває 40-50 років, соснових ялинових і ялицевих – 70-90 років дубових, букових – 100-120 років. Це породжує ряд економічних проблем, планування собівартості продукції, фінансування лісовирощування на рейки ринкової економіки, планування собівартості продукції фінансування затрат на лісовирощування, матеріальне стимулювання ефективного лісокористування, еколого-економічна оцінка лісових

ресурсів, питання ціноутворення та ін., які ще не вирішені.

Процес лісовирощування відбувається головним чином під впливом природних факторів (родючість ґрунтів, клімат та ін.). Їх вплив на лісовирощування значно більший, ніж в сільському господарстві, тому їх необхідно особливо поглиблено вивчати. Помилки на початку виробничого циклу мають довгострокові негативні економічні і екологічні наслідки, їх необхідно виявляти й усувати в перші роки лісовирощування [3].

Процес виробництва в лісовому господарстві вимагає накопичення значних запасів деревини. Деревні запаси не можна оновити за короткий строк. Втрати деревного запасу безповоротні. У зв'язку з цим функція охорони та захисту лісів у лісогосподарському виробництві є надзвичайно важливою.

Важливим показником стану лісів, з погляду довгострокової перспективи їх використання, є вікова структура лісів - розподіл площ лісів за групами віку. В Українському господарстві зберігся поділ лісів на молодняки (вік до 40 років), середньовікові (40-60 років), пристигаючі (60-80 років) і стиглі та перестійні (понад 80 років). Економічно найбільш вигідним є рівномірний розподіл площ насаджень за групами віку. На жаль, ліси України характеризуються нерівномірним розподілом лісонасаджень за групами віку зі значним переважанням молодняків та середньовікових (70-80% від усіх площ) і недостатньою кількістю стиглих та перестійних (6-15%).

Іншою важливою ознакою є бонітет, який визначається рядом характеристик - середньою висотою дерев залежно від віку, середнім об'ємом стовбура, кількістю дерев на 1 га, а отже - запасом деревини (об'єм деревини на 1 га), поточним і середнім приростами запасу деревини. Для кожної породи та бонітету складаються таблиці ходу росту лісостану, які відображають величину вище перелічених показників, починаючи від посадки і до віку перестиглості, з інтервалом у 10-20 років [2, 4].

Список використаних джерел:

1. Лісовпорядкування: Підручник // Гірс О.А., Новак Б.І., Кашпор С.М. – К: «Арістей», 2004. – 384 с.
2. Науковий звіт по темі №110/137 "Розробити наукові і технологічні основи оптимізації лісоаграрних ландшафтів в посушливих регіонах України" за 2006 р. (проміжний). – К., НАУ. – 78 с.
3. Пилипенко О.І. Лісоаграрні ландшафти. // Лісовий і мисливський журнал. – 1999. – № 4. – С. 26-27.
4. Шеляг-Сосонко Ю.Р., Устименко П.М., Попович С.Ю., Вакаренко Л.П. Зелена книга України. Ліси. К.: Наук. думка, 2002. – 253 с.
5. Чернявский М.В. Ліси України та збереження їхнього біологічного різноманіття. Охорона пралісів України // Конвенція про біологічне розмаїття; громадська обізнаність; участь. – К.: Стилос, 1997. – С. 75–89.

СЕКЦІЯ XII. КОМП'ЮТЕРНА ТА ПРОГРАМНА ІНЖЕНЕРІЯ

АНАЛІЗ ЗМІН ВИТРАТ ПІДТРИМКИ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД СПОСОБУ РОЗГОРТАННЯ НА ПРИКЛАДІ СЕРВІСУ PRIME VIDEO КОМПАНІЇ AMAZON

Вискребець Денис Олегович

здобувач вищої освіти факультету комп'ютерних наук
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Науковий керівник: Шостак Ігор Володимирович

професор кафедри програмної інженерії, доктор технічних наук
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Термін «мікросервісна архітектура», також відомий як «мікросервіси», з'явився в середині 2010-х, щоб описати особливий архітектурний стиль розробки програмних додатків. Цей стиль розробки отримав розповсюдження в зв'язку з розвитком практик гнучкої розробки та DevOps [1]. Мікросервіси протиставлялися монолітному стилю – підходу побудови програмного рішення як єдиного, централізованого, монолітного рішення, яке розгортається та оновлюється повністю разом.

Однією з переваг мікросервісної архітектури є те, що вона дозволяє розробникам працювати над різними частинами програми незалежно один від одного. Це забезпечує більшу гнучкість та швидкість розробки, оскільки різні команди можуть працювати над різними компонентами одночасно.

Крім того, мікросервісна архітектура дозволяє підвищити доступність та масштабованість програмного забезпечення, оскільки компоненти можуть бути розгорнуті на різних серверах та машинних кластерах окремо один від одного, часто паралельно під час роботи або зростання навантаження.

Мікросервісна архітектура використовується у різних областях, включаючи торгівлю, медіа, фінанси, соціальні мережі та інші. Наприклад, великі електронні комерційні сайти часто використовують мікросервісну архітектуру для реалізації функцій, таких як каталог товарів, кошик, оформлення замовлення та інші. Також мікросервісна архітектура може бути використана для розробки додатків для мобільних пристроїв, додатків для хмарних обчислень та інших.

З популяризацією цього архітектурного підходу з'явився і тренд зміни, адаптації та покращення існуючих рішень для використання та реалізації наведеного підходу. Так, міграція на мікросервісну архітектуру стала необхідною серед багатьох команд, а значна кількість гігантів ІТ-ринку стали прикладами такої зміни. Так, наприклад, можемо пригадати наступні випадки:

- **Netflix.** Компанія Netflix – сервіс потокового передавання відео, перейшла на мікросервісну архітектуру в 2009 році, коли їх монолітний додаток став надто великим для ефективної розробки та підтримки. За допомогою мікросервісів Netflix

змогла розробляти та випускати нові функції швидше та ефективніше. Крім того, це дозволило їм знизити витрати на обслуговування та збільшити доступність додатку для користувачів. Розділення програмної системи на понад 700 мікросервісів, кожен з яких має свою вузьку зону відповідальності, дозволило інженерам вносити зміни в будь-яку частину системи та бути впевненими, що уся система ніколи не вийде з ладу повністю: проблеми в мікросервісі можуть зашкодити цьому мікросервісу, але не вплинуть на решту системи. Це допомогло Netflix мінімізувати збої та досягти кращої доступності [2];

- Amazon. Платформа хмарних обчислень Amazon Web Services (AWS) використовує мікросервісну архітектуру для побудови своєї інфраструктури хмарних обчислень. Використання мікросервісів допомогло Amazon автоматизувати операційні процеси та дозволило їм масштабувати послуги залежно від трафіку та поточних потреб бізнесу. Це також призвело до прийняття підходу безперервного розгортання, що дозволило Amazon розвиватися швидше та гнучкіше розгортатися, це, в свою чергу, знизило витрати на обслуговування та підтримку інфраструктури [2];

- Uber. Мобільний застосунок для пошуку, виклику та оплати таксі Uber також використовує мікросервісну архітектуру для розробки та підтримки своєї платформи. Uber вирішив розбити моноліт на кілька кодових баз, щоб сформувати сервіс-орієнтовану архітектуру (SOA), або, точніше, архітектуру мікросервісів. Оскільки програмне забезпечення, створене як мікросервіси, розбивається на невеликі незалежні сервіси, кожен компонент може бути написаний окремою мовою програмування, використовувати власну структуру та мати власну базу даних. Це допомогло Uber вирішити всі їхні проблеми в процесі розробки, створити процес безперервного розгортання та прискорити швидкість зростання свого бізнесу. В результаті, компанія розширила свої послуги до більшої кількості міст та країн, знизилася витрати на обслуговування та забезпечила більшу доступність та стабільність своєї платформи для користувачів [2];

- eBay. Онлайн майданчик для проведення аукціонів і торговельний вебсайт eBay перейшла на мікросервісну архітектуру з моноліту в 2011 році. За допомогою цієї архітектури вони змогли знизити витрати на серверне обладнання, оскільки окремі мікросервіси можуть бути розгорнуті на меншому обладнанні з меншими вимогами до ресурсів. Крім того, це дозволило їм забезпечити більшу стабільність та доступність своєї платформи для користувачів;

- SoundCloud. Стримінгова платформа та вебсайт для розповсюдження оцифрованої звукової інформації SoundCloud перейшла на мікросервісну архітектуру в 2014 році [3]. Це дозволило їм забезпечити більшу масштабованість та доступність своєї платформи, а також знизити витрати на інфраструктуру. Наприклад, вони змогли зменшити кількість серверів, необхідних для роботи їх платформи, з 150 до 10, завдяки переходу на мікросервісну архітектуру [4];

- Zalando. Компанія, що займається онлайн-торгівлею взуттям, Zalando – європейський онлайн-магазин, також перейшов на мікросервісну архітектуру. Це дозволило їм забезпечити більшу гнучкість та ефективність розробки нових функцій та знизити витрати на обслуговування інфраструктури [5].

Загалом, мікросервісна архітектура може допомогти компаніям знизити витрати на обслуговування та підтримку програмного забезпечення, підвищити доступність та масштабованість послуг та покращити швидкість та ефективність розробки нових функцій. Однак, необхідно зазначити, перехід на мікросервісну архітектуру може бути досить складним та вимагати значних зусиль та інвестицій.

Крім того, таке рішення може вимагати змін у культурі компанії та управлінні проектами, оскільки розробка та підтримка мікросервісів потребує більшої співпраці та координації між різними командами.

Але в той же час потрібно чітко розуміти, що даний підхід, який став популярним деякий час назад, не є вирішенням усіх проблем та може призвести і до негативних наслідків.

Для підтвердження цієї думки наведу приклад міграції з мікросервісної архітектури до моноліту, який, навпаки, призвів до скорочення витрат та інших ресурсів.

Сервіс Prime Video від компанії Amazon – це сервіс відео хостинг, який пропонує телевізійні шоу та фільми в оренду або для купівлі як частину підписки Amazon Prime.

В 2023 команда описала свій досвід використання мікросервісного підходу та найбільші проблеми і виклики, які виникали в процесі. Так, команда інженерів зрозуміла, що підхід розподілених сервісів не приносить багато переваг в їхньому випадку використання. Наприклад, мікросервісна архітектура теоретично повинна була дозволяти масштабувати кожен компонент служби незалежно. Однак на практиці те, як деякі компоненти використовувалися, призвело до того, що було досягнутого жорстке обмеження масштабування на рівні приблизно 5% від очікуваного навантаження. Крім того, загальна вартість усіх будівельних блоків була надто високою, щоб прийняти запропоноване рішення в реальному світі [6]. Основним вузьким місцем масштабування в архітектурі було керування оркестровкою, яке було реалізовано за допомогою AWS Step Functions. Служба виконувала кілька змін стану для кожної секунди потоку, тому швидко було досягнуто ліміту облікових записів. Крім того, AWS Step Functions стягує плату з користувачів за перехід стану. В результаті більша кількість сервісів була об'єднана в єдиний процес, щоб зменшити витрати на взаємодію та передачу інформації з однієї частини системи в іншу.

По результатам змін, команда інженерів ділиться своїми думками з приводу використання такого архітектурного підходу. Так, мікросервіси та безсерверні компоненти – це інструменти, які дійсно ефективно працюють за великого навантаження, але чи використовувати їх замість моноліту, слід вирішувати в кожному конкретному випадку. «Перенесення наших послуг на монолітну систему знизило витрати на інфраструктуру більш ніж на 90%. Це також збільшило наші можливості масштабування» [6].

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок, що кожний інструмент має свої недоліки та переваги, а історія розвитку комп'ютерної науки та інструментів розробки та розгортання є доказом того, що не існує срібної кулі – простого методу вирішення комплексної проблеми. Тренд зміни архітектурного стилю на мікросервіси, який почався в 2010, приніс новий досвід утилізації ресурсів в великих командах, але не став інструментом-вирішенням усіх проблем, як це пророкували в перший час. Кожний інструмент повинен бути вибраний в залежності від контексту та відповідних запитів.

Список використаних джерел:

1. Zmerzlyi, I. (2019, 3 лютого). Мікросервісна архітектура. Medium. <https://medium.com/@IvanZmerzlyi/microservices-architecture-461687045b3d>.
2. Rud, A. (2019, 24 липня). Why and How Netflix, Amazon, and Uber Migrated to Microservices: Learn from Their Experience – HYS Enterprise. Home - HYS Enterprise. <https://www.hys-enterprise.com/blog/why-and-how-netflix-amazon-and-uber-migrated-to-microservices-learn-from-their-experience/>.

3. Stenberg, J. (2014, 29 червня). Moving from a Monolith to Microservices at SoundCloud. InfoQ. <https://www.infoq.com/news/2014/06/soundcloud-microservices/>.
4. K  ppler, M. (2017, 28 липня). Inside a SoundCloud Microservice. SoundCloud Developers. <https://developers.soundcloud.com/blog/inside-a-soundcloud-microservice>.
5. Craske, A. (2022, 30 серпня). Zalando Quality Engineering Journey—From Monolith to Microservices. QE Unit. <https://qeunit.com/blog/zalando-quality-engineering-journey-from-monolith-to-microservices/>.
6. Kolny, M. (2023, 22 березня). Scaling up the Prime Video audio/video monitoring service and reducing costs by 90%. Prime Video Tech. <https://www.primevideotech.com/video-streaming/scaling-up-the-prime-video-audio-video-monitoring-service-and-reducing-costs-by-90>.

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ ГЕЙМІФІКАЦІЇ В РОЗРОБЦІ СИСТЕМ НАВЧАННЯ

Суровікіна Катерина Сергіївна

здобувач вищої освіти факультету комп'ютерних наук
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Гейміфікація включає в себе застосування ігрових елементів та механік у навчальному процесі з метою збільшення мотивації учнів та покращення їхнього сприйняття матеріалу. Цей підхід є досить новим.

Традиційні методи навчання можуть бути недостатньо ефективними та нудними для більшості. Застосування ігрових елементів та механік гейміфікації може допомогти зробити навчання більш захоплюючим та ефективним.

Проте, однією з проблем гейміфікації є те, що не всі ігри є придатними для використання в освітніх цілях, або не всі ігри можуть бути адаптовані для використання в системах навчання. Крім того, існує ризик того, що ігрові елементи можуть бути використані неефективно, або що вони можуть завадити навчанню, якщо їх використовувати неправильно.

На початку 2000-х років, внаслідок зростання інтернет-технологій та зростання популярності соціальних мереж, гейміфікація стала все більш поширеною як засіб залучення і утримання уваги користувачів. Гейміфікація почала привертати більше уваги, оскільки дослідники та професіонали галузі почали досліджувати її потенціал для підвищення залученості користувачів, мотивації та навчання в різних контекстах. [1]

Термін «гейміфікація» був введений у 2002 році Ніком Пеллінгом, британським програмістом і винахідником, який використовував його для опису процесу застосування ігрової механіки до неігрового контексту. [2] З тих пір гейміфікація була застосована в широкому діапазоні сфер, включаючи освіту, охорону здоров'я, маркетинг і навчання співробітників.

У 21 столітті цифрові технології дозволили гейміфікації стати більш складною та доступною, ніж будь-коли раніше. Сьогодні такі ігрові елементи, як бали, значки, таблиці лідерів і квести, зазвичай використовуються в мобільних додатках, онлайн-платформах і освітньому програмному забезпеченні, щоб мотивувати користувачів і покращити їхній досвід навчання. Зі швидким розвитком технологій віртуальної та доповненої реальності очікується, що в найближчі роки гейміфікація стане ще більш захоплюючою та ефективною.

Сьогодні гейміфікація застосовується в освіті як спосіб залучення та мотивації учнів, підвищення їхньої активності та зацікавленості у навчанні. Вона використовується в проектах розробки програмного забезпечення для забезпечення кращої взаємодії між користувачем та програмним забезпеченням.

З поширенням комп'ютерів і розвитком галузі інформаційних технологій з'явилася можливість реалізувати гейміфікацію в електронних форматах. Перші ігри, які були гейміфіковані для навчання, були в основному спрямовані на молодших учнів, вони були веселі, легкі і мали графічний дизайн, який дуже подобався молодшим школярам.

Однак з часом гейміфікація стала використовуватися для навчання в більш старших вікових групах. Для цього з'явилися нові інструменти, які дозволяють розробляти більш складні інтерактивні системи навчання з використанням ігрових

елементів. Гейміфікація є ефективним інструментом для підвищення мотивації, залучення уваги і збільшення зацікавленості користувачів у різних діях.[3]

У наш час механіки геймінгу можна знайти майже всюди. Гейміфікацію застосовують практично в усіх сферах життя, але трендсеттерами як зазвичай є великі айті-компанії.

Існують різні моделі гейміфікації, які використовуються для проектування та реалізації гейміфікованих досвідів. Деякі з найбільш відомих моделей включають:

1. Бейджі - це нагороди, які надаються користувачеві за виконання певних завдань або досягнення певних результатів. Ці нагороди можуть відображатися на профілі користувача та давати йому статус або престиж в середині спільноти.

2. Рейтинги - це системи, які оцінюють успішність користувачів в різних аспектах, таких як результати рішення завдань або рівень активності в середині спільноти. Рейтинги можуть надихати користувачів до змагання та поліпшення своїх результатів.

3. Лідерборди - це списки користувачів, які досягли найкращих результатів в певних завданнях або метриках. Лідерборди можуть надихати користувачів до змагання за першість та допомагати створювати здорову конкуренцію в середині спільноти.

4. Виклики - це завдання або ігрові елементи, які вимагають від користувача певних зусиль або рішення певних проблем. Виклики можуть надихати користувачів до активної участі в діяльності та розвивати їх навички та знання.

5. Прогрес-бари - це інтерактивні елементи, які відображають прогрес користувача виконання завдань або досягнення метрик. Прогрес-бари можуть мотивувати користувачів до досягнення цілей та створювати відчуття задоволення від успіху.

6. Сюжет - це ігровий елемент, який надає користувачеві контексту та історії навколо завдання або діяльності. Сюжет може надихати користувачів до більш глибокої уваги до діяльності та досягнення цілей.

7. Соціальна гейміфікація - це використання ігрових елементів та механізмів в соціальних мережах, щоб надихати користувачів до взаємодії та співпраці. Соціальна гейміфікація може надати користувачам відчуття спільноти та допомогти створити позитивне середовище для взаємодії.

Методи гейміфікації прагнуть залучити природні людські інстинкти: конкуренція, досягнення, статус, самовираження, альтруїзм, розв'язання задач.[4]

В основі стратегії гейміфікації лежить винагородження за виконані завдання.

Методи гейміфікації відображають шляхи застосування ігрових механік та елементів гри для покращення певного процесу, продукту або послуги. Методи гейміфікації використовуються для залучення користувачів до виконання бажаної дії, підвищення мотивації, зниження відчуття монотонності та нудності.[5]

Використання методів гейміфікації в розробці систем навчання має декілька переваг:

1. Збільшення мотивації навчання: граючи в ігри, студенти стають більш зацікавленими та мотивованими до вивчення матеріалу.

2. Покращення засвоєння інформації: гейміфікація дозволяє студентам більш ефективно засвоювати новий матеріал та змінювати свої навички.

3. Розвиток навичок співпраці та комунікації: гейміфікація сприяє розвитку соціальних навичок, таких як співпраця та комунікація, що є важливим для успішної роботи у колективі.

4. Створення атмосфери розваги: гейміфікація дозволяє змінити атмосферу

навчання на більш розважальну та цікаву, що позитивно впливає на студентів та сприяє досягненню більш якісних результатів навчання.

5. Оцінювання прогресу: за допомогою гейміфікації можна легко відслідковувати прогрес студентів та оцінювати їх досягнення у навчанні.

Таким чином, використання методів гейміфікації в розробці систем навчання може позитивно вплинути на ефективність та результативність навчання, покращити мотивацію студентів та створити більш цікаву та розважальну атмосферу навчання.[6]

Один із основних плюсів використання методів гейміфікації в розробці систем навчання - це підвищення мотивації студентів до навчання. Гейміфікація може стимулювати більш активну участь у навчальному процесі, зокрема, через застосування елементів гри, які змушують студентів діяти, конкурувати та співпрацювати між собою.

Ще однією перевагою гейміфікації є можливість персоналізації навчання. Гейміфіковані системи можуть збирати дані про студентів та адаптувати матеріал навчання до їхніх потреб та рівня знань. Це дозволяє кожному студенту отримувати індивідуальний підхід та оптимальну складність завдань.

Крім того, гейміфіковані системи навчання можуть бути більш ефективними у зборі даних про успішність студентів, які можуть бути використані для покращення самого процесу навчання.[7]

Однак, слід пам'ятати, що гейміфікація не є універсальним засобом для поліпшення навчального процесу та має свої обмеження. Недостатнє використання гейміфікації або його невдалий дизайн можуть навпаки погіршити результати навчання. Тому важливо бути обережним та ретельно планувати та розробляти гейміфіковані системи навчання.[8]

Висновки. Використання методів гейміфікації в розробці систем навчання може допомогти збільшити мотивацію студентів до навчання та підвищити їхню зацікавленість у предметі. Елементи гейміфікації, такі як бейджі, ранги, очки та лідерборди, можуть бути успішно інтегровані в системи навчання та сприяти поліпшенню якості навчання.

Для ефективного впровадження методів гейміфікації в системи навчання необхідно забезпечити ретельний аналіз потреб студентів та врахувати їхні інтереси та переваги. Додатки для навчання, які використовують методи гейміфікації, повинні бути легкими та має мати зручний інтерфейс, щоб не засмучувати користувачів і забезпечити легкий доступ до навчального матеріалу. Важливо враховувати, що додаток повинен мати зрозумілу систему мотивації та нагород.

Загалом, використання методів гейміфікації в розробці систем навчання може бути ефективним інструментом для покращення якості навчання та підвищення мотивації студентів до навчання. Додаткові дослідження в цій області можуть сприяти подальшому розвитку та вдосконаленню систем навчання з використанням гейміфікації.

Список використаних джерел:

1. Burke, B. (2014). Gamify: How gamification motivates people to do extraordinary things. Bibliomotion.
2. Deterding, S., Dixon, D., Khaled, R., & Nacke, L. (2011). From game design elements to gamefulness: Defining "gamification". In Proceedings of the 15th International Academic MindTrek Conference: Envisioning Future Media Environments (pp. 9-15). ACM.
3. Hamari, J., & Sjöklint, M. (2015). Does gamification work?—A literature review of empirical studies on gamification. In Proceedings of the 2015 48th Hawaii International Conference on

- System Sciences (pp. 3025-3034). IEEE.
4. Landers, R. N., & Landers, A. K. (2014). An empirical test of the theory of gamified learning: The effect of leaderboards on time-on-task and academic performance. *Simulation & Gaming*, 45(6), 769-785.
 5. Lee, J. J., & Hammer, J. (2011). Gamification in education: What, how, why bother?. *Academic Exchange Quarterly*, 15(2), 1-5.
 6. Mekler, E. D., Brühlmann, F., Tuch, A. N., & Opwis, K. (2017). Towards understanding the effects of individual gamification elements on intrinsic motivation and performance. *Computers in Human Behavior*, 71, 525-534.
 7. Seaborn, K., & Fels, D. I. (2015). Gamification in theory and action: A survey. *International Journal of Human-Computer Studies*, 74, 14-31.
 8. Werbach, K., & Hunter, D. (2012). Gamification: How game elements motivate behavior. In *The gamification of learning and instruction: Game-based methods and strategies for training and education* (pp. 3-31). Pfeiffer.

ДОСЛІДЖЕННЯ АЛГОРИТМІВ ВНУТРІШНЬОІГРОВОЇ МОНЕТИЗАЦІЇ З ЕЛЕМЕНТАМИ РИЗИКУ

Пасечнік Максим Костянтинович

Здобувач вищої освіти факультета комп'ютерних наук
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Науковий керівник: Вечур Олександр Володимирович

ORCID ID: 0000-0001-9605-1475

кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри програмної інженерії,
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Постійно зростаюча залежність індустрії відеоігор від алгоритмів внутрішньоігрової монетизації привернула пильну увагу споживачів і регуляторів. Наприклад, практика продажу випадкового за ціною асортименту віртуальних предметів критикували за відсутність прозорості, оскільки перед покупкою лутбокса гравці не завжди знають можливі предмети, які вони можуть виграти, і їх відповідні ймовірності. Навіть у тих рідкісних випадках, коли список предметів та ймовірності доступні, немає жодних гарантій, що гра дійсно використовує цю інформацію під час випадкового витягування предмета, що, природно, призводить до проблеми довіри.

Лутбокси можна визначити як предмети у відеоіграх, які можна купити за реальні гроші, але які водночас мають рандомізовані винагороди. Лутбокси стали об'єктом ретельного вивчення, принаймні частково завдяки дослідженням, які свідчать про те, що витрати на лутбокс пов'язані з серйозними проблемами із азартними іграми як у підлітків, так і у дорослих [1]. Поширеність лутбоксів різко зросла з 2012 року, і їх часто можна знайти в іграх, прийнятних для дітей віком від 3 років[2].

Мета роботи полягає в тому, щоб теоретично переробити механізми лутбоксів, щоб зробити їх прозорішими та надійнішими. По суті, рішення представляє собою механізм лутбокса як розумний контракт, таким чином дозволяючи відеогрі викликати обчислювальні функції, які виконуються в тандемі з обчислювальними пристроями (вузлами) у мережі блокчейн.

Було припущено, що люди, як правило, не схильні до двозначності, тобто лотереям (наприклад, лутбоксам) з відомим розподілом ймовірностей щодо вірогідних результатів, часто віддається перевага перед лотереями, чиї ймовірності невідомі. Іншими словами, маючи два лутбокса з подібними предметами, гравець, ймовірно, оцінить лутбокс із відомим розподілом ймовірностей вище, ніж лутбокс, розподіл ймовірностей якого невідомий.

Було проведено теоретичний аналіз існуючої поведінки схем лутоксу, де воно було представлено як лотерея з можливим аналізом оцікуваної корисності та реакції потенційного користувача на ризик.

Дослідження було проведено в галузі веб-ігор, а саме їх складової - мікротранзакцій, яка є популярною сферою розробки програмного забезпечення для монетизації ігор. Був проведений аналіз цієї предметної області, в результаті чого були визначені вимоги до планування експерименту. Була розроблена схема взаємодії людини із розумним контрактом, а також теоретична схема, або псевдокод, запропонованого розумного контракту. Також були описані переваги моделювання мікротранзакцій лутбоксів за допомогою архітектури блокчейн.

Було проведено планування експериментальної частини дослідження:

- розроблено алгоритм, який кодує лутбокс як смарт-контракт, тобто розділення обчислень, необхідних для отримання випадкового предмету та деталей транзакції покупця, що створило прозорість механізму та можливість аудиту системи;

- обрано метрики для оцінки чесності алгоритму, а саме аналіз, чи є емпіричний розподіл предметів, придбаних одним гравцем статистично еквівалентним теоретичному розподілу предметів.

Було реалізовано три сценарії, які реалізували усі можливі поведінки користувачів. Нульові гіпотези для цих сценаріїв можна визначити як: «Немає суттєвої різниці між однокористувацькою та очікуваною частотами», «Нема суттєвої різниці між мультиплеєром і очікуваною частотою» та «Немає істотної різниці між спостережуваними та очікуваними частотами».

Було проведено експериментальні дослідження, під час якого для кожного із запропонованих сценаріїв було проведено тестове використання розумного контракту. Для визначення ідеального розміру вибірки, було використане значення, засноване на можливості отримання розмірів ефекту від 0,1, «малого» ефекту значення для тестів х-квадрат[3], в нашому випадку це значення - 963.

Наведені вище результати показують, що ми маємо вагомні докази того, що смарт-контракт функціонує правильно в експерименті на основі технології блокчейн. Результати від емпіричного розподілу елементів та тестів χ^2 показали, що жодний з сценаріїв не має доказів для відхилення відповідних нульових теорій.

Список використаних джерел:

1. Зендл, Д., Кернс, П., Барнетт, Х. та МакКолл, К. 2020. «Оплата за лутбоксы пов'язана з проблемами азартних ігор, незалежно від конкретних функцій, таких як виведення грошей і оплата за виграш». Комп'ютери в людській поведінці 102 (січень): 181–91. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2019.07.003>.
2. Зендл, Д., Мейєр, Р. та Овер, Х. 2019. «Підлітки та лутбоксы: зв'язки з проблемними азартними іграми та мотивами для покупки». Royal Society Open Science 6 (6): 190049. <https://doi.org/10.1098/rsos.190049>.
3. Cohen, J. (2013). Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences. Routledge, 2nd edition.

КОНТРОЛЬ ЗА АПАРАТНИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ МОБІЛЬНОГО ПРИСТРОЮ НА ОПЕРАЦІЙНІЙ СИСТЕМІ IOS ДЛЯ ВИКОНАННЯ ЗАДАЧ РОЗПІЗНАВАННЯ ОБРАЗІВ

Хрипунов Ілля Михайлович

здобувач вищої освіти факультету комп'ютерних наук
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Науковий керівник: Каук Віктор Іванович

канд. техн. наук, доцент, доцент кафедри програмної інженерії
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Можливість сприймати зовнішній світ у формі образів сприяє передумовам дослідження властивостей величезної кількості об'єктів завдяки ознайомленню з кінцевою їх кількістю, а об'єктивна ознака засадничої властивості образів допомагає створювати модель їх розпізнавання.

Образ являє собою певну структуру в системі класифікації, яка акцентує конкретну групу об'єктів за вибраними ознаками. Образи мають характерні властивості, які проявляються в тому, що знайомство з кінцевою кількістю явищ з одного числа множини дозволяє дізнаватися про будь-яку кількість його представників. Образи володіють об'єктивними властивостями в тому аспекті, що люди, які вчаться на різних матеріалах спостережень, переважним чином однаково та незалежно від інших поділяють одні й ті ж об'єкти за певними критеріями оцінювання.

Для того, щоб отримати можливість інтеграції моделі для розпізнавання образів в мобільний додаток для iOS необхідно використати додаткові бібліотеки. На сьогоднішній день найбільш популярними інструментами для реалізації даної задачі є бібліотека CoreML від компанії Apple та TensorFlowLite, що є продуктом компанії Google.

Отож, використовуючи один з вищезазначених інструментів, розробник отримує можливість реалізувати інтеграцію моделі машинного навчання у мобільний додаток і будувати бізнес логіку застосунку, базуючись на цьому. Наступним етапом розробки є підвищення ефективності роботи інтегрованої моделі. Адже розпізнавання образів є досить трудомісткою задачею, яку можна пришвидшити за рахунок використання особливостей апаратного забезпечення iOS пристрою.

У разі інтеграції моделі машинного навчання за допомогою CoreML, розробник отримує можливість використати GPU, CPU або ANE (Apple Neural Engine) девайсу для виконання задачі розпізнавання образів.

Apple Neural Engine (або ANE) — це тип NPU, що розшифровується як Neural Processing Unit. Це як GPU, але замість прискорення графіки NPU прискорює операції нейронної мережі, такі як згортки та множення матриць. Більшість нових iPhone та iPad мають Neural Engine, спеціальний процесор, який робить моделі машинного навчання дуже швидкими.

Під час створення екземпляру моделі для подальшого використання та передбачень за допомогою інструменту від Apple, необхідно створити відповідні конфігурації, в межах яких розробник отримує можливість визначити, які самі

частини апаратного забезпечення пристрою необхідно використовувати для обробки зображень. Ось список доступних налаштувань:

1. all (параметр, який дозволяє моделі використовувати всі доступні обчислювальні блоки, включаючи нейронні механізми);
2. cpuOnly (параметр, який обмежує дозволяє моделі використовувати лише ЦП);
3. cpuAndGPU (параметр, який дозволяє моделі використовувати обидва CPU та GPU, але не нейронний двигун);
4. cpuAndNeuralEngine (параметр, який дозволяє використовувати моделі як центральний процесор, так і нейронний механізм, але не графічний процесор).

Вибір налаштування на етапі конфігурацій моделі дає нам можливість контролювати її продуктивність та безпосередньо впливати на те, яке апаратне забезпечення буде використане системою для роботи моделі.

Контроль апаратного забезпечення за допомогою моделі TensorFlow Lite реалізовано за допомогою делегатів. Делегати дозволяють апаратне прискорення моделей TensorFlow Lite за допомогою вбудованих прискорювачів, таких як графічний процесор і процесор цифрових сигналів (DSP). За замовчуванням TensorFlow Lite використовує ядра ЦП, оптимізовані для набору інструкцій ARM Neon. Однак ЦП — це багатоцільовий процесор, який не обов'язково оптимізований для важкої арифметики, яка зазвичай зустрічається в моделях машинного навчання.

Для контролю апаратного забезпечення, що використовує модель доступний делегат GPU (можна використовувати як на Android, так і на iOS. Він оптимізований для запуску 32-розрядних і 16-розрядних моделей на основі плаваючої пам'яті, де є графічний процесор. Він також підтримує 8-розрядні квантовані моделі та забезпечує GPU продуктивність на рівні з їх версіями з плаваючою машиною.). Іншим доступним інструментом є делегат Core ML (для нових iPhone та iPad – для нових iPhone та iPad, де доступний Neural Engine, ви можна використовувати делегат Core ML, щоб прискорити роботу моделі для 32 або 16-розрядних моделей із плаваючою комою. Neural Engine доступний для мобільних пристроїв Apple з A12 SoC або вище).

Таким чином, вибір правильного делегату при роботі з TFLite дає розробнику можливість впливати на апаратне забезпечення для підвищення ефективності роботи моделі.

Висновки. Вирішення задачі розпізнавання образів набирає все більшу популярність і варіативність використання. Станом на теперішній час найбільш популярними інструментами на ринку мобільних додатків для реалізації даної задачі є бібліотека CoreML від компанії Apple та TensorFlow Lite, що є продуктом компанії Google. Щоб оптимізувати та пришвидшити роботу моделей машинного навчання в ході розпізнавання, необхідно правильно використовувати апаратне забезпечення пристрою. Для цього вищезазначені бібліотеки надають відповідні ресурси та можливості повного контролю. Таким чином, розробники отримують можливість реалізації задач детекції образів та можливість зробити даний процес максимально ефективним.

Список використаних джерел:

1. Заяць В. М., Камінський Р. М. Методи розпізнавання образів : Навч. посіб. для студ. Львів: Нац. ун-т "Львів. політехніка", 2004. 173 с.
2. Core ML Tools: сайт. URL: <https://coremltools.readme.io/docs> (дата звернення 10 березня 2022).
3. TensorFlow Lite: сайт. URL: <https://www.tensorflow.org/lite> (дата звернення 12 березня 2022).

ОГЛЯД СУЧАСНОГО ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЛЯ СТВОРЕННЯ ДОДАТКІВ ДОПОВНЕНОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Лисенко Максим Сергійович

аспірант кафедри інженерії програмного забезпечення
Державний університет «Житомирська політехніка», Україна

Технологія доповненої реальності в останні роки отримала широку популярність в різних галузях, таких як ігрова індустрія, освіта, медицина, виробництво тощо. Її використання дозволяє додавати віртуальні об'єкти до реального світу, що забезпечує нові можливості для взаємодії користувача з оточуючим середовищем.

Однак, для створення ефективних додатків доповненої реальності необхідно використовувати відповідне програмне забезпечення. У цій статті ми розглянемо основні підходи до програмування додатків доповненої реальності, технології, які використовуються для створення віртуальних об'єктів, а також найбільш поширені програмні засоби, які використовуються для розробки AR додатків.

Технологія доповненої реальності (англ. Augmented Reality, AR) - це технологія, яка дозволяє створювати віртуальні об'єкти та накладати їх на реальний світ. AR дозволяє взаємодіяти з навколишнім середовищем, додаючи віртуальні об'єкти до реальних. За допомогою доповненої реальності користувач може отримати більше інформації про навколишній світ, бачити складні об'єкти з різних кутів, віртуально моделювати процеси та багато іншого.

Технологія доповненої реальності почала розвиватися більше 50 років тому. Перші розробки в сфері AR були пов'язані з науковими дослідженнями та військовими цілями. Зараз технологія доповненої реальності є досить розвиненою та доступною. Розробники програмного та апаратного забезпечення продовжують працювати над вдосконаленням технології, щоб зробити її ще більш корисною та розповсюдженою. AR-технології можуть бути використані для створення інтерактивних навчальних матеріалів, візуалізації проектів та концепцій в дизайні, покращення процесів виробництва в промисловості та в багатьох інших цілях.

У технології доповненої реальності використовуються різноманітні пристрої, такі як смартфони, планшети, спеціальні пристрої (наприклад, Microsoft HoloLens [1]), які дозволяють бачити віртуальні об'єкти накладені на реальний світ. Крім того, для відтворення доповненої реальності використовуються різні технології: комп'ютерне зорове сприйняття, розпізнавання обличчя, розпізнавання мови, геолокація та інші.

Існує кілька категорій технології доповненої реальності, які відрізняються за способом взаємодії користувача з віртуальними об'єктами та їхнім розміщенням у реальному просторі. Основні категорії AR включають [2]:

- *Marker-based AR* (доповнена реальність з використанням маркерів) - ця категорія використовує маркери, які розміщуються у реальному світі та допомагають системі доповненої реальності розпізнати, де потрібно розмістити віртуальні об'єкти. Це дозволяє створити дуже точну доповнену реальність, але вимагає наявності маркерів у реальному світі.

- *Markerless AR* (доповнена реальність без використання маркерів) - ця категорія не використовує маркерів, а отримує інформацію про реальний світ з відеокамери та інших датчиків пристрою. Це дозволяє створити більш гнучку доповнену реальність,

але вона може бути менш точною.

- *Projection-based AR* (доповнена реальність на проекційних екранах) - ця категорія використовує проектори для розміщення віртуальних об'єктів на реальних поверхнях, таких як стіни або столи. Це дозволяє створити досить реалістичну доповнену реальність, але потребує наявності проекторів та відповідної техніки.

- *Superimposition-based AR* (доповнена реальність на основі накладання) - ця категорія використовує технологію накладання віртуальних об'єктів на реальний світ. Ця технологія дозволяє віртуальним об'єктам виглядати так, ніби вони є частинами реальності. Це може бути досягнуто за допомогою AR-окулярів, які дозволяють користувачам бачити реальний світ та віртуальні об'єкти, які на нього накладаються.

- *Outlining AR* (доповнена реальність на основі контурів) - ця категорія використовує технологію створення контурів реальних об'єктів та їхнє використання для створення віртуальних об'єктів. Це може бути досягнуто за допомогою AR-окулярів та камери, яка сканує оточуючий простір.

Крім того, існують інші категорії доповненої реальності, такі як *SLAM-based AR* (доповнена реальність на основі симуляції локації та картографування) та *мультимодальна доповнена реальність*, яка використовує різні технології, щоб створити доповнену реальність.

Програмне забезпечення технології доповненої реальності відповідає за створення віртуальних об'єктів та їхнє накладання на реальний світ. Основні елементи програмного забезпечення AR - це розпізнавання образів, розпізнавання маркерів, відстеження рухів та геолокація.

Розпізнавання образів дозволяє системі AR розпізнавати об'єкти в реальному світі та додавати до них віртуальні елементи. Розпізнавання маркерів використовується для створення віртуальних об'єктів, що відображаються відносно спеціальних маркерів, які знаходяться в реальному світі. Геолокація дозволяє AR системі створювати віртуальні об'єкти, пов'язані з певними географічними місцями.

Одним з ключових елементів програмної частини AR є алгоритми комп'ютерного зору. Ці алгоритми дозволяють AR-системі розпізнавати об'єкти та маркери в реальному світі, також виконувати інші завдання - визначення розмірів та форм об'єктів, розрізнення кольорів та текстур.

Іншим важливим елементом програмної частини AR є алгоритми відслідковування рухів. Ці алгоритми використовують датчики, такі як акселерометр та гіроскоп, для відслідковування рухів пристрою користувача. Деякі AR-платформи, наприклад ARKit, використовують додатково камеру для відслідковування місця розташування об'єктів в просторі [5].

Додатки доповненої реальності можуть бути написані з використанням різних мов програмування залежно від конкретної технології, платформи та потреб користувачів. Основні мови програмування, які використовуються для створення додатків доповненої реальності, такі: C++, Java, C#, JavaScript, Python.

Вибір мови програмування залежить від платформи, на якій буде працювати додаток, вимог до швидкодії, складності та функціональності програми, а також від професійного досвіду розробника.

ARToolKit і *OpenCV* є популярними програмними інтерфейсами (API) для розробки додатків доповненої реальності. Обидва інтерфейси забезпечують можливість розпізнавання маркерів і побудову віртуальних об'єктів на основі їх положення в реальному світі.

ARToolKit - це безкоштовна відкрита платформа для розробки додатків

доповненої реальності, що підтримується на різних операційних системах, включаючи iOS, Android та Windows. Інтерфейс надає розробникам можливість розпізнавати маркери та обчислювати їх позицію та орієнтацію в просторі, що дозволяє розміщувати віртуальні об'єкти відносно них [3].

OpenCV - це бібліотека комп'ютерного зору з відкритим вихідним кодом, яка забезпечує широкі можливості для розробки додатків доповненої реальності. Вона підтримується на різних платформах, включаючи Windows, Linux, Android та iOS. *OpenCV* надає розробникам інструменти для розпізнавання зображень та відео, що дозволяє створювати додатки доповненої реальності з розпізнаванням облич та відстеженням рухів [4].

Якщо розробникам потрібні додаткові можливості, то вони можуть використовувати такі програмні інструменти, як *ARKit*, *ARCore*, *Vuforia*, *Unity* або *Unreal Engine*, які забезпечують більш продуктивний та розширений функціонал для розробки додатків доповненої реальності.

ARKit - це фреймворк для розробки додатків доповненої реальності, який був розроблений компанією Apple для платформи iOS. *ARKit* забезпечує можливість розробляти додатки AR, які використовують камеру і датчики пристрою для відстеження руху та розміщення 3D-об'єктів у реальному світі. *ARKit* відомий своєю точністю та швидкістю відстеження руху [5].

ARCore - платформа для розробки додатків доповненої реальності від Google. *ARCore* забезпечує можливість розробляти додатки AR для пристроїв Android та iOS. Ця платформа використовує камеру, сенсори і зорові технології для відстеження руху та розміщення 3D-об'єктів у реальному світі [6].

Vuforia - це програмна платформа для розробки додатків доповненої реальності, яка дозволяє розробникам створювати додатки AR для різних пристроїв, включаючи Android, iOS, Windows та Unity. *Vuforia* використовує комп'ютерне зорове відстеження для розпізнавання об'єктів у реальному світі, що дозволяє розміщувати 3D-об'єкти у просторі [7].

Unity - це інтегроване середовище розробки програмного забезпечення, яке включає доповнену реальність. *Unity* має велику кількість готових компонентів та бібліотек, що дозволяє розробникам швидко створювати складні додатки [8].

Unreal Engine - це популярний двигун для розробки ігор та доповненої реальності. *Unreal Engine* має велику кількість готових компонентів та бібліотек, а також надає можливості для використання штучного інтелекту та машинного навчання в розробці додатків з доповненою реальністю [9].

Програмні платформи *ARKit*, *ARCore*, *Vuforia*, *Unity* та *Unreal Engine* дозволяють розробникам створювати складні додатки з доповненою реальністю, використовуючи різні технології, такі як мапування середовища, відстеження руху, розпізнавання об'єктів та багато іншого.

Висновки:

Технологія доповненої реальності стає все більш популярною у різних сферах, таких як освіта, медицина, реклама, туризм та інші. Завдяки програмному забезпеченню, додатки доповненої реальності можуть допомогти покращити якість життя, зробити навчання більш цікавим та ефективним, забезпечити більш точну діагностику та лікування в медицині, а також допомогти підвищити продуктивність та ефективність у виробничих процесах.

Зараз існує безліч програмних платформ та мов програмування, які дозволяють створювати додатки доповненої реальності для різних пристроїв. Крім того, розвиток хмарних технологій та швидкість Інтернету дають можливість зменшити

навантаження на мобільні пристрої та забезпечують масштабованість додатків доповненої реальності.

Програмне забезпечення доповненої реальності є ключовим фактором успіху технології, оскільки саме воно відповідає за інтерактивність та реалістичність додатків. Розвиток програмного забезпечення доповненої реальності є невід'ємною частиною розвитку технології загалом та забезпечить нові можливості для взаємодії людини з навколишнім світом.

Список використаних джерел:

1. Microsoft Corporation. Microsoft HoloLens 2. URL: <https://www.microsoft.com/en-us/hololens/hardware> (дата звернення 03.05.2023).
2. Бабюк, Н. П., & Марущак, А. В. (2022). Порівняльна характеристика типів доповненої реальності. СТАН, ДОСЯГНЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ І ТЕХНОЛОГІЙ, 208. Вилучено з: https://ontu.edu.ua/download/konfi/2022/Conference_abstract-IT-21-22-04-22.pdf#page=208.
3. Ben Vaughan and Phil Lamb. (2022). ARToolKit. URL: <http://www.artoolkitx.org/> (дата звернення 03.05.2023).
4. OpenCV team. (2022). OpenCV. URL: <https://opencv.org/> (дата звернення 03.05.2023).
5. Apple Inc. (2022) ARKit. URL: <https://developer.apple.com/augmented-reality/arkit/> (дата звернення 03.05.2023).
6. Google. (2022). ARCore. URL: <https://developers.google.com/ar> (дата звернення 03.05.2023).
7. PTC. (2022). Vuforia. URL: <https://www.ptc.com/en/products/vuforia> (дата звернення 03.05.2023).
8. Unity Technologies. (2022). Unity MARS. URL: <https://unity.com/products/mars> (дата звернення 03.05.2023).
9. Epic Games. (2022). Unreal Engine Documentation. Augmented Reality Overview. URL: <https://docs.unrealengine.com/4.26/en-US/SharingAndReleasing/XRDevelopment/AR/HandheldAR/AROverview/> (дата звернення 03.05.2023).

СЕКЦІЯ XIII. СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ, МОДЕЛЮВАННЯ ТА ОПТИМІЗАЦІЯ

ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІНОМІАЛЬНОЇ ЛОГІСТИЧНОЇ РЕГРЕСІЇ ПРИ ПОБУДОВІ СКОРИНГОВИХ МОДЕЛЕЙ

Савіна Світлана Станіславівна

ORCID ID: 0000-0003-0227-7081

канд. екон. наук, доцент кафедри математичного моделювання та статистики
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Україна

Водзянова Наталія Костянтинівна

старший викладач кафедри математичного моделювання та статистики
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Україна

Кредитний скорінг – це система оцінювання потенційного позичальника банку на основі його анкетних даних (якщо позичальник вперше звертається за кредитом) та даних його кредитної історії (якщо клієнт отримував кредити раніше). Всю отриману інформацію переводять у бали, на основі яких робиться висновок стосовно надійності (чи ненадійності) позичальника та доцільності надання кредиту. Деякий час, для проведення кредитного скорінгу, застосовувались скорингові карти. В таких картах за кожним пунктом інформації про позичальника призначалась відповідна кількість балів. Загальна сума балів визначала рівень надійності позичальників [1]. Сучасним трендом у кредитному скорінгу є розробка скорингових моделей на основі застосування методів математичного моделювання. З усього різноманіття математичного апарату, який застосовується при побудові скорингових моделей, найбільш поширеними є логістична регресія, дерева рішень, нейронні мережі та машинне навчання [2, 3].

Дане дослідження є продовженням розробки скорингової моделі на специфічному масиві початкових даних, більшість з яких представлена фіктивними змінними.

Наявна банківська інформація представлена за допомогою трьох кількісних показників та семи якісних.

До кількісних показників відносяться – вік позичальника, строк кредиту, стать, до якісних – цільове призначення кредиту, тривалість зайнятості на момент кредитування, кредитна історія, наявність коштів на поточному картковому рахунку, наявність депозитів, наявність нерухомого майна, рівень кваліфікації позичальника.

Найбільш поширеним підходом при використанні якісних показників є перетворення їх у кількісні за допомогою введення фіктивних змінних. Наприклад, такий показник, як цільове призначення кредиту має чотири рівні: автокредитування, соціальне кредитування, придбання побутової техніки та інші напрямки кредитування. Для кожного рівня вводиться фіктивна змінна. Сума всіх чотирьох змінних за одним спостереженням дорівнює одиниці, тому одночасно в модель можна вводити лише три фіктивні змінні четверта – є базовою.

Таким чином у модель введено всі якісні чинники описані за допомогою 19 фіктивних змінних. У вибірці присутня інформація стосовно 300 ненадійних позичальників та 700 надійних.

На основі проведеного нами дослідження [4] встановлено, що кращі результати класифікації можливо отримати на основі застосування логістичної регресії, яка включає 9 достовірних параметрів з 19. Одним з показників якості такої моделі є матриця класифікацій, яка для побудованої моделі наведена в табл.1.

Таблиця 1

Матриця класифікацій для логістичної регресії з достовірними параметрами

Співвідношення фактичних та розрахованих за моделлю значень	Значення «1» розраховані за моделлю	Значення «0» розраховані за моделлю
Фактичні значення «1»	TR = 661	FP = 39
Фактичні значення «0»	PN = 232	TN = 68

Наведена матриця класифікацій свідчить про те, що модель краще визначає надійних позичальників (клас надійних позичальників позначено «1») та схильна до того, що у більшості випадків оцінює позичальників, як надійних. Для того, щоб підвищити якість моделі було використано поліноміальну (multinomial) логістичну регресію [5]. Таку модель можна розглядати як узагальнення моделей бінарного вибору. Коли оцінюється модель бінарного вибору, залежна змінна може приймати лише одне значення (0 або 1) з множини альтернатив, і побудова моделі включає одне рівняння, за яким здійснюється розрахунок імовірності прийняття однієї з альтернатив. Якщо ж існує, наприклад, три альтернативи, то побудова моделі вимагає наявності двох рівнянь, і т.д. Узагальнюючи процес ідентифікації моделі множинного вибору, можна відмітити, якщо маємо m альтернатив, то для визначення використовуються $(m - 1)$ рівнянь.

Для наведених початкових даних, використовуючи результати моделі бінарного вибору з попереднього дослідження, всі об'єкти було розбито на наступні три категорії: надійні позичальники, ненадійні позичальники та позичальники, яких можна вважати надійними при дотриманні певних умов. Такими умовами можуть бути, наприклад, наявність поручителів при отриманні кредиту, наявність значної суми коштів на поточному картковому рахунку, наявність застави тощо. Для виділення категорій результати бінарного вибору були розподілені наступним чином: якщо розрахункове значення за логіт-моделлю перевищувало 0,7, то позичальник відноситься до категорії 3 – надійний, якщо значення бінарної моделі знаходиться у межах від 0,5 до 0,7 – категорія 2, тобто позичальнику можна надавати кредит при наявності додаткових умов, якщо результати логістичної регресії давали значення менше 0,5, то позичальник вважається ненадійним і відноситься до категорії 1. На основі виділених категорій проведено обчислення за поліноміальною логістичною регресією. У моделі застосовувались 9 факторів, які були достовірними для бінарної регресії. За результатами поліноміальної моделі всі параметри залишаються достовірними з надійністю понад 99%. Якість проведеної класифікації відображена в табл. 2.

Таблиця 2

Результати класифікації поліноміальної логістичної регресії

Номер класу	Правильно класифіковані об'єкти, %	Не правильно класифіковані об'єкти, %
1	78,5	21,5
2	81,3	18,7
3	90,6	9,4

Порівняння результатів поліноміальної моделі з результатами бінарної моделі вказує, що якість класифікації суттєво зростає. Всі класи позичальників визначаються з точністю, яка у найгіршому випадку перевищує 78%, тоді як для бінарної моделі, цей показник склав 23%.

Таким чином запропонована модель дає високі результати класифікації та може бути адаптована до багатьох випадків практичної банківської діяльності, оскільки дає можливість регулювати розподіл позичальників на класи у відповідності до особливостей умов певної банківської установи.

Список використаних джерел:

1. Кузнєцова Н.В. (2017). Розробка скорингових карт для аналізу ризиків банківської діяльності Реєстрація, зберігання і обробка даних. Т. 19, № 4, 35–44. doi: <https://doi.org/10.35681/1560-9189.2017.19.4.142920>.
2. Akter, S., Hassan, M. K., & Mamun, M. A. (2021). Machine learning-based credit scoring: A systematic review and future research agenda. *Journal of Business Research*, 129, 786-797. doi: 10.1016/j.jbusres.2021.05.018.
3. Li, S., Liu, H., & Ma, J. (2020). Deep Credit Scoring: Using Deep Neural Networks to Improve Credit Scoring Models. *Journal of Big Data Analytics*, 5(1), 1-19. doi: 10.1186/s40537-019-0261-0.
4. Савіна С.С., Водзянова Н.К. (2023). Побудова моделі оцінки ймовірності дефолту позичальників на основі якісних показників Розвиток наукової думки постіндустріального суспільства: сучасний дискурс: матеріали III Міжнародної наукової конференції, м. Львів, 28 квітня, 2023 р., Міжнародний центр наукових досліджень. Вінниця: Європейська наукова платформа, 192, 103-105. doi: 10.36074/mcnd-28.04.2023.
5. Chris Brooks (2014). *Introductory Econometrics for Finance*. Cambridge University Press, New York, 716.

СЕКЦІЯ XIV. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА СИСТЕМИ

FAKERSJS ДЛЯ СТВОРЕННЯ ТЕСТОВИХ ДАНИХ

Мілюченко Андрій Андрійович

здобувач вищої освіти математичного факультету спеціальності «Системний аналіз»
Університет «Ужгородський національний університет», Україна

Савчин Мирослав Володимирович

здобувач вищої освіти математичного факультету спеціальності «Системний аналіз»
Університет «Ужгородський національний університет», Україна

FakerJS – це opensource бібліотека, яка дозволяє генерувати величезну кількість підроблених, але реалістичних, даних для тестування та розробки. Може використовуватись для:

1. Модульного тестування
2. Тестування продуктивності
3. Створення демонстраційних проектів
4. Роботи без завершення backend частини

Розглянемо на прикладі unit тесту для реєстрації нового користувача у системі. З клієнтської частини, через форму реєстрації користувача, відправляється POST запит на створення нового акаунту. На backend частині є функція **registerUser**, яка при валідних даних користувача потрібна повернути новий акаунт. У разі не коректних даних або відсутності одного з полів, функція повинна повертати відповідну помилку. Валідні дані користувача повинні містити такі поля fullname, email, phone, password.

Створемо unit тест для функції **registerUser** за допомогою бібліотеки **jest**

```
const { faker } = require("@faker-js/faker");

describe("registration", () => {
  it("should create new user", () => {
    const user = {
      fullname: faker.name.fullName(),
      email: faker.internet.email(),
      phone: faker.phone.number(),
      password: faker.internet.password(),
    };

    expect(() => registerUser(user)).not.toThrow();
  });

  it("should throw error, because not all fields are filled", () => {
    const user = {
      fullname: faker.name.fullName(),
      email: faker.internet.email(),
      password: faker.internet.password(),
    };

    expect(() => registerUser(user)).toThrow();
  });
});
```

Вхідним параметром для нашої функції є об'єкт з даними користувача, тому треба створити підробного користувача з полями, які потрібні для створення користувача на серверній частині за допомогою об'єкту `faker`, обираючи відповідні для нашого юзера.

У першому тесті створимо валідного користувача і перевіримо за допомогою функції `expect(() => registerUser(user)).toThrow()` чи функція працює правильно і не повертає помилки.

У другому тесті створимо невалідного користувача і перевіримо чи функція поверне нам помилку про невалідність отриманих даних.

```
registration
✓ should create new user (3 ms)
✓ should throw error, because not all fields are filled (7 ms)
```

Рис. 1. Результати тестів

Як можемо побачити, всі тести пройшли, а це значить, що `faker` згенерував правильно відповідних користувачів.

Висновки. `FakerJS` – це потужна бібліотека, яка дозволяє створювати тестові дані, що допомагає в розробці та тестуванні програмного забезпечення. Генерування випадкових даних є важливою складовою тестування програмного забезпечення, оскільки дозволяє перевірити, як програма буде працювати з різними типами вхідних даних

Список використаних джерел:

1. `FakerJS`. Початок роботи. Вилучено з: <https://fakerjs.dev/>.
2. `Jest`. Початок роботи. Вилучено з: <https://jestjs.io/uk/>.

ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ПОПЕРЕДЖЕННЯ МЕТЕОРОЛОГІЧНИХ РИЗИКІВ

Хобор Олексій Романович

ORCID ID: 0000-0002-3210-036X

аспірант

Національний Університет "Львівська Політехніка", Україна

Сеник Андрій Петрович

ORCID ID: 0000-0002-3210-036X

канд. фіз.-мат. наук, доцент, доцент кафедри прикладної математики

Національний Університет "Львівська Політехніка", Україна

Литвин Василь Володимирович

ORCID ID: 0000-0002-9676-0180

Д-р. техн. наук, професор, завідувач кафедри інформаційних систем та мереж

Національний Університет "Львівська Політехніка", Україна

Метеорологічні явища мають неабиякий вплив на життя кожної людини. Вона впливає на самопочуття людей, зачіпає багато сфер їх діяльності та інтересів. Така інформація має ще й стратегічний характер, надаючи можливість передбачити багато факторів, здатних у конкретний момент вплинути на спосіб життя людей певної території. В роботі запропонована інформаційна система попередження про настання метеорологічних ризиків.

Прогноз погоди ж дозволяє не тільки дізнатися, як поводитиметься природа за вікном найближчим часом. Важливість точності прогнозу погоди обумовлена наступними причинами.

- Ця інформація дозволяє запобігти трагедіям під час стихій, оскільки не кожна погода благодать. Адже будь-яка стихія (будь то повінь, ураган чи цунамі) загрожує людському життю. А непоінформованість щодо її наближення багатьох позбавляє можливості врятуватися. Тому від точності прогнозу погоди іноді безпосередньо залежать людські життя.

- Така інформація є інструментом економічної ефективності певної території. Адже підвищення рівня життя населення в будь-якому регіоні багато в чому залежить від того, як його підприємства зможуть мінімізувати втрати від впливу несприятливих погодних умов та максимізувати користь від сприятливих факторів. І чим точніший прогноз погоди для певної території дадуть метеорологи, тим ефективнішим буде комплекс розроблених там запобіжних заходів, які дозволяють значно скоротити збитки від негативного впливу навколишнього середовища у всіх сферах економіки.

- Ця інформація є необхідною для цивільної та військової авіації, для будь-якого виду флоту. Без неї неможливе пересування ні повітрям, ні морем, ні океаном. Крім того, ці дані дозволяють планувати будь-які подорожі. Кожна людина, скориставшись джерелами телерадіомовлення або Інтернет-ресурсом, може дізнатися, чи буде здійснено його рейс, яка погода очікує в тому чи іншому місці земної кулі.

- Відомості про майбутні природні умови є важливими і при організації різних свят, фестивалів, що проводяться на відкритому повітрі. Адже такі заходи іноді мають не лише регіональне, а й державне (а іноді й міжнародне) значення.

• У реальному житті життя звичайна людина не може передбачити як поведеться природа в певний період часу. Виконання цих функцій покладено на метеорологічні служби, які з огляду на безліч факторів намагаються передбачити будь-які атмосферні явища.

Багато людей при найменшій зміні погоди відчувають нездужання: спека, раптове похолодання чи шалений злива - будь-який каприз природи раптом перетворюється на справжнє випробування для здоров'я. Так організм дає зрозуміти, що людина є метеозалежна. Відомо, що природні фактори відчутно впливають на самопочуття людини. Атмосферний тиск, температура повітря, вологість, геомагнітна обстановка і навіть спалахи на сонці мають прямий вплив на виникнення самих різних неприємних симптомів. Така реакція організму на погодні зміни вважається метеочутливістю особи.

Відповідно до інформаційних джерел, близько третини чоловіків і майже 50% жінок страждають підвищеною чутливістю до зміни погодних умов. Погіршення самопочуття є серйозна проблема для дорослої людини, коли під час зміни погоди особа не може зосередитися на роботі, не здатна належним чином виконувати складні завдання і приймати відповідальні рішення.

Для студентів, більшість з яких є практично здорові молоді люди, згідно інформаційних джерел, найбільш біотропного, тобто надаючого найбільший вплив на організм, фактором є атмосферна температура. Причому, всупереч поширеним уявленням, не різкі її стрибки, а плавні зміни з періодом в декілька днів - приблизно стільки в кожній місцевості зазвичай «гостює» циклон або антициклон. І слідом за цими хвилями зміни температури змінюється і середній рівень артеріального тиску, особливо систолічного. Наприклад, похолодання взимку з +5 до -15 градусів може проявитися як зміна середнього рівня систолічного артеріального тиску з 105 до 120 мм рт.ст., тобто на 15 одиниць.

На підставі вищесказаного є актуальним створення інформаційної веб-орієнтованої платформи для прогнозування метеорологічних змін і відповідних ризиків погіршення самопочуття особи [1,2]. Така інформаційна веб-орієнтована платформа допоможе людям з метеозалежністю бути готовим до будь-яких метеорологічних аномалій. Це, своєю чергою, призводить до захищеності, оскільки особа буде знати, наприклад, що очікується відхилення від норми атмосферної температури чи атмосферного тиску, вона підготується до певного типу загроз.

В мережі Інтернет наявні і доволі активно використовуються сервіси Dark Sky Forecast, Open Weather API, ApiMedic, які пропонують розширений метеопрогноз та належну медичну діагностику симптоматики окремих осіб.

В роботі наведена структура та алгоритм дії інформаційної веб-орієнтованої платформи, яка може бути застосована для передбачення та відстеження метеозалежних ризиків (рис. 1).

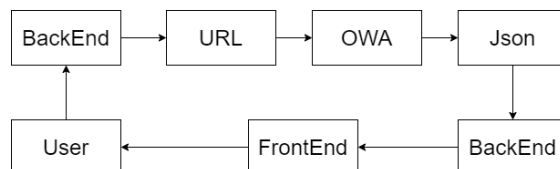

Рис. 1. Блок-схема отримання та відображення даних

Використовуючи мову програмування Python, інтегрованого середовища розробки PyCharm by JetBrains, фреймворк Django, створено інформаційну веб-орієнтовану платформу для прогнозування та попередження метеорологічних

ризиків (рис. 2).

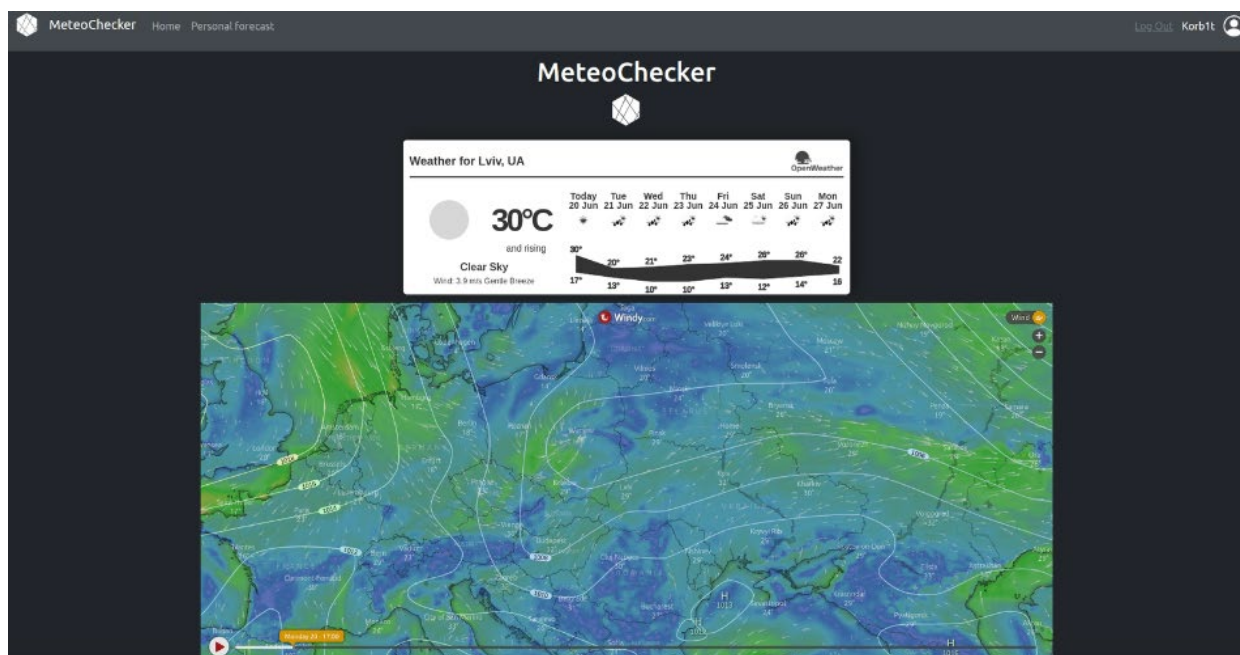

Рис. 2. Головна сторінка інформаційної веб-орієнтованої платформи

Висновки. Таким чином, для забезпечення безпеки, максимальної комфортабельності та економічної стабільності сучасній людині просто потрібний точний прогноз погоди. В результаті виконання роботи, розроблено, у вигляді веб-орієнтованого додатку, інформаційну систему для передбачення та застереження метеорологічних ризиків зміни самопочуття для метеозалежних осіб.

Список використаних джерел:

1. Khobor O. R. Usage of information technologies to prevent meteorological risks // Четверта наукова конференція студентів з прикладної математики: збірник наукових праць (Львів, 23 червня 2022 р.). – 2022. – С. 19–21.
2. Сенік А. П., Хобор О. Р., Ліщинська Х. І., Сокульська Н. Б. Врахування факторів метеозалежності самопочуття військовослужбовців в процесах управління військами // Збірник тез доповідей Міжнародної науково-технічної конференції "Перспективи розвитку озброєння та військової техніки Сухопутних військ" (Львів, 14 травня 2021 р.). – 2021. – С. 253–254.
3. О. Хобор. Інформаційна система прогнозування метеорологічних ризиків для метеозалежних осіб // 79-та Студентська науково-технічна конференція: збірник тез доповідей, жовтень 2021 р., Львів. – 2021. – С. 253–254
4. Ліщинська Х. І., Сенік А. П., Хобор О. Р., Севериненко Д. Ю. Прогнозування метеорологічних ризиків зміни самопочуття військовослужбовців з використанням інформаційних технологій // I МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ТЕХНІЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ "Системи і технології зв'язку, інформатизації та кібербезпеки: актуальні питання і тенденції розвитку" 25 – 26 листопада 2021 року. – 2021. – С. 195.

КРОСПЛАТФОРМНА ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА ДЛЯ ПЕРСОНАЛІЗОВАНОГО ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ

Севериненко Данило Юрійович

ORCID ID: 0000-0002-1708-316X

аспірант

Національний Університет "Львівська Політехніка", Україна

Сеник Андрій Петрович

ORCID ID: 0000-0002-1614-512X

кан. фіз.-мат. наук, доцент, доцент кафедри прикладної математики

Національний Університет "Львівська Політехніка", Україна

Науковий Керівник: Пукач Петро Ярославович

ORCID ID: 0000-0002-0359-5025

д-р. техн. наук, професор, директор ІМФН, професор

Національний Університет "Львівська Політехніка", Україна

Питання обліку та аналізу особистих фінансів є важливою частиною життя кожної людини. Кожен з нас хоче досягти успіху в житті і бути заможною людиною. Для досягнення успіху часто не вистачає фінансової грамотності. Зростання матеріальних благ багато в чому залежить від того, наскільки людина розумно використовує ресурси, і розпоряджається грошима.

У нинішньому стрімкому світі, наповненому різноманітними способами витрачання грошей, різними підписками та агресивною рекламою, люди часто не усвідомлюють, де вони втрачають кошти.

Незважаючи на те, що ринок наповнений різноманітними програмами, які мають допомогти вам керувати фінансами, більшість із них мають ті чи інші недоліки, особливо для українського ринку. Присутність, конкуренція та кількість користувачів у таких додатках як Mint, Simplifi, PocketGuard, вказує на високий попит на подібного роду системи. Та їхня сфокусованість на зарубіжних ринках, зокрема ринку США, робить їх майже не можливими для користування на території України.

Виходячи з вищевикладеної інформації, можна з упевненістю сказати, що створення додатку, який допомагає людям керувати особистими фінансами, але при цьому є ефективним на українському ринку, є вкрай важливим.

Проаналізувавши вищезгадані додатки, можна дійти до висновку, що невід'ємною частиною цих систем є кросплатформність. Присутність застосунків на різноманітних платформах значно покращує досвід користування системою, та робить її більш гнучкою дозволяючи користувачу взаємодіяти з нею у будь-який момент. Існує багато популярних інформаційних технологій для розробки мобільних, настільних та веб-додатків. З них варто виділити такі програмні каркаси як Django, Flask та Flutter. Django та Flask у поєднанні з веб технологіями, зокрема JavaScript, CSS та HTML, дозволяють створити систему, доступ до якої можна отримати з будь-якого пристрою за допомогою веб-браузера. Завдяки адаптивному веб-дизайну веб-програми можуть адаптуватися до різних розмірів екрана та роздільної здатності, що робить їх придатними для використання на багатьох платформах. Програмний каркас Flutter в свою чергу дозволяє розробникам написати код один раз і розгорнути програму на кількох платформах, таких як Android та iOS. Також Flutter підтримує

можливість створення веб-додатку та настільного застосунку, що значно зменшує кількість коду, який потрібно підтримувати, та полегшує відлагодження у процесі розробки.

У сукупності з такими хмарними технологіями Amazon Web Services, Google Cloud Platform, або Microsoft Azure, а також використовуючи архітектуру мікросервісів, можлива розробка надійної інформаційної кросплатформної системи, яка є масштабованою, гнучкою та простою в обслуговуванні.

Висновки. Тож, підводячи підсумки варто зазначити, що розробка кросплатформної системи для особистого фінансового аналізу є актуальною для ринку України. За результатами аналізу інформаційних технологій, можна дійти висновку що використання програмного каркасу Flutter значно полегшує процес розробки такої системи.

Список використаних джерел:

1. Marco L. Napoli (2019). Beginning Flutter: A Hands On Guide to App Development. ISBN: 978-1-119-55082-2.
2. Django Vs Flask Vs Node: Which Framework To Select URL: <https://www.softwaretestinghelp.com/django-vs-flask-vs-node/>.

СИСТЕМА ЗАХИСТУ ЦИФРОВИХ ДАНИХ В РАМКАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПІДСИСТЕМИ «КАФЕДРА» ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Стурчак Максим

здобувач вищої освіти Фізико-технічного інституту
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут» ім. Ігора Сікорського, Україна

Науковий керівник: Гальчинський Леонід

ORCID ID: 0000-0002-3805-1474

канд. техн. наук, доцент, доцент кафедри інформаційної безпеки
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут» ім. Ігора Сікорського, Україна

Вступ

У сучасному світі діяльність університетів, як і всіх інших інституцій публічної діяльності, немислимий без використання інформаційних систем та онлайн-платформ для зберігання та обміну даними. Однак зі збільшенням обсягу цифрової інформації зростають також і інформаційні загрози, причому як загрози витіку інформації із-за зловмисних дій, так і недосконалості систем захисту[1].

Академічні установи, такі як університети, зберігають конфіденційні дані, які повинні бути захищені від несанкціонованого доступу. Сюди входять персональні дані студентів і співробітників, результати досліджень, службові документи і тому подібні речі. Тому створення систем захисту цифрових даних як з боку внутрішніх чинників, так і загроз з Інтернету стає все більш важливим і актуальним завданням. Ці системи мають забезпечити безпеку та цілісність даних, а також запобігатимуть їх витоку та крадіжці.

Розроблені на протязі десятиліть інформаційні системи для вищих навчальних закладів, які у західних стандартах іменуються як Academic Information Systems(AIS), мають автоматизувати процеси обміну даними в підрозділах університету на усіх щаблях від ректорату до рівня кафедри. Насправді повністю цей функціонал реалізований на рівні ректорату та деканату але вони часто нехтують рівнями кафедра-факультет і кафедра[]. Ще одним з факторів, який посилює рівень інформаційних загроз, породжений тим, через певні проблеми в нечіткості вимог до таких систем питання безпеки не обговорюється. В деяких рішеннях не враховувалась можливість несанкціонованого доступу з боку мережі [3].

AIS в таких вищих навчальних закладах України: Національний аерокосмічний університет, Національний технічний університет України "Київський політехнічний інститут імені Ігора Сікорського" – це закриті системи, інформація про функціональну повноту цих систем автоматизації навчального процесу не доступна [3].

Отже, існуючі системи автоматизації роботи ВНЗ вирішують не всі задачі, не відповідають стандартам Міністерства освіти і науки України, мають недоліки в системі безпеки. З нашої точки зору основним недоліком існуючих систем можна назвати відсутність системного підходу в питаннях кібербезпеки, а також архітектуру, котра ускладнює подальшу підтримку AIS[4].

Існуючі рішення

Перш ніж розглядати проблеми захисту інформації в цілому для AIS необхідно

предметно розглянути стан і технології обробки даних на різних її щаблях. Як вже зазначалося на рівнях ректорату і деканату в цілому досягнуто прийнятний рівень автоматизації, то на рівні кафедри цього стверджувати не можна. Проведений аналіз показав суттєві недоліки в організації та обробці даних на рівні викладач-кафедра та рівні кафедра-факультет, що приводить до невиправданого дублюванням даних, несвоєчасного їх подання, численним помилкам. та викликають зайву витрату часу і зусиль як у менеджерів навчального процесу, так і у викладачів. Це викликано несистемним напівручним підходом при обробці даних на рівні викладач-кафедра, бо існуючі інформаційні системи для AIS приділяли надто мало уваги цьому рівню. При цьому за останні роки розроблено ряд систем, метою, яких є автоматизація на рівні кафедри, зокрема такі як система CAMPUS в Національному технічному університеті України ім.Ігора Сікорського, або ІС «Електронний університет» у Хмельницькому національному університеті, які частково частково вирішують проблему автоматизації на рівні кафедри. Проте такі рішення не охоплюють в цілому інформаційний обмін в межах кафедри та обмін інформацією між кафедрою та деканатом. Відтак це не дає можливості коректно поставити питання про систему захисту даних як таких, та цифрових зокрема.

Інформаційна модель кафедри

Задля того щоб коректно поставити питання про відповідну систему захисту цифрових даних треба спочатку проаналізувати структуру і зміст інформаційних потоків, які забезпечують проведення навчального процесу, який і є основною функцією кафедри. Вирішення цієї задачі було б значно спрощене при наявності типових, або принаймні загальновизнаних рішень у побудові інформаційної підсистеми для кафедри в рамках загальної AIS ВНЗ. Оскільки такі рішення, принаймні у відкритих джерелах, відсутні спочатку потрібно розробити інформаційну модель кафедри. В результаті обслідування були виділені наступні сутності, які визначають навчальний процес які проводить кафедра:

- Завідувач кафедри
- Заступник завідувача кафедри
- Деканат
- Заступник Декана
- Менеджер - Кадровик
- Менеджер - Плановик
- Менеджер - Диспетчер
- Викладач
- Куратор
- Студент

Деякі сутності виконують менеджерські функції, інші є виконавці і це треба враховувати при розробці інформаційної моделі розмежування доступу. Все має бути відображено за допомогою зв'язків, які повністю описують дії які мають виконуватися цими сутностями. Коротко опишемо сутності та зв'язки для сутностей, які мають найбільше зв'язків:

1. Деканат
 1. Регламентация работ кафедры
 2. Мониторинг заходов контролю навчального процесу
 3. Формування груп
 4. Визначення списків потоків
2. Завідувач кафедри
 1. Визначення освітніх програм,

2. Контроль навчального процесу викладачами кафедри
3. Делегування обов'язків заступникам
4. Делегування повноважень менеджерам занапрямами
5. Призначення кураторів
3. Заступник завідувача кафедри
 1. Створює списки потоків
 2. Робота з вибілковими дисциплінами
4. Контроль
 1. Календарний контроль
 2. Поточний контроль
 3. Сесія
 4. Ректорський контроль
5. Менеджер - кадровик
 1. Співпраця з відділом кадрів для забезпечення роботи персоналу кафедри
 2. Співпраця з вченою радою факультету при проведенні конкурсів викладачів
6. Менеджер - плановик
 1. Аналіз освітніх програм
 2. Аналіз викладацького складу
 3. Робота з даними про фінансування кафедри
 4. Створення навантаження на викладачів
 5. Робота з нормативними документами
7. Менеджер - диспетчер
 1. Створення розкладу занять для груп та віртуальних груп за допомогою взаємодії з іншими менеджерами та викладачами
 2. Створення розкладу сесії для груп та віртуальних груп за допомогою взаємодії з іншими менеджерами та викладачами.
8. Викладач
Викладає дисципліну.
 1. Забезпечення нормативно-методичних документів дисциплін
 2. Оцінювання студентів в поточному контролі
 3. Оцінювання студентів в календарному контролі
 4. Оцінювання студентів в сесії
 5. Проведення занять за визначеними дисциплінами
 6. Взаємодія зі студентами
 7. Доручення на розміщення нормативних документів
9. Дисципліна
Дисципліна може бути обов'язковою або вибірковою. Вибіркові дисципліни обирають студенти та надсилають свій вибір заступнику, а він в свою чергу надсилає вибір методисту для формування віртуальних груп і створення навантаження на викладача.
10. Студент
Вивчають дисциплін. Входить у склад груп.
 1. Вивчає дисципліни
 2. Взаємодія з викладачами
 3. Вибір вибілкових дисциплін
 4. Взаємодія з куратором групи
 5. Участь у ректорських контролях
11. Група

Групи можуть бути офіційними і віртуальними. Кожен студент обов'язково входить у склад офіційної групи та одночасно може належати декільком віртуальним групам у залежності від обраної дисципліни.

12. Куратор

Куратор є викладачем, який має виконувати шаступні завдання:

1. Проведення виховних заходів
2. Забезпечення розробки індивідуальних планів студентів
3. Взаємодія з групами
4. Забезпечення участі студентів групи у ректорському контролі.
5. Взаємодія на звернення студентів.
6. Взаємодія з деканатом.

Після наповнення кожної сутності відповідними атрибутами та визначення властивостей відносин була створена ER-модель, на основі якої була отримана реляційна модель для розробки бази даних ІС кафедри. Проте такий класичний підхід не дає відповіді яким чином має бути вирішене питання про захист цифрових даних, які використовуються у навчальному процесі кафедри.

Очевидно, що тут спочатку треба визначитись з політикою безпеки, яка була б релевантна до діяльності кафедри.

Більшість даних, які циркулюють на рівнях викладач-кафедра та кафедра-факультет потрапляють до категорії інформації з обмеженим доступом (ІОД). Для ІОД доступ має бути чітко визначеним, тобто потрібно встановлювати, ким та де, за яких умов та в яких обсягах може здійснюватися використання даної інформації. Таке розмежування обумовлюється тим, що користувачі АІС відрізняються за професійними інтересами, а також мають різні рівні компетенції при роботі з даними.

Професійна спільнота кібербезпеки виробила три класи політик безпеки. Дискреційний контроль доступу (DAC) - це модель контролю доступу, за якої власник об'єкта контролює дозволи на доступ до об'єкта. У недискреційному контролі доступу, що називається обов'язковим контролем доступу (MAC), дозволи обробляються системою, а не власником об'єкта. Об'єктам у цих системах присвоєні маркери безпеки, які визначають, хто має до них доступ. Маркер містить необхідний рівень допуску, який часто коливається від несекретних до секретних, таємних, цілком таємних тощо. Користувачі системи призначаються рівні дозволу. Певний час політики DAC і MAC існували як єдино визнаними, що можуть описати політику доступу, доки 1992 року, Ферайоло та Кун виділили новий клас політики безпеки[5]. Його назвали контроль доступу на основі ролей (RBAC), в якому користувачу надаються дозволи доступу об'єкти опосередковано – через ролі.

RBAC виявився більш гнучким, ніж MAC або DAC, що дозволило застосовування для інформаційних систем суб'єктів публічного характеру, зокрема для університетів. Уніфікована мова моделювання (UML) може використовувати для визначення політик RBAC.

Визначення схеми захисту цифрових даних кафедри на основі RBAC

Загальна ідея рольового захисту передбачає різні варіанти його реалізації, зокрема:

- Плоска модель RBAC
- Ієрархічна модель RBAC
- Модель RBAC з обмеженням
- Ієрархічна модель RBAC

На Рис. показана всі компоненти моделі RBAC у найбільш загальному вигляді

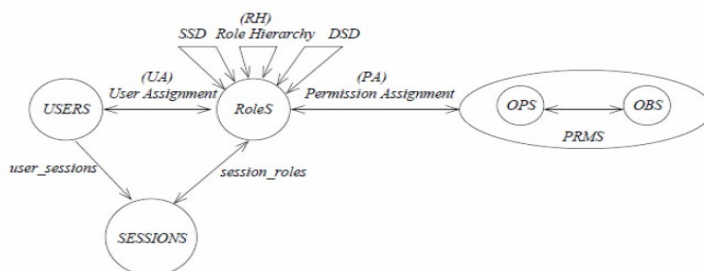

Рис. 1. Загальна схема компонент RBAC

Компоненти (або сутності) на Рис. 1 пояснюються наступним чином. Користувач(**USERS**) визначається як окрема особа, програмний агент або інший суб'єкт в організації. Роль(**ROLES**) є функцією в цій організації. Операція(**OPS**) - це подія виконання дії над захищеним ресурсом системи. Дозвіл (**Permission Assigned**) представляє дозвіл на виконання операції. Нарешті, дозволи ролей(**Permission Role**) призначаються ролям і створюються так звані привілеї.

Аналіз предметної області забезпечення навчального процесу показав, що інформаційну схему для кафедри, описаної вище, тепер можна відозмінити з врахуванням теорії рольового доступу. При цьому набір сутностей скорочується за рахунок багатозначного виконання ролей Викладач, Методист, Група. Наприклад для модуля "Блок оперативного управління", набір ролей буде наступним:

- Деканат
- Завідувач кафедри
- Контроль
- Викладач
- Дисципліна
- Група
- Студент
- Методист

В цьому наборі сутностей ми бачимо джерело обмежень – Деканат, оскільки саме він виставляє форми та часові інтервали звітності, а також джерело ієрархії – Завідувач кафедри, оскільки за статутом ВНЗ він безпосереднім керівником викладачів та методистів.

Для реалізації бази даних з врахуванням ролей можна скористатись інструментами вже вбудованими у сучасних СУБД. Зокрема такими можливостями володіє популярна СУБД MySQL. На Рис. 2 показано візуальний дизайн бази даних з врахуванням ролей:

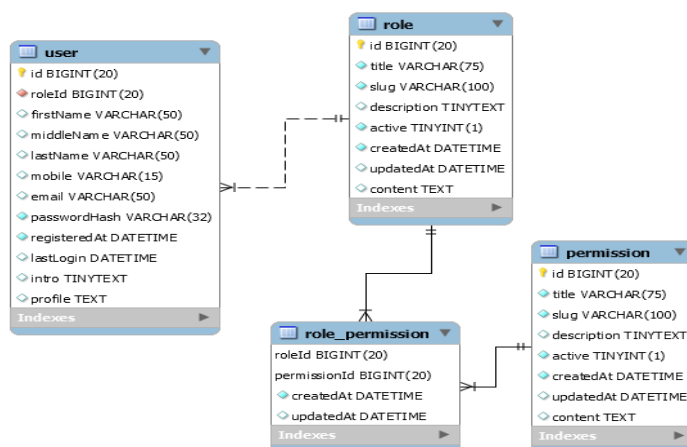

Рис. 2. Візуальний дизайн бази даних з врахуванням ролей в MySQL

NIST передбачає для RBAC враховувати обмеження розподілу обов'язків (SOD). Ці обмеження можуть бути двох видів: - статичні SOD (SSD) – запобігання конфлікту інтересів які виникають, коли користувач отримує дозволи, та динамічні SOD – обмеження на ролі які не можна активувати в межах одного сеансу користувача. Так що Деканат виступає в ролі джерела динамічних SOD, а джерелом статичних SOD додатково до джерела ієрархії ще виступає Завідувач кафедри. MySQL підтримує статичні та динамічні SOD, причому статичні SOD вбудовані в сервер. Вони завжди доступні для надання обліковим записам користувачів і не можуть бути скасовані. Динамічні SOD можна реєструвати та скасовувати під час виконання. Проблема ієрархії ролей в MySQL реалізується через успадкування ролі за допомогою рекурсивного відношення в таблиці Roles, зробивши посилання ролі на інший запис як показано на Рис.3.

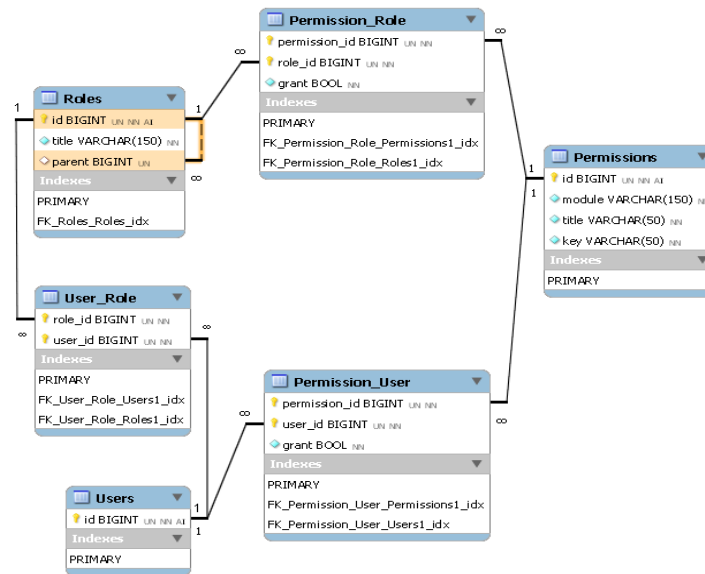

Рис.3. Схема реалізації ієрархічного відношення в MySQL

Список використаних джерел:

1. Cheng, E. C., & Wang, T. (2022). Institutional strategies for Загальнаcybersecurity in higher education institutions. *Information*, 13(4), 192.
2. В. О. ЛЮБЧАК, et al. Методологічні основи створення, впровадження і розвитку інтегрованої інформаційної системи управління університетом. 2015. <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/47881>.
3. Ю. А. Коцюк, Ю. О. Данилець // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»: науковий журнал. – Острог: Вид-во НУ«ОА», травень 2016. – № 1(29). – С. 71–75.
4. Соловей, Б. В., & Гальчинський, Л. Ю. (2020). Реалізація інформаційної безпеки для модуля «Кафедра» інформаційної системи університету на основі рольової політики доступу. https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/50917/1/%28202-205%29_Solovey.pdf.
5. David Ferraiolo (NIST), Richard Kuhn (NIST) Role-Based Access Controls: Conference 15th National Computer Security Conference (NCSC), October 13-16, 1992, Baltimore, Maryland, United States.

СУЧАСНА ІНФОРМАЦІЙНА ЕКОНОМІКА НА МАРШІ: ДАМОКЛІВ МЕЧ ПОСТКОВІДНОЇ РЕКОНСТРУКЦІЇ

Білоцерківець Володимир Вікторович

ORCID ID: 0000-0002-6740-4611

Донбаська державна машинобудівна академія, Україна

Науковий керівник: Єнікєєв Олександр Фанілович

д-р. техн. наук, доцент, зав. каф. інтелектуальних систем прийняття рішень

Донбаська державна машинобудівна академія, Україна

Пандемія COVID-19 стала потужним ударом по світовій економіці, призвівши до тектонічних змін у споживчих звичках, кардинально трансформувачи консумаційні набори, поховавши в споживчому розумінні одні товари та послуги й спровокувавши ажіотажний попит на інші. Катастрофічне падіння попиту на послуги компаній івент-індустрії, ресторанного бізнесу, продукції глем-промисловості чи індустрії розваг межувало з вибухоподібним зростанням попиту на продукцію фармацевтичної промисловості, на послуги віддаленого кемпінгу, на виробництво медичних масок та послуг швидкої доставки споживчих товарів.

Серед реципієнтів вигод пандемії особливо вирізняється масштабами отриманих економічних вигащів та суспільної значущості сучасна інформаційна економіка. Фактично спостерігалось концептуальне утвердження пророкованого ще у далеких 70-х роках ХХ століття «інформаційного суспільства» А. Лаборіта [1, С. 16] як нової реальності. В багатьом у цих умовах одержали підтвердження і ідеї М. Кастельса [2] щодо настання інформаційної ери, що супроводжується всеохоплюючим підсиленням ролі інформаційного чинника, який починає відігравати визначальну роль в трансформаціях у суспільній матерії, стаючи ініціатором, інструментом та інститутом каскадної цифровізації самого соціуму, надання цифровізаційного забарвлення соціально-економічним відносинам.

Не викликає сумніву, що інформаційна економіка й в попередні часи відіграла важливу роль в реалізації стратегій економічного розвитку, експліцитному розгортанні нової економіки як самостійного явища. Але ця роль була підлеглою, опосередкованою – так завдяки інформаційним технологіям нова економіка демонструвала у «вищій мірі продуктивне зростання» [3] та асоціювалась з інформаційною та цифровою економікою як її компонентним наповненням [4]. Натомість пандемія вивела сучасну інформаційну економіку на чільні позиції, підкресливши її статус драйвера економічного розвитку у похмурому світі рецесії.

Реконструкція глобальної економіки в 2021-2022 роках в значній мірі є заслугою саме інформаційної економіки. Широке впровадження інформаційних технологій у виробництво, служби доставки, формування, розвиток та стрімке поширення численних платформ онлайн-навчання [5] тощо стали запобіжником занурення економіки у тривалу кризу. Водночас несподівано раптове відкриття нових ринків стало підмогою зростання компаній, зосереджених в інформаційній економіці, ресурсною базою для подальшого масштабування здобутих успіхів.

Втім не слід ототожнювати перемоги глобального проекту виключно з перемогами сучасної інформаційної економіки. Її роль фундаментально важлива, в певній мірі конститууюча, але подібного швидкого відновлення глобальної економіки та піднесення її нової та інформаційної складовою не відбулось би за відсутності

активної державної політики.

Агресивна державна експансія на фіскальному фронті, підтримана поновленням широкого застосування політики «вертолітних грошей» створили передумови купірування економічної кризи, формування додаткового попиту з боку споживачів. Останні, в умовах розширення ресурсної бази, спрямували свій попит не тільки на споживчі блага, але й на інвестиційні, сприяючи прискореному розвитку найбільш перспективних секторів економіки, серед яких важливе місце належить інформаційній економіці.

Проте завершення пандемії COVID-19, програми постковідної реконструкції глобальної та національних економік, висування на перший план викликів іншого ґатунку, а насамперед, інфляції, ставлять під загрозу подальший безхмарний розвиток інформаційної індустрії. Виробники, що звикли жити у світі від'ємних ставок відсотків, шаленого інвестиційного попиту, змушені будуть дещо пригальмувати свої апетити. Все це посилює занепокоєння щодо розвитку найближчим десятиліттям венчурного підприємництва у сфері інформаційних технологій, а значить і щодо можливостей майже «конвеєрного» продукування нових технологій, товарів, послуг в інформаційній економіці. Зрозуміло, що розвиток інформаційної економіки не зупиниться, але постковідна реконструкція глобальної економіки може виявитись потужним демпфером на його шляху.

Список використаних джерел:

1. Білоцерківець В.В. Нова економіка: зміст та еволюція. Дніпропетровськ. Січ, 2013. 366 с.
2. Castells M. The Rise of the Network Society, The Information Age: Economy, Society and Culture, Vol. I. Wiley-Blackwell, 2000. URL: https://deterritorialinvestigations.files.wordpress.com/2015/03/manuel_castells_the_rise_of_the_network_societybookfi-org.pdf. (дата звернення: 5.05.2023).
3. Temple J. The assessment: the New Economy. Oxford review of economic policy. 2002. Vol. 18. P. 241-264.
4. Piazolo D. The new economy and the international regulatory framework. Kiel Working Papers, 2001. No 1030.
5. Чаплінський В.Р., Кушнір О.К. Особливості цифровізації економіки та її значення у сучасному світі. Ефективна економіка. 2023. № 4 URL: <https://nauka.com.ua/index.php/ee/article/view/1431/1441> (дата звернення: 4.05.2023).

СЕКЦІЯ XV. ФІЛОЛОГІЯ ТА ЖУРНАЛІСТИКА

PSYCHOLINGUISTICS: THEORETICAL EXPERIENCE

Anastasiia Kulish

ORCID ID: 0000-0002-5634-0034

PhD Student of Borys Grinchenko Kyiv University, Lecturer at the
Department of Philology, Translation and Strategic Communication
National Academy of the National Guard of Ukraine, Ukraine

The term "psycholinguistics" was first used in the article by the American psychologist N. Pronko [4] "Language and psycholinguistics" (1946). Nowadays there are several definitions of psycholinguistics in the scientific literature. One of them was proposed by psychologist Charles Osgood [3] in 1954: "Psycholinguistics is a science that studies the processes of encoding and decoding a speech message." Here, speech processes are not correlated with the language system, and with a person and its psyche. With this approach, the subject of psycholinguistics is the processes of production (generation) and perception of speech in comparison with the physiological and mental state of the participants of communication.

The theoretical foundations of a number of studies carried out in modern psycholinguistics can be found in the works of linguists of the 19th century, who initiated the psychological direction in linguistics (linguistics). Among them are Wilhelm von Humboldt, Oleksandr Potebnia, Ivan Baudouin de Courtenay, Ferdinand de Saussure, Lev Scherba and other scientists whose works laid a psychological understanding of language and human speech activity.

Psycholinguistics by object coincides with linguistics (language as a system of signs), by subject - with psychology (processes of generation and perception of language means (speech)) [1, p. 34]. Psycholinguistics studies speech as an active, purposeful and motivated activity, its functions, motives, connection with thinking; studies the mechanisms of speech, its types, addressee of speech, speech intention, internal speech processes, code transitions, the ratio of speech and thinking in speech activity; development of language ability, processes of mastering native and foreign languages [1, p. 33].

Considering this approach, S. Kuranova [2] chooses the following tasks of psycholinguistics: development of general theoretical models of speech generation and perception; study of the probabilistic structure of speech processes; research of verbal associations; certain factors in speech recognition; research and description of children's speech; studying the problems of psycholinguistics of the text; development of general theoretical problems of ethno-psycholinguistics and problems of speech and influence; the study of the phenomenon of language personality [2, p. 9].

Currently, general scientific, linguistic, physiological and psychological methods are used in psycholinguistics. General scientific methods include analysis, synthesis, comparison, observation, self-observation, experiment. Using physiological methods, they study the qualities of mental processes that are the basis of speech activity. Linguistic methods (comparatively-historical, comparative, stylistic, etc.) are characterized by the fact that with their help speech activity is studied as a result, and not as a process.

Psycholinguists often use experimental psychological methods and associative psychological methods. Also, methods and theories of communication are used in psycholinguistics (for example, in the schools of Ch. Osgood), and interdisciplinary methods (discourse analysis, conversational and pragmalinguistic analyses) [2, p. 34].

Modern psycholinguistics is characterized by a generalized study of all aspects of speech activity. This approach takes into account the interaction of units speech (text) and units of speech activity (discourse). Therefore, there is a shift of scientific interest from the study of minimal linguistic units to patterns of human communication, features constructions of discourse and genre-linguistic specificity of its actualization. When applying discourse analysis in psycholinguistics, it is important to determine the type and variety of discourse. Traditionally, oral discourse is defined by the channel of information transmission, which is mainly related to acoustic channel, and written discourse, which manifests itself visually. Written discourse is distinguished by a higher degree of formalization and planning, and is fully realized in its information trace – the text.

Psycholinguistics throughout its existence as a science researched speech. The result of such studies was the creation of models and theories of speech generation and perception, as well as a thorough study of the processes of perception and evaluation of text. In psycholinguistics, speech is also studied as speech activity, and as a result of this activity.

References:

1. Kalmykova, L.O., Kalmykov G.V., Lapshina, I.M., Kharchenko, N.V. (2008). Speech psychology and psycholinguistics. Study guide for students of higher educational institutions. K.: Pereyaslav Khmelnytskyi Pedagogical Institute, in "Fenix". 245 p. URL https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/05/Kalmykova_Psykholohiia-movlennia-i-psykholinhvistyka.pdf.
2. Kuranova, S. I. (2012). Basics of psycholinguistics. Tutorial. Kyiv, "Akademiia" Publishing Center. 208 p. URL https://library.udpu.edu.ua/library_files/441193.pdf.
3. Osgood, Charles E. (1954). Psycholinguistics: A survey of theory and research problems. Waverly Press Inc Baltimore. 203 p. URL https://www.academia.edu/50704965/Psycholinguistics_A_survey_of_theory_and_research_problems.
4. Pronko, N. H. (1946). Language and psycholinguistics: a review. Psychological Bulletin, 43(3), 189–239. <https://doi.org/10.1037/h0056729>.

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ ДИПЛОМАТІЯ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Ольхович-Новосадюк Марія Миколаївна

ORCID ID: 0000-0002-2659-1633

асистент кафедри іноземних мов факультету міжнародних відносин
Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

Вважається, що слово *дипломатія* вперше використано 1645 року в Англії. Пізніше, у 1693 році відомий німецький філософ, математик і мовознавець Лейбніц опублікував працю «Зведення дипломатичного права», де було вжито латинське слово *diplomaticus*, яке з того часу почало означати «той, що стосується міжнародних відносин». Термін *дипломатія* у сучасному розумінні вперше запропонував Франсуа де Кальєр, видатний французький дипломат доби Людовика XIV, у своїй книзі «Про способи ведення переговорів з монархами», опублікованій 1716 року [8].

У наш час термін *дипломатія* істотно розширив діапазон своїх значень, які варіюються в залежності від контексту та від виду дипломатії (економічна, публічна, культурна, валютна, воєнна, превентивна, кулуарна тощо). Багатьма відомими дипломатами та науковцями *дипломатія* розглядається саме як наука міжнародних відносин та мистецтво ведення переговорів [3].

Етимологія українського слова *дипломатія* датується XVII ст. і виводиться від *диплом* через посередництво латинської мови від грецького слова *δίπλωμα* «аркуш, документ, складений удвоє» [5] – так називалися здвоєні навосковані дощечки з нанесеним на них текстом, які видавалися посланцям як документи, що підтверджували їхні повноваження (у сучасному розумінні *вірчі грамоти*).

«Словник української мови» подає такі значення слова *дипломатія*: 1) «діяльність уряду та спеціальних органів зовнішніх зносин щодо здійснення зовнішньої міжнародної політики держави» // «дипломатичні представники певної держави»; 2) *перен.* «тонкий розрахунок, хитрування, спрямовані на досягнення якої-небудь мети» [1].

У «Словнику іншомовних слів» О. С. Мельничука наведені дві дефініції слова *дипломатія*: 1) «офіційна діяльність глав держав, урядів та спеціальних органів зовнішніх зносин щодо здійснення зовнішньої політики й захисту прав та інтересів держави за кордоном; 2) «мистецтво досягти своєї мети методами, притаманними дипломатові» [6].

Зафіксовано такі синоніми до слова *дипломатія*: *зовнішньо-політична діяльність; інтриги, махінації, маневри*; (з живої мови) *такт, тактовність, витриманість*; (фамільярно) (*хитра*) *політика*, (у фразеології) *сприт, хитрування*; (вжито okazіонально) *мудрість, глузд, розсудливість* [4].

«Повний словник антонімів української мови» Л. М. Полюги не містить гніздового слова *дипломатія* чи його похідних [3].

Виявлено цілу низку дериватів до слова *дипломатія*: іменники – *дипломатичність, дипломат, дипломатка, дипломатика* «допоміжна історична дисципліна, що вивчає походження, форму і зміст офіційних і приватних актових джерел»; прикметники – *дипломатичний, недипломатичний, дипломатський* «який стосується дипломата, належний йому» (наприклад, *дипломатський дар*); прислівники – *дипломатично, недипломатично*; дієслово – *дипломатничати* (те саме, що *розводити дипломатію*). [1, 6, 9, 10].

Слово *дипломат* має три різних значення: 1) «службова особа, що займається

дипломатією”; 2) *перен.* “особа, яка вміло, тонко, тактовно діє в стосунках з іншими”; 3) *розм.* “невелика плоска валіза” [6].

Виявлено також складені слова-derivати *топ-дипломат*, *політико-дипломатичний*, *економіко-дипломатичний*, *військово-дипломатична (академія)*, *воєнно-дипломатична (система)*, а також скорочені форми *диппошта*, *дипкур’єр*, *дипмісія*, *диппредставник*, *дипкорпус*.

У лексикографічних джерелах ідентифіковано фразеологізм *дипломатію розводити* “діяти обережно, не розкриваючи своїх намірів”. Приклад: [Мотря:] «Піду-таки до них додому та у старої Замаренчихи розпитаю. І справді, чого ж тут **дипломатію розводити?**» (З. Мороз) [1, 2].

Виявлено цілий ряд усталених словосполучень з прикметником *дипломатичний*, а саме *дипломатичний акт* “письмовий текст, який вручається або надсилається органами зовнішніх зносин однієї держави органам зовнішніх зносин іншої держави”; *дипломатичний імунітет* “сукупність прав і привілеїв, якими користуються іноземні дипломатичні представники в тій державі, де вони акредитовані”; *дипломатичний корпус* “сукупність акредитованих при уряді якої-небудь країни представників інших країн”; *дипломатичний ранг* “особливі звання, присвоювані співробітникам дипломатичних представництв і відомств закордонних справ”; *дипломатичний агент* “особа, уповноважена для зносин і переговорів з іноземним урядом”; *дипломатичний протокол та етикет*; *дипломатичний паспорт*; *дипломатичний представник*; *дипломатичний прийом* тощо [1, 6].

Висновок. Проведено аналіз засобів вербалізації та структури концепту ДИПЛОМАТІЯ в українській лінгвокультурі на матеріалі системних даних мови, а саме етимологічних, тлумачних і фразеологічних словників, а також словників дериватів, синонімів та антонімів. Встановлено, що слово *дипломатія* походить від грецького слова διπλωμα “аркуш, документ, складений удвоє”. Виявлено три лексикографічні дефініції слова *дипломатія*: 1) “діяльність уряду та спеціальних органів зовнішніх зносин щодо здійснення зовнішньої міжнародної політики держави” 2) “дипломатичні представники певної держави”; 3) “тонкий розрахунок, хитрування, спрямовані на досягнення якої-небудь мети”. У словниках до слова *дипломатія* зафіксовано понад 10 синонімів, жодного антоніма, порядку 20 дериватів, у тому числі складених слів та скорочених форм, та 1 фразеологізм. Ідентифіковано ряд усталених словосполучень *дипломатичний акт*, *дипломатичний імунітет*, *дипломатичний корпус*, *дипломатичний ранг* та інші.

Список використаних джерел:

1. Білодід, І. К., & Бурячок, А. А. at al. (Ред.). (1971). Словник української мови. (Т.2). Наукова думка. Вилучено з: <http://sum.in.ua/s/dyplomatiya>.
2. Білоноженко, В. М. at al. (2003). Фразеологічний словник української мови. Наукова думка.
3. Губерський, Л. В., & Вергун, В. А. at al. (Ред.). (2004). Українська дипломатична енциклопедія. (Т. 1). Знання України.
4. Караванський, С. (2000). Практичний словник синонімів української мови. Українська книга.
5. Мельничук, О. С. (Ред.). (1985). Етимологічний словник української мови (Т.2). Наукова думка.
6. Мельничук, О. С. (Ред.). (1974). Словник іншомовних слів. Українська Радянська Енциклопедія.
7. Полюга, Л. М. (2006). Повний словник антонімів української мови. Довіра.
8. Сагайдак, О. П. (2006). Дипломатичний протокол та етикет. Знання, 2006.
9. Словники України онлайн. <https://uk.worldwidedictionary.org>.
10. Словопедія. <http://slovopedia.org.ua/32/53396/30639.html>.

СЕКЦІЯ XVI. ПЕДАГОГІКА ТА ОСВІТА

THE USE OF MIND MAPPING IN TEACHING AND LEARNING PROFESSIONAL ENGLISH FOR STUDENTS' CRITICAL THINKING

Kruk Alina Anatoliivna

Candidate of Philological Sciences, Senior Lecturer of the Department of Foreign Languages
Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohienko University, Ukraine

The development of critical thinking among students of higher education is significant nowadays. According to Nadiia Navolokova, it enables students to “think mobile, to choose the only correct solution to a problem; to be opened to the perception of others’ opinions and at the same time principled in defending one’s position” [1, p. 57]. If students know how to think critically, this implies that they can freely handle any issue, make proper decisions, and are able to create clear contentions of the issues.

The use of innovative approaches in teaching / learning a foreign language is mentioned in the works of such scientists as T. Buzan, B. Buzan, S.P. Hillar, J. Nast, K. Hodlevska, R. Hryshkova, O. Huliaieva, Yu. Ivashchenko, T. Kaliuzhna, O. Klochko, Yu. Kobiuk, I. Kozhemiakina, Yu. Krasyllyk, S. Lutsenko, L. Milto, N. Navolokova, O. Ohienko, L. Petrechuk, Yu. Radchenko, O. Rud, H. Shvachych, O. Sobolenko, V. Tolstoi, H. Yefremova and others. Scientists center on different instructive innovations and various educational technologies in modern educational fields, but there is no comprehensive analysis for the use of complex tasks that are required for the development and improvement of critical thinking in foreign language teaching and learning. That is why it became relevant for our research.

In order to learn how to think critically, you can use a lot of different training exercises, especially mind mapping. Such a technique helps to develop creative skills, associative thinking, concentration of attention, generating ideas, promotes the development of the ability to organize information, which is useful not only for learning, but also in student’s everyday life and professional activity. Silvina P. Hillar investigating Mind Mapping with FreeMind states that “Mind maps are also a great cognitive tool that can be used to arrange and organize information when studying or presenting students with a new topic” [3, p. 6]. That’s true. With associative maps, you can learn new topics, analyze and evaluate information, and develop creativity.

Mind mapping can be considered as an innovative technology, as it provides an opportunity to use new methods and approaches in English practice. Tony Buzan notes that “Mind Maps are particularly adaptive for reading, revising, note-taking and planning for exams efficiently. They are invaluable for gathering and ordering information, and for identifying the key trigger words and facts” [2, p. 139]. Mind maps allow to create interactive and easy-to-understand maps of knowledge, which facilitates the process of memorizing and understanding information.

The use of associative mind maps in teaching and learning English is really effective because it helps to organize ideas, concepts and information into logical groups and make

them more accessible for perception and memorization. With the help of their usage students significantly enrich their vocabulary, improve grammar skills, develop critical thinking and become communicative in different professional fields.

References:

1. Наволокова Н. П. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій. Х.: Вид. група "Основа", 2009. 176 с.
2. Buzan T. The Buzan study skills handbook. The short cut to success in your studies with mind mapping, speed reading and winning memory techniques. Essex, Harlow: Pearson Education, 2006. 191 p.
3. Hillar S. P. Mind Mapping with FreeMind. Birmingham : Packt Publishing, 2012. 129 p.

АСПЕКТИ ВИХОВНОЇ РОБОТИ З УЧНІВСЬКОЮ МОЛОДДЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Алексєєва Тетяна Миколаївна

кандидат географічних наук, доцент, доцент

Обласний коледж «Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А.С. Макаренка» Полтавської обласної ради, Україна

У теперішній час, коли Україна завдяки зусиллям своїх героїв: військових, волонтерів, медичних працівників відстоює незалежність і територіальну цілісність, ідея патріотичного виховання молоді набуває першочергової важливості. Це пояснюється тим, що патріотизм є найвищою цінністю будь-якого суспільства, оскільки любов до вітчизни, повага до свого народу сприяють саморозвитку, розкриттю творчих здібностей, успішній реалізації у професійній сфері [1, с. 26]. Тому, враховуючи виклики сьогодення, система освіти повинна орієнтуватися на гармонійний всебічний розвиток особистості, виховання національної самосвідомості, любові до рідної країни, почуття гордості за неї і свій народ, поваги до його традицій і історії, бажання працювати задля блага і процвітання України і готовності захищати рідну землю.

З огляду на вимоги безпеки більшість школярів країни зараз навчаються у онлайн-форматі, який позбавлений живого спілкування і є більш одноманітним, тому перед освітянами виникає нова проблема – зробити освітньо-виховний процес цікавим і емоційним, для чого потрібно постійно здійснювати пошук нових інформаційно-комп'ютерних технологій для підвищення його ефективності. Одним з таких засобів навчання і виховання учнів є веб-квест.

Проблемі національно-патріотичного виховання підростаючого покоління присвячено цілу низку праць і розробок вітчизняних науковців. На питанні про роль патріотичного виховання молоді в умовах воєнного часу акцентував увагу у своїх наукових працях Устименко П. [1]. Кравченко А., Сахно М. вважають важливим напрямком патріотичного виховання молоді активне пізнання історичного минулого нашого народу, багаті української культурної спадщини, що є основою для збереження історичної пам'яті, повернення до національних витоків, без яких не можливі розбудова незалежної України і її інтеграція у європейське співтовариство [2, с. 74]. Роль церкви у духовному вихованні молоді висвітлено у наукових статтях Карпова І., який підкреслює важливість релігійних традицій у житті нашого народу, на їх основі ґрунтується гуманне відношення до рідної природи, до своїх співвітчизників і людей-представників інших націй [3, с. 222]. Вивченню музичного мистецтва як засобу патріотичного виховання учнівської молоді присвячено наукові праці Гарбузюк Т., Мурсамітової І., які вказували на те, що основою національної самосвідомості є етнічна самосвідомість, яка добре відчувається у своєрідності української народної пісні [4, с. 254].

Веб-квесту як засобу навчання в умовах дистанційного формату приділяється багато уваги у сучасних публікаціях дослідників у галузі педагогічних наук. Кононець Н. вивчав веб-квест у контексті ресурсно-орієнтованого навчання студентів - розробляв методичні рекомендації щодо створення веб-квесту, критерії оцінювання виконання завдань веб-квесту, організаційні аспекти його проведення і підготовки [5, с. 140-142]. Мельниченко Р. акцентувала увагу на значенні веб-квестів для розвитку творчих здібностей студентів – гнучкості та оригінальності мислення,

здатності генерувати нові ідеї [6, с. 148]. Авторами проаналізовані можливості технології веб-квесту для підвищення загальної ерудиції учнів і встановлення міжпредметних зв'язків на уроках біології. Особливості використання технології веб-квесту на уроках української літератури вивчалися Мхитарян О., Олійник О. [7].

Вивчення останніх публікацій з даної теми свідчить про те, що більшість наукових розробок присвячено впровадженню веб-квестів у навчальний процес, у той же час застосування їх у виховній роботі висвітлено недостатньо і потребує подальшого дослідження.

Метою даної роботи є вивчення методичних засад застосування технології веб-квесту у національно-патріотичному вихованні учнівської молоді для підвищення його ефективності.

В ході роботи розв'язувалися такі завдання.

1. Аналіз наукових джерел з питання патріотичного виховання учнів в умовах воєнного стану і застосування веб-квестів у освітньо-виховному процесі.
2. Створення веб-квесту, спрямованого на патріотичне виховання школярів.
3. Характеристика контенту веб-квесту.
4. Аналіз оформлення веб-квесту.

Було створено веб-квест «Перлини України» для виховної роботи з учнями.

Метою його застосування у виховному процесі є ознайомлення здобувачів освіти з видатними місцями України: пам'ятками, містами, природними об'єктами для виховання любові до своєї країни, почуття гордості за свою державу, прищеплення поваги до своїх співвітчизників і їх історії.

Важливою вимогою до веб-квесту є його зміст і оформлення, що викликає у дітей інтерес і захоплення. Тому квест «Перлини України» вміщує інформацію щодо питань, які є близькими для кожного українця і здатні зацікавити дітей. Міста і місця України, про які йде мова, є відомими, з ними у дітей можуть бути пов'язані спогади, враження, тому не залишать їх байдужими.

Веб-квест містить такі питання:

1. Діяльність видатних українців в галузі науки, культури, політики, пов'язана з містами країни.
2. Історичні і спортивні події у житті України.
3. Видатні місця обласних центрів країни – культурні, архітектурні.
4. Відомі природні об'єкти України.
5. Топоніміка українських міст.
6. Географічні і демографічні характеристики адміністративних областей і їх центрів.

До створення веб-квесту висувалися наступні методологічні вимоги:

1. Веб-квест не повинен бути нудним. Його зміст має бути близьким і цікавим для здобувачів освіти. За формою завдань він повинен бути різноманітним і включати пошук географічних об'єктів на карті України або необхідної інформації, або ключового слова. З самого початку треба налаштовувати дітей на цікаву гру, мотивувати тим, що виконавши завдання веб-квесту, вони здійснять захоплюючу віртуальну подорож українськими містами, узнають багато цікавих фактів, розширять свій кругозір. Для цього потрібно провести певну підготовчу роботу: зробити відповідний анонс про виховний захід, дати дітям завдання для підготовки до веб-квесту.

2. Зміст веб-квесту повинен відповідати віковим особливостям школярів і не бути занадто простим або дуже складним. Веб-квест «Перлини України» розрахований на учнів 8-9 класів. З технічної точки зору він не повинен бути дуже

складним.

3. Важливо, щоб веб-квест був добре продуманий і організований. Вся система завдань повинна розміщуватися у певному порядку і привести учасників до логічного завершення. Завдання повинні бути зрозумілими для дітей, усі інструкції мають бути стислими і одночасно вичерпними. Заздалегідь потрібно обмірковувати усі етапи проведення веб-квесту: підготовку, виконання завдань, контроль за роботою учасників, оцінювання їх роботи, підведення підсумків і нагорода переможців. Програма, за допомогою якої створено веб-квест «Перлини України» дозволяє відстежувати роботу учасників і демонструє результати їх роботи. Деякі програми не надають такої можливості, тому вчителю потрібно визначити форму звітності здобувачів про результати своєї роботи. На етапі надання інструкцій учасникам веб-квесту треба проінформувати їх щодо критеріїв оцінювання. Важливим етапом проведення веб-квесту має бути підведення підсумків. Треба підкреслити пізнавальне значення веб-квесту, зробити наголос на нових уміннях і навичках, що сформувалися у учасників заходу та обов'язково відзначити переможців. Можна вручити їм грамоту, сертифікат або маленький приз, що додатково мотивує школярів до навчання та ще раз підвищує роль знань в очах здобувачів освіти.

4. Для підвищення інтересу до теми веб-квесту він має бути відповідним чином оформлений. Формат веб-квесту є дуже зручним, в ньому можна розмістити ілюстрації, схеми, карти, відео, тому, скористувавшись такими можливостями, треба зробити веб-квест яскравим, різнобарвним, привабливим, естетично оформленим. Все це створить атмосферу захоплюючої подорожі, підкріпить бажання вивчати і берегти свою землю, пізнавати культурну спадщину свого народу, поважати свою історію.

5. Під час проведення веб-квесту треба створити особливу атмосферу доброзичливості, щоб у дітей залишилися приємні спогади, створилися позитивні емоції і враження. Цьому сприяє багато чинників – комунікація з вчителем (дистанційно або у форматі офлайн), спілкування з іншими учасниками веб-квесту (якщо передбачається робота у команді), змагальний характер квесту, різноманітний і цікавий характер завдань, оформлення веб-квесту. Для формування гарного настрою у веб-квест можна включити будь-який образ, який буде супроводжувати учасників протягом всього заходу. Це має бути добре відома, позитивна фігура, що може робити репліки, звертатися до учасника веб-квесту, робити підказки. У веб-квесті «Перлини України» це пес Патрон, що доцільно і одночасно патріотично.

6. Веб-квест має розв'язувати не тільки виховні, а й пізнавальні завдання. У веб-квесті «Перлини України» діти не тільки виконують завдання, а й відшуковують нову для них інформацію, опрацьовують і усвідомлюють її, тому такий виховний захід відіграє важливу роль у підвищенні рівня ерудиції школярів, їх обізнаності у багатьох галузях знань: історії та географії України, біології, екології, історії мистецтва, демографії, топоніміці, містобудуванні, архітектурі, літературі тощо. Таке широке коло питань сприяє розвитку критичного мислення, вчить комплексно підходити до розв'язання конкретних завдань, зближує теорію і науку з практикою сучасного життя.

Дана тема дослідження є перспективною для подальшого вивчення. Дослідження можуть бути спрямовані на розробку інших форм здійснення патріотичного виховання школярів – інформаційних бюлетенів, зустрічей в онлайн-форматі. Такі форми роботи дозволяють виявити обдарованих дітей і працювати з ними індивідуально, тому подальші дослідження можна спрямувати на розробку таких завдань.

Таким чином, веб-квест є ефективною формою національно-патріотичного виховання у дистанційному форматі і сприяє формуванню любові до своєї Батьківщини, почуття гордості за свою землю, поваги до своїх людей, своєї історії, культурних традицій. Такі широкі можливості, що надає вчителю технологія веб-квесту, робить його дієвим засобом виховання в умовах воєнного стану. Крім виховного значення веб-квести мають пізнавальну цінність, розширюють кругозір, закріплюють знання, одержані на уроках. Такі заходи розвивають логіку мислення, пам'ять, увагу, уміння працювати з масивами інформації, бачити головне, робити висновки, закріплюють навички роботи з комп'ютерною технікою.

Список використаних джерел:

1. Устименко І.П. (2022). Патріотичне виховання учнівської молоді, окреслене війною. Педагогічний вісник. 1-2. 26-29.
2. Кравченко А., Сахно М. (2015). Національно-патріотичне виховання молоді в Україні – вимога сьогодення. Педагогічні науки. 63. 71-75. Режим доступу http://nbuv.gov.ua/UJRN/repa_2015_63_13.
3. Карпова І.Г. (2013). Національно-патріотичне виховання молоді в сучасних умовах. Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія: збірник. Черн. держ. технолог. ун-т. 1(2). 220-223. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prcr_2013_1_51.
4. Мурсамітова І.А., Гарбузюк Т.В. (2016). Національно-патріотичне виховання як засіб формування соціальних та життєвих компетентностей студентської молоді. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (педагогічні науки): зб. наук. праць. 6. 252–259.
5. Мельниченко Р.К. (2018). Квест як технологія розвитку креативності майбутніх вчителів біології. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки. 64. 148-153. URI: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/24012>.
6. Мхитарян, О., Олійник, О. (2018). Особливості використання технології веб-квесту на уроках української літератури. Науковий вісник МНУ імені В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки, 4 (63), 75-81. <http://mdu.edu.ua/wp-content/uploads/Ped-visnyk-63-2019-16.pdf>.

БЕЗПЕКА ПІДЛІТКІВ У ВІРТУАЛЬНОМУ СВІТІ

Гончар Людмила Вікторівна

ORCID ID: 0000-0002-9761-9031

доктор педагогічних наук, професор, головний науковий
співробітник лабораторії інституційного виховання
Інститут проблем виховання НАПН України, Україна

В умовах війни, яку віроломно розгорнула росія проти України, в умовах поширення насильства, збільшення проявів тероризму, масовості споживацької психології, відчуженості людей один від одного, що призводить до помітного знецінення життя, пріоритетною серед інших цінностей має бути цінність життя. Прискорена наповненість буття людини, насамперед молодії, різними видами сучасної техніки, не тільки сприяє удосконаленню індивідів, зокрема шляхом розширення інформації про навколишній світ, але й може зумовлювати їх однобічний розвиток, звужувати коло безпосереднього міжособистісного спілкування, посилювати різноманітні маніпуляції свідомістю, що нерідко призводить до трагічних випадків. Тому постає завдання навчання підлітків правилам безпечного користування сучасними технічними пристроями, Інтернетом, що має включати здатність і готовність дітей до обмеженого їх використання.

Підлітки, як правило, першими знайомляться з новими інформаційними технологіями, випереджуючи в технічній освіченості батьків. У тому є як позитивні, так і негативні моменти. Позитивним є те, що підлітки підвищують свій рівень ерудиції. Негативними моментами є: відсутність життєвого досвіду, що, як правило, підвищує ризик зіткнутися з онлайн-загрозами: онлайн-насилля, шахрайство, порнографія, отримання особистої інформації з метою злочинного використання. За даними С. Усик, Л. Богданович: понад 28 % опитуваних підлітків готові надіслати свої фотокартки незнайомцям у мережі; 17 % дітей без вагань надають інформацію про себе і свою родину – адресу, професію, графік роботи батьків, наявність цінних речей у домі...; 22 % дітей періодично потрапляють на сайти для дорослих; 28 % дітей, побачивши в Інтернеті рекламу алкоголю або цигарок, хоча б один раз спробували їх купити, а 11 % – спробували купити наркотики; близько 14 % опитуваних час від часу відправляють платні SMS за бонуси в онлайн-іграх, і лише деякі звертають увагу на вартість послуг [2].

Одним з найвагоміших чинників формування в дітей певного ставлення до життя та вироблення ними життєвих стратегій і тактик є сім'я, атмосфера, яка там панує, наявність спільних інтересів та занять у батьків і дітей. Сім'я є також тим простором, де здійснюється різнобічна, зокрема творча, самореалізація особистості. У ході дослідження співробітниками лабораторії інституційного виховання Інституту проблем виховання з'ясовано, що більшість підлітків називають свою сім'ю місцем радості і щастя, захисту і підтримки. Водночас близько 10 % підлітків зазначають, що між членами їх сім'ї часто виникають суперечки, окремі діти вказують на те, що трапляється й фізичне насильство. 8% дітей визнали, що не завжди для них сім'я є місцем захисту і підтримки, а 7% – місцем радості і щастя. На запитання про спільні заняття в сім'ї, разом з батьками, діти відповідали, що такими є насамперед приготування їжі, перегляд телевізійних програм прогулянки, робота по господарству, настільні ігри, поїздки на відпочинок. Лише одним підлітком було зазначено, що відбуваються обговорення подій, які трапились за день. До 30% школярів не змогли назвати спільні заняття з батьками або ж відповідали: «немає».

Можемо вважати, що спілкування багатьох батьків з дітьми здебільшого здійснюється поверхово, без пошуку ефективних засобів впливу на внутрішній світ дитини [4].

За відсутності довірливих стосунків у сім'ї батьки можуть навіть не підозрювати до певного часу, що їхня дитина стала об'єктом маніпуляцій. Проведене опитування учнів 5-10 класів міських шкіл України щодо їхніх інтересів в інтернеті показало, що: близько 75% приховують від батьків, що саме вони роблять в Інтернеті; майже 60% відвідували порносайти і дивилися порномультфільми; більше 35% спілкувалися на секс-форумах; близько 80% цікавляться відео зі сценами насилля (кібермобінгу), які викладають в Інтернет їхні ровесники, інколи приймають участь в їх обговоренні на блогах [4].

Все зазначене актуалізує необхідність проведення системної роботи з проблеми формування ціннісного ставлення до життя у підлітків, яка має проводитися як з дітьми, так і з батьками.

Список використаних джерел:

1. Канішевська, Л. В., & Лящук, О. С. (2017). Теоретико-методичні аспекти профілактики шкідливих звичок в учнів 5-6 класів шкіл-інтернатів. (Монографія). Київ : Компринт.
2. Усик, С., & Богданович, Л. (2018). Як навчити безпеці у віртуальному світі. Безпека життєдіяльності, 10 (жовтень), 23-24.
3. Шахрай, В. М. (2018). Діагностика сформованості цінності життя у підлітків. Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал: матеріали звіт. наук.-практ. конф. Ін-ту проблем виховання НАПН України за 2017 рік (с. 324–328). Івано-Франківськ: НАІР.
4. Шахрай, В. (Ред.), Алексеєнко, Т., Гончар, Л., Канішевська, Л., Малиношевський, Р. (2019). Цінність життя підлітка: світоглядні орієнтири (Монографія). – Київ: ТОВ «Імекс-ЛТД».

ВАЖЛИВІСТЬ ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧО-ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДЛЯ ЇХ ВСЕБІЧНОГО РОЗВИТКУ

Чкана А.О.

магістр кафедри дошкільної та початкової освіти
*Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка, м. Чернігів, Україна*

Кулаковська Т.В.

магістр кафедри дошкільної та початкової освіти
*Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка, м. Чернігів, Україна*

Ленківська А.С.

магістр кафедри дошкільної та початкової освіти
*Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка, м. Чернігів, Україна*

Дошкільна освіта є важливою сходинкою у навчанні дитини навичок жити та діяти в навколишньому середовищі в продовж подальшого життя. Відтак, вихователю потрібно концентрувати увагу на розвитку природничо-екологічної компетентності дошкільника як важливий елемент інтегрованої особистісної освіти, що характеризується наявністю усвідомлених екологічних уявлень, моральних норм, особистісних якостей, екологічних пізнавальних та практичних умінь. Це дозволяє сформувати у дитини не лише певний обсяг засвоєних екологічних знань, умінь та навичок, а й сформувати здатність діяти у конкретних життєвих ситуаціях, визначати свої особливі стратегії взаємодії з природою [1, с. 201]. Відтак, вихователі мають створювати умови, що забезпечують суб'єктну позицію дитини в екологічній діяльності, активне засвоєння дошкільнятами елементарних наукових екологічних уявлень, норм та правил поведінки у природі, оволодіння практичними та пізнавальними екологічними вміннями, розуміння та усвідомлення самоцінності природних об'єктів, необхідності дбайливого, розумного ставлення до них. Тому, нагальним є питання вивчення особливостей формування природничо-екологічної компетентності дошкільнят відносно узагальнення знань з цього питання.

Результати дослідження вказують, що діти навчаються через практичний досвід, спостереження та керовані дослідження. Також воно показує, що залучення батьків, вплив природних умов та програми ранньої освіти відіграють вирішальну роль у просуванні природної та екологічної компетентності у дітей раннього віку.

Під терміном «формування природної та екологічної компетентності» у дітей дошкільного віку розуміється процес розвитку знань, умінь, навичок, установок і цінностей, які дають можливість дітям відповідально і стійко розуміти і взаємодіяти зі світом природи і навколишнім середовищем. Ця компетенція включає різні аспекти, такі як пізнання природного світу, розуміння екологічних процесів, визнання біорізномаття, усвідомлення екологічних проблем та ставлення до сталих практик [3, с. 67].

У дітей дошкільного віку зазначена компетентність розвивається через різноманітні види діяльності та досвіду, які сприяють дослідженню, спостереженню, експериментуванню та критичному мисленню, пов'язаному з природою та навколишнім середовищем. Ці заходи можуть включати рухливі ігри, прогулянки на природі, садівництво, переробку відходів та вивчення екологічних проблем.

Розвиток природної та екологічної компетентності у дітей дошкільного віку має важливе значення для їх цілісного розвитку, оскільки виховує почуття допитливості, подиву та поваги до світу природи, сприяє відповідальному ставленню до навколишнього середовища.

Формування природничо-екологічної компетентності є цілісним процесом поетапного включення дітей до екологічної діяльності. Сучасні фахівці з дошкільля шукають нові форми роботи з дошкільнятами – нестандартні заходи в екологічному вихованні, а саме проектна та дослідницька діяльність, хоча, сьогодні серед форм діяльності найпоширенішими є гуртки, факультативи, клуби екологічного спрямування, засоби stream-освіти ін. [5, с. 289; 2, с. 105].

Зміст занять у подібних об'єднаннях дошкільнят сприяє формуванню дослідницької позиції до вивчення природи, виховує дбайливе ставлення до неї, поглиблює знання про природу та взаємозв'язки у ній, розширює кругозір. Найбільш ефективними з них, на наш погляд, є: екологічне моделювання та прогнозування.

Розвиток природної та екологічної компетентності має вирішальне значення для того, щоб маленькі діти розуміли та цінували навколишній світ. У даній роботі розглядаються різні фактори, що сприяють формуванню такої компетентності у дітей дошкільного віку. За допомогою огляду літератури дослідження визначає кілька ключових факторів, які включають доступ до природного середовища, можливості дослідження, залучення батьків та програми ранньої освіти – все це сприяє розвитку природничої та екологічної компетентності у дітей раннього віку і має важливе значення для їх загального розвитку та добробуту [4, с. 49; 6, с. 268].

Щоб забезпечити якісне та ефективне формування природничо-екологічної компетентності дітей дошкільного віку потрібно враховувати такі фактори:

- природничо-екологічна компетентність є важливим аспектом формування екологічно свідомої особистості;
- дошкільний вік є оптимальним періодом для формування природничо-екологічної компетентності у дітей;
- формування природничо-екологічної компетентності у дітей дошкільного віку передбачає вивчення природних явищ та взаємодії між ними;
- виховання екологічної свідомості та поведінки має включати не лише навчання правил дії в природному середовищі, але й розвиток відповідальності за стан та наслідки дій;
- розвиток умінь спостереження, аналізу та оцінки природних явищ та їх впливу на навколишнє середовище є необхідним для формування природничо-екологічної компетентності у дітей;
- включення дошкільнят у різноманітні екологічні проекти, дослідження та ігри сприяють формуванню природничо-екологічної компетентності;
- співпраця з батьками та вчителями є важливим елементом повноцінного формування природничо-екологічної компетентності.

Розвиток природничо-екологічної компетентності у дітей дошкільного віку може бути досягнуто за допомогою різноманітних заходів, які надають їм можливість пізнавати світ природи і середовище, в якому вони знаходяться. Таким чином, особливості формування природничо-екологічної компетентності відповідно до

концепції сучасної освіти проявляються у побудові всього освітнього процесу з позицій формування у дітей певної системи цінностей, навичок поведінки, які дозволяють приймати індивідуальні та колективні рішення локального та глобального характеру для покращення якості життя без загрози для майбутнього планети.

За результатами проведеного дослідження виявлено, що сформованість початкової природничої-екологічної компетентності у дошкільнят забезпечить спеціальну готовність дитини до навчання у школі та дозволить здійснювати наступність та безперервність екологічної освіти.

Список використаних джерел:

1. Васільєва Л. П. Формування еколого-природничої компетентності у дітей дошкільного віку. Розвиток освітнього простору в системі роботи сучасних закладів дошкільної освіти: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 16 червня 2020 року). Одеса, 2020. С. 201-204.
2. Міненко А. О., Лошак А. Ю. Особливості пізнавальної діяльності дітей старшого дошкільного віку. Тенденції розвитку психології та педагогіки: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, Україна, 6–7 листопада 2020 року). Київ: ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2020. Ч. 2. С. 104-108.
3. Ошуркевич Н. О. Сучасні педагогічні технології для формування природничо-екологічної компетентності дітей дошкільного віку. Педагогічний процес: теорія і практика. 2018. №1-2. С. 65-72.
4. Половіна О. А., Гаращенко Л. В. Формування еколого-природничої компетенції дітей дошкільного віку: здоров'язбережувальний підхід. Молодий вчений. 2018. № 1(8). С. 47-52.
5. Сорочинська О. А., Танська В. В., Драгальчук А. П. Формування природничо-екологічної компетентності в дітей дошкільного віку засобами stream-освіти. In The 4th International scientific and practical conference «Eurasian scientific discussions» (May 8-10, 2022). Barcelona, 2022. P. 287-291.
6. Kruty, K., Minenok, A., Morozova, I., Tsapenko, T.-Y., Kozynets, O., & Korniev, S. (2021). Diagnosis of the Formation of Grammatical Aspects of Speech in Preschool Age. Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala, 13(4), 267-282. <https://doi.org/10.18662/rrem/13.4/482>.

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ ЯК НАПРЯМОК ВДОСКОНАЛЕННЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Остафійчук Дмитро Іванович

ORCID ID: 0000-0002-6733-1563

асистент кафедри біологічної фізики та медичної інформатики
Буковинський державний медичний університет, Україна

Бірюкова Тетяна Вікторівна

ORCID ID: 0000-0002-6733-1563

канд. техн. наук, доцент, доцент кафедри
біологічної фізики та медичної інформатики
Буковинський державний медичний університет, Україна

Інтерактивне навчання – сукупність навчально-педагогічних технологій, які сформовані в єдину педагогічну систему і базуються на спільній діяльності. Серед організаційних і педагогічних умов такого навчання можливо виділити наступні: підвищення рівня індивідуалізації навчання, поширення використання можливостей комп'ютерної техніки, моніторинг професійної діяльності викладача. Використання сучасних технологій інтерактивного навчання підвищує саму ефективність навчального процесу, сприяє зростанню інтелектуального розвитку, забезпечує саморозвиток особистості та її творчий розвиток. Застосування інтерактивних технологій – один із напрямків вдосконалення навчально-виховного процесу.

Сучасний навчальний процес базується на активній взаємодії, співпраці викладача і студента, а місце інформаційних, комп'ютерних технологій визначається розробленням мультимедійних лекційних занять, що покращують інформаційне повідомлення, підвищують пізнавальну активність студентів, сприяють отриманню нових знань особисто кожним студентом в оптимальному для нього режимі. Інтерактивні методи навчання стають дієвим засобом впровадження нових освітніх технологій. Використання інтерактивних технологій при лекційному викладі матеріалу сприяє перетворенню студента в суб'єкт творчого процесу, стимулює розвиток пізнавальної активності, забезпечує сприятливі умови співпраці викладача і студента.

Інтерактивні методи спрямовані на збільшення комунікативної активності між учасниками спілкування. Серед них можливо виділити такі як: мозковий штурм, прогнозування чи передбачення, дискусія, бесіда, ділові ігри. Ці методи забезпечують накопичення певної кількості ідей по темі, їх критичне осмислення, формування за темою заняття визначеної гіпотези, пошук аргументованої відповіді на гіпотезу чи дискусійне питання по темі, встановлення асоціативних зв'язків між окремими поняттями теоретичного характеру, постановка проблемних питань та їх розв'язання, відтворення теорії в роботі медика. Серед цих методів можливо виділити ділову гру, яка заснована на діалогічних формах взаємодії учасників навчального процесу і забезпечує розвиток творчого мислення, оволодіння знаннями, практичними навичками, відпрацювання індивідуального стилю, формування вмінь та навичок самостійності у вирішенні проблем. Ділова гра створює модель між учасниками професійної діяльності, імітує реальні фахові ситуації.

Інтерактивні методи навчання передбачають застосування гркпових форм

роботи, які успішно формують потребу здобувати знання, розвивати допитливість, інтерес. Групові форми роботи забезпечують учасникам навчального процесу розв'язання зрозумілих для них питань, забезпечують ефективність роботи в групах через усвідомлення кожним членом групи важливості своєї роботи в групі – це усвідомлення кожним, що без його особистого успіху не можна досягти поставленої мети. Всі члени групи за таких умов відчують себе пов'язаним одне з одним, що формує позитивну взаємозалежність за прийняття рішення і розвиває почуття особистої відповідальності.

Інтерактивне навчання передбачає і прийом інтелектуального штурму, як ефективного методу індивідуально-колективної роботи зі студентами під час семінарських занять. Він є ефективним способом уникнення почуття невивченості в собі, що гальмує комунікативну активність. Така стратегія поведінки є досить мотивуючою, оскільки цікаві асоціації одного студента є заохочуваними для інших, що в цілому надає діяльності творчого характеру.

Інтерактивне навчання передбачає залучення кожного учасника до колективного обміну думками в ході роботи над темою, коли всі студенти по чергову висловлюються з приводу поставленого питання. Психологічний тиск відповідальності за правильну відповідь на питання чи розв'язання проблеми значно знижується при організації спільної роботи студентів в групах. Малі групи працюють одночасно з однією проблемою протягом певного часового проміжку. Задача кожної групи – знайти свій об'єктивний розв'язок проблеми. У процесі такої роботи студенти багато чого навчаються один в одного, збагачують свій досвід альтернативними варіантами виконання.

У результаті організації навчальної діяльності із застосуванням інтерактивних технологій у студентів розвиваються психологічні процеси сприйняття, такі як пам'ять, увага, аналіз, абстракція й узагальнення. Велика кількість різноманітних і доступних видів робіт, включених у зміст знань, де застосовуються інтерактивні технології, розвивають уяву, розширюють кругозір, впливають на формування стійких пізнавальних інтересів. Крім того, під час активного навчання у процесі виконання навчальних дій студенти навчаються використовувати знання з інших предметів, їхня мова збагачується новими словами, термінами, що позитивно впливає на розвиток особистості.

Отже, інтерактивні технології навчання стимулюють пізнавальну діяльність і самостійність студента, сприяють створенню комфортних умов навчання і потребують від усіх учасників навчального процесу розвитку комунікаційних умінь.

Список використаних джерел:

1. Поберченко Н. Інтерактивне навчання в системі нових освітніх технологій. Початкова школа. 2004, №10, с. 8-10.
2. Освітні технології: Навч.-метод. Посібник / за заг. ред. О.М.Пехоти. А.С.К. 2001, 256 с.
3. Даханов К. Інноваційні системи, технології та моделі навчання. Запоріжжя: Просвіта, 2000.
4. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології. К., 2004.
5. Пометун О., Пирожено Л. Інтерактивні технології навчання: Науково-методичний посібник. К.: Видавництво А.С.К., 2004, 192 с.

ІНТЕГРАЦІЯ ІМЕРСИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Руднік Юлія Вікторівна

ORCID ID: 0000-0002-5171-4762

канд. пед. наук, старший викладач кафедри іноземних мов і методик їх навчання
Київський університет імені Бориса Грінченка, Україна

Сьогодні все частіше поряд із розумінням інноваційних технологій навчання з'являється їх ототожнення із цифровими, що безперечно зумовлено процесами диджиталізації традиційних технологій навчання та розвитку технологій. Застосування сучасних технологій навчання іноземних мов передбачає інтеграцію цифрових додатків та ресурсів в освітній процес. Все більшою популяризацією та аналізом можливостей інтеграції користуються імерсивні технології, зокрема технології віртуальної та доповненої реальності, що зумовлено такими явищами як технологізація та гейміфікація, що встановлюють сучасні освітні тренди.

Імерсивні технології доповненої реальності передбачають комбінування контексту реального світу з додатковими контекстуальними елементами, запропонованими комп'ютером, тоді як технології віртуальної реальності створюють абсолютно новий світ, у який занурюється суб'єкт навчання. Застосування імерсивних технологій доповненої реальності є більш поширеним на сьогодні, оскільки вони не потребують застосування спеціальних пристроїв, таких як окуляри віртуальної реальності, що робить їх доступнішими та більш дослідженими.

Як відомо, закордонні вчені Karacan and Kemal запропонували класифікацію додатків доповненої реальності, які застосовуються у навчанні іноземних мов, розподіливши їх на три групи [1]. До першої групи належать додатки доповненої реальності на основі зображень, які потребують застосування певного готового набору карток (Octaland 4D+, Animal 4D+, Space 4D+, Dinosaur 4D+, Ocean 4D+, Humanoid 4+, Cars 4D+, and History of Aircraft 4D+), до другої групи – додатки доповненої реальності на основі створення та до третьої додатки доповненої реальності без маркерів. Прикладом додатків другої та третьої групи є застосування додатку Metaverse Studio, який надає можливість як застосування заздалегідь створеного контенту, так і розробку власного. Серед дидактичних можливостей означеного додатка серед іншого є можливість створення ігор, квізів, сторітелінгу, а також вправ для тренування лексичних одиниць та граматичних конструкцій, створення фонетичних вправ, а також завдань для формування іншомовних умінь з інтеграцією фото, відео контенту, опитування та іншого.

Своєю чергою закордонний дослідник Lan розробив класифікацію додатків віртуальної реальності для вивчення іноземної мови [2]. Його класифікація ґрунтується на 5 групах додатків, а саме розважальні, соціальні мережі, візуальний досвід та створення і взаємодія. Серед популярних додатків віртуальної реальності, які можна знайти на цифровій платформі Steam – це Language Lab (опановування іноземною мовою відбуваються у процесі з її безпосередньою взаємодією у навчальному режимі, або у грі – за методом повної фізичної реакції (TPR), запропонованим Джеймсом Ашером), Mayflower Reflections та Solar System VR (опановування іноземною мовою відбуваються у режимі кінематографічної оповіді з акцентом на аудіюванні як виді мовленнєвої діяльності), Great Paintings VR and the Omni Gallery (опановування іноземною мовою відбувається у контексті інтеграції з

мистецтвом у режимі віртуальної екскурсії), Google Earth VR та BRINK Traveler (опановування іноземною мовою відбувається у контексті інтеграції з географією та найкраще реалізується у процесі вивчення теми подорожей).

Серед інших можливостей, які пропонують технології віртуальної реальності є застосування віртуальної білої дошки. До прикладу, застосування додатку Dry Erase: Infinite VR Whiteboard дозволяє прослідкувати еволюцію від традиційної дошки, Jamboard до роботи у віртуальному світі. Серед очевидних переваг додатку – це необмежений простір, можливість інтеграції зображень, документів тощо., а також можливість трансляції у YouTube.

Звісно застосування технологій доповненої реальності є більш розповсюдженим ніж віртуальної, що об'єктивно обумовлено матеріальним аспектом необхідності забезпеченням відповідним технологічним оснащенням та програмним (більшість додатків віртуальної реальності є платними), проте їх дидактичний потенціал свідчить про необхідність подальшого вивчення та емпіричних досліджень щодо впливу на якість іншомовної освіти.

Висновки. Імерсивні технології доповненої та віртуальної реальності все частіше застосовуються в освітньому процесі. Технологічний розвиток сприяє доступності цих технологій на потребах у вивченні застосування їх ефективності у навчанні іноземних мов, оскільки вони демонструють позитивний дидактичний потенціал та визначають майбутні траєкторії розвитку технологій навчання.

Список використаних джерел:

1. Karacan, C. G., & Kemal A. Educational Augmented Reality Technology for Language Learning and Teaching: A Comprehensive Review. Shanlax International Journal of Education, 9(2), 2021, 68-79. <https://doi.org/10.34293/education.v9i2.3715>.
2. Lan, Y.J. (2020). Immersion, interaction, and experience-oriented learning: Bringing virtual reality into FL learning, Language Learning and Technology, 24(1), 1-15.

ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ CALS-ТЕХНОЛОГІЙ В ЄДИНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ СИСТЕМИ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Руденська Галина Валентинівна

ORCID ID: 0000-0002-4719-3765

старший науковий співробітник Центру воєнно-стратегічних досліджень
Національний університет оборони України імені Івана Черняховського, Україна

Широкомасштабна збройна агресія росії проти України, постійна і швидка зміна стратегії і тактики в операціях з деокупації, широка номенклатура західних зразків озброєння і військової техніки, які поступають у Збройні Сили України, необхідність у короткі терміни підготувати значну кількість досвідчених військовиків, вимагають проведення швидкої трансформації системи військової освіти України. Одним із напрямків такої трансформації є впровадження найсучасніших технологій менеджменту знань.

Однією з найважливіших функцій сучасної військової освіти є підвищення кваліфікації військовослужбовців та працівників Збройних Сил України за пріоритетними напрямками воєнної науки та сучасних технологій. Одним із інноваційних напрямків розвитку сектору безпеки і оборони України є інформаційна інтеграція та системне інформаційне забезпечення освітнього процесу на всіх рівнях військової освіти [1].

Менеджмент знань - це систематичний процес ідентифікації, використання та передачі інформації, знань, які курсанти та слухачі можуть створювати, удосконалювати і застосовувати [2]. Це процес, в ході якого система військової освіти генерує знання, накопичує їх і використовує для отримання збройними силами переваг над противником. Ключовий момент в менеджменті знань – створення інформаційних зв'язків між військовими фахівцями, які мають бойовий досвід і необхідні компетенції з питань оборонного і оперативного планування, ведення бойових дій і бойового застосування військової техніки та озброєння, питань логістики.

Концепція безперервного накопичення, підтримки та використання знань CALS (Continuous Acquisition and Life Cycle Support) — це концепція і ідеологія інформаційної підтримки системи безперервної військової освіти на всіх її рівнях, яка заснована на використанні єдиного інтегрованого освітнього інформаційного простору військової освіти. Концепція CALS прийнята в більшості країн НАТО з метою підвищення ефективності безперервної підготовки і підвищення кваліфікації військових фахівців. Основу CALS складають сучасні інформаційні технології, освітні стандарти, інжиніринг навчального процесу, методи обробки великих обсягів даних (Big Data), штучного інтелекту (Artificial Intelligence), стандарти з спільного використання і електронного обміну даними.

Концепція CALS на єдиних системних підходах охоплює всі навчальні дисципліни на всіх освітніх рівнях. На даний момент в системі військової освіти України всі навчальні дисципліни використовують власні визначення основних понять, власні програмні засоби, власні бази даних. Все це створює інформаційні проблеми і ускладнює комунікацію між всіма учасниками освітнього процесу. Впровадження концепції CALS направлено на формування національного єдиного освітнього інформаційного простору військової освіти, створення єдиного банку знань, здатному вміщувати всі необхідні дані про освітній процес незалежно від того,

на якому рівні він здійснюється.

Впровадження CALS – орієнтованої системи безперервної військової освіти вимагає трансформаційних змін в системі військової освіти. Так, необхідно передбачити впровадження в системі безперервної військової освіти (рис. 1):

- інтегрованого освітнього інформаційного простору;
- систему автоматизованої розробки курсів навчальних дисциплін;
- систему менеджменту знань (даних);
- систему менеджменту безперервного освітнього процесу;
- систему штучного інтелекту.

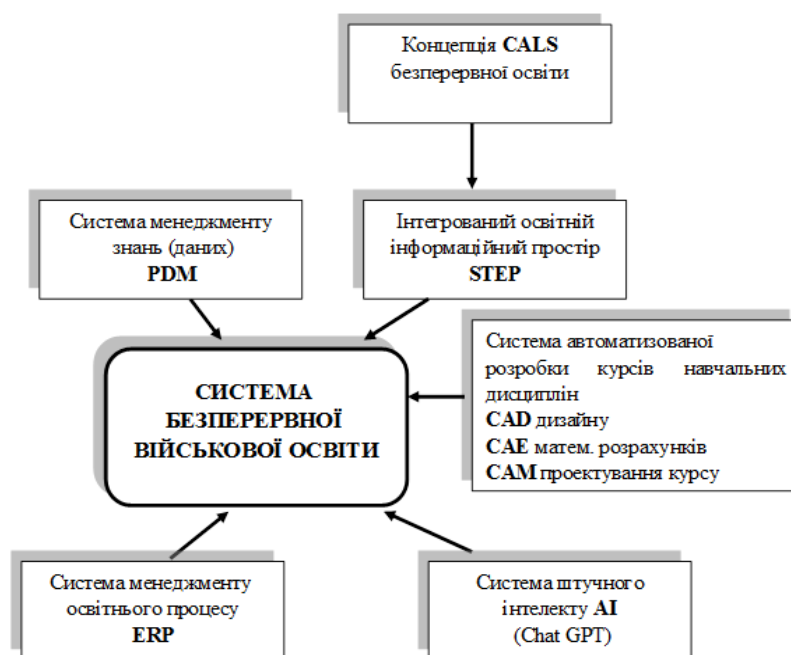

Рис. 1. Впровадження технології CALS в систему безперервної військової освіти

Висновок. Використання різноманітних інструментів для розробки та підтримки системи менеджменту знань дозволяє усвідомити необхідність їх інтеграції в єдиний комплекс (інтегроване інформаційне середовище - ІІС) на основі CALS-технологій, що надають інформацію про ІР військової освіти у вигляді мета моделі, зручної для аналізу і синтезу процедур відповідно до методології системного підходу.

Сучасні стратегії впровадження CALS-технологій відображають концепцію побудови єдиного інформаційного простору. Успішний розвиток і застосування CALS технологій в різних галузях визначає питання про можливість їх застосування в сфері освіти, найбільш наукомісткої сфері військової діяльності.

Таким чином, використання технологій CALS/PDM дозволить підвищити ефективність і скоротити час на розробку системи менеджменту знань.

Список використаних джерел:

1. Красота-Мороз Г., Горбачевський С, Полторак М. (2022)., Трансформація системи наукової та науково-технічної діяльності в системі Міністерства оборони України шляхом цифровізації. Збірник наукових праць Військова освіта, (2 (46)), 150-161. <https://doi.org/10.33099/2617-1783/2022-46/150-160>.
2. Приймак В. (2019). Управління знаннями. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка. ISBN 978-617-7051-01-4.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВИКОРИСТАННЯ ПРОЄКТНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧНІВ 5-9 КЛАСІВ

Гапон Людмила Ігорівна

викладач кафедри іноземних мов і методик їх навчання,

Факультет педагогічної освіти

Київський університет імені Бориса Грінченка, Україна

Для ефективного застосування проєктної технології для формування іншомовної (англомовної) комунікативної компетентності в учнів 5-9 класів, яку ми розуміємо як комплексний вид навчальної діяльності, спрямований на інтегративне використання різних видів іншомовного мовленнєвого спілкування з метою розв'язання певних конструктивно-практичних, інформаційних, дослідницьких, сценарних та інших проблемних і творчих завдань, необхідним є врахування психофізіологічних особливостей учнів [6].

Учні 5-9 класів перебувають в підлітковому віці, протягом якого в особистості дитини відбуваються складні та суперечливі зміни, на підставі чого його ще називають важким, критичним або перехідним [4]. Загальний емоційний стан учнів у школі взаємопов'язаний, з одного боку, із соціальними чинниками, а саме: переживанням соціального стресу, страхом самовираження, страхом невідповідності очікуванням оточуючих, тоді як з іншого боку – з їх психофізіологічними особливостями, які уповільнюють адаптацію підлітків до стресогенних ситуацій, підвищуючи можливість деструктивної або неадекватної реакції на тривожні фактори середовища [5].

Стрижневими мотивами у мотиваційній структурі навчальної діяльності учнів 5-9 класів постають мотив досягнення та пізнавальний мотив. Разом з тим на перше місце виходить значення шкільної комунікації та прояв зовнішньої регуляції навчальної діяльності [1; 4].

Готовність учнів до проєктної діяльності визначає також інтегративне особистісне утворення, що охоплює мотиви, цінності, знання, уміння, навички, які в свою чергу забезпечують результативну проєктну діяльність [2]. Результати більшості проведених опитувань свідчать про те, що значна частина учнів має середній рівень готовності до проєктної діяльності. Тобто в учнів виникають складнощі під час організації групової роботи, спостерігається не усвідомлення значення етапів планування, нерозвинуте вміння планувати досліду діяльність. Це зумовлює необхідність посилення розвитку готовності учнів до проєктної діяльності насамперед шляхом залучення учнів до правильно організованої проєктної роботи.

Важливо зазначити, що проєктна технологія навчання орієнтується на «зону найближчого розвитку» учнів (термін Л. С. Виготського), коли школярі отримують проблемні завдання, які дещо перевищують їхні можливості, тобто проблеми, розраховані не лише на рівень актуального психологічного розвитку дитини, але й на зону її найближчого розвитку. Діти опиняються в умовах необхідності створення власної схеми розв'язання нового проблемного завдання, якої немає в їхньому досвіді, а в процесі розв'язання завдання вони досягають рівня свого потенційного психологічного розвитку [6].

Наголосимо, що дистанційне навчання, яке є одним із інструментів формування дорослого ставлення до життя, вимагає від підлітка мотивованості, вольових зусиль, самоконтролю, вміння планувати свій графік [1]. Однією з особливостей сучасного навчання є потреба в набутті вмінь оперувати великою кількістю інформації, знаходити креативні рішення, критично мислити. Задовольнити цю потребу може проєктна технологія навчання, в основі якої лежить розвиток пізнавальних навичок учнів, уміння самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі, розвивати критичне та творче мислення [3].

Отже, на основі аналізу досліджень з вікової психології та педагогіки можна визначити такі психолого-педагогічні передумови використання проєктної технології для формування іншомовної (англомовної) комунікативної компетентності: комплексна мотивація навчання, орієнтація на «зону найближчого розвитку» учнів, особистісно-діяльнісний підхід до навчання, проблемність та індивідуалізація навчання [3].

Таким чином, враховуючи всі перелічені психофізіологічні особливості учнів 5-9 класів, психолого-педагогічні передумови використання проєктної технології для формування іншомовної (англомовної) комунікативної компетентності, а також недостатню готовність до проєктної діяльності, ми вважаємо використання проєктної технології для навчання іноземної (англійської) мови особливо доречним в учнів зазначеної вікової категорії. Крім того, обрані теми для виконання проєктів у 5-9 класах повинні відповідати психофізіологічним особливостям учнів, передбачаючи наявність реального проблемного завдання, яке потребує розв'язання та створення власного продукту як результату самостійної навчально-пізнавальної, інформаційно-дослідницької, конструктивно-практичної та творчої діяльності учнів.

Список використаних джерел:

1. Калюжна Ю. І. Особливості розвитку пізнавальних інтересів підлітків та старшокласників. Витоки педагогічної майстерності. 2017. № 19. С. 171–176.
2. Кулалаєва Н. В., Романова Г. М. Проєктні технології для професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрної, будівельної та автотранспортної галузей. Вісник НАПН України. 2019. № 1. С. 1–6.
3. Олійник І. П. Використання методу проєктів на уроках англійської мови як один із шляхів формування комунікативної компетентності учня: методична розробка. 2012. Режим доступу: <http://www.nmc.od.ua/wp-content/uploads/2013/10/Oliynik.pdf>.
4. Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія: навчальний посібник. К: Академія. 2011. 368 с.
5. Спиця-Оріщенко Н. А. Психологічні особливості мотивації професійного самовизначення учнів 9-х класів на допрофільному рівні навчання. Психологія та соціальна робота. 2019. № 1. С. 99–116.
6. Сучасні технології навчання іноземних мов і культур у загальноосвітніх і вищих навчальних закладах: колективна монографія / С. Ю. Ніколаєва, Г. Е. Борецька, Н. В. Майєр, О. М. Устименко, В. В. Черниш та інші; [за ред. С. Ю. Ніколаєвої]. К.: Вид. центр КНЛУ, 2015. 444 с.

РОЗПОДІЛ КЕРІВНИКАМИ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ПРІОРИТЕТІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЯКОСТІ ОСВІТИ В ШКОЛІ: ГЕНДЕРНИЙ ПІДХІД

Лукіна Тетяна Олександрівна

ORCID ID: 0000-0002-3802-6666

доктор наук з державного управління, професор, головний науковий співробітник
відділу моніторингу та оцінювання якості загальної середньої освіти
Інститут педагогіки Національної академії педагогічних наук України, Україна

Надання академічної автономії закладам освіти та підвищення відповідальності закладу освіти за результати своєї освітньої діяльності акцентували увагу науковців до особистості керівника закладу освіти як людини, яка формує імідж і визначає стратегічні напрямки розвитку закладу, проводить аналітико-оціночну діяльність, стимулює професійне зростання педагогічного персоналу, формує освітнє і комунікативне середовище. Від його професійних (стаж роботи, спеціальність, рівень професійної компетентності тощо) і особистісних характеристик (стать, вік, місце проживання) значною мірою залежить результативність проведення стратегії і плану розвитку закладу, а також поліпшення якості освіти [1]. Чималий інтерес у дослідників різних напрямів викликає проблема гендерних відмінностей у поведінці директорів середніх шкіл [2], в організації своєї професійної діяльності, зокрема управлінні дисципліною в класі [3], у формуванні пріоритетів при визначенні освітніх потреб [4] та інші питання. Нами було проведено дослідження відмінностей у результатах оцінювання освітніх та управлінських процесів керівником закладу освіти в залежності від його професійних характеристик (посада, стаж роботи) та віку [5].

Мета даного дослідження полягає у виявленні та аналізі відмінностей у визначенні керівниками закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО) різної статі пріоритетно важливих процесів і дій для підвищення та забезпечення високої якості освіти у закладі.

З цією метою серед керівників ЗЗСО (директорів та їх заступників) було проведено опитування. Анкета містила завдання провести оцінку важливості (за зростанням, від 1 до 10 балів) певних дій для підвищення та забезпечення якості освіти у закладі. Об'єкти оцінювання було розділено на 5 груп:

1) цілепокладання і планування: (а) – складання довгострокового плану розвитку закладу освіти, (b) – формування оригінальної освітньої мети розвитку закладу, (c) – забезпечення візії закладу та вибір ефективного методу реалізації (d) – забезпечення стійкості освітніх ідей та цінностей освіти, (e) – проведення професійної експертизи результатів функціонування закладу освіти; 2) управління закладом освіти: (f) – управлінський потенціал закладу освіти, (g) – потужне управління навчальним процесом, (k) – створення чітких механізмів і інструкцій для керівника закладом, (l) – створення керівником закладу інструкцій та правил для персоналу і здобувачів освіти; 3) якість викладання: (j) – Оцінювання якості викладання, (o) – розвиток особистості вчителя (педагога), (p) – близькість освітньої ідеї та її сприйняття усім персоналом закладу; 4) взаємодія та комунікація: (h) – повноцінне спілкування всіх учасників освітнього процесу та поширення ідей закладу, (n) – проведення консультацій для удосконалення освітніх і управлінських процесів; 5) навчальний процес: (i) – оцінювання якості навчальної діяльності, (m) – інтеграція навчання та управління (бізнес-процесу) закладом.

Для аналізу результатів було відібрано 199 анкет учасників, серед яких 129 (64,8%) – жінки і 70 (35,2%) – чоловіки. Для опрацювання результатів анкетування було використано програмний пакет «Аналіз даних» MS Excel та програму IBM SPSS Statistics (версія 26.0.0.0, International Business Machines Corp.). Аналіз відмінностей у відповідях між групами жінок і чоловіків здійснювався за допомогою критерію χ^2 Пірсона та методу ранжування; оцінка сили ефекту («effect size») – впливу відмінної ознаки (статі) на визначення керівниками ЗЗСО пріоритетів у забезпеченні високої якості освіти в закладі – показника d (Cohen's d), який широко використовується для інтерпретації результатів гендерних досліджень. Якщо $d = 0,2$, то ефект вважається доволі слабким, при $d = 0,5$ – середнім та при $d = 0,8$ [6]. Узагальнені результати наведено у таблиці 1.

Таблиця 1.

Відмінності у визначенні керівниками (ЗЗСО) різної статі пріоритетно важливих дій для підвищення та забезпечення високої якості освіти у закладі

№	$H_{\text{емп}}$	$p_{\text{емп}}$	$M_{\text{ж}}$	$M_{\text{ч}}$	$\delta_{\text{ж}}$	$\delta_{\text{ч}}$	$\text{Rank}'s_{\text{ж}}$	$\text{Rank}'s_{\text{ч}}$	Cohen's d
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
a	6,505	,011	7,543	6,643	2,158	2,456	7	10	0,389306
b	17,269	,000	7,620	6,214	2,177	2,327	8	5	0,623988
c	22,756	,000	6,845	5,029	2,563	2,340	3	3	0,740006
d	19,730	,000	8,310	6,914	2,109	2,592	12,5	13	0,590806
e	18,309	,000	7,837	6,522	1,928	2,167	9	8	0,641156
f	7,982	,005	8,729	7,557	1,694	2,780	16	15	0,509131
g	7,232	,007	8,256	7,471	1,917	2,244	11	14	0,376153
h	13,520	,000	8,225	6,843	2,319	2,912	10	12	0,525026
i	27,049	,000	8,310	6,629	1,928	2,385	12,5	9	0,775164
j	28,856	,000	8,659	6,443	1,444	2,882	15	7	0,972198
k	23,285	,000	6,783	4,800	2,631	2,482	2	2	0,775341
l	16,361	,000	5,814	3,943	3,074	2,146	1	1	0,705792
m	10,482	,001	7,109	5,729	2,494	2,859	5	4	0,514404
n	7,165	,007	6,969	6,243	2,506	1,996	4	6	0,320474
o	12,922	,000	8,612	7,657	1,864	2,119	14	16	0,478558
p	7,096	,008	7,488	6,714	2,699	2,397	6	11	0,303236
Серед			7,694	6,334	2,219	2,443			0,582768

[розробка автора]

Для підтвердження наявності статистично значущих відмінностей в оцінках керівниками шкіл залежно від їхньої статі важливості реалізації певних дій, що забезпечують високу якість освіти, має виконуватися умова: $H_{\text{емп}} \geq \chi^2_{\text{крит}}$, для $df = 1$ $\chi^2_{\text{крит}} (\alpha=0,05) = 3,841$ та $\chi^2_{\text{крит}} (\alpha=0,01) = 6,635$, а $p_{\text{емп}} < 0,050$ [7, с.11].

Отже, достовірність відмінностей досліджуваних характеристик між вибірками за критерієм χ^2 Пірсона становить 99 %, окрім пункту (а) (стовп. 2 табл.1), результат якого підтверджено з точністю 95 %. Порівняння результатів ранжування учасниками опитування запропонованих для розгляду процесів за ступенем їх важливості для забезпечення якості освіти засвідчило наявність відмінностей у думках керівників ЗЗСО за гендерною ознакою (Рис.1).

З рис.1 видно, що пріоритетно важливими ($\text{Rank}'s \geq 10$) для забезпечення якості освіти в ЗЗСО як для керівників-жінок, так і для керівників-чоловіків, є процеси і дії, пов'язані із розвитком особистості вчителя (о), управлінням потенціалом закладу та навчальним процесом (f, g), забезпеченням стійкості освітніх цілей та цінностей освіти (d), а також повноцінним спілкуванням учасників освітнього процесу (h). Незважаючи на збіг переважної більшості елементів, що, на думку респондентів обох груп, є дуже важливими для забезпечення якості освіти процесів, між ними виявлено і відмінності. Так, до зазначеного переліку надзвичайно важливих

процесів жінки додають «оцінювання якості викладання» (j, $Rank's = 15$) та «оцінювання якості навчальної діяльності» (i, $Rank's = 12,5$), а чоловіки – «близькість освітньої ідеї та її сприйняття персоналом» (p, $Rank's = 11$) та «складання довгострокового плану розвитку закладу освіти» (a, $Rank's = 10$). Незважаючи на те, що респонденти обох груп назвали практично однаковий набір дуже важливих для збереження якості освіти процесів, їх перелік за оцінками жінок та чоловіків відрізняється акцентами, що проявляється у різній послідовності розташування (ранжування) обраних елементів.

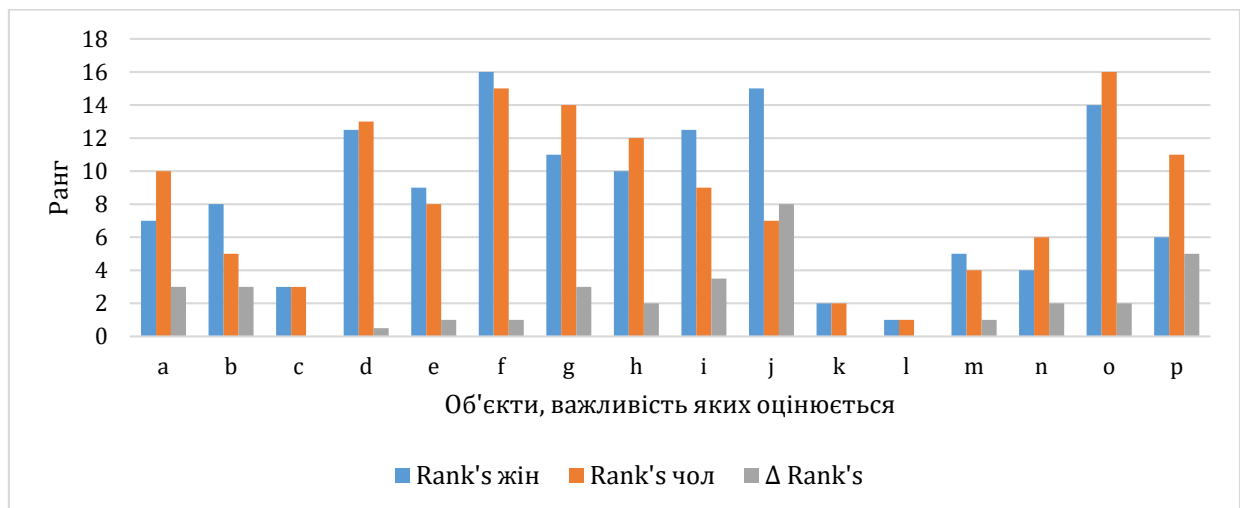

Рис.1. Ранжування керівниками ЗЗСО управлінських дій за ступенем їх важливості для забезпечення якості освіти

Висновок. Проведене дослідження з достовірністю 99 % підтвердило наше припущення про існування відмінностей за гендерною ознакою у розумінні керівниками ЗЗСО ступеня важливості певних процесів і дій для забезпечення та поліпшення якості освіти. Середня величина відмінностей результатів ранжування становить $d = 0,583$, жінки в цілому привласнюють досліджуваним процесам більш високі оцінки.

Список використаних джерел:

1. Лукіна, Т. (2008). Якість освіти. У Енциклопедія освіти (с. 1017–1018). Юрінком Інтер.
2. Tierno-García, J.-M., Camarero-Figuerola, M., Iranzo-García, P., Barrios-Arós, C. (2020). Semi-professional school leadership in Spain: Gender differences. *European Journal of Education*. 55 (4) P. 587-601. <https://doi.org/10.1111/ejed.12416>.
3. Oplatka, I., Ayias, M. (2007). Gendered views of managing discipline in school and classroom. *Gender and Education*, 1(19). P. 31–59. <https://doi.org/10.1080/09540250601087751>.
4. Fuller, K. (2017). Women secondary head teachers in England: Where are they now? *Management in Education*, 31(2), 54–68. <https://doi.org/10.1177/0892020617696625>.
5. Лукіна, Т.О. (2022). Особливості прояву оціночної компетентності керівників шкіл в контексті реалізації механізмів самооцінки закладу загальної середньої освіти. Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки за 2022 рік. (с. 213–214). Київ: Інститут педагогіки НАПН України. <https://lib.iitta.gov.ua/733984/>.
6. Cohen J. (1988). *Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences*. 2nd ed. Hillsdale, New York: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
7. Таблиці функцій та критичних точок розподілів (2009). Харків: УЦЗУ.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Лобода Ольга Володимирівна

старший викладач

Київський університет імені Бориса Грінченка, Україна

Головним напрямом розвитку сучасної гуманітарної освіти України є підвищення рівня вітчизняного навчання до європейського. Тобто входження в загальноєвропейський навчальний простір. Одним із пріоритетних напрямів реформування освіти, визначених Державною національною програмою «Освіта. Україна XXI сторіччя», є необхідність «досягнення якісно нового рівня у вивченні іноземних мов». Сучасний етап європейського вибору України, її інтеграції в європейський та світовий інформаційний простір зумовлює динамічні перетворення в галузі освіти. У контексті реалізації завдань реформи освіти, згідно з Концепцією «Нова українська школа», основною є думка про те, що найбільш успішними на ринку праці в найближчій перспективі будуть фахівці, які вміють навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі та володіти іншими сучасними вміннями. Пріоритетним напрямком модернізації освіти є виховання особистості, яка прагне до максимальної реалізації своїх можливостей, відкритої для сприйняття нового досвіду, здатної на усвідомлений та відповідальний вибір у різних життєвих ситуаціях. НУШ має на меті створити «новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, необхідних для успішної самореалізації в суспільстві». В умовах інтеграції України в європейський освітній простір набуває актуальності проблема пошуку шляхів підвищення ефективності та результативності навчального процесу в початковій школі.

На відміну від інших предметів, іноземна мова – це ціла галузь знань, оскільки розкриває перед людиною скарбницю іншомовної культури, нові стилі життя. Інтеграція України у світову спільноту потребує досконалого володіння іноземними мовами. Розробка, застосування інноваційних технологій є однією з найбільш актуальних проблем сьогодення в системі освіти, оскільки тісно пов'язана із формуванням у учнів мотивації до навчання, яка впливає на якість засвоєних ними знань та розвиток умінь та навичок, їх життєву компетентність.

Над вирішенням цієї проблеми працює багато сучасних науковців. Пошук шляхів оновлення освітнього процесу відбувається в декількох напрямках: використання інноваційних технологій (А. Алексюк, В. Бондар, В. Євдокимов, В. Лозова, І. Малафіїк, І. Підласий, І. Прокопенко та ін.); розробка технології модульного навчання (В. Беспалько, А. Фурман, Л. Романишина); розробка теоретичних проблем контролю і оцінювання ЗУН (знань, умінь, навичок) (Ю. Бабанський, В. Козаков, С. Майборода, О. Матюшкін, Н. Тализіна та ін.) тощо.

Поняття педагогічна технологія відоме з 20-х років XX ст., зустрічається у наукових працях В. Бехтерева, І. Павлова, А. Ухтомського, С. Шацького. Вже тоді воно трактувалося по-різному. В одному разі - як сукупність прийомів і засобів, спрямованих на чітку й ефективну організацію навчальних занять, що нагадує виробничу технологію; в іншому - як уміння оперувати навчальним і лабораторним обладнанням, використовувати наочні посібники. Наукові пошуки в напрямку оптимізації та вдосконалення організації навчально-виховного процесу на різних

рівнях освіти, свідчать про суттєву трансформацію терміну «педагогічна технологія» - від «технології в освіті» до "технологічної освіти", а потім до "педагогічної технології" [1, с. 83].

Існує понад 300 визначень поняття «педагогічна технологія». Нам імпонують наступні визначення:

1. Педагогічна технологія — це продумана у всіх деталях модель педагогічної діяльності з проектування, організації та проведенню навчального процесу з безумовним забезпеченням комфортних умов для учнів та вчителя (В. Монахов).

2. Педагогічна технологія - це системний метод створення, застосування і визначення усього процесу викладання і засвоєння знань з урахуванням технічних і людських ресурсів в їх взаємодії, що ставить своїм завданням оптимізацію форм навчання (ЮНЕСКО).

3. Педагогічна технологія означає системну сукупність і порядок функціонування всіх особистісних, інструментальних і методологічних засобів, що використовуються для досягнення педагогічної мети (М. Кларін).

4. Педагогічна технологія - це створена адекватно до потреб і можливостей особистості і суспільства теоретично обґрунтована навчально-виховна система соціалізації, особистісного і професійного розвитку і саморозвитку людини в освітній установі, яка, внаслідок упорядкованих професійних дій педагога при оптимальності ресурсів і зусиль всіх учасників освітнього процесу, гарантовано забезпечує ефективну реалізацію свідомо визначеної освітньої мети та можливість оптимального відтворення процесу нарівні, який відповідає рівню педагогічної майстерності педагога (С. Сисоєва) [3, с. 32-33].

Отже, педагогічна технологія функціонує в якості науки, що досліджує найбільш раціональні шляхи навчання, і в якості системи принципів, прийомів і способів, що застосовуються у навчанні і в якості реального процесу навчання.

Педагогічна технологія повинна задовольняти деяким основним методологічним вимогам, критеріям технологічності:

- концептуальність (опора на певну концепцію, що містить філософські, психологічні, дидактичні і соціально-педагогічні обґрунтування освітніх цілей);
- системність (педагогічна технологія повинна мати всі ознаки системи);
- логічність процесу, взаємозв'язок усіх його частин, цілісність;
- керованість (можливість цілісного планування, проектування процесу навчання, поетапної діагностики, варіювання засобами і методами з метою корекції результатів);
- ефективність (оптимальність витрат, гарантованість досягнення запланованого результату - певного стандарту навчання);
- відтворюваність (можливість застосування в інших однотипних умовах, іншими суб'єктами) [1, с.75].

Будь-яка сучасна педагогічна технологія являє собою синтез досягнень педагогічної науки і практики, поєднання традиційних елементів минулого досвіду і того, що породжено суспільним і технічним прогресом, і перш за все, гуманізацією, демократизацією суспільства і технологічною революцією. Джерелами і складовими частинами нових педагогічних технологій є:

- соціальні перетворення і нове педагогічне мислення;
- суспільні, педагогічні, психологічні науки;
- сучасний передовий педагогічний досвід;
- історичний вітчизняний і зарубіжний досвід (надбання попередніх поколінь);
- народна педагогіка [4., с.93].

Підсумовуючи, можна стверджувати, що сучасна педагогічна технологія являє собою синтез досягнень педагогічної науки і практики, поєднання традиційних елементів минулого досвіду і того, що породжено суспільним і технічним прогресом, і перш за все, гуманізацією, демократизацією суспільства і технологічною революцією.

Список використаних джерел:

1. Лузан, П. Г. Суть і дефініція поняття «педагогічна технологія» / Лузан Петро Григорович // Наук. вісн. Ін-ту проф.-техн. Освіти НАПН України. Проф. педагогіка / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України. – Київ: Вид-во ІПТО НАПН України, 2013. – No 6. – С. 12–18.
2. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О.Б., Бориско Н.Ф., Борецька Г.Е. та ін. / За заг. ред. С.Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2013. – 590 с.
3. Рижкова, М. С. Педагогічні технології: історичний аспект/ М. С. Рижкова, Л. Р. Хасанова // Наук. скарбниця освіти Донеччини. – 2013. –No 1. – С. 14–17.
4. Стрілець С.І. Підготовка вчителів початкової школи засобами інноваційних технологій : Монографія. – Чернігів : ЧНПУ імені Т.Г. Шевченка, 2012. – 380 с.

СЕКЦІЯ XVII. ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХІАТРІЯ

ВПЛИВ ВІЙНИ НА ІДЕНТИЧНІСТЬ

Колесник Володимир Андрійович

Курсант навчально-наукового інституту права та
підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Мітченко Катерина Вікторівна

Викладач кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Війна є екстремальним модусом існування. Раптом вриваючись у повсякденне життя людей, вона приносить смерть, біль, масштабні руйнування, горе та страждання, порушує звичний спосіб життя та поведінкові патерни особистості, трансформує її мотиваційно-ціннісну та етико-смыслову сфери, стискає тимчасову перспективу до точки актуальності, блокує домінуючі цілі, звужує спектр позитивних емоційних проявів, змінює особистісну та соціальну ідентичність. Ці порушення тотальні і залежать від психологічної позиції кожної конкретної людини у військовому критичному інциденті, визначаючи лише специфіку переживання трагічної події як частини індивідуального і колективного буття. Незважаючи на те, що війни перекроюють геополітичну карту світу, перерозподіляють різного роду ресурси та капітали, залишають шрами, розриви та розломи у життєвих світах людей, вони протягом всієї історії існування людської цивілізації не припиняються, і люди знову і знову звертаються до війни як способу досягнення переваги та вирішення конфлікту [1].

У своєму дослідженні «Національна ідентичність у контексті глобалізації», доктор філософських наук та професор М. Козловець визначає ідентичність як прояв тотожності та відмінності раціонального та ірраціонального, профанного та сакрального, емоційного та семантико-міфологічного, яка характеризується динамічністю та процесуальністю. Ідентичність укорінюється у свідомості людей, їхніх моделях поведінки та соціальному позиціюванні [2].

Суб'єктивне почуття тотожності людини та об'єктивна здатність соціального суб'єкта до самототожності зі спільнотами формують колективну ідентичність. Остання презентується різними типами - родовою, етнічною, національною, релігійною, регіональною, цивілізаційною та іншими, які перебувають у суперечливій єдності та актуалізуються залежно від умов, потреб, інтересів та перспектив соціального розвитку.

Для всієї України, сучасна ситуація стала гіперекстремальною. І в цій непростій ситуації ми чітко повинні розуміти смисл нашого життя. Тому що, екзистенційний вакуум, в якому ми опинились, – це втрата цілей та сенсу, веде нас до фрустрації. У класичному сенсі психології та філософії логотерапії за В. Франклом – фрустрація це феномен в якому людина досягаючи певної мета, далі не знає що робити. В умовах війни ми мети не досягли, але попереду порожнеча, ми не знаємо до чого ми прийдемо

і що залишиться значущим в нашому житті

Війна викликала значні зміни в українському суспільстві, які не можна не помітити. Деякі з цих змін є позитивними та мають велике історичне значення. Однак, питання про те, як суспільство зможе подолати кризовий стан, викликаний війною, залишається відкритим.

Межі української ідентичності, що відображають зовнішні ознаки, стали більш чіткими. Європейська ідентичність зросла з 3,6 до 6,4 балів на десятибальній шкалі, де 0 означає повну відсутність ідентифікації з європейською культурою, а 10 - повну ідентифікацію з нею. Натомість ідентифікація себе з «радянськими людьми» послабилась – з 2,9 до 1,1 за аналогічною шкалою. Та й за розпадом СРСР жалкують лише 11%, хоча ще рік тому їх було 32% (і цей відсоток був більш-менш стабільним з 2014 року). З Росією і росіянами також все цілком передбачувано. Наприклад, якщо у 2021 році лише 55% опитаних вважали, що українці та росіяни не є одним народом, то вже у березні 2022 року таких було 77%, а у квітні – 91% [3]

За результатами дослідження можна зробити висновок, що внаслідок війни та інших внутрішніх та зовнішніх чинників українське суспільство пройшло важливий етап в еволюції своєї ідентичності. Зовнішні межі української ідентичності стали чіткішими, що виявляється у зростанні європейської ідентифікації та послабленні ідентифікації себе з «радянськими людьми». За результатами дослідження можна стверджувати, що українці поступово знаходять своє місце у світі та формують свою ідентичність.

Однак, питання виходу з кризового стану військових часів залишається відкритим і потребує додаткових зусиль з боку українського суспільства та його лідерів.

Список використаних джерел:

1. Усенко, Світлана Георгіївна, Анна Олександрівна Бойко, Катерина Андріївна Федченко. Як впливає війна на психічний стан людини?. The 4th International scientific and practical conference "Discussion and development of modern scientific research" (October 18-21, 2022) Helsinki, Finland. International Science Group. 2022. 487 p. 2022.
2. П'янківська, Людмила. Вплив наслідків війни на психічне здоров'я людини: огляд зарубіжних досліджень. collection of scientific papers «scientia» April 1, 2022; Kraków, Poland. 2022. с. 79-81.
3. Данило Судин. Як війна вплинула на нашу ідентичність, пам'ять та цінності. Український Тиждень. URL: <https://tyzhden.ua/iak-vijna-vplynula-na-nashu-identychnist-pam-iat-ta-tsin-nosti/>.

ПРОФЕСІЙНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ ПІДЛІТКІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ЗАКЛАДУ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ У ПРОЕКТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄНОГО ЧАСУ

Тетяна Каменщук

ORCID ID: 0000-0002-6231-8749

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник лабораторії
психологічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами

*Український науково-методичний центр
практичної психології і соціальної роботи, Україна*

Психологічна готовність до проектної діяльності передбачає сформованість психологічних механізмів, що забезпечують сприятливе розуміння цінності та переваг проектної діяльності, а також певний рівень розвитку особистісної сфери. Аналіз тематичної науково-методичної літератури дозволив виокремити основні показники адаптованості особистості підлітка з особливими освітніми потребами до реалізації проектної діяльності в умовах професійного закладу освіти.

Проблема самовизначення в класичній психологічній науці розглядається, як закономірне співвідношення психічних процесів та факторів, що їх спричиняють. Зокрема, дорослий суб'єкт усвідомлює свої цілі, життєві плани, сенси, співставляє власні можливості або здібності, у поєднанні зі своїми особистісними та фізичними властивостями [3].

Професійне самовизначення розглядається як центральне новоутворення учнів старшого шкільного віку, яке виступає мотиваційним центром особистості, визначаючи професійний вибір та подальші кроки професійного становлення [4, С.7]. Враховуючи той факт, що учні, які навчаються в професійному закладі освіти, то це та категорія молодих особистостей, котра, здається, визначилась з майбутньою професією [1]. В контексті нашого дослідження, аналізуємо психологічну готовність учнів до реалізації проектної діяльності, що гарантує фінансову незалежність, в тій чи іншій мірі, пов'язаній з обраною спеціальністю.

Фінансова незалежність під час навчання в закладі професійної освіти стає можливою за умови реалізації проектної діяльності, ініційованої державними органами влади або громадським сектором, пропозиції яких значно розширилися в Україні в умовах воєнного стану. Написання проектів спрямованих на реалізацію підприємницьких ідей, в переважній більшості, має фінансовий дохід, що в свою чергу забезпечує молодій особистості фінансову впевненість та незалежність, а також значно мотивує до здобуття знань з обраної професії. Так, на прикладі учнів Вищого професійного училища №42 м.Погребище, нами здійснено спробу навчити учнів розвивати психологічну готовність до формування підприємницьких ідей та розрахувати етапи її успішної реалізації за системної підтримки дорослих [3]. Учнім вдалося сформулювати ідею з пошиття індивідуальних речей, яких потребували люди в умовах змінених місць проживання за наслідками повномасштабної війни рф в Україні. Їм вдалося отримати необхідне обладнання та тканину за рахунок проходження проектної заявки, а вибір та пошиття речей забезпечувалося завдяки комунікативним здібностям та професійним навичкам отриманим під час навчання.

Так, серед особистісних якостей підлітків мають місце самовіддача, мотивація,

комунікативні навички, вміння брати на себе ризики, швидко приймати рішення, бути стресостійким, мати досвід правильного вирішення проблем. В силу різних видів та ступенів порушень психофізичного розвитку в учнів з особливими освітніми потребами, рівень професійного самовизначення в цих учнів значно нижчий, в порівнянні зі здоровими однолітками, при цьому психологічна емоційна витривалість та цілеспрямованість може бути кращою, а також підтримка оточення може давати більший позитивний тривалий ефект.

Таким чином, формування професійної самовизначеності підлітків з особливими освітніми потребами закладу професійної освіти у проектній діяльності в умовах воєнного стану, посідає одне з основних значень у професійному становленні підкріпленою фінансовим зростанням та фінансовою незалежністю молоді, що забезпечує вищий рівень мотивації до здобуття знань з обраної професії.

Список використаних джерел:

1. Каменщук Т.Д. Умови психологічного благополуччя студентської молоді з особливими освітніми потребами в закладі професійної освіти в умовах воєнного часу. Інноваційна педагогіка. Вип. 56. Том. I. 2023. С. 212-215.
2. Панок В. Г., Ткачук І. І., Острова В. Д., Лунченко Н. В., Бондарук Ю. С. Науково-методичні засади надання психосоціальної допомоги дітям, котрі опинились у складних життєвих обставинах внаслідок військових дій Педагогіка і психологія. – 2019. - №2, С. 64-71.
3. Інформаційна сторінка Вищого професійного училища №42 м. Погребище URL: <http://vpu-42.com/shvejna-majsternya-vlasnij-brend>.
4. Федоренко Л.П. Психологічні особливості професійного самовизначення випускників сільських шкіл. Автореферат дисертації на здобуття наук. ступ. канд. психол. наук, К. 2020.

ПСИХОЛОГІЧНА СЛУЖБА СИСТЕМИ ОСВІТИ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПЕРЕБУДОВИ

Корнієнко Ігор Олексійович

кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник

Український науково-методичний центр

практичної психології і соціальної роботи, Україна

Реалії сьогодення свідчать, що війна, розпочата росією, загальною метою має знищення української державності та ідентичності. Після нашої перемоги РФ залишиться нашим сусідом, а це означає, що воєнна загроза існуватиме постійно. Тому вкрай важливо виробити стратегію системної перебудови всього господарства, і в першу чергу, системи освіти, яка відповідає за розвиток людського капіталу на основі втілення в практику передових досягнень вітчизняної та зарубіжної науки.

На превеликий жаль Національний план відновлення, представлений українським урядом на конференції в Лугано 4-5 липня 2022 року, який складається з 15 програм, тільки в цілому відповідає основним потребам країни як у воєнний, так і післявоєнний період [3].

Програма «Розвиток системи освіти» займає в рейтингу програм лише 12 місце. На систему грантів для дослідників буде виділено менше 0,1 млрд. дол. США (протягом усього періоду – 10 років!). Натомість розвиток сучасного українського суспільства неможливий без значного фінансування наукових досліджень, розробок, інновацій та технологій. До прикладу, в рамках промислової політики ЄС щорічно витрачається понад 7 млрд. євро на науково-дослідні розробки та технології на рівні ЄС і 9 млрд. євро – на рівні країн-членів.

Основні виклики, з якими стикається освітня і наукова сфера, частково представлені в проекті матеріалів робочої групи «Освіта і наука» МОН України. До першої групи – системні та інфраструктурні виклики, можемо віднести військові дії на території України, відсутність передумов для довгострокового планування та прогнозування в сучасних умовах, неефективну державну систему управління, прогноз на довготривалий військовий стан на території України, морально та технічно застаріла дослідницька інфраструктура, пошкодження або руйнування закладів освіти, відсутність або обмежений доступ до комп'ютерного обладнання, програмного забезпечення, руйнування дослідницької інфраструктури, втрата науково-технічної інформації, недорозвиненість мережі закладів освіти дорослих та деякі інші.

До другої групи – збереження людського капіталу, можемо віднести загибель працівників закладів освіти, наукових установ, міграція за кордон педагогічних та наукових кадрів, невідповідність науково-педагогічних і педагогічних кадрів потребам ринку праці, зростання потреб ринку праці в кваліфікованих робітничих кадрах, зміни у контингенті учнів та педагогічних працівників, які викликані війною.

Все це матиме негативні наслідки для відновлення країни у повоєнний період: застарілий зміст навчальних програм, невідповідність компетентностей випускників закладів вищої та професійної (професійно-технічної) освіти вимогам сучасного ринку праці, невідповідність освітнього середовища Європейським стандартам освіти та принципам інклюзії та багато інших.

На нашу думку, системним завданням номер один повинно бути збереження та

захист психічного здоров'я громадян України. Виконати його можна тільки при умові розвитку психологічної служби системи освіти України, яка діє в системі національної освіти відповідно до статті 76 Закону України «Про освіту» (2017 р.) і забезпечує своєчасне і систематичне вивчення психофізичного розвитку здобувачів освіти, мотивів їхньої поведінки і діяльності з урахуванням вікових, інтелектуальних, фізичних, гендерних та інших індивідуальних особливостей; сприяє створенню умов для виконання освітніх і виховних завдань, соціального та інтелектуального розвитку здобувачів освіти, охорони психічного здоров'я, надання психологічної та соціально-педагогічної підтримки всім учасникам освітнього процесу відповідно до цілей і завдань системи освіти [4].

Однак, психологічна служба системи освіти, як і інші соціальні інституції, знаходиться в стані кризи. Серед основних причин можемо виокремити децентралізацію: зміна структури управління освітою породила суперечності щодо підпорядкування та функцій фахівців служби.

Проблемою є належне методичне забезпечення працівника психологічної служби, яке не можна назвати системним і науково обґрунтованим. У деяких випадках методичний арсенал практичного психолога становлять випадкові, невалідні методики діагностичної і корекційно-розвиткової роботи.

Спостерігається комерціалізація діяльності фахівців служби: різноманітні видавництва, соціальні мережі та інші організації активно використовують доволі великий ринок, яким є сьогодні психологічна служба, для просування продуктів сумнівної якості (методики, журнали, сайти, тренінги, навчання і т.п.), за що ніхто не несе відповідальності.

Існує проблема дотримання етичних норм і професійних стандартів. Доволі розповсюдженими є випадки, коли так звані «спеціалісти» дискредитують професію, виконуючи функції, що не відповідають професійним стандартам: психологічну діяльність здійснюють особи, які не мають відповідної освіти, а численні курси та тренінги проводять люди і організації, що не мають жодного відношення до психології. Такі порушення етичних та юридичних норм не дістають належної оцінки від професійного співтовариства і правоохоронних органів [1; 2].

Виходячи з вищезазначеного, діяльність психологічної служби системи освіти України повинна бути спрямована на виконання першочергових завдань сьогодення, а саме:

- впровадження новітніх досягнень психологічної науки;
- захист психічного здоров'я та особистісного суверенітету всіх учасників освітнього процесу;
- сприяння повноцінному особистісному й інтелектуальному зростанню студентів, учнів на кожному віковому етапі їх розвитку;
- забезпечення індивідуального, особистісно орієнтованого підходу до кожної дитини на основі її всебічного психолого-педагогічного вивчення;
- соціально-психологічній реабілітації клієнтів (діти, сім'ї, педагоги)
- навчання педагогів та науково-педагогічних працівників стабілізації власного емоційного стану та навчання вмінню розпізнавати дітей та студентів, які знаходяться в стані стресу, вміти надати їм ППД (першу психологічну допомогу);
- формування стресостійкості в усіх учасників освітнього процесу.

Список використаних джерел:

1. Панок В. Г. До побудови моделі сучасної психологічної служби системи освіти журнал

Український вимір. Міжнародний збірник науково-педагогічних, методичних статей і матеріалів з України та діаспори. Київ, 2019. Т. 16. С. 246-252.

2. Панок В. Г., Лунченко Н. В. Становлення психологічної служби системи освіти в контексті суспільних трансформацій в Україні. Вісник ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2018. №58. С. 8-24.
3. Національний план відновлення України [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/526637_plan_vidnovlennya_ukraini_silni.html.
4. План відновлення України (освіта і наука) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-pla-nu-vidnovlennya-ukrayini-v-chastini-osviti-i-nauki>.

СЕКЦІЯ XVIII. МЕДИЧНІ НАУКИ ТА ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я

COVID-19 ТА УРАЖЕННЯ ПЕЧІНКИ

Семенюк-Сікідін Юрій Вікторович

Здобувач вищої освіти медичного факультету №2
Національний медичний університет імені О.О.Богомольця, Україна

Шароварова Поліна Олегівна

Здобувач вищої освіти медичного факультету №2
Національний медичний університет імені О.О.Богомольця, Україна

Науковий керівник: Цимбалюк Руслан Степанович

канд. мед. наук, доцент кафедри загальної хірургії №1
Національний медичний університет імені О.О.Богомольця, Україна

Актуальність теми. Незважаючи на те, що ВООЗ скасувала статус пандемії COVID-19, актуальність даного захворювання все ще залишається вкрай високою. Незалежно від попередніх захворювань печінки та стану до моменту захворювання на COVID-19, порушення біохімічних показників виявляються з однаковою частотою. Порушення біохімії печінки при COVID-19 зазвичай характеризуються незначним (в 1-2 рази вище верхньої межі норми) підвищенням рівнів аланін-амінотрансферази (АЛТ) і аспартат-амінотрансферази (АСТ), про що повідомляється приблизно у 40–60% пацієнтів. Крім того, гіпоальбумінемія, неспецифічний маркер тяжкості захворювання, була зареєстрована в 36–38% випадків [1], пов'язаних із тяжкими наслідками COVID-19.

Основна частина. Причини підвищення рівня печінкових ферментів при COVID-19 багатофакторні, оскільки причини можуть бути як позапечінковими, так і внутрішньопечінковими, виникати внаслідок дії медикаментозної терапії, або через пряму вірусологічну дію на клітини печінки [2]. Ці причини можуть діяти як окремо, так і поєднано, що ускладнює встановлення етіології відхилень печінкових біохімічних показників.

У госпіталізованих пацієнтів з COVID-19 відзначають підвищення рівня амінотрансферази (АСТ) у крові, яке корелює з рівнем аланінамінотрансферази (АЛТ), але не з маркерами запалення м'язів, такими як креатинкіназа (КК) або системним запаленням (С-реактивний білок і феритин). Це може свідчити про те, що високі печінкові ферменти при COVID-19 є результатом прямого пошкодження печінки. Системна гіпоксія, яка виникає у пацієнтів при перебігу SARS-CoV-2 спричиняє мітохондріальну дисфункцію, яка в свою чергу призводить до швидшого росту показників АЛТ, ніж АСТ, а у пацієнтів, що страждали на токсичні ураження печінки внаслідок зловживання алкоголем або впливу лікарських препаратів вже рівень АСТ підвищується швидше, ніж рівень АЛТ [3,4]. Наведені вище залежності можуть мати діагностичну цінність у встановленні причини розбіжностей між показниками АЛТ та АСТ та етіології ураження печінки під час захворювання на COVID-19. Іншим аспектом ураження печінки при COVID-19 є порушення регуляції

вродженої імунної відповіді організму, так званий цитокінівий шторм. Запалення легеневої тканини, що включає активацію клітин вродженого імунітету та вивільнення цитокінів, є добре встановленим фактором пошкодження печінки [5], що теж буде призводити до підвищення рівня АЛТ та АСТ.

Зазвичай, при аутоімунних ураженнях печінки рівень АЛТ збільшується більш значуще, ніж рівні АСТ. Проте, у деяких випадках, особливо в тяжких формах аутоімунних уражень, рівень АСТ може зростати більш істотно. Оскільки аутоімунні ураження печінки є рідкісним захворюванням, то немає чітких загальних правил щодо того, як швидко зростають рівні АЛТ та АСТ при цьому захворюванні. Відтак, визначення динаміки рівнів АЛТ та АСТ відбувається індивідуально для кожного пацієнта. Проте дослідження подібних залежностей може мати діагностичну та прогностичну цінність.

Висновок. Пандемія COVID-19 стала викликом для медичної спільноти у питаннях етіології, патофізіології, діагностиці та лікуванні. При тяжких формах перебігу SARS-CoV-2 потрібно враховувати вплив захворювання не тільки на легеневу систему, а й на інші органи, зокрема печінку. Варто зазначити, що частим ускладненням при даному захворюванні є поліорганна недостатність, в якій одну з провідних ролей відіграє ураження печінки. Тому питання раннього встановлення етіологічного фактору ураження печінкової тканини є важливим у виборі тактики ведення таких пацієнтів.

Список використаних джерел:

1. Cholongitas E, Bali T, Georgakopoulou VE, Giannakodimos A, et al. Prevalence of abnormal liver biochemistry and its impact on COVID-19 patients' outcomes: a single-center Greek study. *Ann Gastroenterol.* 2022;35(3):290–296. doi: 10.20524/aog.2022.0709.
2. Onabajo OO, Banday AR, Stanifer ML, Yan W, et al. Interferons and viruses induce a novel truncated ACE2 isoform and not the full-length SARS-CoV-2 receptor. *Nat Genet.* 2020;52(12):1283–1293. doi: 10.1038/s41588-020-00731-9.
3. Zhang WY, Xu FQ, Shan CL, Xiang R, et al. Gene expression profiles of human liver cells mediated by hepatitis B virus X protein. *Acta Pharmacol Sin.* 2009;30(4):424–34. doi: 10.1038/aps.2009.22.
4. Garcia-Gordillo JA, Camiro-Zúñiga A, Aguilar-Soto M, Cuenca D, et al. COVID-IRS: A novel predictive score for risk of invasive mechanical ventilation in patients with COVID-19. *PLoS One.* 2021 Apr 5;16(4):e0248357. doi: 10.1371/journal.pone.0248357.
5. McDonald B, Kubes P. Innate immune cell trafficking and function during sterile inflammation of the liver. *Gastroenterology.* 2016;151:1087–95.

БІОЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ДОНОРСТВА

Болехівська Юлія Миколаївна

студентка 1 курсу медичного факультету

Івано-Франківський національний медичний університет, м. Івано-Франківськ, Україна

Феденько Вікторія Василівна

студентка 1 курсу медичного факультету

Івано-Франківський національний медичний університет, м. Івано-Франківськ, Україна

Науковий керівник: Романишин Неля Миколаївна

кандидат медичних наук, асистент кафедри

клінічної фармакології та клінічної фармації

Івано-Франківський національний медичний університет, м. Івано-Франківськ, Україна

Трансплантологія бере свій початок ще з давніх часів. За 1500 років до нашої ери проводились операції з пересадки шкіри з одного місця на інше, про що вказано в давньогрецькому «Папірусі Ербес». Схожі операції проводилися в давній Індії та давньому Римі. Існує біблійська легенда, яка розповідає, що в III ст. лікарі Косма і Даміан пересадили ногу римлянину від мертвого раба. Однак, немає жодної інформації щодо подальшої долі цього римлянина. Впродовж багатьох століть такі операції не проводились, а розмови про трансплантацію вважались гріхом [1].

Донорство у нашій країні, як правило, стало проблемою хворих та лікарів, а не справою суспільства. Населення недостатньо обізнане у питанні донорства крові у зв'язку з недостатнім висвітленням цієї проблеми. Про гостру потребу донорської крові більшості нашого населення стає відомо лише тоді, коли біда стукає в двері їх дому - близька людина потрапляє на операційний стіл, у дружини тяжкі пологи. Водночас, відомо багато випадків, коли саме донорство, переливання крові стало великою проблемою для людини (неправильне переливання крові, резус-конфлікти).

Донорство є важливою частиною системи охорони здоров'я кожної країни. Переливання компонентів крові є невід'ємною складовою хірургічних операцій. Кров використовують під час лікування від анемії, деяких видів раку та інших недуг, а також потрібна людям, які травмувалися внаслідок дорожньо-транспортної пригоди, нещасних випадків, стихійних лих тощо [2].

Лікарі запевняють, що донорство не тільки шановане, але і корисне для здоров'я. Згідно з дослідженнями Всесвітньої організації охорони здоров'я, люди, які постійно здають кров, в середньому живуть на п'ять років більше. Якщо у здорової людини вилучити 450 мл крові, то це ніяк не вплине на її самопочуття і фізіологічні функції. Організм людини еволюційно пристосований до крововтрати - війни, травми. Протягом століть кровопускання використовували як основний вид лікування. З впевненістю можна сказати, що донорство сприяє постійному самооновленню і омолодженню організму за рахунок виведення надлишку крові та її компонентів. Таке регулярне оновлення є потужною профілактикою серцево-судинних захворювань, імунної системи, порушень травлення, роботи печінки і підшлункової залози. Також, донорство підсилює стійкість до крововтрати при аваріях, нещасних випадках, опіках, важких операціях. Відбувається неспецифічна реакція організму на втрату частини самого себе - організм тренується на випадок можливої крововтрати. Не менш важливим є те, що донорство є ефективним засобом профілактики серцево-

судинної системи. Фінські вчені провели спостереження над донорами-чоловіками і прийшли до висновку, що вони в десятки разів менше схильні інфаркту міокарда; американські вчені встановили, що донори-чоловіки на 30% рідше страждають серцевими нападами [3, 4].

Тим не менш, через певні помилки та неухважність лікарів бувають і випадки, які призводять до летального результату після введення донорської крові реципієнту. Повинно бути передбачено ретельний відбір донорів, який продовжує залишатися важливим етапом у забезпеченні вірусної безпеки.

Трансплантологія може допомогти врятувати життя пацієнта, проте вона також породжує деякі етичні питання:

I. РОЗПОДІЛ ОРГАНІВ: однією з найбільш складних проблем трансплантології є вибір того, кому нададуть орган. Відбір потенційних отримувачів повинен бути справедливим та ефективним, щоб уникнути дискримінації і впливу соціального статусу. Розподіл органів проводиться за допомогою системи, яка називається Національною системою розподілу органів (NOTS). Кожна країна має свою власну систему розподілу, яка забезпечує справедливий та ефективний вибір потенційних отримувачів.

Органи розподіляються в залежності від декількох факторів, включаючи: термін очікування: першочергово отримують органи ті пацієнти, які перебувають в критичному стані та найбільш потребують пересадки; медичні фактори: враховуються медичні показники, такі як ступінь важкості захворювання та можливість успішної пересадки; географічний фактор: враховується місцезнаходження пацієнта та донора, оскільки необхідно забезпечити швидку доставку органу; соціальний фактор: враховується соціальний статус пацієнта та його потреби, наприклад, у випадку, коли пацієнт є єдиним доглядачем для малолітньої дитини або члена родини.

II. РИЗИКИ ТРАНСПЛАНТОЛОГІЇ: відторгнення органу, інфекції та побічні ефекти від ліків, які призначаються для підтримки нового органу. Ці ризики можуть мати серйозні наслідки для здоров'я пацієнта та можуть призвести до смерті.

III. МОРАЛЬНІ ПИТАННЯ: деякі люди можуть вважати, що трансплантація органів є морально неприпустимою, оскільки вона порушує природний порядок речей та може бути розглянута як втручання в Божі створіння.

IV. ТРАНСПЛАНТАЦІЯ НА ЖИТТЯ ТА НА СМЕРТЬ: трансплантація на життя означає, що орган пересаджується від одного живого донора до іншої людини. Трансплантація на смерть означає, що орган пересаджується від людини, яка померла, до отримувача. Ці процедури мають свої етичні виклики, і вони повинні бути здійснені з максимальним дотриманням медичних стандартів та етичних норм.

Загалом, трансплантація органів може допомогти врятувати життя, проте вона також може породжувати складні етичні питання. Важливо вирішувати ці питання з урахуванням медичних стандартів та етичних норм, щоб забезпечити максимальну безпеку та благополуччя для пацієнтів та донорів.

Список використаних джерел:

1. Мішук І. В. Дослідження історії розвитку законодавчого регулювання трансплантації органів і тканин людини. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2012. № 2(2). Електронний ресурс: http://www2.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyky/nvsy/02_2012_2/12mivitl.pdf.
2. Права донорів в Україні. Електронний ресурс: <https://minjust.gov.ua/m/prava-donoriv-v->

ukraini.

3. Перехрестенко П.М., Назарчук Л.В. (2008р.) Діяльність закладів служби крові України у 2007 році. Довідник, Київ.
4. Цікаві факти про донорів крові — тих, хто дарує життя. Електронний ресурс: <https://biopharmaplasma.ua/news/cikavi-fakti-pro-donoriv-krovi-tih-hto-daruye-zhittya>.
5. Етичні проблеми в медицині: навчальний посібник для самостійної роботи студентів I-III курсів медичних та фармацевтичного факультетів денної форми навчання галузі знань 22 «Охорона здоров'я» спеціальностей 221 «Стоматологія», 222 «Медицина», 226 «Фармація, промислова фармація», 228 «Педіатрія» / І. Г. Утюж, М. О. Мегрелішвілі. Запоріжжя : ЗДМУ, 2021. 140 с.

НЕКРОТИЗУЮЧИЙ ЕНТЕРОКОЛІТ НОВОНАРОДЖЕНИХ

Матвієнко Аріна Сергіївна

здобувач вищої освіти медичного факультету
Дніпропетровський державний медичний університет, Україна

Прудіус Мілана Віталіївна

здобувач вищої освіти медичного факультету
Дніпропетровський державний медичний університет, Україна

Науковий керівник: Оболонська Ольга Юріївна

доктор філософії, асистент кафедри пропедевтики дитячих хвороб та педіатрії
Дніпропетровський державний медичний університет, Україна

Актуальність: Некротизуючий ентероколіт (НЕК), найпоширеніша екстремальна патологія з боку шлунково-кишкового тракту новонародженої дитини. Незважаючи на те, що рання діагностика і активне лікування цього розладу покращили клінічні результати, НЕК залишається причиною серйозних тривалих патологічних станів у тих новонароджених, які потребували інтенсивної терапії, особливо у недоношених з грудним вигодовуванням (ГВ) <32 тижні. Сучасні технології та досягнення перинатальної медицини поліпшили виживання недоношених дітей, але інформація щодо динаміки захворюваності на НЕК є різною.

Метою цієї роботи є вивчення частоти та перебігу некротизуючого ентероколіту у недоношених новонароджених з урахуванням материнського анамнезу та визначенням особливостей патогенної флори у кишківнику дітей.

Матеріали і методи: Було проведене ретроспективне, одноцентрове, когортне дослідження. Досліджено 347 карт стаціонарних хворих з них 116 недоношених дітей (у жодного доношеного НЕК не виявлено, тому ми далі зосередили увагу на недоношених дітях). Їх було 116, тому ми обстежили даних дітей та карти їх матерів відділення ВАІТН КП РМЦРЗ ДОР за 2022 рік. Також був проведений літературний огляд з теми «Некротизуючий ентероколіт новонароджених».

Результати досліджень: Некротизуючий ентероколіт новонароджених (НЕК) – набуте захворювання, яке виникає внаслідок тяжкого ураження незрілого кишківника, яке спричинюється поєднаною дією кількох потенційно шкідливих чинників і характеризується ішемічним некрозом його слизової оболонки, асоційованим із запаленням, інвазією кишкових мікроорганізмів, здатних продукувати газ, розшаруванням газом кишкової стінки і проникненням газу у систему ворітної вени. НЕК є небезпечним захворюванням шлунково-кишкового тракту, яке вражає переважно передчасно народжених дітей і розвивається після початку ентерального харчування.

[https://www.dec.gov.ua/wp-content/uploads/2022/01/2022_182_ykpmnd_nekren ter.pdf]

Патогенез НЕК є багатофакторним, і до кінця залишається невідомим, але виділяють декілька основних факторів, що сприяють розвитку НЕК у недоношених новонароджених:

1. Сприйнятливість: Внаслідок імунологічної та кишкової незрілості недоношені діти мають підвищену сприйнятливість до розвитку НЕК через збільшений ризик

пошкодження слизової оболонки. Недоношені діти мають не до кінця сформований кишковий муциновий бар'єр та незрілий склад і функції щільних спайок, через що мають підвищену проникність кишечника та ризик транслокації бактерій у його стінку.

2. Потенційні тригери:

До них відносяться: відсутність грудного вигодовування, рідко компоненти грудного молока можуть викликати гіперчутливість або алергічну реакцію, (наприклад, індукований харчовим білком ентероколіт або алергія на молочний білок); ліки, які спричиняють травмування слизової оболонки кишечника або посилюють надмірний ріст мікробів (наприклад, антибіотики ;агенти, що знижують шлункову кислотність; гіперосмолярні засоби).

В основному клінічний діагноз підтверджується симптоматичними проявами, але для постановки остаточного діагнозу використовують додаткові методи обстеження, такі як рентгенологічна візуалізація черевної порожнини(виявлення пневматозу кишечника є діагностичною ознакою НЕК), УЗД черевної порожнини(Наявність вільного повітря, вогнищеве накопичення рідини, збільшення товщини стінок кишечника та підвищена ехогенність стінок кишечника пов'язані з більш важким НЕК). Ці методи є основними та найбільш чутливими для постановки діагнозу.

НЕК різних стадій було виявлено у 40 недоношених дітей за даними заключного діагнозу та даними щоденників добового нагляду. Середній термін гестації складав 31 +/- 3 тижні.

[<http://www.mif-ua.com/archive/article/45987#prettyPhoto>]

Серед всіх обстежених 347 дітей 33,5 % це були діти з вагою менше 2,5 кг. Перше обстеження було проведено на 7 день ентерального харчування, друге обстеження - на 10 добу, третє обстеження - на 20 добу.

При першому обстеженні було виявлено 34 дитини з 1 стадією, 4 дитини з 2 стадією, 2 дитини з 3-4 стадіями. Ми звертали увагу на переважну кількість дітей від матерів з хоріоамніонітом та хронічними вогнищами інфекції. Основними вогнищами інфекції були ЛОР-патологія та інфекції сечостатевої системи. На другому обстеженні 1 ступінь мали 21 дитина, збільшилась кількість 2 ступеня, зменшилась на 1 дитину 3-4 ступінь, за рахунок загибелі дитини. Тенденція переважання тих дітей від матерів з інфекцією зберігалась. На третьому обстеженні прояви НЕК відмічались тільки у 10 дітей з них 1 ступінь у 5, 2 ступінь у 4, у 1 дитини 3-4 ступінь. Всі діти важкого ступеню надходили в реанімацію з інших медичних закладів, відповідно з проявами НЕК 3-4 стадіями на хірургічне втручання. Аналізуючи виписки ми звернули увагу, що ці діти не мали ентеральної паузи чи мали її 1-3 дні. Всі діти з 1-2 ступенем мали ентеральну паузу 7-14 діб та одужували.

Висновки

1. Наявність у матері хронічних вогнищ інфекції та хоріоамніоніту є предиктором передчасних пологів та розвитку НЕК у недоношених дітей.

2. Летальність склала 27,3 % за рахунок переважання 3-4 стадії захворювання.

3. Всі недоношені діти з 1-2 стадією захворювання мали ентеральну паузу 10-14 днів.

4. Грудне вигодовування у недоношених дітей з нек збільшує шанс на грам+ флору та гриби. Недоношені діти на сумішах та парентерал. годуванні мають ризик інфікування нозокоміальною флорою.

ПАСИВНЕ ПАЛІННЯ. ВПЛИВ ЕЛЕКТРОННИХ СИГАРЕТ НА СТАН ЗДОРОВ'Я

Сівак Поліна Михайлівна

Студентка 2-го курсу, III медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Мокрякова Марина Іванівна

Асистент кафедри гігієни та екології №1
Харківський національний медичний університет, Україна

Актуальність даної теми зумовлена широким розповсюдженням електронних приладів як альтернатива звичайним сигаретам, які перешкоджають функціональним процесам нашого організму. Через високий попит на нові системи нагрівання або гліцеринові суміші, дедалі частіше починають з'являтися випадки пасивного паління та прояви алергічних реакцій на нетипові хімічні речовини.

Мета З'ясувати за допомогою дослідження, наскільки сильним є вплив електронних сигарет на людський організм.

Матеріали та методи Був використаний теоретичний метод, статистичний аналіз та анкетування.

Результати та їх обговорення На сьогоднішній день відома велика кількість приладів, що умовно допомагають відмовитись від сигарет. Вони містять у собі пропіленгліколь, гліцерин, нікотин, ароматизатори(у деяких пристроях нікотин відсутній). Замінники звичайних сигарет базуються на системі нагрівання, яке дозволяє гліцерину та пропіленгліколю утворювати нові складні речовини, а саме - формальдегід, ацетоацетат, акролеїн. Повітря, що видихається, має неоднорідний склад та характеризується наявністю мікрочастинок, що зумовлюють звуження судин та мають великий вплив на серцеву діяльність. Саме тому одним з алергічних проявів при пасивному палінні є задуха, запаморочення та блідість шкірних покривів. Акролеїн має великий вплив на дихальні шляхи, порушуючи їх нормальне функціонування. Він видихається з повітрям, що зумовлює розповсюдження його ефекту на курців. Тому при пасивному палінні електронних сигарет так часто спостерігається кашель та відчуття тяжкості у вдихуваному повітрі. Окрім цього, може бути присутнім висип на шкірі, сльозоточивість, бо він діє на всі слизові оболонки через легку проникність. Варто зауважити, що пасивним курцем виступає не тільки перехожий на вулиці, а й ще ненароджена дитина, яка отримує велику кількість газів та токсичних речовин, як акролеїн, через плаценту. За відсутності імунної відповіді у плода розвиваються функціональні порушення серцево-судинної та дихальної систем, обвиття пуповиною.

Ароматизатори також грають важливу роль. Їх концентрація досить висока у повітрі, що видихається. Синтетичні аналоги звичайних запахів продуктів подразнюють слизову оболонку дихальних шляхів та бронхіальних клітин, збуджують дихальний центр та прискорюють серцебиття. Дихання стає поверховим та оксигенація організму проходить важче.

За даними опитування, яке базувалось на виявленні алергічних проявів, маємо наступне: взяло участь 89 людей: 74,2%- жіночої статі, 25,8%-чоловічої. 36% людей палить, 74% не є курцями. Як прояв алергічної реакції у 14,5 % курців спостерігався різкий напад кашлю при вживанні будь-якого виду електронних сигарет, у 13%

спостерігалось запаморочення, 3,9% мали прояви чхання, 2,6% мали слюзоточивість та висип.

Серед опитаних маємо 95% пасивних курців, з них : 16,9% пасивних курців відчують себе погано та мають алергічні прояви при появі сигаретного диму. 26,9% є пасивними курцями з народження(з них 6,7% мають алергічні прояви, коли присутній сигаретний дим).

Як прояв алергічних реакцій у пасивних курців було виявлено різкий напад кашлю-12,4%, чхання-11,2%, слюзоточивість-7,9%, запаморочення-7,9%

Як додатковий фактор, який може підсилювати алергічні реакції було виявлено, що у 35,2% усіх опитаних є алергічні прояви на період цвітіння, шерсть пил та інше. Це сприяє сенсibiliзації рецепторів та швидшій реакції організму.

Загалом, 96,6% опитаних є обізнаними у шкідливості паління, проте менша кількість, а саме 87,6 є обізнаною у питанні шкідливості пасивного паління

Висновок: За допомогою опитування вдалось з'ясувати шкідливість альтернативних приладів паління та їх вплив на різні системи організму. Алергічні прояви та сенсibiliзація рецепторів стають дедалі частішою проблемою у наш час через хімічні речовини, які пасивно потрапляють у наш організм. Це є доказом зниження імунітету людей через негативний вплив не тільки зовнішнього середовища, а й високих концентрацій видихуваних речовин з парами. При посиленні кількості пропіленгліколю та гліцерину, насиченість пару збільшується. Вони активно зв'язуються з водою та продукують канцерогенні речовини.

Список використаних джерел:

1. Thweatt W.D., HarwardSr.Ch.N., Parrish M.E. Measurement of acrolein and 1,3-butadiene in a single puff of cigarette smoke using lead-salt tunable diode laser infrared spectroscopy // SpectrochimicaActa Part A: Molecular and Biomolecular Spectroscopy. 2007. V.67. P.16-24.
2. <https://health-ua.com/article/44789-elektronnye-sigarety-neobhodimost-gosudarstvennogo-kontrolya>.
3. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/17141561/>.
4. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/32821730/>.

СЕКЦІЯ ХІХ. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА, СПОРТ ТА ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ

ВПЛИВ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ НА ЯКІСТЬ ЖИТТЯ У СПОРТСМЕНІВ ІЗ РОЗРИВОМ АХІЛЛОВОГО СУХОЖИЛЛЯ

Матяш Іван Олександрович

здобувач вищої освіти факультету здоров'я, фізичного виховання та туризму
Національний університет фізичного виховання і спорту, Україна

Науковий керівник: Ніканоров Олексій Костянтинович

Д-р. наук з фіз. виховання та спорту, професор, професор
кафедри фізичної терапії та ерготерапії
Національний університет фізичного виховання і спорту, Україна

Актуальність. Розрив ахіллового сухожилля (АС) є поширеною травмою, розповсюдженість якої зросла протягом останніх десятиліть [1].

Питання лікування та реабілітації осіб із розривами АС не втрачає актуальності, все ще тривають дискусії щодо методів оптимального лікування даного типу пошкоджень. Результати останніх досліджень демонструють, що рання функціональна реабілітація є безпечною та сприяє покращенню функцій і швидшому поверненню до роботи та спорту [2]. Більшість досліджень ефективності різних методів реабілітації зосереджуються на аналізі структурних та функціональних показників, проте дослідження якості життя та її динаміки під впливом реабілітаційних заходів також представляє науковий інтерес.

Метою дослідження була оцінка впливу заходів фізичної терапії на якість життя у спортсменів із розривом АС в пізньому післяопераційному періоді.

Організація дослідження. У дослідженні взяли участь 6 чоловіків у віці від 20 до 41 років, які перенесли хірургічне втручання з приводу розриву АС. Первинне опитування пацієнтів проводили через 7-8 тижнів після перенесеної операції, до початку програми фізичної терапії пізнього післяопераційного етапу. Повторне опитування проводили через 2 місяці.

Методи дослідження. Для оцінки якості життя використовували версію опитувальника SF-36, відому як RAND SF-36. RAND SF-36 – це анкета з 36 пунктів, що охоплює вісім сфер здоров'я:

- фізичне функціонування (Physical Functioning – PF),
- тілесний біль (Bodily pain – BP),
- обмеження ролі через проблеми з фізичним здоров'ям (Role-Physical Functioning – RP),
- рольові обмеження через особисті або емоційні проблеми (Role-Emotional – RE),

- емоційне благополуччя (Mental Health – MH),
- соціальне функціонування (Social Functioning – SF),
- енергія/втома (Vitality – VT)
- загальне сприйняття здоров'я (General Health – GH).

Оцінки для кожного домену варіюються від 0 до 100, причому вищий бал визначає більш сприятливий стан здоров'я.

Результати дослідження. Для пацієнтів із розривами АС протягом 2 місяців застосовували індивідуалізовані програми фізичної терапії, які ґрунтувалися на принципах проблемно-орієнтованого підходу та моделі Міжнародної класифікації функціонування. Застосовували терапевтичні вправи для відновлення амплітуду руху, сили м'язів, заняття з тренування стереотипу правильної ходьби, лікувальний масаж.

На рисунку 1 представлені результати оцінки якості життя спортсменів із розривами АС до та після втручання. Як видно з представлених даних, середні значення якості життя у всіх доменах суттєво покращились через 2 місяці застосування програми фізичної терапії. Найкращих показників вдалось досягти за доменами фізичного та соціального функціонування і тілесного болю. Зміни показників за всіма шкалами були статистично значущими ($p < 0,05$).

Однак отримані оптимістичні результати слід оцінювати із врахуванням обмежень даного дослідження – малої вибірки пацієнтів та відсутності контрольної групи.

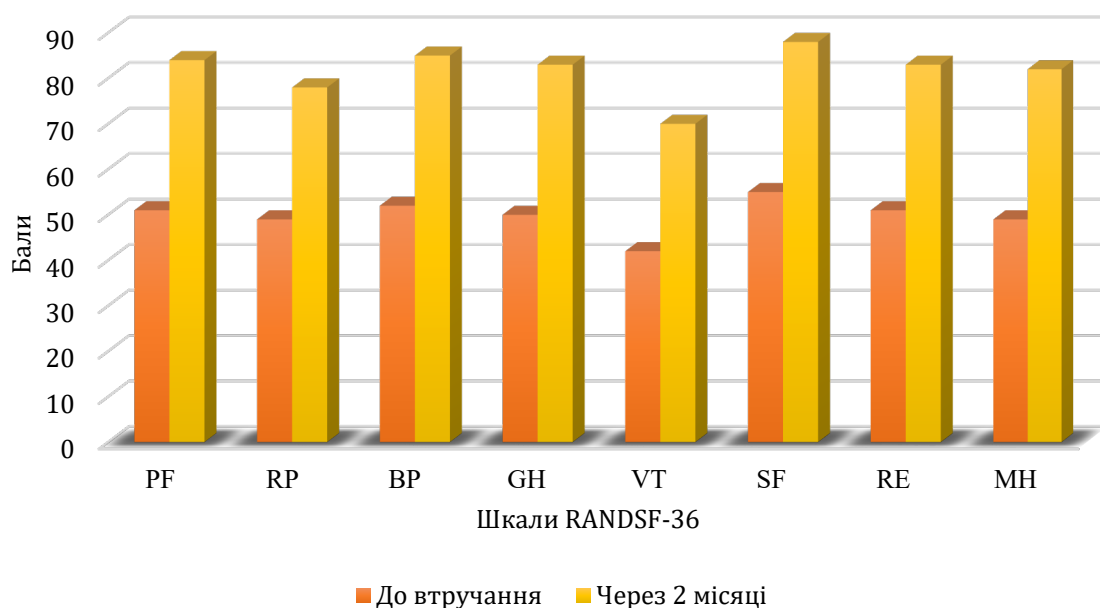

Рис. 1. Динаміка якості життя пацієнтів із розривом ахіллового сухожилля під впливом заходів фізичної терапії

Висновки. Застосування заходів фізичної терапії сприяло статистично значущому покращенню якості життя пацієнтів із розривами АС. Отримані результати відкривають перспективи для подальших досліджень в даному напрямку за участю більшої кількості учасників, що сприятиме підвищенню обґрунтованості отриманих результатів.

Список використаних джерел:

1. Ganestam A, Kallemose T, Troelsen A, Barfod KW (2016) Increasing incidence of acute Achilles tendon rupture and a noticeable decline in surgical treatment from 1994 to 2013. A nationwide registry study of 33,160 patients. *Knee Surg Sports Traumatol Arthrosc* 24:3730–3737.
2. Park, S. H., Lee, H. S., Young, K. W., & Seo, S. G. (2020). Treatment of Acute Achilles Tendon Rupture. *Clinics in orthopedic surgery*, 12(1), 1–8. <https://doi.org/10.4055/cios.2020.12.1.1>.
3. Hua, A. Y., Westin, O., Hamrin Senorski, E., Svantesson, E., Grassi, A., Zaffagnini, S., Samuelsson, K., & Svensson, M. (2018). Mapping functions in health-related quality of life: mapping from the Achilles Tendon Rupture Score to the EQ-5D. *Knee surgery, sports traumatology, arthroscopy: official journal of the ESSKA*, 26(10), 3083–3088. <https://doi.org/10.1007/s00167-018-4954-y>.

СЕКЦІЯ XX. ІСТОРІЯ, АРХЕОЛОГІЯ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЯ

ДІЯЛЬНІСТЬ КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ У XVIII - У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XIX СТОЛІТТЯ

Хмарук Олена Русланівна

здобувачка повної вищої освіти історичного факультету
Український державний університет імені М.П. Драгоманова, Україна

Києво-Могилянська академія сталася з найвідоміших та найвищих навчальних закладів у Східній Європі у XVIII та на початку XIX століття. Роль академії в культурному та освітньому житті Києва та України була надзвичайно важливою. Оскільки академія забезпечувала високу освітню якість та виховання інтелектуалів, які згодом займали ключові посади в суспільстві.[3,4]

Повний курс навчання у Києво-Могилянській академії тривав 12 років. Усього в Академії було сім, пізніше вісім так званих ординарних класів: фара, інфіма, граматика, синтаксима, поетика, риторика, філософія та богослів'я. В перших чотирьох класах що були, по суті, підготовчими. Вивчалися мови: церковнослов'янська, грецька, руська (українська), латинська та польська, а також арифметика, геометрія, нотний спів і катехизис. Студенти в класах поетики та риторики вчилися складати канти й елегії, різноманітні промови. Всі вищі науки, починаючи з поетики, викладалися латинською мовою. У XVIII ст. у навчальному розкладі поступово з'являються німецька, французька, російська та старосврейська мови.[1,3]

Після Переяславської ради, Могилянка під впливом Московії поступово змінює вектор. У 1751 році, в академії стали викладати російську мову та поетику. У 1784 році було заборонено читати лекції українською мовою. [4]

У неординарних класах, окрім різних мов, студенти також опановують знання з політичної історії та формувала політичний світогляд української інтелігенції які згодом займали посади в суспільстві, так як прийнято в Європі. Географії, математики, музики, живопису, високого красномовства, сільської місцевості та домашнього господарства. Викладання вищої математики почалося в XVIII столітті, а в другій половині XVIII століття були відкриті спеціальні курси з чистої і змішаної математики алгебраїчного і геометричного курсів, серед яких механіка, гідростатика, гідравліка, оптика, тригонометрія, астрономія, гідрологія, математична хронологія, викладання цивільної та військової архітектури.[3,5]

Неабиякого розвитку в Академії досягло музичне мистецтво. На високому рівні в закладі з середини XVII століття в ній існувала хорова школа. Академічний хор незмінно залишався одним із найкращих серед усіх київських хорів, до якого входило 300 хористів. В академічному оркестрі грали сотні музикантів. Саме тут були зроблені перші обробки українських народних пісень. Її виконавцями були відомі композитори – Максим Березовський і Артем Ведель. У 1760-1765 роках у Київській академії навчався П. Чайка, дід славетного композитора Петра Чайковського. Студентський хор і оркестр обов'язково запрошувалися на травневі рекреації та літні

гуляння, які відбувалися на Борщагівці, Шулявці, Глибочиці, біля Кирилівського монастиря, а в зимку в трапезній Братського монастиря та великій залі для диспутів. Всі урочистості – зустріч гостей, релігійні свята, іменини ректора та професорів, день поминання Петра Могили, диспути – супроводжувалися музикою та хором співом.[3,4]

Основним методом університетського викладання у ті часи були лекції професорів. На лекціях викладач читав і коментував книги: праці Аристотеля – на філософському факультеті, трактати Гіппократа – на медичному. Крім лекцій, поширеною формою наукового спілкування були також диспути, які могли тривати 15 – 20 годин.[4]

Якщо студент виконував все передбачене навчальною програмою, то одержував титул бакалавра, далі – магістра, доктора. Але надзвичайна складність навчання призводила до того, що титул бакалавра одержувала лише третина студентів, а магістра – тільки кожний 16-й.[4]

У XVIII столітті академія була центром розвитку наукової думки та культури. Вона була відомою своїм книгодрукарством та виданням різноманітних книжок, а також була місцем проведення різноманітних наукових досліджень. Було здійснено кілька спроб заснувати друкарню при Академії. Оскільки друкарня Києво-Печерської лаври не маючи дозволу видавати світські книги, не могла належним чином обслуговувати потреби навчального закладу. Свої праці Академія та пов'язані з нею діячі замовляли за кордоном, головним чином у Німеччині. Лише наприкінці 1780-х рр. київський митрополит, архімандрит Лаври Самуїл Миславський, вихованець і ректор Академії, домогся дозволу на відкриття друкарні для видання книг російською та західноєвропейськими мовами. Як підрозділ Лаврської вона отримала назву «Типографія Київської академії при лаврі Печерській».[3]

До того ж, Києво-Могилянська академія забезпечувала освіту та виховання висококваліфікованих кадрів для державних служб, церковних ієрархій. Академія була провідною установою у сфері підготовки кадрів для культурної та наукової сфери. Багато зі випускників академії стали видатними діячами української культури та науки, такими як Григорій Сковорода, Петро Могила, Іван Нечуй-Левицький. Гетьмани: Іван Мазепа, Пилип Орлик, Павло Полуботок, Іван Скоропадський. Навчалися майбутні церковні ієрархи, богослови, вчені, письменники: Інокентій Гізель, Лазар Баранович, Іоанікій Галатовський, Антоній Радивилівський, Симеон Полоцький, Дмитрій Туптало-Ростовський, Іоанн Максимович-Тобольський, Феофан Прокопович та інші. [3,4]

Авторитет Академії та якість освіти приводили до неї іноземних студентів: московитів, білорусів, волохів, молдаван, сербів, боснійців, чорногорців, болгар, греків, італійців. Вихованці Академії часто продовжували освіту в університетах Польщі, Італії, Чехії, Нідерландів, Австрії, Англії, Франції, Швеції. Повертаючись, молоді вчені працювали в Академії або засновували навчальні заклади та установи в інших містах України, Білорусі, Росії, Сербії, Болгарії тощо. Міжнародні зв'язки українських вчених сприяли збагаченню вітчизняної духовної культури та культур інших європейських народів. За зразком Академії були створені (реорганізовані) колеї у Чернігові (1700), Харкові (1726), Переяславі (1738). У Могильові відкрита Георгієм Кониським, вихованцем і ректором Академії, богословом, філософом, письменником, архієпископом могильовським, мстиславським і оршанським, семінарія стала центром освіти та науки в Білорусії [3,4]

Наприкінці XVIII – на початку XIX ст. здійснювалися спроби перетворити Києво-Могилянську академію на університет, однак за розпорядженням уряду,

указом Синоду від 14 серпня 1817 р. Академію було закрито.[3]

Список використаних джерел:

1. Маньківський В. К. Історія Києво-Могилянської академії / В. К. Маньківський, З. І. Хижняк. – К.: Києво-Могилянська академія, 2003. – 184 с.
2. Києво-Могилянська академія в іменах XVII-XVIII ст. (Енциклопедичне видання). – К.: Києво-Могилянська академія, 2001. – 736 с.
3. «До 400- ліття заснування Києво- Могилянської академії: події, імена»- [Електронний ресурс]- [Режим доступу] : <http://www.nbuv.gov.ua/node/2573>.
4. «Києво-Могилянська академія:» - [Електронний ресурс]- [Режим доступу]: <https://dlib.kiev.ua/kyiv-mogil>.
5. Яковлев А. В «ВНЕСОК КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ У РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОСОФСЬКОЇ ДУМКИ ЕПОХИ БАРОКО»- [Електронний ресурс]- [Режим доступу]: <file:///C:/Users/ruslan/Downloads/3769-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-7575-1-10-20170523.pdf>.
6. НІЧИК В. М., ХИЖНЯК З. І. «КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ ТА УКРАЇНСЬКОНИМЕЦЬКІ КУЛЬТУРНІ ЗВ'ЯЗКИ» - [Електронний ресурс]- [Режим доступу]: https://shron1.chtyvo.org.ua/Nichyk_Valeriia/Kyievo-Mohylianska_akademiia_ta_ukrainsko-nimetski_kulturni_zviazky.pdf.

МУЗЕЙ-РЕЗЕНДЕНЦІЯ РОДИНИ ШУХЕВИЧІВ!

Підлесюк Марія Михайлівна
Директор
Музей-садиба родини Шухевичів, Україна

Манзик Тетяна Юрівна
науковий співробітник
Україна

Калинка Андрій Казимирович
доктор філософії, старший науковий співробітник
Україна

*Народе мій!
Величний, красивий і сильним духом
Які сини ідуть сьогодні...
В бій!
Як ангели – Величні!
Всесильні!
Спаси їх наш Всевишній,...
В небі і на землі!
(А.Калинка)*

Українська історія здатна повертатися, а в ній люди! Історія це є наше дзеркало з віддзеркаленням нашого минулого. Так «81 роки» тому, коли сталінська залізніа машина смерті захлинулась, утопилась на все та пішла на дно та проснулась наша новітня українська суверенна сильна духом нація. Це в Україні славна бойова еліта, яка воювала своїм залізним українським «словом». Це українське «слово» було нашою зброєю та в минулих століть. Коли наші колишні предки славні козаки вигравали та добивалися про нашу самостійну не залежну Україну. А сам Богдан Хмельницький доказав. Хто є Українці. І хто ми є у світі.

Сьогодні кожен українець має знати правду про УПА і ту роль, яку армія нескорених відіграла в нашій історії та національно-визвольному русі, про її провідників та відомих борців за незалежність. Це і є наш український дух нескореної волі!

Метою статті - відновлення історичної справедливості та висвітлення фактів впливу українських родин на формування державності, впродовж останніх століть.

Тому обране місце для музею є не випадково, адже саме з цих країв бере початок родова лінія Шухевичів.

Саме тут більшу частину свого життя прожив та прослужив отець Осип Шухевич

- прадід головнокомандувача УПА Романа Шухевича. Тут не одноразово бували нащадки командарма УПА: син Юрій та дочка Марія. Як не дивно, що тут і досі височіє історичний каштан - ровесник Романа Шухевича, посадений на честь його народження". Найбільш знаменитістю є те, що головнокомандуючий Роман Шухевич - одним з політичних діячів визвольного руху в Галичині.

В зв'язку і з цим та відкрито Музей «Романа Шухевича» та освячено 14 жовтня 2004 року, в день святкування 62-ї річниці створення УПА.

Експозиції розміщені в двох кімнатах приміщення Народного дому, поруч із сільською радою, та в одному із залів бібліотеки в цьому ж будинку. У хронологічній послідовності розміщені стенди, які відображають періоди розвитку села, починаючи від першої письмової згадки та до сьогодення.

Цікавим є те, що окремий розділ присвячений вихідцям з с. Тишківці, учасникам ОУН-УПА; тим, хто особистою працею спричинилися до створення даного музею. Копії гербів знатних родин села, експонати ремесел, предмети одягу, зброя — все це доповнює історію їх походження та звичаїв.

Так Тишківцях в 2019 році відбувся Форум українських родин з Героєм України Юрієм Шухевичем.

Метою проведення цього видатного історичного заходу було відновлення історичної справедливості та висвітлення фактів впливу українських родин на формування державності, науки, культури, освіти, медицини, мистецтва, спорту впродовж останніх століть.

На Форум прибули представники прославлених родин Шухевичів, Бандер, Грушевських, Трильовських, Івасюків, Стефаників, Романюків, Скориків, Ціsikів, Бачинських, Гуриків, Сухомлинських, Книшуків, Окуневських, Матвієнків та інших з різних куточків України та Світу.

Запланований захід організували і провели: Міністерство культури України, Міністерство освіти і науки України, Івано-Франківська обласна державна адміністрація, Івано-Франківська обласна рада, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Івано-Франківська обласна організація Національної спілки краєзнавців України.

Учасники Форуму ознайомилися з експозицією Музею “Родинна садиба Шухевичів” у с. Тишківці. Андрій Сова передав до фондів музею примірник книги “Роман Шухевич у громадсько-політичному житті Західної України 1920–1939 рр.: спогади, документи, світлини”.

Вдалим є те, що у рамках Форуму українських родин відбулася Всеукраїнська

науково-практична конференція «Родини в суспільному і національно-культурному просторі України і світу: історія та сучасність» приурочена 170-річчю від дня народження українського етнографа Володимира Шухевича. У конференції взяли участь науковці зі Львова, Івано-Франківська, Тернополя, Києва, Перемишля, Миколаєва, Слов'янська, Фастова, Коломиї, Калуша та Надвірної.

Особливим було те, що Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського мав за честь представляти доцент кафедри олімпійської освіти Андрій Сова. У доповіді було звернено увагу на внеску роду Боберських у суспільно-культурну та політичну сфери кінця XIX – першої половини XX ст., зокрема наголошено на вклад Івана Боберського в формуванні української тіло виховної традиції в Галичині на початку XX століття.

З розмови співробітників музею «Садиби Шухевича», які відзначили про проведену конференцію, яка була задумана, як важлива платформа для обговорення актуальних питань в суспільному і національно – культурному просторі України та світу: історія та сучасність» приурочена 170-річчю від дня народження видатного українського етнографа Володимира Шухевича.

В цьому контексті форум передбачав демонстрацію в об'єктах історико-культурного комплексу «Садиби Шухевичів». Так перша й друга експозиції є стаціонарними. Їх презентація включала роз'яснення концептуальних засад побудови, а також показ особливостей інтерактивних форм роботи з відвідувачем, виходячи з особливостей архітектоніки та композиційних комплексів.

Так на майбутнє необхідно провести захід, а саме «Людина і Життя» – яка була б тимчасова виставка філософського характеру, в якій асоціативно - символічний ряд вибудовувався б з предметів історичного та етнографічного профілю; різних за матеріалом, технікою виконання, призначенням та функцією.

Оскільки, щоб експозиція викликала неоднозначну, дискусійну реакцію учасників семінару, продемонструвавши неготовність певної частини музейної спільноти до складних за тематикою та нетипових за подачею експозиційних проектів. Разом з тим, її подальше експонування для пересічної аудиторії, щоб показало, що в основних концептуальних моментах (асоціативний ряд, емоційний фон) сприйняття експозиції глядачем. збігається з ідейним задумом її авторів; сучасний музейний відвідувач готовий та потребує складних за ідеєю виставкових проектів.

Необхідно, щоб нова експозиція була побудована за музейно - образним методом, який б продемонстрував досить широкий потенціал натюрморту в контексті презентації музейного предмету.

На майбутнє будуть проходити заплановані заходи, які стануть майданчиком для вироблення певного алгоритму дій музейних співробітників в умовах загрози виживанню та своєрідною документацією подій на культурному фронті України. Які б продемонстрували бажання українських музейників створювати нові проекти, в тому числі спільні, між музейні. Підтвердження тому – зростаюча зацікавленість в середовищі музейної спільноти, що було продемонстровано розширенням географії та кількості учасників семінару.

Отже наразі в Україні цей проведений в минулому захід є єдиним, який не тільки просуває зазначені методи побудови музейної експозиції, але спеціалізується виключно на висвітленні практичних аспектів експозиційного проектування.

Таким чином представлений в статті огляд історії проведеного семінару певною мірою показав поступові зрушення, що відбуваються в музейному середовищі в бік розуміння музейниками необхідності реформування уявлень щодо створення

сучасної експозиції.

Список використаних джерел:

1. Кравців Б. Людина і вояк. В другу річницю смерті сл. п. Романа Шухевича-Чупринки / Б. Кравців. Нью-Йорк, 1952. – 31 с.
2. Кук В. Генерал-хорунжий Роман Шухевич. Головний командир Української Повстанської Армії. Видання друге, доповнене / В. Кук. Львів, 2005. 120 с.
3. Мірчук П. Нарис історії Організації Українських Націоналістів: Перший том 1920-1939 / Мюнхен-Лондон-Нью-Йорк, 1968. 640 с.
4. Мірчук П. Роман Шухевич (Ген. Тарас Чупринка) – командир армії безсмертних / Нью-Йорк-Торонто-Лондон, 1970. 269 с.
5. Посівнич М.Р. Роман Шухевич / К., 2007. 63 с.
6. Шухевич Р. Моє життя. Спогади / Р. Шухевич. Лондон, 1991. 619 с.
7. Фігурний Ю.С. Роман Шухевич – становлення національного героя. К., ННДІУВІ. 2011. 160 с.

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ПІД ЧАС ПРАВЛІННЯ МАРГАРЕТ ТЕТЧЕР

Долюк Каріна Сергіївна

здобувач вищої освіти історичного факультету
Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

Науковий керівник: Маркевич Оксана Валентинівна

кандидат історичних наук, доцент
Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

Соціальна політика Великої Британії в епоху тетчеризму характеризувалася значними змінами, що відображали пріоритети та ідеологічні погляди уряду. Одним з ключових принципів соціальної політики М. Тетчер був акцент на індивідуальній відповідальності, свободі вибору та зменшенні ролі держави у соціальному забезпеченні. Завданням нашої розвідки є проаналізувати соціальну політику М. Тетчер, зокрема реформи, що стосувалися надання соціальних послуг, системи освіти та соціального страхування.

Одним з ключових питань у політиці М. Тетчер було соціальне питання. Однак, вирішення його М. Тетчер бачила по-іншому, ніж її політичні опоненти. Насамперед, вона прагнула відродити соціальну активність та індивідуальну відповідальність, а також підтримати інтереси людей, які прагнули покращити життя. Такий підхід базувався на ідеології неоконсерватизму, яка підкреслювала важливість індивідуалізму, опори на власні сили та вільної ринкової економіки [1].

Першими заходами влади були ухвалення законопроектів, які обмежували пікетування, «акції солідарності» та свободу діяльності профспілок на робочих місцях. Уряд намагався сформувати громадську думку проти насильства та корпоративізму в профспілках, стверджуючи, що така діяльність шкодить економіці та особистим свободам.

Ці зусилля виявилися успішними, принаймні з економічної точки зору. Зменшення кількості профспілок, особливо в традиційних галузях промисловості, допомогло зламати могутність профспілкового руху, який раніше був значною силою в британській політиці і підривав економічну діяльність через страйки та інші форми промислових акцій [5, ст. 168].

Однією з головних реформ стало запровадження ринкових механізмів надання соціальних послуг. Це означало, що громадяни отримали більше можливостей вибору та контролю над послугами, які вони отримують, а приватний сектор заохочувався до виходу на ринок. Наприклад, у сфері охорони здоров'я уряд запровадив систему внутрішнього ринку, яка мала на меті створити конкуренцію між лікарнями та підвищити якість надання послуг.

Іншою стороною цієї реформи було скорочення соціальних витрат. Уряд вважав, що соціальна держава стала занадто великою і що витрати необхідно скоротити, щоб сприяти економічному зростанню. Було запроваджено низку заходів для скорочення соціальних витрат, включаючи скорочення пільг та зміну критеріїв для отримання допомоги. Такі дії не були новаторськими, але тетчерівська політика в цій галузі була не простим продовженням усталеної практики, оскільки на відміну від своїх попередників мета її уряду полягала в досягненні такого рівня роздержавлення, який надав би соціальним послугам нової якості [3, с. 125-133].

Ще одним напрямком були реформи у шкільній освіті, які мали на меті розширити батьківський вибір, конкуренцію між школами та залучення приватного сектору в освіту. Закон про реформу освіти 1988 року запровадив національний навчальний план і встановив систему стандартизованого тестування для учнів. Закон також дозволив створення грантових шкіл, які фінансувалися державою, але мали більшу автономію у прийнятті рішень та управлінні і, навіть, могли стати незалежними від місцевої влади. Це розглядалося як спосіб запровадити конкуренцію між школами та заохотити інновації [6, с. 98-99].

Неоконсерватори вірили в необхідність надання батькам більше інформації та вибору в системі освіти. «Батьківська хартія» мала на меті розширити можливості батьків, надавши їм право голосу, і дозволивши обрати найкращу школу для дитини. Цей підхід ґрунтувався на ідеї, що конкуренція між школами призведе до підвищення стандартів: школам доведеться докладати більше зусиль, щоб залучити та утримати учнів.

Закон також запровадив національну навчальну програму, яка визначала, що і на якому рівні має викладатися в школах. Це розглядалося як спосіб гарантувати, що всі учні отримають базовий рівень освіти, а школи будуть нести відповідальність за результати роботи. Крім того, закон дозволив створення «міських технологічних коледжів», які були державними школами, що фінансувалися бізнесом і мали на меті надання професійно-технічної освіти.

Однак ці реформи зустріли сильний опір з боку вчительських профспілок, які стверджували, що вони підривають професію і погіршують освітні стандарти. Критики також вказували на те, що реформи сприяли сім'ям середнього класу, які мали ресурси і знання, щоб орієнтуватися в новій системі, в той час як малозабезпечені сім'ї і школи намагалися не відставати від них [5, с. 128].

Реформи, запроваджені у 1980-х роках, мали на меті підвищити якість освіти та зробити її більш чутливою до потреб економіки. Реструктуризація системи освіти передбачала реорганізацію управління школами та розширення участі бізнес-структур у шкільних радах. Закон 1986 року запровадив більш диференційоване оцінювання знань учнів в уніфікованих школах. Так, діти, які досягли 16 років, отримували за результатами іспитів сім видів атестатів, які визначали їхнє подальше навчання або спеціалізацію. А закон 1988 року впорядкував усю систему навчально-виховної роботи на основі єдиних шкільних програм.

Соціальна держава мала на меті забезпечити мережу захисту для тих, хто її потребує, особливо для людей похилого віку, інвалідів та безробітних. Програми соціального страхування, такі як пенсії, допомога по інвалідності та допомога по безробіттю, були створені для забезпечення фінансової підтримки тих, хто не міг працювати, або тих, хто вийшов на пенсію. Програми соціальної допомоги, такі як житлові субсидії, талони на харчування та соціальні виплати, також були створені, щоб допомогти тим, хто жив у бідності. Мета цих програм полягала в тому, щоб забезпечити кожному доступ до базового рівня життя і зменшити розрив у нерівності.

Уряд М. Тетчер намагався зменшити роль держави у наданні соціального страхування та допомоги і заохочував використання приватного страхування. В рамках цієї політики було скорочено допомогу по безробіттю, скасовано практику її прив'язки до заробітної плати та підвищено відповідно до зростання цін. Аналогічно, уряд відмовився від періодичного підвищення пенсій відповідно до зростання заробітної плати і запровадив систему «прив'язки до цін», що призвело до зростання розриву між заробітною платою і пенсіями. Таким чином, розрив між зарплатою та

пенсіями помітно зріс. За таким же принципом було скасовано й надбавки пенсій інвалідам, вдовам, самотнім матерям. За деякими даними, лише «економія» держави на пенсіях становила у 1979-1988 роках 4 млрд. фунтів стерлінгів. Крім того, було скасовано надбавки до пенсій інвалідам, вдовам та самотнім матерям [4, с. 181]

Варто також зазначити, що розширення недержавного пенсійного забезпечення та особистих заощаджень на пенсію не було вигідним для всіх пенсіонерів. Результати діяльності недержавних пенсійних фондів та інвестицій можуть бути непередбачуваними, а деякі особи можуть не мати фінансових знань або ресурсів для ефективного управління власними пенсійними заощадженнями. Крім того, розширення недержавного пенсійного забезпечення пов'язане зі зменшенням щедрих та охоплення професійних пенсійних схем, особливо для низькооплачуваних працівників та працівників, зайнятих неповний робочий день.

Таким чином, у соціальній сфері тетчеристи запровадили своєрідний гібрид європейської та американської систем. Основні напрямки змін стосувалися соціального страхування, змін у шкільній освіті та соціальному страхуванні. Вони мали на меті перекласти надання цих послуг з держави на ринок, підвищити конкурентність та, відповідно, якість. Особливо, що стосується шкільної освіти, але якраз вона зазнала чи не найбільше критики. Попри те, що реформи критикувались, М. Тетчер неухильно дотримувалась послідовності дій.

Список використаних джерел:

1. Арнольд А. Маргарет Тетчер. Спадщина соціального поділу. 2018. URL: <https://www.theguardian.com/politics/2018/apr/08/margaret-thatcher-legacy-social-division>.
2. Трубайчук А., Черевко О. Особливості соціально-економічної політики британських консерваторів у 1979-1990 рр. Український історичний журнал. 1999. № 2. URL: <http://history.org.ua/JournALL/journal/1999/2/11.pdf>.
3. Черевко О. Нарис політичної біографії Маргарет Тетчер. 3-тє вид. Людина і політика, 1999. 510 с.
4. Дорі П. Соціальна та економічна політика Маргарет Тетчер. 2013. 250 с.
5. Кут А., Ленаган Д. Маргарет Тетчер: Соціальна спадщина. 2013. 637 с.

СЕКЦІЯ ХХІ. КУЛЬТУРА ТА МИСТЕЦТВО

РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ШРИФТОВОЇ ГАРНІТУРИ

Галишич Руслан Ярославович

ORCID ID: 0000-0002-2459-7580

кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри дизайну та
основ архітектури Інституту архітектури та дизайну
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Лучейко Вікторія Ігорівна

ORCID ID: 0000-0002-7098-0054

студентка 4 курсу бакалавру Інституту архітектури та дизайну
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Мер'є Ольга Валеріївна

ORCID ID: 0000-0002-4178-2286

кандидат архітектури, доцент кафедри дизайну та
основ архітектури Інституту архітектури та дизайну
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Визначено актуальність розвитку українських шрифтових гарнітур різних видах сучасного графічного дизайну методами: емпіричних досліджень (застосовано анкетування мешканців України на основі авторської анкети, методику аналізу на основі моделі AIDA й гештальт-психології); камеральних досліджень (містили комплексне дослідження бібліографії за тематикою дослідження з її аналізом і систематизацією щодо розвитку українських шрифтів у дизайні); застосування системного підходу, що полягав у комплексному дослідженні як єдиного цілого типографіки, шрифтових каліграфічних композицій, способів і засобів формотворення шрифту, його характеристики й застосування в графічному дизайні поліграфічної продукції; порівняльного аналізу. Виявлено основні засоби й способи формотворення шрифтових українських гарнітур. Досліджено, що є велика потреба у розвитку української шрифтової гарнітури; унікальність і креативність сучасних шрифтів притягує увагу людини, викликає в неї інтерес, бажання та закликає до дій; формотворення української шрифтової гарнітури закладає у дизайн певний сенс, настрій та ідентифікує; сучасна українська гарнітура акцентує на собі увагу внаслідок використання притаманним особливостям українських шрифтів у поєднанні з сучасним баченням. Згідно з результатами емпіричних досліджень встановлено, що українська шрифтова гарнітура користується великим попитом. Вона є сучасна та подобається людям. Шрифтову гарнітуру потрібно розвивати та популяризувати на нових рівнях.

Постановка проблеми. Незважаючи на активний розвиток шрифтового дизайну в Україні й зростання ринкових вимог до нового, особливого та відмінного від російської кирилиці дизайну, досі українськими науковцями не здійснено ґрунтовних наукових досліджень щодо розвитку українських шрифтових гарнітур. Сучасних та якісних кирилических гарнітур є надзвичайно мала кількість. Значна

частка шрифтових гарнітур потребує дослідження їх історії, модернізації та ролі в формуванні на подальший розвиток графічного дизайну в Україні в цілому.

Аналіз досліджень. Українські шрифти досліджували: творець модерної української графіки Г. Нарбут (Нарбут, 2020); історію українських друкарських шрифтів: шляхи їх становлення та розвитку Я. Куць (Куць, 2002). Дослідженням українських шрифтів, їхній вплив і розвиток дослідив український художник-графік В. Чебанік (Чебанік, 2007). Валуєнко Б. В. (Валуєнко 1986) вивчав сучасні українські шрифти та їх особливості. Такі каліографи як: Куць Я., Хамула (Куць, Хамула, 2006) висвітлювати таку позицію, що у кожній мові – має бути свої букви. Адже шрифт у багатьох різних народів світу є їхньою національною рисою, яка відповідає за настрій, характер мову типографіки. Мітченко В. С. (Мітченко 2016) досліджував українську абетку, її формотворчий характер. Сьогодні дослідники описують та наголошують на основних засобах і способах українських шрифтів: Г. Задніпрський (Задніпрський, 2018), О. Умпелева (Умпелева, 2019), А. Чекаль (Чекаль). Меншість дослідників приділяли увагу саме модернізації, способам формотворення шрифту, їхньому впливу на сучасний графічний дизайн, їх місцю та значення для українського мистецтва.

Мета статті – введення в науковий обіг певних фактів та раціональних матеріалів про розвиток української шрифтової гарнітури в сучасному графічному дизайні. Основне завдання – вияснити головні принципи, способи і засоби розвитку української шрифтової гарнітури в типографіці графічного дизайну; визначити актуальність української шрифтової гарнітури в графічному дизайні різними способами наукових досліджень; обґрунтувати основні тенденції, які застосовуються сучасними українськими дизайнерами у створенні композиційних вирішень типографіки з використанням модерної шрифтової гарнітури; дослідити, яким чином розвивається українські шрифтові гарнітури, використовуються та взаємодіють в сучасному графічному дизайні.

Виклад основного матеріалу. Унікальна шрифтова українська гарнітура, на даний час стає все більш і більш популярна та користується попитом. Особливість національного шрифту закладаються у формі шрифтових гарнітур. Які беруть свої початки з Київської Русі, у рукописах. Головними їхніми ознаками є наявність декоративних елементів у деяких літерах, точне накреслення, різні розміри та ширший ніж у латиниці. Особливо відрізнялися своїм розміром та декоративністю перші літери в абзаці. Напівуставний шрифт здобув нахилу. Одним із різновидів напівуставу був побіжний напівустав. Саме ці шрифти, увійшли в основу усіх українських шрифтових форм. Українська графіка з використанням минулої спадщини, відображається у роботах Грегора Нарбута. Ним було створено кілька українських гарнітур, які ґрунтувалися на вивченні та освоєні українських традицій. Завдяки роботам Нарбута разом з учнями можна виділити основні принципи цих шрифтів. Перше з яких є пропорційне відношення ширини до висоти стійок. Формотворча сітка вільна, криволінійна. Присутня гармонійність мас, та наявні декоративні елементи, які надають емоцій та особливого художнього забарвлення. Еліпси, параболи, гіперболи, покладені в основу знаків. О. Юнак і В. Фатальчук в 40-50 роках ХХ ст. стали авторами кількох українських гарнітур, які є характерними та унікальними.

Варто звернути увагу на те, що креслярські інструменти псують унікальність української гарнітури. Через використання прямолінійних сіток, циркульність форми та однаковий розмір. Наслідком того є втрачання українських шрифтових форм і втрати певної притаманної виразності, яка надає емоційного характеру літері.

Знаний графік Куць Я. Й. займається створенням новітніх українських друкованих шрифтів, у його розробці на патентування п'ять нових українських друкованих гарнітур шрифтів: «Данко», «Львівський», «Голоско», «Нарис», «Елегія». Спостерігаємо, що у трьох останніх є чіткий зв'язок із історичною українською

орнаментикою та каліграфією. Він розробив на основі шрифту «Нарис» дизайн єдиного в Україні видання, зробленого з нуля, створення шрифту. Це було видання «Кобзаря» з новим українським шрифтом. Графік зазначав, що на даному етапі переосмислення та створення нової модерної української держави вагоме значення має відродження та розвиток нашої мови, букв, шрифтів котрі виконують роль розповсюдження, популяризації та само ідентифікації. Адже буква у сьогоденні комп'ютерно-цифрова, нематеріально-ефемерна, електронна, цифрова субстанція, яку за допомогою друкованої форми зберігаємо і передаємо її у часі. Володіючи великою культурною спадщиною, наші шрифти повинні відтворювати нашу історію багатства та процвітання за допомогою слова. Як наслідок того, бачимо велику потребу у створенні та нових українських шрифтових гарнітур. Для автентичності нашої країни краї необхідним є впровадження українських шрифтів, адже це наш код нації, наш символ.

Однією з помітних особливостей модернізації усіх графіків – потяг до інтерпретації історичних форм літер та створення власної кирилиці, відмінної від російської. Що відповідно до того зробив відомий професор В. Чебанник розробивши шрифт «Рутенію», яка основана на традиціях руської доби та козацтва. Своєю працею він вдихнув нове життя в українську абетку, модернізувавши її, залишивши історичний корінь. У своїх розроблених вісімнадцяти шрифтових гарнітурах схиляється до рукописного характеру, але як набірні гарнітури для практичного впровадження в життя. Кожна буква має свою історію, своє значення, які разом із цим формують сучасне без втрати найголовнішого само ідентифікації нації.

Слід зазначити також про численні праці Бориса Валуєнка, в основу яких ввійшли теми про шрифти в сучасних книжкових виданнях. Адже шрифт – це художньо-візуальне оформлення думки. Відповідно до того, якими засобами композиції користуємося впливає на наш зміст і сприйняття даного матеріалу. У свою чергу буква відображає наші уподобання, думки. Друковані букви передають це все на папері нашим поколінням і потребують сучасного перегляду та переосмислення. Певні особливості гарнітури та стильові особливості послужать їм у цьому.

Український каліграф, художник-графік, дизайнер шрифту Мітченко В. С. є спеціалістом у своїй справі, також написав відому статтю про нову графіку абетки запропоновану вже вище згаданим В. Чебанником. Мітченко дослідив вплив ритміки на рядок, зробив аналіз елементів літер. Закликає до повернення базування на кириличний шрифт у поєднанні з давніми та сучасними нахилами, в додаток до того осучаснити шрифт надавши європейської сучасної пластики.

Новий етап модернізації українських шрифтових гарнітур розвивається останні двадцять років досить активно і з кожним разом усвідомлюється важливість на значення для культури. Однорідності з сфери шрифтового мистецтва, дизайну, культури Організовували різні виставки, тим самим вони популяризували українську шрифтову графіку. На цих зустрічах стикалися молоді й старші шрифтовики, які ділилися досвідом та своїми поглядами. Модернізація на цьому не зупиняється, все більше і більше шрифтовиків працюють над тим, щоб зробити українську гарнітуру сучасною, привабливою, при цьому не втративши свої віковічні зв'язки.

Завдяки молодим та талановитим шрифтовикам українська гарнітура стає популярна та має попит у світі. Каліграф Кирило Ткачов є засновником студії «АльфаБраво», де разом з командою розробляють українські сучасні шрифти.

Шрифти розроблені Андрієм Шевченком є дуже гармонійні, досягнуті завдяки експериментам з формами літер. Гарнітура Bandera Pro є розбірливим, стильним шрифтом, включає в себе різні насиченості має у прямому та курсивному варіантах. А також є доступна для великої кількості мов. Наступним є гротеск Siaside у різних варіантах насиченості, який є втіленням елегантності та вишуканості. На основі українського скоропису створена гарнітура AndriyScript. Акцидентний шрифт з своїм

особливим характером та сучасністю. Гарнітури розроблені Дмитром Растворцевом є одні з найбільш яскравих шрифтів. Найпопулярніший його шрифт є креативний DR Kruk, якому притаманні гострота, контрастність, засічки брусками, оригінальність та харизматичність. Варто зазначити що, а конкурсі в Японії Morisawa Type Design Competition цей шрифт був відзначений відзнакою. Шрифтова гарнітура наступних двох шрифтів: DR Krokodila і DR Agu, має динамічна та має грайливий характер.

Українська словитня «АльфаБраво» працює над створенням сучасної української гарнітури. Найпопулярнішою і найбільш відомішою їхньою розробкою є RockStar – гротеск, який має 36 накресленнях. Особливості стилю: створений на старих гротесках, чудово підійде для дизайну журналів, книг, бркіндингу. Також є відоме шрифтова гарнітура Aleksa, що є страманим гротеском з поєднанням грайливих українських форм 20 століття. Незвичного вигляду шрифту додає контрастність, тим самим роблячи його гармонійним та динамічним. У цій гарнітурі є курсиви і 9 насиченостей. Almaz – це геометричний гротеск, сучасний, оснований та українському модернізмі. Йому притаманна динамічність та авангардний характер літер. Monofontis є сучасним акцидентним гротеском. Гарнітура є оригінальна своїми деталями та витонченістю з унікальним характером. Monofontis має підтримку різних форм та різні насиченості.

Компанії словолитня Mint Type та Pepper Type є також українськими шрифтовими студіями, які займаються вдосконаленням та вводять новизну в українські шрифти. Прикладами їхніх шрифтових гарнітур є Skema Pro та Assia Variable.

Українська студія «Апостроф» шрифтів заснована Віктором Харинов і Костянтином Головаченко, працює над розробкою забутих шрифтів, їхня мета відновити, оновити та адаптувати у сучасність. Ще у студії досліджують та публікують багато корисної інформації про шрифти та типографіку. Всім відома Хоменківська гарнітура була закінчена Василем Хоменком, яка втілювала набутих традиції шрифтів не відмовляючись від асиметричних засічок. Це була гарнітура з характером українським довгий час. Генадій Заречнюк зробив сучасну, опрацьовану та сучасну електронну версію. Ця версія відповідає всім вимогам, повноцінного та якісного шрифту.

Український шрифтовий дизайн є на підйомі, завдяки молодому поколінню. Вони прагнуть поєднувати українську класичну гарнітуру з модерними елементами, тим самим створювати нове, цікаве українське. Причинами розвитку шрифтового дизайну є те, що появляються нові амбітні шрифтовики, зростає попит на цей напрям та доступ до знань і освіти. Надихають молодих авторів історичні українські зразки, відштовхуючись від них вони отримують щось дуже цікаве з певним характером. Вивчаючи шрифти, розумієш як багато символів у них вкладено і яку глибоку історію вони несуть. Сучасна гравітура схильна до індивідуалізації з порушенням правил і норм. Щоб створити щось унікальне треба шукати нові підходи, дивитися туди куди мало хто дивиться, вглядатися у буденні навіть речі, але по-новому, досліджувати роботи авторів, як сучасник так і давно забутих. Історія українських шрифтів є унікальна з цілою купою цікавих фактів. Тому чим більш свідомими люди стають, тим більш вони зацікавлені у вивченні своїх початків, у бажанні модернізувати та просувати у світ, популяризувати свою багату культуру. Попит на нестандартні розробки з кожним роком дедалі більший і це не може не тішити, ми на правильному шляху. Говоримо українською, пишемо українською, творимо українське середовище за допомогою української шрифтової гарнітури. Для більшої зацікавленості споживачі модернізація шрифтів це запорука до успіху.

Результати анкетування. Для визначення стану актуальності розвитку української шрифтової гарнітури Вікторією Лучейко під керівництвом Ольги Мер'є було укладено анкету й проведено анкетування серед мешканців України з

подальшою систематизацією даних (рис. 1). Зокрема, в дослідженні взяли участь 45 осіб із різних міст України у віці від 15 до 65 років. Серед респондентів більшість були чоловіки (60 %), жінки становили 40 %, вікова категорія більшості опитаних становила від 15-25 років (40 %), 25-35 років (20 %), 55-65 роки (10 %), вік решти респондентів коливався від 45 до 55 років. Згідно з опитуванням, усім респондентам подобається українська шрифтова гарнітура (100 %), більшість вважає, що потрібно і надалі розвивати українську шрифтову гарнітуру (90 %), також більша частина відповіла що часто зустрічають українські шрифти (60 %). 60 % опитуваних зазначили, що воно помічають розвиток української шрифтової гарнітури, 40 % відповіли, що не знають. На запитання про знання українських художників-шрифтовиків, всі відповіли, що не знають жодного. На думку респондентів, українська шрифтова гарнітура є сучасною (70 %), не сучасна (30 %).

Висновки. Уперше введено в науковий обіг фактологічні й аналітичні матеріали про розвиток української шрифтової гарнітури. Авторський внесок співавторів: Р. Галишич – 30 %, В. Лучейко – 40 %, О. Мер'є – 30 %. Визначено, що: 1) унікальність і креативність сучасних українських шрифтових гарнітур притягує увагу людини, викликає в неї інтерес, бажання та закликає до дій; 2) формотворення української шрифтової гарнітури користується попитом серед людей; 3) шрифтова українська гарнітура розвивається та є сучасна; 4) українцям до душі їхні шрифтові гарнітури, оскільки вони користуються попитом серед людей та є більш звичними; 5) багато дизайнерів використовують українську гарнітуру шрифтів, тому її часто можна зустріти у середовищі, на рекламних продукція, поліграфії тощо. Згідно з результатами емпіричних досліджень встановлено, що потрібно більше розказувати та поширювати інформацію про українські шрифтові гарнітури; Знайомити людей із українськими шрифтовиками та з історією наших шрифтів. Встановлено, що зі стрімким розвиток українських гарнітур є актуальним і не припиняє розвиватися. Результати наукового дослідження можуть бути корисними для науки й практики – для подальших досліджень української шрифтової гарнітури дизайнерами й графіками, котрі цікавляться станом її розвитку й використовують у своїх роботах.

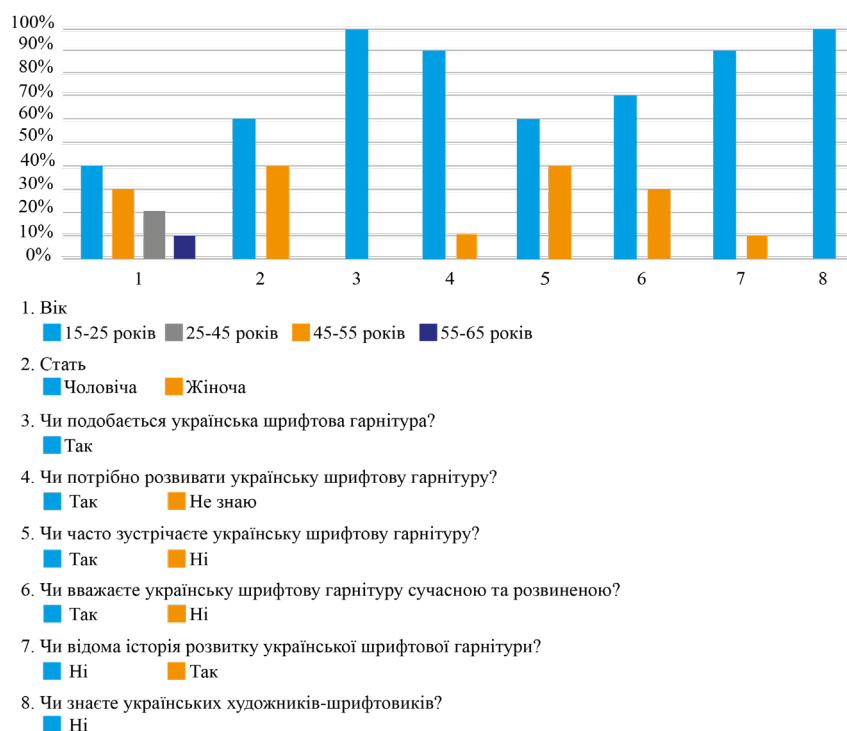

Рис. 1. Діаграма, що відображає результати емпіричних досліджень (анкетування)

Список використаних джерел:

1. Валуєнко Б. В. Сучасний український шрифти. (1968). Мистецтво.
2. Куць Я. (2002). Український друкарський шрифт. Шляхи його становлення та розвитку.
3. Куць Я., Хамула О. (2006). Своїй мові — свою букву. Друкарство. 5. Мітченко В. С. (2016) Абетка української мови: формотворчий аналіз.
4. Українська академія.
5. Хамула О., Куць Я., Дідусь С. (2009). Основи творення кириличних шрифтів. Квалілогія книги.
6. Чебаник В. (2004). Графіка української мови. Абетка. Каталог.
7. Абетка української мови: формотворчий аналіз. file:///C:/Users/%D0%92%D1%96%D0%BA%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F/Downloads/Uam_2016_25_10.pdf.
8. Графічні особливості кириличного друкарського шрифту. <https://ksada.org/doc/diss-dudnik.pdf>.
9. Конструктивні та композиційні особливості найвідоміших українських шрифтів. / <https://ua-typography.livejournal.com/13603.html>.
10. Нова креативна хвиля української типографії. <https://telegraf.design/nova-kreatyvna-hvylya-ukrayinskoyi-typografiyi/>.
11. Особливості кириличних гарнітур у дизайні. https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/18100/1/APSD2021_V2_P053-056.pdf
13. Сучасний український шрифтовий дизайн. http://cyreading.blogspot.com/2012/11/blog-post_29.html.
12. Шрифти: найцікавіші українські гарнітури, про які мають знати у світ. <https://chytomo.com/shryfty-na-eksport-najtsikavishi-ukrainski-harnitury-pro-iaki-maiut-znaty-u-sviti/>.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

МАТЕРІАЛИ І МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ
РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ НАУКИ»**

12 травня 2023 року ♦ Чернігів, Україна

Українською та англійською мовами

*Всі матеріали пройшли оглядове рецензування
Організаційний комітет не завжди поділяє позицію авторів
За точність викладеного матеріалу відповідальність несуть автори*

Підписано до друку 12.05.2023. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Cambria. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 12,32. Замовлення № 377. Тираж: 100 примірників.
Віддруковано з готового оригінал-макету.

Контактна інформація організаційного комітету:

Міжнародний центр наукових досліджень
21037, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 40, офіс 103
Телефони: +38 098 1948380; +38 098 1526044
E-mail: mcnd@ukrlogos.in.ua

Видавець: Громадська організація «Європейська наукова платформа».
21037, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 18, офіс 81. E-mail: info@ukrlogos.in.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи: ДК № 7172 від 21.10.2020.